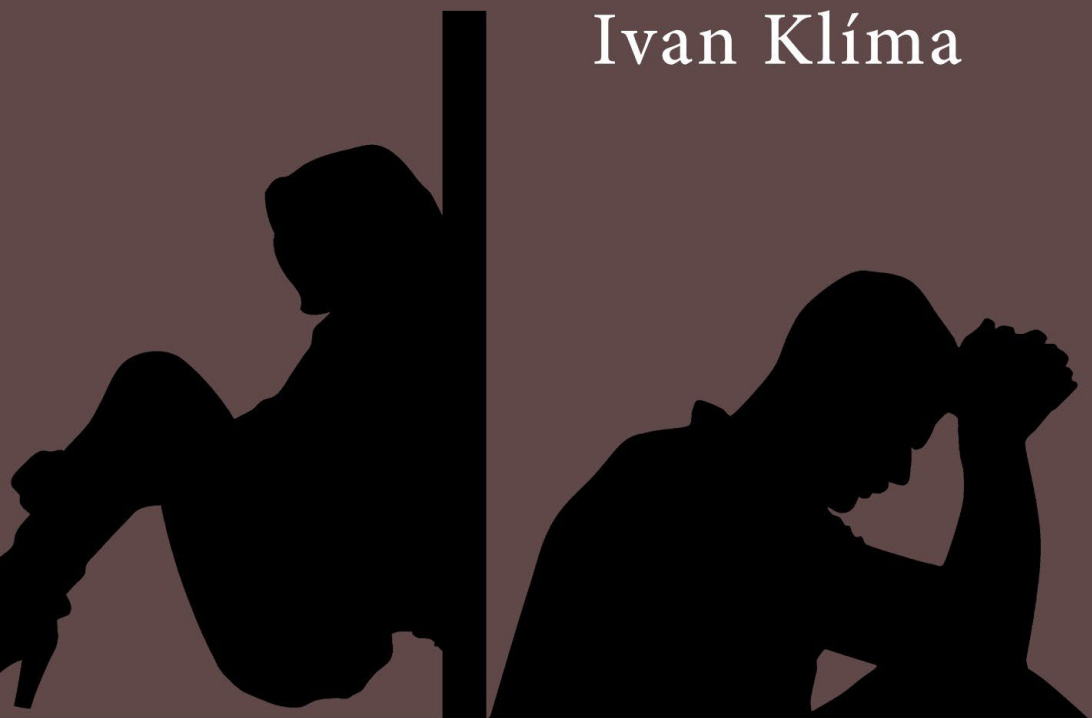

LÁSKA A SMETÍ

Ivan Klíma

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Láska a smetí

Ivan Klíma

Znění tohoto textu vychází z díla [Láska a smetí](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Academia v Praze v roce 2013. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Ivan Klíma: Láska a smetí), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 5. 2. 2021.

OBSAH

1	7
2	57
3	115
4	156
5	195
Autorova poznámka.....	210

*Postavy vystupující v této próze včetně postavy vypravěče
nejsou totožné s žádnou žijící postavou.*

1

Paní v kanceláři mě poslala do šatny, tam ať počkám. Vydal jsem se tedy po dvoře ke dveřím, na nichž se oznamovalo, že tu jsou šatny. Kancelář byla šedivá a pochmurná, dvůr vyhlížel stejně, v rohu se vršila kupa polámaných cihel a stlučené omítky, stálo tam několik dvoukoláků, spousty popelnic a nikde ani kouska zeleně. V šatně mi to připadalo ještě pochmurnější. Sedl jsem si na lavici pod oknem, které hledělo do smutného dvorku, a držel jsem koženou taštičku, v níž jsem měl tři malé sladké bochánky k svačině, knížku a zápisník, do něhož jsem si dělal poznámky, pokud mě napadlo něco k tomu, co jsem právě psal. Teď zrovna jsem dokončoval esej o Kafkovi.

V šatně už seděli dva muži. Jeden, prošedivělý dlouhán, mi připomínal profesora, který mi před mnoha lety vyřízl krční mandle, ten druhý, podsaditý, spíše k zemi sražený chlapík neurčitelného věku, ve velmi sešlých a špinavých kalhotách, jejichž nohavice mu sahaly sotva do půli lýtek a obrovité, zvenčí našité kapsy připomínaly neforemná pouzdra na pistole, měl na hlavě modrou kapitánskou čapku se štítkem, nad nímž se zlatavě leskla kotva. Zpod štítku na mě zvědavě hleděly oči v barvě mělkých pobřežních vod.

Ty oči, anebo ještě spíš jejich pohled, mi připadaly povědomé. Muž zřejmě poznal, že tu jsem nový, a poradil mi, abych položil na stůl svoji občanku. Poslechl jsem ho, on přidal k mé i svoji a já si přitom všiml, že mu chybí pravá ruka, z rukávu mu čouhal jen černý hák.

To už se začínali scházet mí noví druzi v práci. Vedle mě si přisedl mladý zavalitý kretének s tikem ve tváři, vyndal ze skříňky pár špinavých holínek, obrátil je podrážkami vzhůru, a skutečně, z jedné z nich vyteklo množství tekutiny, která jen v lepším a méně

pravděpodobném případě pocházela z vodovodu, a hned začal na nás všechny pokřikovat řečí, z níž jsem nedokázal rozeznat ani jediné slovo.

Sám si nejsem jist, co mě přimělo, abych zkusil tohle nepřitažlivé povolání. Nejspíš jsem doufal, že tu najdu nové stanoviště, z něhož by se dal nečekaně nahlédnout svět. Člověk opakovaně zjišťuje, že nenahlédne-li svět i lidi z jiného místa, než si zvykl, otupí.

Vyčkával jsem, co se bude dít, a najednou mi vytanulo, jak před patnácti lety, když jsem se měl vracet domů ze svého amerického pobytu, uspořádal děkan večeři na moji počest. Děkan byl matematik, bohatý člověk. Vlastnil stádo koní a vilu ve stylu loveckého zámečku. Viděl jsem ho předtím jen jedenkrát a na večeři se mi nechtělo, sešlosti lidí, které neznám, mě spíše skličují. A koho jsem mohl znát, když jsem na univerzitě přednášel pouze půl roku. Všichni pak, jak se ukázalo, ke mně byli vlídní a po americku usměvaví a s odstupňovanou naléhavostí se dožadovali, abych vysvětlil, co mě to napadlo, že se chci z jejich svobodné a bohaté země vrátit domů, kde je chudo a nesvobodno, kde mě nejspíš zavřou a pošlou na Sibiř. Snažil jsem se rovněž být vlídný. Vmýšlel jsem se do vlastenectví a do nějakého poslání, až mě napadl obraz, který se mi zdál názorný. Řekl jsem, že u nás doma mě lidé znají. I kdybych měl zametat smetí na ulicích, budu pro ně tím, kým jsem, kým jediné chci být, tedy spisovatelem, zatímco tady, i když si budu dál jezdit ve své fordce, zůstanu jen jedním z přistěhovalců, nad nímž se slitovala velká země. Tak jsem se chvástal. Ve skutečnosti jsem se chtěl vrátit domů, kde žili lidé, kteří mi byli blízcí, kde jsem mohl plynně mluvit, naslouchat své mateřštině.

Ted' už jsem věděl, že pokud budu zametat ulice, budu pro většinu lidí pouze tím, kdo zametá ulice, tedy metařem, kterého sotva zaznamenají.

V té chvíli se v šatně objevila první žena. Byla urostlá, její štíhlé boky obepínaly džínsy. Obličej měla osmahlý a svraskalý jako staré

indiánky na trhu v Santa Fé. Tam jedna z nich, ta nejstarší a nejindianštější, umístila k mému potěšení nad svým pultem tabulku, která prozrazovala, že křestní jméno té squaw je Venuše. Tahle paní Venuše si ani nesedla, vytáhla z kabelky krabičku startek, a když si zapalovala, všiml jsem si, že se jí chvějí prsty. Zápalka zhasla dřív, než cigareta chytla, a Venuše ji za to proklela. Její hlas byl tak propitý, hluboký a ochraptělý a její intonace tak dokonale odpovídala jejímu zjevu, že první dámy předních scén, často pověřované, aby hrály ženy z lidu, by k ní mohly docházet na hodiny.

Přišlo ještě několik stárnoucích a nevzhledných chlapíků, vzadu se začal převlékat malý tlouštík s chytráckým pohledem. Vlastnil tu, stejně jako blbeček vedle mě, svoji skříňku. Z ní teď vytahoval šedo zelený overal.

Přesně o šesté sem vstoupila paní z kanceláře a četla jména nás, kteří jsme měli dneska očistovat naši část města. Nejprve přečetla ty, co půjdou stavět značky, potom trojici, které případně úkol vyprazdňovat pouliční koše. Nakonec tlouštíkovi v overalu předala list papíru a oznámila, že na komplex se přidělují Zoulová, Pinz, Rada, Štych, a naposledy přečetla i moje jméno. Zároveň přede mě položila oranžovou metařskou vestu. Přijal jsem ji, rychle jsem obešel stůl a vybral si skříňku nejvíc v rohu. Otevřel jsem dvířka, na nichž bylo křídou napsáno: Bui dinh Thi, vyndal z tašky doklady, bochánky, knížku i zápisník, nacpal si všechno do kapes a skříňku zase zavřel.

Vyšli jsme všichni na nevládný dvůr, kam teď s hlukem přijížděly multikáry a kde dva mladíci házeli na nákladáček lopaty, košťata, škrabky, vozíky, dopravní značky a otlučené popelnice. Bylo čtvrt na sedm ráno, teprve čtvrt na sedm, vnímal jsem rozlohu dne před sebou.

Muž v overalu, který nám byl zřejmě přidělen za partáka, vykročil k bráně a z houfu dobrovolných metařů se opravdu vydělily čtyři postavy, mezi nimi jsem zaznamenal i tu jedinou ženu, dále mladíčka s pobledlou dívčí tváří, který si nesl přes rameno

přehozenou velkou brašnu, a muže, jenž mi připomínal profesora otorinolaryngologie, ještě chlapíka s námořnickou čepicí. Ti lidé mi připadli cizí a vzdálení jako práce, kterou jsem hodlal vykonávat, nicméně jsem spolu s nimi postupoval krokem, jenž by spíše slušel pohřebnímu průvodu. Důstojně jsme kráčeli v oranžových stejno-krojích nuselskými ulicemi, kolem nás spěchali lidé do práce, my nespěchali, už jsme v práci byli.

V takovém postavení jsem se ocital zřídka, po většinu života jsem spěchal posedlý myšlenkou, co musím v životě stihnout, pokud chci dobře psát. Přál jsem si od dětství stát se spisovatelem a spisovatelství mi dlouho připadalo jako vznešené povolání. Věřil jsem, že spisovatel má být moudrý jako prorok, čistý a výjimečný jako světec a dovedný i odvážný jako artista na visuté hrazdě. I když už vím, že nejsou vyvolená povolání a že moudrost, čistota, výjimečnost, odvaha či dovednost u jednoho se mohou jevit jako ztřeštěnost, poskvrněnost, obyčejnost a zbytečnost u druhého, ta dávná představa uvízla v mém vědomí i podvědomí, nejspíš proto se bojím sám sebe označit tím slovem: spisovatel. Když jsem tázán na své povolání, snažím se vyhnout odpovědi. Kdo ostatně o sobě smí říci, že je spisovatelem? Může nanejvýš povědět: napsal jsem knihy. Občas mě napadá, že ani nejsem s to přesně vymezit, co je předmětem mé práce, co vlastně odlišuje opravdovou literaturu od pouhého spisování, jehož je schopen přece jen každý, dokonce i ten, co nikdy nechodil do školy, kde by ho naučili písmena.

Teď jsem tedy mohl vychutnávat lenivou chůzi, uklidňující vědomí, že přesně vím, co se ode mě očekává. Zvolna jsme minuli národní výbor, budovu Nejvyššího soudu a dorazili před bývalou sokolovnu, kde na nás už čekalo naše nářadí, košťata, lopaty, škrabky a vozík, jehož korbu tvořila poloviční popelnice. Abych ukázal dobrou vůli, chopil jsem se největší lopaty.

V dětství jsem bydlel na kraji Prahy kousek pod kbelským letišťem, ve vilce, která sousedila se zájezdní hospodou. Před polednem

sem přijížděl obecní metař. Zastavil se s vozíkem na prostranství, kde stávali formani s koňmi, vyndal z korby lopatu, téměř obřadně smetl koňské kobližky, případně i jiný neřád, nasypal je do vozíku, pak svoji kárku přitáhl ke zdi a odebral se do výčepu. Mně se líbil, měl čepici se štítkem, i když ne kapitánskou, a zakroucený knír na paměť našeho posledního císaře. Také jeho povolání se mi líbilo, připadalo mi, že jistě patří k nejdůležitějším z těch, které mohou lidé vykonávat, a metaři že proto požívají vážnosti. Ve skutečnosti tomu bylo spíše naopak. Ti, kteří zemi očišťovali od smetí či od krys, nebyli nikdy ctěni. Nedávno jsem se dočetl, jak před dvěma sty lety jakýsi zhrzený štukatér, který pořezal nožem v kostele sv. Jiří své milé obličej, ústa a ramena, byl za to dán do vězení a doveden na popraviště. Dostal milost s tím, že musil za trest po tři léta očišťovat městské ulice. Vážnosti většinou požívali jen ti, co zemi očišťovali od lidského smetí, ať to byli drábi, soudci anebo inkvizitoři.

Když jsem před dvaceti lety psal povídku o tom, jak porážejí koně, měl jsem vymyšlenou apokalyptickou scénu ze spalovny odpadků. Snažil jsem se dostat do pražské spalovny, kterou jsem kdysi ještě jako chlapec viděl zdálky hořet, samu se měnit v jediný obrovitý odpadní škvarek, ale ředitel mě odmítl vpustit dovnitř. Nejspíš se bál, že chci odhalovat uvnitř jeho krematoria nějaké nedostatky.

O mnoho let později jsem dělal sanitáře v Krčské nemocnici a odvážel jsem každé ráno odpadky k velké peci, zakrvácené obvazy, gázy plné hnisu, chlupy, vlasy, špinavé cáry, které páchly po lidských výkalech, samozřejmě i spousty papírů, plechovek, rozbitého skla a umělé hmoty. Všechno jsem lopatou házel do pece a s úlevou jsem pozoroval, jak se marast svíjí jakoby v křečích, jak se rozpouští v plamenném žáru, a naslouchal jsem, jak sklo praskavě vybuchuje a puká, jak oheň vítězně hučí. Jednou, nikdy jsem neodhalil proč, zda oheň byl příliš prudký, či naopak nedomrlý anebo jestli to zavinil vítr, smetí neshořelo, ale průvan, který táhl pecí, je vysál vzhůru a vyplivoval je ústím vysokého komínu k nebesům a já s úžasem

i s ustrnutím sledoval, jak všechno moje smetí: hadry, papíry i cáry zakrvácených obvazů se opět snášejí k zemi, jak se zachycují ve větvích stromů, a ty, které je šťastně minou, míří do otevřených oken pavilonů. A v té chvíli se seběhli idioti a imbecilové z Ústavu sociální péče, co se starali o parkovou úpravu nemocnice, a nadšeně hýkali a ukazovali na vysoký stříbrný smrk, který byl ověšený jako vánoční stromek.

Tehdy mě napadlo, že to, co se právě přihodilo, je jen názornou ukázkou každodenních dějů. Žádná hmota nezanikne, dá se nanejvýš změnit její podoba. Smetí je nesmrtelné, prolíná vzduchem, nabobtnává ve vodě, rozpouští se, hnije, tlí, mění se v plyn, v dým, v saze, putuje si světem a zvolna jej zavaluje.

Začali jsme v ulici Lomnického, naše Venuše, která se zřejmě jmenuje Zoulová, se oháněla koštětem, druhým koštětem jí pomáhal muž v kapitánské čepici, který většinu času mlčky přežvykoval a občas uplivil velkou zpěněnou slinu. Nametali mi na lopatu hromádku smetí a já házel všechno svinstvo do popelnice na vozíku. Když byla popelnice plná, obrátili jsme ji dnem vzhůru a vysypali na chodník, všechno smetí na kupu, tu pak měla nabrat a odvézt multikára. Tak jsme za sebou kupkami značili cestu a zvolna jsme postupovali k Vyšehradu. Hleděl jsem na barevné koruny stromů, kynuly mi z dálky, i když mě pod nimi nikdo nečekal, i když ona mě už nečekala. Říkám jen: ona, v duchu ji většinou nepojmenovávám. Jména se ohmatají a omelou stejně jako něžná slova. Někdy jsem si ji sám pro sebe nazýval vědma. Věštívala totiž lidem a připadala mi vědoucí, také tajemno ji obklopovalo a ona jím krásněla. Při křtu jí dali jméno Darja.

Nedokázal jsem si vzpomenout, zda jsme tu spolu někdy byli, naše setkání mi za ta léta splynula – let se navršilo jako v písni o službě u sedláka. Poznal jsem ji ještě rok předtím. Tehdy jsem navštívil přítele v maringotce, kde se zaučoval na dělníka geologického průzkumu. Všiml jsem si sošky, která svou fantaskností

vystupovala ze strohého prostředí vozu. Přítel, který ještě nedávno psával výtvarné kritiky, mi pak chvíli vyprávěl o výtvarnici, jejíž svět se rozprostírá v hranicích snu, blázniviny, vášně a něhy. Řekl mi, že návštěva v její dílně patří k velkým zážitkům, a já si zapsal její adresu do notýsku. Vzpomněl jsem si na tu adresu, když jsem sháněl dárek k narozeninám pro svoji ženu.

Dílna se nacházela v nevelkém klenutém sklepení malostranského domu. Třetinu místnosti zabíraly dřevěné regály se sochařčinými výtvy.

Přijala mě vlídně a chvíli se mnou rozmlouvala, dokonce mi pověděla něco o své dcerce a vyptala se i na to, co děláme já a moje žena. Ale její zájem jsem si vysvětloval tím, že jsem přišel jako zákazník.

Obratně se pohybovala mezi regály. Na její dlouhé sukni se při chůzi vlnily oči a rty, vzorek z hnědých očí a rudých rtů. Její oči byly modré a rty spíše bledé. Co by se stalo, kdybych ji mezi regály objal? Ale věděl jsem, že to neudělám.

Koupil jsem ptáka s tenkým krkem, na kterém seděla hranatá hlavička a v ní šibalská lidská očka. Zabalila mi dárek do hedvábného papíru a doprovodila mě ke dveřím. Pak jsme se mnoho měsíců neviděli. Až v předvečer mých sedmačtyřicátých narozenin se u mě nečekaně objevila, potřebovala si půjčit svoji sošku na výstavu, která se konala v Budapešti. Pozval jsem ji dovnitř a představil ženě; ta se zaradovala, že ji poznává. Seděli jsme ve třech v mé pracovně. Lída, kterou těší dělat lidem radost, chválila její sošku.

Pili jsme víno, my se ženou spíše jenom symbolicky. Darja se zaujetím mluvila o své budoucí výstavě a potom o svých cestách. Vyprávěla o Kambodži, kterou kdysi navštívila, mluvila o té zemi jako o rajske zahradě šťastných a nevinných lidí – to zaujalo moji ženu, která touží zbavovat lidi pocitu viny; dostali jsme se k naší kultuře, která je založena na vědomí hříchu, a tedy metafyzického provinění. Darja tvrdila, že učení o hříchu je naším prokletím, neboť nás zbavuje svobody a staví se mezi lidi navzájem i mezi lidi a Boha. Moje

žena cosi namítala, připadalo jí, že svobodu musí omezovat nějaký vnitřní zákon, pak převedla řeč na děti a jejich výchovu, ale já se stále méně soustřeďoval na to, o čem se opravdu mluvilo, vnímal jsem cosi jiného: bezhlesý hlas té druhé. Jak mi připadalo, obracel se ke mně a obracel se s očekáváním, že ho zaslechnu a že mu porozumím.

Do pokoje už vnikal večerní stín, a mně se zdálo, že zbylé světlo se soustřeďuje na její čelo, vysoké čelo, které se kupodivu podobalo čelu mé ženy. Zvláštní bylo, že světlo nepohasínalo zároveň s dnem. Jako by vycházelo z ní, z plamene, který v ní nepochybně žhnul, a mně připadlo, že se ten plamen naklání ke mně a svým horkým dechem mě ovívá.

Když odešla, jako bych stále zůstával v jeho poli. Lída řekla, že sochařka je zajímavá a milá žena, a uvažovala o tom, že bychom ji mohli zase pozvat – třeba i s jejím mužem, ale já buď v obavě, anebo snad v tušení možného spiklenectví jsem nepřisvědčil, odvedl jsem řeč jinam. Pak žena odešla do svého pokoje a já se marně pokoušel pracovat.

Pustil jsem si tedy rozhlas, kde hráli jakési barokní skladby pro varhany, ale ani hudba mě neuklidnila, nebyl jsem s to ji vnímat, místo ní ke mně doléhaly nesouvislé útržky vět: litanie, kterou přednášel cizí hlas, mě prostupovala jako teplo v horké lázni. Jaký vlastně byl ten hlas? Hledal jsem slovo, jímž bych jej vystihl. Nebyl ani příliš zvučný, ani lahodný nebo zpěvný, nebyl barevný ani vtíravý, nedokázal jsem určit, čím mě podmanil.

Když jsem večer objímal svoji ženu, která bývala v lásce něžná a klidná, pomalá jako letní řeka uprostřed nížiny, zaslechl jsem znovu ten hlas a uvědomil jsem si to správné slovo pro něj: byl vášnivý. Snažil jsem se jej – v téhle chvíli tak nevhodný – zapudit, ale nepodařilo se mi to.

Už jsme zabočili, opět jsme se Vyšehradu vzdalovali. Pořád jsem nakládal uhlířskou lopatou papírky, kelímky, rozšlapané krabičky od sirek, hlavičku od panny jsem také naložil, rozdrbanou tenisku,

vymačkanou tubu, pomazaný dopis, ze všeho nejvíc se po zemi válelo cigaretových nedopalků. Všechno smetí jsem sypal do šedivé popelnice na vozíku, a když byla nádoba plná, vzal jsem ji s kapitánem a spolu jsme ji vysypali na chodník, kde vítr, který stále silněji vál, to smetí zase rozfoukával, ale bylo to vlastně jedno, smetí je stejně nezničitelné.

Smetí je jako smrt. Co jiného je ještě tak nezničitelné? Naši sousedi hospodští měli pět dětí, nejmladší syn dostal stejné jméno jako já a byl přibližně téhož věku. Hrávali jsme si spolu, považoval jsem si jeho přátelství, neboť mi otevíralo vstup i do skrytých prostor hostince, do sklepení, v němž i v nejparnějším létě se uchovaly rozměrné a bělostné kostky ledu i obrovité, jak mi aspoň připadalo, pивní sudy, vstup do stájí, v nichž sice už namísto koní stála černá pragovka, ale kde stěny dosud páchly močí a kde sídlilo množství koček nejrůznějšího stáří i barev.

Chlapec onemocněl záškrtem a po týdnu zemřel. Nechápal jsem v pěti letech, co znamená smrt, rodiče mě na pohřeb nevzali. Viděl jsem jen černě oděného hostinského a jeho plačící ženu, také smuteční hosty a slyšel dechovku, která vyhrávala pomalé pochody.

Když jsem se dotazoval, kdy se můj jmenovec vrátí, matka mi po chvíli váhání odpověděla, že se nevrátí nikdy, odešel. Chtěl jsem vědět, kam odešel, ale matka mi víc neodpověděla. Až stará služka z hospody, když jsem se jí odvážil zeptat, mi řekla, že přece do ráje. Jeho nevinná dušička teď přebývá v té líbezné zahradě mezi květinami a hraje si s anděly, však se tam jednou, budu-li hodný, setkáme.

Vyrůstal jsem v prostředí, v němž nikdy nezazněla modlitba, zahradu jsem znal jenom pod okny, andělé se v ní nevznášeli, jen vlaky s hukotem jezdily kousek za jejím plotem.

Chtěl jsem se o rajské zahradě a o duších, které v ní přebývají, dozvědět něco víc, matka se však vymluvila, poslala mě za tatínkem.

Můj rozumný tatínek, o němž jsem věděl, že vymyslel hnací stroj do nejrychlejšího vlaku z těch, co se nám hnaly pod okny, a také

motory do letadel, která nám hřměla nad hlavou, a je proto mezi lidmi vážený, se podivil mé otázce. Vzal mě za ruku, vyvedl ven a tam ke mně dlouze hovořil: o původu světa, o horkých parách a chladnoucí hmotě, o maličkých, dokonce neviditelných atomech, které nepřetržitě krouží všude a ve všem. Z nich se ve skutečnosti skládají hromady hlíny, kamení cesty, po níž zrovna jdeme, i naše nohy, které nás nesou. Kráčeli jsme přitom podél trati, prošli jsme řídkým předměstským hájkem a stoupali vzhůru k letišti. Vlaky teď lomozily v hloubi pod námi, zatímco nad hlavou nám hrčely vojenské dvojplošníky. Tatínek mi ještě pověděl o tom, jak lidé odedávna mnoho trpěli, připoutáni k zemi, již nesměli a nemohli opustit. Snili aspoň o tom, že se odpoutají, a tak si vybájili rajskou zahradu, ve které se nacházelo všechno, po čem toužili, čeho v životě nedosáhli, vysnili si bytosti sobě podobné, jen obdařené křídly. Ale to, o čem se dříve jen snilo, se začíná uskutečňovat, tatínek mi ukazoval k jasnému nebi. Andělé nejsou, ale lidé mohou létat. Není sice nikde rajská zahrada, kde by lidské duše pobývaly, ale jednou pochopím, že důležité je, aby člověk žil dobře a prospěšně tady na zemi.

Nerozuměl jsem příliš tomu, co mi tatínek vysvětloval, ale kupodivu na mě z jeho slov padl stesk, jakási nevysvětlitelná úzkost mě tak sklíčila, že jsem se rozplakal. Tu tatínek, aby mě utěšil, slíbil, že na leteckém dni, který se bude konat příští neděli a na nějž jsme se chystali, mě nechá proletět se v letadle nad Prahou.

A opravdu příští neděli mě posadil do řvoucího stroje, který se drkotavě rozběhl po trávě a pak se k mému úžasu a hrůze zvedl a stoupal i se mnou, a jak stoupal, země se začínala pode mnou houpat a všechno, co na ní bylo, se menšilo, scvrkávalo se, až docela začalo mizet. Ze všeho nejdřív se ztratili lidé, pak i koňské povozy a auta a nakonec se začaly rozplývat i domy. Zavřel jsem pevně oči a ocitl se v hřmící tmě, která mě pohlcovala. V té chvíli mě vyděsila představa, že už se nikdy nevrátím na zem stejně jako můj jmenovec, který prý zemřel.

Nic se tehdy neudálo. Darja odešla a já se vrátil ke své práci. Psal jsem zrovna povídky o svých chlapeckých láskách, a to mě naplňovalo vzpomínkami na dávné rozechvění. Když jsem pohlédl do nejtemnějšího koutku své pracovny ke křeslu, kde seděla, jako by se dávné rozechvění začalo zhmotňovat.

Vydal jsem se tedy do telefonní budky – telefon v bytě jsem měl tehdy odpojený – a vytočil její číslo. Stále jsem cítil rozechvění, které se hodilo k mému věku, pouze pokud se přijímá, že takový stav sluší každému věku, a přeptal jsem se, jak dopadla budapeštská výstava. Chvilí jsem naslouchal jejímu vyprávění, které těkalo mezi obrazy a vinnými sklípky, pak jsem sám řekl něco o své práci a dodal, že vzpomínám na její návštěvu a těšilo by mě, kdybych ji zase někdy uviděl. Nic určitého jsem však nenavrhl a ona se mým slovům jen tiše zasmála. Nicméně mě ten rozhovor vyvedl z míry; místo abych se vrátil domů, toulal jsem se uličkami v blízkosti svého domova a pokračoval v rozhovoru, který byl stále osobnější a křehčí. Odvykl jsem už podobným rozhovorům, anebo vůbec rozhovorům, odvykl jsem komukoliv se svěřovat.

Žil jsem už deset let v podivném vyhnanství, obklíčen zákazy, střežen někdy viditelnými, někdy skrytými a jindy jenom smyšlenými hlídači. Nesměl jsem vstoupit do života, leda jako host, jako cestující anebo jako nádeník ve vybraných povoláních. Za ta léta ve mně narůstala touha, aby se konečně přihodilo něco, co by proměnilo můj osud, zároveň se ve mně posilovala plachost, kterou jsem zdědil po mamince, takže jsem se lekal jakýchkoliv změn i všech cizích lidí. Můj domov se mi stal obojím: útočištěm i klecí, přál jsem si v něm setrvat i uprchnout odtud; mít jistotu, že nebudu vyhnán, i naději, že jednou uniknu. Přilnul jsem ke svým dětem, anebo jsem je potřeboval víc, než otcové potřebují své děti. Stejně jsem potřeboval i svoji ženu. Mými nejbližšími ke mně vstupoval svět a já vstupoval do něho, do světa, z něhož mě vylučovali.

Nemyslím si, že pro kohokoliv z nich byl život lehčí. Děti si, stejně jako já ve svém dětství, nesly na sobě cejch nenáležitého původu, žena celá léta marně sháněla aspoň trochu slušnou práci. Unavená běháním po odděleních pověřených střežit pracoviště před politicky nepovolanými, nakonec přijala místo tazatelky pro jakýsi sociologický výzkum. Za mzdu, která spíše pokořovala, než povzbuzovala, se musela plahočit po sídlištích a přesvědčovat neochotné, či dokonce vylekané respondenty, aby zodpověděli její dotazy. Nestěžovala si sice, ale občas podléhala sklíčenosti. Pak zahrnovala děti i mě výčitkami za chování či jednání, které jindy přehlížela.

Já do práce nemusel. Když ráno všichni odešli, sedal jsem ke stolu, slohy bílých papírů a nezměrná rozloha dne a hlubina ticha ležely přede mnou. Ani telefon nemohl zazvonit, kroky v domě zazněly jen ojediněle a obvykle mě lekaly, mohl jsem se nadít spíše nevítané než vítané návštěvy.

Psal jsem: hodiny a dny a týdny. Hry, které nikdy nevidím na jevišti, a romány, o nichž jsem předpokládal, že nevyjdou – aspoň ne v jazyce, v němž jsem je napsal. Pracoval jsem, ale zároveň jsem se bál, že ticho, které se rozprostírá kolem mě, vstoupí i do mě, znehypní moje představy, obestře mé smysly a umrtví mé příběhy. Seděl jsem za stolem a vnímal tíhu stěn, tíhu stropu a věcí, které mě mohly kdykoliv zavalit svou lhostejností.

Tak jsem čekal, až se vrátí žena a děti. Ve chvíli, kdy jejich kroky už na schodech rozdupalý ticho, jsem vnímal, jak se ke mně vrací klid – ne klid ticha, ale klid života.

Věděl jsem, samozřejmě, že děti už za kratičký čas odrostou a odejdou z domova, že jejich kroky zní dočasněji, než pravděpodobně potrvá moje dočasnost. Mluvil jsem s nimi a těšil se s nimi, ale vnímal jsem, jak se vzdalují, a věděl, že se nesmím protivit tomu pohybu, nechci-li se protivit životu.

Pozoroval jsem také, jak si moje žena hledá svůj prostor, způsob, jak uniknout z ubíjející všednosti práce, kterou musela přijmout.

Rozhodla se ve svém volném čase studovat, porozumět tomu, co znamená lidská duše, proniknout do jejího tajemna a tak najít způsob, jak jí pomoci, pokud příliš trpí. Mně takové počínání připadalo až příliš troufalé, také jsem ji stále viděl takovou, jakou jsem ji kdysi poznal, příliš dětinskou a v životě nezkušenou, než aby mohla zvládnout takový úkol, ale povzbuzoval jsem ji: každý člověk se vydává směrem, z něhož slyší aspoň náznak volání.

Také jsem se bral svým směrem. Méně jsem toužil po tom, co mě kdysi lákalo, přestaly mě vzrušovat věci. Ještě nedávno jsem sbíral staré mapy a knihy, teď se na nich navršil prach. Už jsem se nepídil po tom, kde se co nového událo, kdy se konečně začnou lepšit poměry, o nichž se dalo říci, že mi nepřejí. Začal jsem hledat, co se ještě klene nad nimi, zda může něco povznést naše životy nad marnost a zapomnění, chtěl jsem si to nalézt sám, ne přijmout zjevené a zpodobené od druhých. Usiloval jsem to dokázat ne z nějaké pýchy, ale protože vím, že nejpodstatnější v životě se nedá sdělit ani vtěsnat do slov, i když se lidé to, co se domnívají nalézt, sdělit pokoušejí, i když se sám o to pokouším. Ale kdo o sobě věří, že našel opravdu nepomíjivé a sdělí druhým podstatu boží, že pro ně objevil správnou víru, konečně nahlédl do tajemnosti bytí, je bláhový anebo blouznivý a nejčastěji nebezpečný.

Vrátil jsem se domů opožděně a hned ve dveřích jsem zaznamenal napětí, které tu vládlo. Dcera seděla za stolem a s vyzývavým vzdorem čučela do ulice, žena až příliš hlasitě umývala nádobí, synův magnetofon vyřvával protestní písně.

Netoužil jsem zjišťovat příčiny rozladění, ale Lída mě zahrnula stížnostmi na děti, které jsou nepořádné a líné, a žádala, abych nějak zakročil.

Pochopil jsem, že vše, co bych jim mohl říci, už jim sama řekla, a neměl jsem náladu zabývat se úklidem. Odešel jsem do pokoje a pokoušel se pracovat, ale byt nebo já sám jsme byli příliš naplněni rušivými zvuky.

Napadlo mě, že se už dlouho jenom sunu ode dne ke dni, od vstávání k uléhání, skládám sice příběhy, můj vlastní se však zadrhl, nerozvíjí se, začíná se rozpadat. Byl bych rád o tom mluvil se ženou, ale když jsme konečně večer osaměli, vnímal jsem její nevoli, která mě od ní okamžitě oddělila. Zeptal jsem se, jestli jsem jí nějak ublížil. Odpověděla, že ubližuju dětem tím, jak je odmítám vychovávat, jsem k nim slabošsky shovívavý, když snáším jejich nectnosti, jen se snažím vlichotit do jejich přízně. Namítl jsem, že mi křivdí, ale Lída začala jednu ze svých promluv, složených z výtek, dobře míněných rad a ponaučení. Čas od času jimi zahrnovala mě i děti, ale ať už byly oprávněné nebo nikoliv, pronášela je zpravidla nevhodně v době, kdy ti, k nimž se obracela, jí odmítali naslouchat, anebo kdy sami potřebovali promluvit a být slyšeni.

Už se blížila devátá hodina a náš oranžový voj ulicí Sinkulovou sestupoval dolů k vodárně. Mezi kostkami dláždění i ve spárách u obrubníků se zachytily trsy pampelišek, lociky a nejrůznějšího plevelu. Mladík s dívčí tváří je vyrval buď rukou, anebo vydlabával škrabkou. I když se sklonil k zemi, jeho tvář zůstávala chorobně bledá.

Pod stromy na chodníku parkovala auta. U vraku staré volhy se náš houf zastavil. Parták nadzvedl kapotu a s uspokojením shledal, že někdo během týdne odnesl chladič.

Auto je také smetí, velký slepenec odpadků, plete se nám do cesty bezmála na každém kroku.

Když jsem přijel před patnácti lety na premiéru své hry v městě nedaleko Detroitu, pozval mě na oběd ředitel Fordových závodů. Když jsme pak seděli na terase v nejvyšším patře anebo přesněji na střeše Fordova mrakodrapu, odkud bylo vidět ohyzdné průmyslové velkoměsto, v jehož ulicích se míhal bezpočet aut, místo abych se ho zeptal na poslední model jejich vozu (tatínka bych jistě potěšil svým zájmem), zeptal jsem se, jak všechna ta auta, až doslouží, sprovodí ze světa. A ředitel mi odpověděl, že to není obtížné. Všechno, co se

vyrobí, může beze zbytku zmizet, je to pouze technický problém. A sám se usmál představě úplně prázdného, vyčištěného světa. Když oběd skončil, ředitel mi půjčil svůj vůz se šoférem. Zavezli mě až na okraj města, kde na rozlehlém prostranství parkovalo nedohledně otlučených a přirezlých limuzín. Černoši v barevných kombinézách obrovitými kleštěmi autům nejprve vyrvávali vnitřnosti, zbavovali je pneumatik, oken i sedadel a pak je sunuli k obrovitým lisům, které změnilly vozy v balíčky plechu přijatelných rozměrů. Krabíčky plechu však ze světa nezmizí stejně jako sklo, jako pneumatiky a vyjetý olej, i když je spálí v pecích, nezmizí ani řeky benzínu, který se spotřeboval při nutných i zbytečných jízdách. Z plechu snad vytaví nové železo a novou ocel pro nová auta, a tak ze smetí připraví nový odpad, jen o něco jej rozmnoží. Kdybych se ještě někdy setkal s tím sebejistým ředitelem, řekl bych mu: ne, to není jen technický problém. Duch mrtvých věcí se totiž vznáší nad zemí i nad vodami a jeho dech je zlověstný.

Za války se na nás špína valila: doslova i přeneseně, sápala se na nás stejně jako smrt a někdy je bylo těžké navzájem oddělit. Mé mamince obojí v mysli splynulo: smrt a smetí, uvěřila, že život se pojí s čistotou – doslova i přeneseně.

Válka skončila, my se těšili, že budeme žít v lásce a v pokoji, ale ona usilovala o čistotu, chtěla znát naše myšlenky a děsila se našich bot, rukou i slov. Prohlédla knihovnu a zbavila ji knih, které by mohly znečistit naši mysl, a koupila velký hrnec a v něm obden vyvařovala naše prádlo. Ale i tak se nás štítily, posílala nás stále znovu, abychom se umývali, a na cizí věci i kliky sahala jenom v rukavičce.

Někdy v noci jsem ji zaslechl, jak vzdychá a naříká. Oplakávala blízké, které za války ztratila, ale určitě také naříkala nad špinavostí světa, v němž musela žít. Tak v našem domově panovaly čistota a osamělost. Tatínek už skoro doma nepobýval, našel si práci až v Plzni, aby si trochu vydechl. Když se na neděli objevil, bos přešel po koberci z novinového papíru do své pracovny, ale i ta chvíle,

kdy se mihl předsíní, stačila, aby ji zaplnil pachem, v němž matka poznala špinavý smrad jakési cizí coury. Tatínek se marně snažil jej smýt, nadarmo pomáhal přikrýt koberec čistými novinami.

Čekal jsem, že se otec jednoho dne už nevrátí, že zůstane u té cizí, páchnoucí milenky, nemohl bych se kvůli tomu na něho zlobit. On se však vždy znovu vracel, někdy mi dokonce domlouval, abych maminku nesoudil, je hodná, jen nemocná, každý neměl sílu, aby bez úhony přečkal, co jsme museli přestát.

Pak tatínka znovu zavřeli. Utrpení, které jí způsobili jiní, maminku aspoň trochu odvedlo od utrpení, které si působila sama.

Podél našeho oddílu přešlo auto kanalizací. Zastavilo kousek před námi, jeho osádka se pozdravila s naším partákem a jala se zkoumat nejbližší kanálovou mříž.

„Copak hledají?“ zeptal jsem se paní Venuše.

„Voni přece kontrolují, jestli se jim nezasral kanál,“ vysvětlila mi. „Do kanálu nesmíme nic sypat. Jednou tady Jarda,“ ukázala na mladíčka s dívčí tváří, „tam házel kytky a zrovna jel kolem jejich inspektor a hned po něm chtěl padesát kaček. Přitom voni jsou v balíku skoro jako krysaři!“ „Jo krysaři, to mi ani nepovídejte,“ přidal se parták. „V Plzni se jim pod jatka vztekli potkani, vylezali jim v noci kanálama, běhali po ulicích jako veverka a vyli. Sháněli tam nakvalt krysaře, dávali mu dvacet koláčů za měsíc, ale každej se vyhnul, protože bylo jasné, že když potkan kousne, je po prdeli! Mám v Plzni kámoše, ještě od para, on se nasral a povídal: snad se z pár myší neposeru! A hned nafasoval skafandr a plachtu z azbestový gummy, tu měl přes sebe přehodit, až se potkani proti němu poženou!“

„To by se odvážili?“ podivil jsem se.

„Jasná věc, vždyť jsem vám už povídal, že byli vzteklí. Vy je ženete před sebou, a oni, jak už nemají kam ustupovat, tak se vrhnou proti vám. V tom případě si lehnete, hodíte přes sebe plachtu a oni přeběhnou přes vás. Můj kámoš to tak udělal, pod tou plachtou se mu nemohlo nic stát, ale jak ty potvory po něm dupaly, posral se hrůzou.“

Po několika dnech mi na lístku sdělila, že se u mě zastaví, uvedla den a hodinu, doufá, že mě zastihne.

Objevila se, jak slíbila. Za oknem se hnala podzimní mračna, do místnosti opět padlo šero. Nevím, jestli ze mě také vycházela nějaká záře, člověk sám sebe nevnímá, zahlédne vlastní světlo leda v očích druhého, a to ještě ve chvílích největší milosti. Ale snad přece jen cosi zahlédla, protože jinak by si přece nepřála se znovu se mnou scházet, nevydala by se dobrovolně na pouť, o níž pak ve chvílích hněvu říkávala, že ji dovedla leda k trápení. Sám jsem někdy žasl, proč se ke mně tak přiblížila.

První týdny jsme chodili po krajině, po lesích a v parcích. Zнала jména rostlin, i těch nejexotičtějších, také místa, odkud pocházely. Po těch místech mě rovněž vodila, stejně jako po zemi Khmerů či podél velebného toku řeky Gangy, mezi davy v dusných ulicích, i do džungle mě vedla a do ašramu, abych také mohl naslouchat tomu, co moudrý guru pověděl o správném žití. Vyprávěla mi o svém rodu, v němž se vyskytovali továrníci i obrozenští kantoři, také světo-běžník, který se usadil až na západních svazích And, a romantická teta, která se rozhodla zemřít hladu, když se jí nepodařilo udržet si miláčka, po němž toužila; také geniální student práv, který svedl z paměti odříkávat právní kodexy, ale přesytil se právem, obrátil se k filozofii, a když si nezvratně ověřil marnost lidského počínání, sedl, sepsal filozofickou závěť, jejíž poselství znělo, že štěstí je pouhý sen, zatímco život sřetězuje utrpení, a přímo nad svým spiskem se střelil do hlavy, takže krev, která mu vystříkla z rány, udělala za jeho závěti několik teček.

Všichni ze strany jejího otce se prý vyznačovali genialitou, nezlomnou vůlí a jasnozřivostí – nejvíc ze všech její otec. Často se o něm zmiňovala, a mně, ačkoliv jsem ho nikdy nespatriil, připomínal mého tatínka, ne proto, že byl také inženýr, ale protože byl prý silný, zdravý a dovedl se veselit, když už se odhodlal vstát od své práce.

Byl bych jí rád pověděl něco podobného o svých předcích, ale neznal jsem jejich osudy. Věděl jsem, že část z nich přišla zdaleka, ale nevím ani, zda se to stalo před dvěma sty, či tisíci roky. Předpokládám, že už tehdy dovedli číst, i když jiné písmo, než dovedu číst já, a modlili se v jazyku, z něhož už nerozumím ani slovu. Nevím, čím se živili. Obě mé babičky přišly do Prahy a tady zkusily obchodovat, ale neuspěly. Také mí dědečkové pocházeli z venkova. Tatínkův otec vystudoval chemii a pracoval jako inženýr v cukrovaru až v uherské části monarchie. Tam, když bylo mému otci jedenáct let, spadl pod pluh, který táhlo vlečné lano, a smrtelně se zranil. Matčin otec se zato dožil požehnaného věku, býval koncipientem u soudu a ve věku osmdesáti let se dočkal druhé velké války i toho, že jej viditelně označili a odvezli do ghetta. Ani o tomhle malém stařečkovi s šedivým, od tabáku dokonce trochu nažloutlým knírkem jsem nemohl povědět nic pozoruhodného, leda snad, že jako jeho předkové tvrdošijně věřili v příchod mesiáše, on se upínal k vidině socialistické revoluce. Ta vidina mu pomáhala přežít strážně osudu i smrt vlastní ženy, ztrátu domova, pohanu, hlad i vězeňské nepohodlí. Stále častěji v tom neblahém místě kázal každému, kdo mu byl ochoten naslouchat, a stále častěji jsem to býval ze všech lidí už jenom já. Také on mě nabádal, abych nevěřil v Boha, kterého si vymysleli lidé, páni ho podstrčili chudákům, aby lépe snášeli tíhu osudu. Jak stárnul, měnily se jeho promluvy v litanii, v neměnnou, strnulou modlitbu, kterou jsem už znal nazpaměť a jíž jsem tedy nemusel naslouchat. Pak jsem jednou v noci procitl, všichni už spali, a slyšel jsem z rohu místnosti, kde dědeček spával, podivné mumlání. Poznal jsem stařečkův hlas i naříkavou intonaci modlitby pronášené v jazyce, který on ještě znal a z něhož já nic nerozuměl, modlitby, jež se obracela k Bohu. Ani jsem se nepohnul a naslouchal jsem s úžasem hlasu, který přicházel jakoby z veliké dálky, z dávného času. Tehdy poprvé se mi dostalo příležitosti, abych pochopil, že na dno lidské duše se nedá dohlédnout.

Její otec čas od času opustil rýsovací prkno a toulal se po horách, zlézal skalní stěny. Bral ji s sebou a učil ji nebát se výšek. Můj otec se toulával jenom krajinou čísel, v něž se mu proměňovaly vidiny jeho motorů. I na dovolenou si brával svoje výpočty, a když ho posedl nápad, jak by cosi nově vyřešil, což se dalo téměř nepřetržitě, na nás ostatní pozapomněl. Když nás pak objevil u večere anebo pod okny, podivil se, kde jsme se tu vzali. Z jeho krajiny ho násilím vyhnali, oblékli do trestaneckého mundúru a zavřeli mezi elektrické dráty, které se vinuly snadno vypočitatelným způsobem. Tehdy všechnu svoji vůli a sílu soustředil k tomu, aby přežil, aby důstojně přežil a mohl se zase vrátit do své milované krajiny. Kromě čísel a strojů, jak jsem později pochopil, tatínek ještě miloval hezké ženy a představy socialistů o lepším světě. Jako každý zamilovaný vkládal v předmět svého zbožňování upřílišněné a klamné naděje.

Myslíš, že každá láska si dělá falešné naděje? zeptala se.

Pochopil jsem, že se táže na nás dva, a neodvážil jsem se přisvědčit, i když jsem nevěděl, proč právě my bychom se měli stát výjimkou.

„To je přeci jako s těma hřbitovama na dálnici,“ řekla paní Venuše. „Když je rušili, museli vykopávat mrtvolky a nabízeli stovku na hodinu a ještě flašku rumu na den, a přeci se jim na to každé vyprd. Museli na to poslat mukly a těm dali kulový!“ Zastavila se, protáhla se, opřela lopatu o zed' a zapálila si startku. „Kdepak mrtvolky, v těch tělech je přeci jed, že projde i gumovýma rukavicema, jak se dostane do krve, člověk jde k andělíčkům.“ Pokuřovala a hleděla kamsi dopředu, anebo zpátky, kam dohlédla jenom ona. Kdybych ji potkal před lety, určitě bych si opakoval její slova, spěchal bych si je zapsat, abych její řeč co nejvěrněji uchoval. Tehdy jsem věřil, že všechno, co vidím a zapamatuji si, se může hodit pro nějaký příběh. Ale už dlouho vím, že jen stěží najdu jiný příběh než svůj vlastní. Člověk se cizího života nezmocní, a i kdyby to svedl, stejně nový příběh nenalezne. Na světě žije téměř pět miliard lidí, každý

věří, že jeho život by vydal aspoň na jeden příběh. Při té představě se člověka zmocní závrať. Kdyby se vyskytl anebo ještě spíš vyrobil psáč tak posedlý, že by zachytil pět miliard příběhů, a pak by z nich vyškrtal všechno, co by našel společného, kolik by asi zbylo? Z každého osudu sotva jedna věta, okamžik jako pouhá krůpěj v moři, neopakovatelný zážitek úzkosti anebo setkání, chvíle zření anebo bolesti – ale kdo tu krůpěj zvenčí rozpozná, kdo ji oddělí z mořské záplavy? A proč by se měly ještě vymýšlet příběhy nové?

Darja mi jednou v pláči vytkla, že se na ni dívám, jako by byla brouk, kterého jsem si napíchl na špendlík, abych ho mohl lépe popsat. Ale mýlila se, v její přítomnosti jsem nejvíce zapomínal na to, že jsem někdy zkoušel vyprávět, pozoroval jsem ji bedlivě jen proto, že jsem chtěl porozumět řeči, již ke mně promlouvá, když se mnou mlčky prodlévá.

„S mrtvolkama já si přeci užila. Sehnala jsem flek tady dole,“ ukázala paní Venuše pod vyšehradské hradby, „na patolce. Tam přeci vozili všechny podřezaný a zapíchnutý. Dohodila mi to kámoška, prej rizikovej flek s příplatkama, voni mi pak dali kulový. Já přeci zůstala jen kvůli starýmu, co kuchal těla, von byl číslo a do mrtvolek celej pryč. Zoulová, řek mi třeba, vy máte ručičky, váš humerus bych si rád jednou prohlíd.“ A paní Venuše roztáhla paže – byly opravdu dlouhé a štíhlé.

Jako by mě ovanul nasládlý pach rozkladu. Když jsem nastoupil sanitářské místo, můj kolega si neodpustil, aby mě hned první den neodvedl do márnice, tam mi předváděl mrtvolky na stolech, na zemi i v lednici, přitom pošilhával, jestli už konečně blednu a otáčím se ke dveřím, jenže já byl na mrtvé zvyklý z dětství, na takové množství mrtvých, že těch několik už svátečně oblečených nebožtíků mě nevylekalo ani nezahýbalo mými vnitřnostmi.

Ted' jsem si připomněl nejen tu vykachlíkovanou místnost, ale hlavně široký stůl, ten jsem viděl ostře jako ve snu, a na něm ležel můj tatínek.

Protože můj tatínek zle stonal, nemoc mu pomalu úžila útroby, a on, který byl vždycky silný a nezdolatelně zdravý, ted' sotva udržel

v prstech pero. Když jsem mu nahlédl do jeho rukopisu, kde se ještě stále hemžily číslice a vzorce, jimž jsem nerozuměl, ty číslice se třásly jako v zimnici. Kdykoliv jsem je zahlédl, zmocňovala se mě lítost. Věděl jsem, že už léta nezveřejňuje své výpočty, ač je o to žádán, ale věděl jsem také, že ty číslice značí cestu k nějakému poznání, a poznání pro něho znamenalo život. Z toho písma jsem tedy uhadoval, že tatínkův život už se otřásá, ty číslice se s ním chystají na cestu do bezčíslí.

Byl bych rád zapudil neblahou představu, ale ať jsem sebevíc třeštil oči na svoji kárku, tatínkova znehybnělá tvář tkvěla přede mnou. Co je člověku platná všechna zlá zkušenost? Může se pokorně sklánět před nevyhnutelností, stejně ho sklíčí, když tuší, že se smrt blíží k jeho nejdražším.

Ale ještě jsem se utěšoval, že tatínek, který tak mnohokrát obstál ve všech životních soubojích, nepodlehne ani tentokrát.

Tehdy dávno, když letadlo přistálo, musel mě z něho tatínek vynést. Třásl jsem se a vzlykal a odmítal se dívat vzhůru k nebi, kde odvážní letci, akrobaté, na svých strojích metali kozelce a šroubovali se do mračen a střemhlav se vrhali ke střechám hangárů. Otec mě vzal a vysadil na ramena. Neřekl ani: ty můj chudáčku, ani mě nepokáral, nesl mě a cestou mi ukazoval aspoň vlaky, které se ohnivě hnaly pod námi, a nazýval je jmény, jako by to byli jeho sourozenci anebo děti. A donesl mě až na dřevěný most, který překlenoval trať, a dovolil mi, že mohu plivnout do komína lokomotivě, až pojedou pod námi. Když se pak přihnala chrlící jiskry a dým, sám se naklonil přes zábradlí, aby mi dal příklad, a mohutný proud dýmu a páry vystřelovaný z komína mu nadzvedl klobouk; my se mohli jen dívat, jak se klobouk snáší dolů. Usadil se na hromadě uhlí v jednom z vagonů a ujížděl s ním do dálky. Tatínek se smál a řekl, že jeho klobouk je také akrobat, a já, jak jsem nadšeně hleděl za ujíždějícím kloboukem, jsem zapomněl na hrůzy z létání.

Ještě večer si tatínek klobouk černý od sazí a mouru odkudsi přinesl a k mé radosti si jej proměnil v buřinku, tu si nasadil a chvíli v ní šaškoval jako Chaplin. Rád bavil lidi, a když se smál, smál se svobodně a celou bytostí. Dovedl se smát tomu, čemu se lidé smávají, ale také tomu, nad čím se hněvají a nad čím si zoufají. Mnohokrát bych si byl přál umět se stejně radovat, osvobodit se i povznést, ale chyběla mi k tomu tatínkova síla, lehkost a soustředěnost.

Paní Venuše mi přihodila do vozíku smetlí. „Víte, kolik lidí on měl na stole?“

Nevěděl jsem, a ona řekla vítězně: „Padesát tisíc!“

„To ne,“ ozval se za mnou mladíček, „fakt si vymejšlíte. Vždyť by to bylo několik pluků!“

„A přeci měl, Jaroušku. A samý násilí!“ Paní Venuše se zasmála, jako by právě pověděla něco velmi veselého.

Pak jsme se jednoho předvánočního dne prvně milovali v komůrce s malými okny a s tlustými zdmi pod střechou barokního domu. Naproti zela zeď paláce s obrovitými dvoukřídlými okny, na jejichž římsách seděli zkrhlí holubi. V místnosti voněl olej, trochu páchl plyn a i o poledni tu zůstávalo šero. Okénka ještě zastíňovala socha sv. Štěpána mučedníka. Obnova sochy už byla téměř dokončena, ale Darja v práci nepokračovala, netěšilo ji, když musila řídit pohyby ruky podle příkazu někoho cizího.

Přál jsem si, aby se jí se mnou líbilo, tak jsem na to myslel, až jsem se chvěl rozčilením, i ona se chvěla. Měla přece doma muže a holčičku, teď se schoulila do mé náruče a dala se nést někam, odkud už nebude návratu. Tak jsem ji unášel a každým krokem jsem znamenal, jak těžkne, už jsem ji jen stěží vlekl. Báł jsem se, lekali jsme se jeden druhého, jak jsme po sobě toužili. Veliká a užaslá postel usedavě skřípěla při každém pohybu, a my se snažili přehlušit ji šepotem něžných slov. Dívali jsme se jeden druhému do tváře a já žasl, jak se proměňuje, jichne a bere na sebe dávnou, nejdávnější po-

dobu. Snad to byla zapomenutá matčina podoba anebo rozpomínka na první představy a sny o té, kterou budu jednou milovat.

Vrátil jsem se domů až v noci, ulehl po bok ženy. Nic netušila, přitulila se ke mně a usnula. Byla stále ještě důvěřivá jako dítě. Když jsem zavřel oči, pochopil jsem, že spánek ode mě uprchl. V zahradě tíknu pták, v dálce uháněly vlaky, přede mnou ze tmy jako měsíc v úplňku se vyhoupla tvář té druhé: klidná, spanilá, jakoby odevždy ve mně ukrytá a přitom nehybná jako tváře jejích soch, tak na mě shlížela zavěšena v prostoru mimo všechny věci i všechen čas, a já cítil stesk, úzkost, touhu i lítost.

Té zimy hodně sněžilo. Doprovázela svoji holčičku na hodinu klavíru. Krácel jsem za nimi, aniž děvčátko o mně tušilo. Bořil jsem se do čerstvě napadaného sněhu, protože jsem se nedíval před sebe, pozoroval jsem ji, jak jde; v její chůzi bylo vždy něco sotva utajitelného spěchu, anebo ještě spíše lačnosti života. Držela svoji panenku za ruku a jen občas se letmo ohlédla – i na tu vzdálenost jsem vnímal její lásku.

Jindy jsme se pustili po zasněžené pláni nedaleko za městem, pod námi pustý statek a les, nad námi nebe zmrzalo pod mlžným příkrovem. Zastavili jsme se, ona se o mě zády opřela. Objal jsem ji – trochu buclatou v zimním kožíšku – a rázem jsme se ocitli uprostřed věčnosti, vyňati z času, vyňati z hrůz i z radostí, z chladu a z větru vání, a ona tichounce řekla: Je to možné, že se tolik milujeme?

Po rybníčku se jak na Bruegelově obraze klouzaly děti. V hospodě bylo téměř prázdno, v obrovských kamnech hučel oheň, na obraze planul statek a stateční požárníci zápasili se živlem. Hostinská přinesla grog, otočila jakýmsi knoflíkem a požár na obraze se zezadu prosvěttil rudými plameny.

Darja se zaradovala jako dítě: Tolik ohňů a ještě my dva!

Opravdu, vnímám teplo, které mě oblévá, vnímám je i zevnitř, je mi jako zrnu v jarní zemi, cítím, že pukám, deru se za světlem.

Ona to vytuší a řekne: Uvidíš, že teď teprve něco dokážeš!

Proč myslíš?

Protože teď teprve začneš žít.

Věří, že jsem až doted' nežil. Byl jsem spoutaný, mráz se mnou proháněl, prameny ve mně ronily sotva několik chladných kapek. Řekne ještě: Žil jsi jenom hlavou, ale to, co děláš, se nedá dělat jen hlavou. Hlavou se snad dají zvládnout nějaké motory. Slibuje, že mě naučí naslouchat skrytým hlasům.

Chci vědět, čemu ji naučím já.

Bude je přece poslouchat se mnou. Pak řekne: Budu poslouchat tebe, nepotřebuju se teď nic učit, potřebuju být s tebou!

Hostinská zase vypne svítící obraz, my vyjdeme do chladného stmívání. Než se rozejdeme, políbíme se; líbáme se, jako bychom neměli nic před sebou, nic za sebou, jako bychom chtěli své životy vtěsnat do těch polibků. Tu se mě zeptá: Miloval ty už jsi někdy někoho opravdově?

Samozřejmě netouží slyšet o mé ženě, o mých dětech či o tatínkovi, netouží slyšet o nikom živém, chce slyšet, že opravdově miluji až ji. Ale možná že se mýlím, že se táže z úzkosti, diví se, proč se s ní vůbec loučím, proč si ji neodvezu někam do jiných krajů, bojí se zrady, tuší ve mně prostory, kterých se leká.

Má žena je také tušila, někdy v záchvatech náhlé lítosti mi tvrdívala, že se jí nedokážu přiblížit, v dětství, když se kolem mě vznášela bez přestání smrt, jsem utrpěl úraz na duši a už jsem se z něho nikdy nevzpamatoval.

Jaké jsou city, které člověk prožívá v místech, kde se smrt vznáší častěji než ptáci?

V pevnosti žilo mnoho děvčat, bavil jsem se s nimi, míjel je, bylo mi sotva dvanáct let. Jak mě uprostřed té hrůzy mohlo napadnout, že se může přihodit něco, co ji zaplaší, ačkoliv dál budou hlídkovat ozbrojené strážce, trvat hlad i transporty?

Přivezli ji až začátkem čtyřicátého třetího roku, potkal jsem ji vyděšenou v jedné z příčných chodeb našich kasáren – zabloudila.

Zeptala se mě na cestu a já, starousedlík, jsem ji bez obtíží zavedl před místnost, kterou jí přikázali.

Stačila mi cestou sdělit, odkud je, že nemá otce a že se tu bojí.

Utěšoval jsem ji, že se nemusí bát, dá se tu žít – kromě toho, bude-li si přát, ochráním ji.

Řekla, že by mi to nikdy nezapomněla.

Příštího dne jsem se pro ni zastavil a zavedl jsem ji mezi své přátele; nikdo z nich jí nechtěl ublížit, před nimi jsem ji chránit nemusel, ale připadlo mi, že ona to vnímá jinak, potřebuje moji přítomnost, se mnou se cítí bezpečněji. Byla stejně stará jako já, od všech ostatních děvčat se lišila tím, že vlasy měla světlounké, žitné anebo pšeničné. Nikdy jsme spolu nezůstali sami, pobývali jsme jen ve společnosti našich druhů, ale snažil jsem se, abych byl vždy co nejbliž u ní, také jsme si půjčili těch několik knížek, které jsme vlastnili, k ničemu víc jsme se neosmělili, víc jsem se neosmělil; a přece se najednou všechno proměnilo, život se pohyboval mezi jinými milníky, ne od rána k večeru, od jídla k jídlu, ale od setkání k setkání. V pevnosti došla sůl, brambory byly černé a shnilé, chléb plesnivý, nezáleželo mi na tom, dědečka odvezli do táborové nemocnice a tušili jsme, že se už nevrátí, ale sotva jsem to postřehl. Kasárenské chodby, vždycky tak přeplněné, se vyprázdnily, když šla vedle mě, nepatrný prostor, který nám byl vymezen, se rozšířil anebo spíš uzavřel do sebe a stal se nekonečným.

Vlastnil jsem několik barevných tužek a čistých papírů, pokusil jsem se večer z paměti namalovat její tvář, ale neuspěl jsem. Pak mě napadlo, že bych jí mohl složit báseň, a dal jsem opravdu dohromady několik veršů, které opěvovaly spíše povětrnostní jevy než city, ale odnesl jsem jí je.

Řekla mi, že se jí líbí, a z kaštanů mi vyřezala panáčka, který se usmíval. Pověsil jsem si ho na sloupek palandy hned vedle hlavy, takže jsem ho mohl pozorovat, než jsem usnul. V tu dobu jsem s ním dlel nejvíc, zachraňoval jsem ji totiž, kdykoliv jí hrozilo nebezpečí.

V náručí jsem ji odnášel z kobky, kam ji nahou uvrhli a chtěli mučit a kam jsem za ní v přestrojení pronikl, večer co večer jsem opakoval své mužné, věrné činy, dokud jsem neusnul.

Z domova si přinesla porcelánový hrníček, porcelán byl téměř průsvitný a pomalovaný čínskými draky a květy. Dala mi z něho několikrát napít bylinkového čaje, pili jsme z jednoho hrníčku a ona se přitom tvářila slavnostně. Jednou hrníček, jak ani jinak nemohlo být v tom neustálém shonu a zmatku, kdosi shodil na zem. Když jej oplakala, vyprosil jsem si střepy, opatrně je hodil do roztopených kamen a pak pozoroval, co se s nimi děje. Zdálo se mi, že je oheň stravuje, střepy planou svým vlastním plamenem, ale pak, když jsem vybíral popel, objevil jsem ty střepy nezměněné, trochu snad očouzené, ale jinak nedotčené. Vyndal jsem je z popela, pečlivě je otřel a jeden z nich jsem si nechal, zbylé jí vrátil, pocítil jsem k nim náklonnost anebo obdiv, že přečkaly pád do ohně i jeho žár. Třeba nám pomohou; i nás jednou takhle nedotčené vyhrabou z popela.

V představách jsem ji hájil před vším zlým, ale neuhájil jsem ji. Povolali ji do transportu, povolali skoro všechny obyvatele našich kasáren.

Vyběhla tehdy z místnosti, kterou plnily zmatek a nářek, kde se v beznadějném chvatu přemísťovaly a balily ubohé zbytky vězeňského majetku, měla jen chvilinku času, chtěla být s maminkou, která si zoufala. Věděli jsme o místě v záhybu šancí, svah tu byl porostlý travou a stíněný starými lipami, bylo tu klidněji než kdekoli jinde v pevnosti. Tady jsme s ostatními nejčastěji pobývali, ale teď tu nebyl nikdo z nich. Řekli jsme si, kdo z našich přátel byl také povolán, a ujistili jsme se, že válka už co nejdříve skončí, osvobození je tak blízko, že se ani nemusíme ničeho příliš bát, pak se zase uvidíme, všichni se opět jednou sejdeme, místo setkání jsme zatím nedohadovali, nezdálo se důležité. Pak jsme mlčeli, o čem jsme mohli mluvit v takové chvíli? Obešli jsme to místo, řekla, že už se musí vrátit. Ještě se zastavila, najednou se ke mně přiblížila a já

ucítil dotek jejích úst na svých rtech. Její dech mě ovanul a já ustrnul. Pak se otočila a dala se na útěk. Když jsem ji dohonil, prosila, ať s ní dál nejdu, už jsme se rozloučili.

Odpoledne tedy odcházela. Stál jsem u okna, ven jsem nesměl. Hledal jsem ji v zástupu, který se táhl ulicí, ale nezahlédl jsem ji. Tu mě napadlo, že neodešla, že se to nemůže stát, aby zmizela, aby už jí nebylo více.

Odtrhl jsem se od okna a zaklepal na dveře sousední místnosti, a když se nikdo neozýval, otevřel jsem. Ta místnost, která ještě před chvílí byla plná lidí a hlasů a věcí, teď zela prázdnotou. A mně připadlo, že jsem se ocitl na skále, na útesu tak vysokém a strmém, že země pode mnou se nedala zahlédnout. A zmocnila se mě závrať, v té chvíli jsem si uvědomil, že také já se zřítím, není vyhnutí, je to pouze otázka času. To, co se zdá pevné, propadne se v jediné chvíli, a rozpojí se, co se na zemi zdálo nerozpojitelně spojeno.

Uprchl jsem z té prázdné místnosti, lehl si na svůj kavalec a zavřel oči. V ten okamžik její tvář jako měsíc vzešla nade mnou a shlížela na mě z nočního nebe: jasná, daleká a nedostupná, až mě z toho oblévala blaženost s úzkostí a zoufalstvím.

Přesně o deváté jsme zasedli v hospodě U Boženky. Podnik to byl tuctový. Zčernalé stěny kromě výzev a zákazů nic neoživilo. Ubrusy na sobě nesly skvrny od včerejšího jídla. V rohu stál opuštěný a okopaný biliár, zelené sukno dávno vybledlo a zešedlo, jak do sebe vstřebalo popel a dým.

Zájezdní hospodu mého dětství zaplňovaly barvy. Po smrti svého kamaráda dostal jsem se do ní málokdy, jen když mě tatínek poslal pro pivo, a tatínek pil pivo nejvýše jednou do měsíce. Hned proti dveřím rozpínal pestrá křídla purpurový bažant, na zdech visely barevné obrazy koní a formanských vozů, i když nejspíš jen díla nějakého mistra vývěsních štítů a poutových terčů, a hostinský měl na sobě kostkovanou čistounkou zástěru. Když mi dotočil pivo, vy-

šel zpoza nálevního pultu, aby mi džbán vsunul bezpečně do ruky. V hospodě mého dětství se ještě vznášel svobodný duch.

Tatínek mě nikdy nevychoval, nic mi nepřikazoval ani neza- kazoval. Zato se čas od času vydal s maminkou i se mnou na procházku, nejčastěji směrem k letišti, neboť tatínek sice miloval les, parky a jakékoliv vodní plochy, ale ze všeho nejvíc ho zajímaly stroje a z těch zase nejvíc ty, které se dokázaly vznášet. Když jsme k letišti dorazili, zadíval se na popojíždějící letadla, na mohutné dvojplošníky i lehkokřídle plachťáky a v tu chvíli dozajista pozapomněl, že tu jsme s ním, dokonce se rozběhl za muži v kombinézách a pak s nimi rozmlouval, zatímco my jsme trčeli na větrné pláni.

Všechno, co létalo, tatínka zajímalo. Naučil mě z papíru skládat vlaštovky, ne nějaké obyčejné, jaké se vrhají ve třídě směrem k tabuli, když je učitel k člověku otočen zády, ale vzdušné koráby, které pak nádherně a plavně plachtily v povětří, některé dokonce naznačily stoupavý let a pak teprve v kruzích klesaly k zemi.

Také draky jsme vyráběli a těsně před tím, než skončilo všechno naše hraní, naše výlety i naše létání, dali jsme dohromady ze špejlí, balzového dřeva a jemného pevného papíru velký model letadla. Trupem modelu jsme protáhli gumu; ta se měla natočit a pak pohánět vrtuli. Letadlo, sliboval tatínek, se vznese do takové výše, že by přeletělo i věž proseckého kostela.

A opravdu, když jsme je jednoho nedělního rána odnesli na okraj letištní plochy a natočili vrtuli, letadélko poskočilo, vrhlo se vpřed a za okamžik stoupalo vzhůru k nebi, kde se jalo opisovat velký, předem stanovený kruh. Ale kruh neuzavřelo, v jednom okamžiku se cosi přihodilo, letadlo zakolísalo a náhle se rozlomilo, ve vývrtce se zřítilo k zemi.

Když jsme k němu doběhli, našli jsme hromádku špejlí, balzového dřeva a kusů pečlivě vypjatého papíru.

Naříkal jsem a bědoval nad tou ztrátou a tehdy mi tatínek řekl: Pamatuj si, že muž nikdy nepláče! Bylo to jedno z mála naučení, jehož

se mi od něho dostalo. Smál se té hromádce smetí, když ji sbíral, a ještě dodal, že takový je osud věcí, kdo se nad ním trápí, sám sobě škodí.

Objednal jsem si čaj, zatímco ostatní bez ptaní dostali po velkém pivu, mladíček pil minerálku. Venuše vytáhla startky, napřáhla krabičku k sousedovi z druhé strany a potom i ke mně. Poděkoval jsem, že nekouřím.

„Vy ste nějaké vzornej,“ řekla. „Z vás musí mít manželka radost.“

„Já kdybych se nevožral,“ ozval se parták, „asi bych se ani neoženil. Protože já tušil, že manželství je života hrob.“

Lídu jsem poznal, až když jsem skončil studia. Na našem setkání nebylo nic mimořádného, neprovázely je zvláštní události ani znamení. Potkali jsme se a našli v sobě zalíbení. Byla mladší pouze o šest let, ale mně připadalo, že mezi námi leží věk.

Když jsem ji prvně pozval do kina, přišla pochopitelně pozdě. Seděl jsem už dávno na svém místě smířený s tím, že nepřijde. Pak jsem zahlédl její světlou hlavu, jak plane mezi hlavami ostatních opozdílů, připadala mi tak spanilá, že jsem zapochyboval, zda je možné, aby ta bytost zamířila ke mně.

Téměř rok jsme spolu chodili, viděli jsme se téměř denně, za ten čas jsme se nikdy nepřeli, připadalo nám, že není nic, co by nás mohlo rozdělit anebo od sebe vzdálit. Poslední noc před svatbou se většina mužů opíjí, já se neopil. Ne snad ze zásady, nenapadlo mě to prostě. Noc jsem však bezmála probděl a to v sklíčenosti.

Skličovaly mě nikoliv pochyby o správnosti volby, ale vědomí, že jsem se už jednou provždy rozhodl. Tušil jsem, že pro mě nebude nejslastnější nacházet toho, koho miluji, vždy po svém boku, že bych naopak potřeboval čas od času sáhnout do prázdna, nechat v sobě uzrát touhu až do bolestnosti, střídat úzkost odloučení a úlevu opětného setkání, možnost útěku i návratu, zahlídat před sebou bludné světlo, naději, že opravdové setkání mě teprve čeká.

Člověk se brání přijmout, že jeho život se v tom nejpodstatnějším uzavřel, jeho naděje se naplnily. Zdráhá se pohlédnout do očí smrti a máloco se blíží smrti tak jako naplněná láska.

Na svatební cestu jsme letěli do Tater.

Nastával právě větrně podzimní čas, modřiny začínaly zlátnout a louky voněly zralými klásky trav. Vystoupili jsme až k hranici, kde končily lesy, nad námi ještě čněly hroty holých skal. Lehl jsem si do trávy, má životní družka si zpívala a mně se zdálo, že její hlas zaplňuje celý prostor od nebes až po úpatí skály a vymezuje tak i prostor, v němž se budu už navždy pohybovat.

„Vy jste musel být, pane Marek, číslo,“ řekla Venuše. „Mně když se můj vrátil napálenej, musel spát s kobylama anebo v garáži.“

„Kdypak vy jste měli fáro?“ zajímal se parták.

„Na Slovensku přeci. Von Míla schrastil vojetýho wartburga. Když jsme vyjeli s fakanama na první vejlet, hned nad Topolčiankama se tomu přeci utrh vejfuk a začalo to dělat rámus jako v tanku. Von si musel dát nahoře dva panáky, jak ho to rozčílilo, pak si leh pod auták, že to aspoň přidrátuje, a když byl hotovej, jeli sme zas dolů, von přeci vypjal motor, aby to tak neřvalo, a vono to jelo furt rychlej, děti byly nadšený, jak von bral zatáčky smykem, a já na něj řvala: Mílo, dyť skončíme na fašírku, copak máš rozum v prdeli? A von přeci řek: rozum ne, ale brzdy!“

Pochopil jsem, že tohle vykládala paní Venuše nejvíc pro mě, poněvadž jsem tu byl nový, zeptal jsem se tedy: „A jak dopadla ta jízda?“

„Von to přeci ubrzdil motorem. Von vždycky urejdoval každou kobylu.“

„Jenom tebe neurejdoval,“ podotkl parták. Zachechtal se a tím dal pokyn k veselí. Nejvíc se radoval kapitán, jehož povědomá podoba mě stále dráždila. K něčemu se odvolávala, kamsi se vracela, jen jsem nevěděl kam. Mladíček s dívčí tváří se sotva pousmál, najednou mi přišlo, že se nad ním vznáší smrt. To se mi občas přiházelo,

nejčastěji ještě v dětství, na někoho jsem se díval a najednou jsem se vyděsil, že ten člověk brzy už nebude. Tím nechci předstírat, že bych býval byl jasnovidný. Od té doby už jsem se mnohokrát zmýlil. Z někoho také dýchá smrt po celá léta, co živ je a zdrav na těle.

Za války žil tatínek ve stejné pevnosti, mezi týmiž valy, ale vidět jsem ho nemohl, mnoho zdí a zákazů nás od sebe oddělovalo. Až jednou se otevřely dveře a on v nich nečekaně stál. Pohublý, vlasy nedávno dohola ostříhané, na sobě montérky, objevil se v těch dveřích a jeho pohled pátral v hlubině ubytovny. Vykřikl jsem, a tu on mě konečně uviděl a řekl: Tiše, tiše, já tu jen opravuju vedení. A smál se na mě. Pak mě zvedl do náruče, ačkoliv jsem byl velký, přitiskl mě k sobě a řekl: Chlapečku můj! A stále se smál, ale nějak divně, oči mu zvlhly, a když jsem se lépe podíval, s úžasem jsem uviděl, že můj velký, silný a mocný tatínek pláče.

Když jsem se po válce dozvěděl, že všichni, co jsem měl rád, které jsem znal, jsou mrtví, zplynovali je jako hmyz a spálili jako smetí, zmocnilo se mě zoufalství. Skoro noc co noc jsem krácel po jejich boku, vstupoval s nimi do uzavřené prostory, všichni jsme byli nazí a najednou jsme se začali dusit. Snažil jsem se vykřiknout, ale nemohl jsem, zato jsem slyšel chropot ostatních a viděl, jak se jejich tváře sešklebují, jak ztrácejí svoji podobu. Budil jsem se hrůzou, bál jsem se znovu usnout a třeštil jsem oči do tmy, která byla prázdná. Tehdy jsem spával v kuchyni, kousek od plynového sporáku. Vstával jsem stále znovu, abych se přesvědčil, že plyn neuniká. Bylo mi jasné, že jsem tu zůstal jenom nedopatřením, opomenutím, které může být každým okamžikem napraveno. Děs a úzkost mě nakonec tak zkrušily, že jsem onemocněl. Lékaři nad mou chorobou žasli, pořád hledali, kudy se do mého srdce dostal mikrob, jen ta správná brána je nenapadla.

Nařídili mi, abych ležel v naprostém klidu. V tom klidu jsem se však mohl obklopit svými přáteli, kteří se změnili v přízraky, s nimi trávit všechen pomalu uplývající čas, dát se zatáhnout do jejich

času, který už vůbec neplynul. Nikomu jsem o nich nepověděl, ale dlel jsem s nimi, a oni mě zvali k sobě, opakovali to tak vytrvale, až jsem pochopil, že mám rovněž umřít.

Ale smrti jsem se dosud bál, bál jsem se jí tolik, že jsem se ani neodvážil pohlédnout do zrcadla. Tak jsem týdny setrval v nehybnosti, až mi jednou matka přinesla tři svazky Vojny a míru, položila mi je na stůl vedle kanape a přikázala mi, abych je sám nezvedal, jsou příliš těžké. Byl jsem opravdu zesláblý, sotva jsem svazek uzvedl, ačkoliv to byly obyčejné knihy. Ale když mi matka svazek podala, opřel jsem si jej o kolena a vleže četl. A jak jsem četl, zvolna jsem se dostával do jiné společnosti. Občas mě napadlo, že také lidé, o nichž čtu, jsou už mrtví, museli zemřít dokonce i tehdy, když je smrt na stránkách knihy nedostihla. Ale zároveň, ač mrtví, žili. A tu jsem si uvědomil podivuhodnou moc literatury anebo vůbec lidské představitivosti: dát i mrtvým žít a živým, aby nezemřeli. Žasl jsem nad tím divem, nad divnou mocí spisovatele, a začala ve mně klíčit touha něco podobného dokázat.

Poprosil jsem maminku, aby mi koupila sešity. Pak, když jsem osaměl, začal jsem skládat vlastní příběhy a vracet životy těm, kteří už nežili; a v tu chvíli se začaly přízraky vzdalovat, jejich strnulá, chladná a skličující podoba se stále více vytrácela. Když mi po půl roce lékař dovolil vstát, všechny podoby mrtvých se už rozptýlily, jako by mi odešly z cesty. Už jsem si je nedokázal přivolat, a kdyby mi ukázali podobiznu kohokoliv z mých mrtvých přátel, řekl bych: neznám. Ale nebylo to zapomenutí, jaké přináší smrt anebo v jakém si libuje duch naší doby, zapomenutí, v jehož jícnu mají zmizet mrtví i nepohodlní živí, navždy přikrytí mlčením, zapomenutí, jež pohltí i řeč. Byl to spíš jiný druh vzpomínání, takového, které pozvedá uhořelé z popela a zkouší je vzkřísit k novému životu.

Žil jsem tedy, lékař se radoval nad divem, který způsobily nějaké nově objevené prášky, co mi předepsal, ale já věděl, proč žiju, že do-
kud budu moci psát, budu žít, budu osvobozen od svých přízraků.

Dodnes to vím, ale také to, že nic na světě nemůže zmizet, že i podoba dávno zavražděné dívky někde ukryta trvá, snad právě v mé mysli, vznáší se v její hlubině, stejně jako se její duše vznáší nad zemí i nad vodami. A napadlo mě, když jsem se díval do tváře té, kterou jsem teď, spíše už na sklonku svého života potkal a která mi připadla z hlubiny mé bytosti známá, že to je právě ona, že na samý konec se nějakým zázrakem vrátila ta, která byla na počátku, a jak jsem za noci nad sebou zase po tolika letech spatřil tu nehybnou, snovou, milostnou tvář, oblévaly mě ve vlnách blaženost s úzkostí, i když jsem si s úlevou spočítal, že Darja už tři roky žila, když tu první trávili.

„Vy jste to hnali z vršku,“ obrátil se parták k paní Venuši, „ale co byste řekla, kdybyste si to srala stejným fofrem nahoru do luftu?“ a ukázal ke stropu tak podmanivým gestem, že jsme tam všichni vzhledli. Před pětatřiceti lety sloužil na letišti u Stříbra a tam měli kromě skvělých es sto devětadevadesát také po Němcích cvičný balon. Jemu tehdy nařídil četař, aby uvedl balon do pohotovosti, to znamenalo, aby naložil padák a pytle se zátěží, četař mu sám pomáhal, jenže jak šoupali dovnitř první pytel s pískem, uvolnilo se kotevní lano a oni vylítli nahoru takovým švunkem, že za pár vteřin byli nad mraky. „Já vám povím, to šlo rychlejc jak v raketě. My byli jen v košilích,“ dal se parták unášet vlastním příběhem, „protože tam dole bylo uprostřed léta, a najednou jsme na severní točně. Já povídám, soudruhu četaři, hlásím, letíme, cíl neznámej, ale nejspíš do prdele. On byl férovej chlap a řek mi: Marek, to já vám dal blbej rozkaz, abyste lez dovnitř bez padáku. Koukejte se z toho dostat, já už to nějak zvládnou. A strkal mi padák, co byl jedinej na palubě. Já mu řek: četaři, vy máte ženu, děti, jestli to tu půjde do prdele, tak vyskočíte vy. A on mi na to: jste správnej chlap, Marek, buď jdeme do prdele spolu, anebo budeme oba hrdinové. To už měl v ksichtě jinovatku!“

„A že jste nezkoušeli vypouštět plyn,“ podivil se mladíček. „Co myslíš, že jsme dělali? Jenže zamrzlej ventil, to ti řekne každej, je na

hovno.“ Parták ještě chvíli popisoval hrůzné podmínky v mrazivých výšinách, než po třech hodinách přistál až u Lysé.

„Před pětaticeti lety,“ ozval se chlapík, který mi připomínal mého otorinolaryngologa, „jsem byl v lágru u Mariánské, kousek od hranic. Tehdy začali Američani posílat balonky s letáky. Párkrát se to sneslo i k nám, ale kdo leták sebral, riskoval, že ho strčí do díry.“

„Co tam na nich bylo?“ zajímal se mladíček.

„Nic, co by stálo za díru. Co bys taky chtěl od kousku papíru?“

„Balony a lodě mají budoucnost, ale já bych do balonu nelez,“ vrátil kapitán řeč do patřičných mezí. „Ani do letadla. Když jde loď ke dnu, člověk má šanci, ale když jde dolů érák...“

„Vy mi budete povídat!“ urazil se parták. „Byly smrtáky, že jsme z kluků nenašli ani takovejhle kousíček,“ cvrnknul do oharku cigarety. „A když se někdo zázrakem vylízal – to bylo jasné, že už nikdy k ničemu nebude.“

S Darjou jsme se spolu pohybovali nad zemí i nad vodami; den za dnem, měsíc za měsícem. I za noci, kdy se mezi nás položila dálka, ve snech anebo vidinách, které si často byly blízké.

To proto, vysvětlila mi, že se za noci setkávají naše duše.

Myslíš, že duše může zaživa opustit tělo?

Tehdy mi pověděla báji o stoletém kouzelníkovi, který čáry zastřel svoji pravou podobu. Žil v kamenném domě uprostřed lesů, co se táhnou až k Severnímu moři, a trávil svůj čas v samotě. Když ho samota omrzela, kouzly omámil mladou krasavici a chtěl ji učinit svou ženou. Ona však prohlédla jeho pravou podobu, zděsila se a jala se ho prosit, aby ji nechal odejít; už je starý, nad hrobem, zatímco ona má ještě život před sebou. Kouzelník jí odpověděl: vypadám sice starý, ale neumru, protože má duše netkví v mém těle. Když chtěla vědět, kde jeho duše přebývá, vysvětlil jí, že daleko odtud. Za horami, za řekami leží jezero, uprostřed jezera ostrov, na ostrově chrám, chrám nemá okna, jen jedny jediné dveře, a ty se nedají otevřít.

Uvnitř létá pták, pokud ho někdo nezabije, nikdy nezemře, v něm se nachází kouzelníkova duše. Pokud pták bude živ, bude žít i on.

Dívka měla milého, tomu poslala zprávu o svém osudu. Chlapec se vydal hledat ostrov i chrám. S pomocí dobrých duchů otevřel dveře, které se nedaly otevřít, a lapil ptáka, který sám od sebe nemohl zemřít, a s ním dorazil ke své milé. Ta je oba skryla pod kouzelníkovo lůžko a přikázala mládenci, aby ptáče pevně stiskl. Chlapec uposlechl a kouzelník ihned ochuravěl, když mladík stiskl více, starému se přitížilo. Tehdy pojal podezření a začal se rozhlížet po místnosti. Zab ho, zab ho! volala dívka. Její milý ptáče v hrsti rozmáčkl, v té chvíli kouzelník naposledy vydechl.

Pochopil jsem, že mi ten příběh vypráví hlavně proto, abych nikdy nezapomněl, že její duše je ptáče, které svírám v hrsti.

Duše odchází z těla po smrti a vstoupí do jiného těla, do zvířete anebo i do stromu. Proto ona raději pracuje s kamenem anebo s hlínou než se dřevem. Slyší, jak strom sténá, když ho podtínají. Duše může při své cestě do nového těla překonat jakoukoliv vzdálenost. Proč by to nemohla udělat i během života? Není přece hmotná a na světě se tedy nenajde síla, která by ji dokázala spoutat a uvěznit, když duše touží uniknout, vznést se anebo se k někomu přichýlit.

Jindy mi řekla, že viděla za bílého dne zlatou kouli, jak se pohybuje mezi záhony růží, květy se v kouli zrcadlily a všechno bylo v pohybu, svobodné a povznášející. Brzy nato, když se zvečera anebo spíš v noci vracela domů, spatřila na druhé straně ulice mě, jak se opírám o sloup lucerny, rozběhla se za mnou, ale rozplynul jsem se jí před očima. Bylo to mámení, které jí podsunula zlá moc, anebo znamení lásky?

Všechno, co se přihodilo, se však muselo stát z vyššího úradku, hledala tedy pro to vysvětlení v postavení planet. Zjistila, že mou nejsilnější a šťastnou hvězdou je Slunce, které mám v Panně a v desátém domě, to díky svému Slunci jsem přežil, co jsem přežil, a díky němu dovedu svůj život šťastně tam, kde ho mám opustit. Ze svého

těla vystoupím teprve tehdy, až naplním svůj úkol a vykonám dílo, které jsem měl vykonat. Jaký osud může být šťastnější?

Na svátek Tří králů jsme spolu lili olovo, já si odlil ženu, která si zastírá tvář, a dravce anebo snad okřídleného Herma. V ženě poznala sebe a v okřídlené bytosti mě. Spustil jsem se k ní, abych ji unesl anebo jí doručil poselství z nebes.

A proč si žena zastírá tvář?

Nejspíš se mě bojí.

Opatřila si vykládací karty slavné Mlle Lenormand a několikrát vyložila sobě i mně na minulost, přítomnost, budoucnost blízkou i vzdálenou, a mně kupodivu vycházely do budoucnosti karty povzbudivé, anebo dokonce skvělé.

Považoval jsem ta věštění jen za druh láskyplné hry, ale řekl jsem, že mně se přece musí všechno obracet v dobré, neboť mám život přidáný jako ten muž, co jediný přežil pád letadla, které před léty narazilo v Mnichově na kostelní věž, anebo jako ta dívka, co přežila pád letadla v Andách a pak se prodírala dny a noci sama džunglí, až z posledních sil dorazila k lidským sídlům. S tím mužem jsem se náhodou nedávno sešel a dobře si s ním rozuměl, tu dívku jsem nikdy nespátral, ale jistě bychom se také shodli, že i to, co druhé zdeptá, nám ještě stále připadá jako bezvýznamná malichernost.

Ve skutečnosti jí nic nebylo hrou, pro ni všechno byl život, každá vteřina, kdy jsme dleli spolu, měla být naplněna láskou, ve chvílích, kdy jsme spolu nebyli, vylézaly všude příšery jako v Apokalypse a mnohohlaví hadi se jí ovíjeli kolem lýtek. Bránila se a prosila mě o pomoc, abych ji neopouštěl, zůstal u ní, když tvrdím, že ji miluji, že ji také miluji, abych zůstal ještě aspoň chvíli. Já však už prchal, v duchu jsem pádil k domovu, doháněl ujíždějící tramvaj, abych předešel svoji ženu, která nic netušila, usmívala se anebo se mračila podle své nálady, ne podle mých činů. Tak jsme se rozcházel, ještě se políbili na rohu ulice, ještě se ohlíželi, zamávali si, ještě jsem zahlédl, jak úsměv zmrzá na jejích milostných ústech a něhu z očí odplavují slzy.

Vždy jsem lpěl na své práci, zápasil o minuty navíc, abych mohl psát, teď jsem práci odebíral minutu po minutě, minuty skládal v hodiny a dny. Ještě jsem se odhodlával, že se vzepřu, vyprosím si aspoň chvíli oddechu, neboť psaní pro mě znamená život.

Řekla: Jak o tom vůbec můžeš mluvit? Co je všechno umění proti životu?

Až nebudu vůbec psát, umřu. Ale odejdu v lásce.

I když mé válečné vzpomínky slábly, pořád jsem se k nim vracel. Jako bych měl dluh vůči těm, které jsem přežil, a měl se nějak odvděčit dobrotivé síle, která mě vyňala ze společného osudu a dopřála mi žít.

S tím závažím jsem vstupoval do života. Bylo mi sotva osmnáct let, začal jsem psát drama o povstání v ženském koncentračním táboře, o zoufalém rozhodnutí žít buď ve svobodě, anebo raději zemřít. Utrpení, jež přináší život zbavený svobody, mi připadalo jako nejdůležitější ze všech témat, o nichž lze přemýšlet a psát. Tak jako v pevnostním městě, i teď po válce se mi zdálo, že se celou bytostí upínám ke svobodě. Zpaměti jsem mohl odříkávat úvahu zajatého Pierra Bezuchova o svobodě a utrpení, které si jsou blízké, že tedy člověk i v utrpení může nalézt svobodu.

Tolstému jsem nerozuměl, stejně jako jsem nepostřehl, že kousek od mého domova vznikají nové tábory, lidé tam mají opět tu poslední možnost: hledat svobodu i v utrpení. Já znal jen tábory svého dětství.

Prošli jsme ulicí V dolínách, kde bylo úplně čisto, před námi tu už projel samosběr řízený dnes panem Kromholzem. Ten zřejmě pracoval tak pečlivě, až se ani nehodil do naší doby, a blížili jsme se monstrózní stavbě, kterou usadili na pankrácké pláni. Původně ji chtěli nazvat Sjezdový palác, neboť to byl její pravý účel: vytvořit správně velikášské prostředí pro sjezdy všech užitečných i neužitečných spolků, především pro ten všem vládnoucí a nade všemi se tyčící, ale pak ji obmyslně pojmenovali Palác kultury.

„Jo, tam mají jinší mechanizaci,“ všiml si parták, kam hledím. „Tam jezdějí po chodbách maličké samosběry, parketový stroje i leštičky – všechno z dovozu. Jenom k jejich obsluze, víte, kolik tam mají lidu?“

„Je to obluda!“ ozval se kapitán. „Ožírání nás všechny!“ „Minulej tejden,“ vmísila se paní Venuše, „se tam přeci zaběh chlapeček. Voni mysleli, že se jim ztratil na Vyšehradě, ale zatím zůstal vevnitř, zalez do salonku a tam usnul, a když se vzbudil, tak tam běhal po chodbách pořád dokola, nakonec se dostal až do strojoven a tam byl už přeci ztracenej, jak tam lítal mezi barevnýma trubkama a agregátama. Když ho ráno našli, už byl zmagořenej.“

Proti nám se blížili krokem, v němž se mísila klackovitá ledabylost s vědomím důležitosti, dva příslušníci. Jeden z nich byl statný, příjemnou tvář mu zdobil švihácký knírek, zato druhý mi připadal jako hodně odrostlé, ale neduživé blondaté děcko s nebesky modrýma očima. Při pohledu na ty dva mi poněkud zatrnulo. Nic jsem sice neprovedl, ale mé zkušenosti jako nevinného s příslušníky, ať už v uniformách, či bez nich, nebyly dobré. Neuvědomil jsem si, že díky své oranžové vestě jsem se ocitl na samé hranici uniformovanosti.

„Tak co, metařský,“ oslovil nás ten šviháčtější z obou, „velkej bordel?“

„Ještě to ušlo,“ odpověděl parták, „dneska jsme nedělali sídliště – tam jsou lidi dobytek.“

„Zato u nás, ty bláho, my měli fofr,“ položil mu švihák přátelsky ruku na rameno. „A zrovna tady vedle,“ ukázal směrem k Vyšehradu. „Jak se nám tu toulá ten úchylák, co škrtí ženský, tak nějaká bába myslela, že po ní jde, a řvala o pomoc, to bylo tóčo! My zatáhli celej park, bylo nás tam pět lítaček, přijeli až z Vršovic od pohotovostního, a chytili jsme akorát jednoho chlápka. Mně bylo hned jasný, že to není on, protože tomu úchylákovi je nejvyšš dvacet a měří sto devadesát čísel, a tomuhle bylo k padesátce a velkej je jako Cipísek,

ale neměl u sebe ani tramvajenku, tak co s ním?“ „Byl to nějaký redaktor,“ doplnil jeho druh, „co se šel jako projít po infarktu.“

„Prej už zaškrtil sedm ženských?“ tázala se paní Venuše. „Kdo vám to, paní, nakecal?“ rozzlobil se švihák. „Máme nahlášený dvě vraždy a čtyři pokusy o znásilnění, tím to končí!“

„No, a kdy ho už čapnete?“ dotazovala se paní Venuše. „Jen se nebojte,“ švihák si pohladil pouzdro s pistolí. „My si poradíme! Už se zjistilo, že to je blondák, skoro dvoumetrový, hubený a oči má modré, no řekni!“ A pohlédl na svého druhu, na kterého se popis až nápadně hodil. „Kdybyste někoho takovýho zahlídli... Je to jasný!“

„Jasný,“ ujistil ho parták.

Švihák se ještě obrátil ke kapitánovi. „A co kalhoty,“ zažertoval, „kdypak si už navlíknete nějaký šarivari?“

„V rakvi,“ odpověděl kapitán, „mám už doma obojí připravený.“

Švihák se uchechtl, pak pozvedl pravičku směrem ke štítku služební čepice. „Tak jasný. Víc očí víc vidí.“

„Jen musíme dát bacha, abysme ti nezametli stopy,“ řekla za ním paní Venuše, „a za tohle berou víc než šachtáři!“

V jedenáct hodin a dvacet minut jsme dokončili očistu v okolí paláce. Tím jsme učinili zadost svým dnešním povinnostem. Odvezl jsem nářadí před bývalou sokolovnu a měli jsme teď už jediný úkol: přečkat tři hodiny do konce pracovní doby a pak si vybrat svoji denní mzdu. Mí druzi pochopitelně měli vyhlédnutou hospodu, do níž hned zamířili. Mohl jsem je následovat, ale nechtělo se mi. Stačí mi posedět v hospodě jednou za čas.

První povídka od Franze Kafky, kterou jsem ve svém životě četl, patřila k nemnoha větším prózám, které dokončil. Vyprávěla o cestovateli, jemuž důstojník na jakémsi ostrově s láskou a se zaníceným nadšením předvádí svůj bizarní popravčí stroj. Stroj se však při předvádění rozbije a důstojník se tím cítí natolik zhanoben, že sám ulehne na popravčí lůžko. Autor chladně a důsledně vršil

podrobnosti o zruďném stroji, tím jako by pŕikrýval tajemnost a nepochopitelnou paradoxnost zaznamenávaného dění.

Ohromila mě i nadchla zdánlivě neproniknutelná tajemnost příběhu, který mě zároveň stísňoval. Byl jsem s to však vnímat jen jeho nejzjevnější rovinu. Důstojník – krutý, pedantský, zapálený pro své popravčí dílo – mi připadal jako prorocké tušení těch důstojníků, s nimiž jsem se setkal, předobraz osvětimského Hösse, a užasl jsem nad tím, že literatura může nejen oživit ty, co zemřeli, ale vysvětlit i podobu těch, kteří se dosud nenarodili.

Najednou jsem se ocitl zpět na Vyšehradu. Prošel jsem parkem až ke hřbitovu a ke kostelu, který byl obestavěn lešením. V kostele jsem nikdy nebyl, ačkoliv ho zahlédám v dálce ze skály za naším domem a doma ho mám dokonce zobrazený na staré rytině: *Sacro-Sancta, Regia, et exempta Ecclesia Wissehradensis SS Apostolorum Petri et Pauli ad modum Vaticanae Romanae a Wratislao I. Bohemiae Rege A. 1068. aedificata, et prout ante disturbia Hussitica stetit, vere et genuine delineata, et effigiata. A. 1420. 2. Novembris ab Hussitis destructa, ruinata et devastata.*

Stavba na rytině vypadala jinak než ta, která se tyčila přede mnou, a to nejen proto, že byla od husitů *destructa, ruinata et devastata*, ale protože od dob, kdy vznikla má rytina, chrám ještě několikrát přestavěli, vždycky o něco k horšímu. U nás se všechno pořád předělává: víra, stavby i jména ulic, jednou se běh času tají a jindy předstírá, jen nic nemá zůstat opravdové a svědčící.

Jak jsem chrám obcházel, všiml jsem si, že vrata u vchodu jsou pootevřená. Nahlédl jsem dovnitř – i tam se válelo stavbařské harpání, lešení a kbelíky, část lavic byla zakryta plachtou. Stranou od oltáře jsem zahlédl svého nového druhá z dnešního dopoledne, toho, co mi připomínal profesora, který mě zbavil krčních mandlí. Už bez oranžové vesty se tu zřejmě oddával rozjímání.

Raději jsem nevstoupil. Nechtěl jsem ho rušit ani s ním začínat hovor.

Dostihl mě v parku. „Taková pitomost,“ postěžoval si mi, „co tím čekáním na výplatu promarníte čas.“

Přikývl jsem. Řekl, že se jmenuje Rada. Mého jména si všiml hned ráno. S chlapíkem toho jména žil před čtyřiceti lety v litoměřickém semináři.

Řekl jsem, že mí příbuzní zahynuli za války.

On má dva mladší bratry. Prostřední žije v Torontu a nejmladší dělá doktora, rentgenologa, prý dobrého, ale měl se raději stát cestovatelem, okřeje pouze, když vidí nějakou cizí krajinu. Také je skoro pořád někde pryč, naposledy se dostal až do Kambodže. „Věříte, že se naučil tu jejich khmerskou řeč? Jemu to připadá jako zábava, naučí se jazyk za několik týdnů!“

Vyšli jsme cihlovou branou a znovu se blížili místům, která jsme ráno očišťovali – byl jsem rád, že už mám směnu za sebou, můžu se jen procházet tichou uličkou, do níž mezitím opět napadaly žlutnoucí lístky ze sousedních zahrad, před temnými očima domů, které na mě hledí sice unaveně, ale zároveň pokojně.

Najednou jsem ustrnul: v jednom okně jsem zahlédl oběsence, tvář měl přitisknutou na sklo, dlouhý jazyk mu visel z otevřených úst a odspodu ho oblévala krvavá záře.

Pan Rada si všiml, kam hledím, a řekl: „Copak nám tu mistr dneska vystavil?“

Uvědomil jsem si, že postava v okně je pouze dovedně upravený hadrový panák. Když jsem se lépe podíval, uviděl jsem ještě jednu hlavu – částečně ženskou, částečně psí – zuby se držela viselcova stehna.

„No, no,“ nebyl spokojen můj druh, „to se špatně vyspal. Někdy strčí do okna něco zábavnějšího. Posledně vystavoval takové barevné blázny, jak metají salta. Někdy se schválně zajdu podívat, co zas vymyslel. Bratr, když sem za mnou jednou přišel, prohlásil, že to jsou díla pomatence.“ Pan Rada se opět vrátil k bratrovi, kterého já sice nikdy nespatriil, ale který zřejmě v jeho životě hrál důleži-

tou úlohu. „Pro něj je blázen každý, koho se mu nepodaří spočítat. Vlastně si myslí, že celá zeměkoule je pomatená, svět podle něho potřebuje strašný otřes, nějakou velkou revoluci, aby se srovnaly rozdíly mezi najedenými a hladovými. My se často hádáme. Až teď naposledy, když se vrátil, vyprávěl o revoluci, že se ani mně nechtělo věřit. Vedle nemocnice studna po okraj plná zavražděných. Těch mrtvých všude, prý si to ani nedovedl představit. Možná že přece jen nahlédl, co lidem přináší revoluce.“ Pan Rada se zastavil a ohlédl se, ale na čistě vymetené ulici jsme byli sami. „Apokalypsu! To slovo použil on, ačkoliv v poslední soud se nikdy neodhodlal uvěřit a ve Zjevení viděl nejmýš básnické obrazy.“

Žena ordinovala nedaleko odtud.

Čekárna byla naštěstí prázdná. Zaklepal jsem. Po chvíli vyhlédla sestřička, polkla přichystané pokárání a pozvala mě dovnitř.

Lídu jsem uviděl za stolem, zpola zakrytou kyticí aster. Zkoumala cosi v tabulích s Rorschachovými skvrnami.

„Ty ses zastavil? To je od tebe hezké.“

„Šel jsem okolo.“

„Už půjdeš domů?“

„Myslím, že se předtím ještě podívám k tatínkovi.“

„To je od tebe hezké, že ses zastavil. Dáš si kávu?“

„Ne, děkuju.“ Pětadvacet let mi žena nabízí kávu, zajímalo by mě, jestli si už všimla, že ji nepiju.

Sestřička se někam vytratila, zaslechl jsem, jak tiše klaply dveře. Sedl jsem si do křesla, v němž sedávají lidé s depresemi, smutky, potlačenými vášněmi, s oidipovským komplexem, či dokonce se sebevražednými úmysly. Bolely mě nohy.

„Všiml sis, jakou jsem dostala kytku?“ upozornila mě. Pochválil jsem kyticí a zeptal se, kdo ji přinesl. Pacienti ji měli rádi. Byla k nim laskavá a věnovala jim více času, než byla povinna, nosili jí za to květiny. Kdy jsem jí naposledy přinesl květiny já?

Té druhé jsem nosil květiny a opakoval jí do omrzení, že ji miluju – stále znovu ve mně probouzela něhu.

K ženě jsem také cítil něhu, ale bál jsem se jí projevit, nejspíš proto, že by o takovém hnutí mohla začít mluvit, anebo mě dokonce za ně chválit.

Květiny dostala od pacientky, která jí dělá starosti. Už jí bude devatenáct, ale nedovede se smířit s tím, že se její rodiče rozešli. Přestala studovat, přestala o sebe dbát, kdybych ji jen viděl, jak za poslední týdny sešla.

Žena mi ještě chvíli zaujatě vykládá o dívce, jejíž osud ji trápí. Bere na sebe břemena těch, kdo za ní přicházejí. Hledá, jak by jim pomohla, a trápí se, když neuspěje. Třeba mi o té dívce vypráví i proto, abych viděl, jakou spoušť může způsobit manželský rozvrat – rozhodně se jí takové případy obzvláště dotýkají.

Dívka jí dnes vyprávěla svůj sen: šla za soumraku po polní cestě, najednou před sebou spatřila záři. Záře se k ní sama blížila, až rozeznala, že se země před ní rozestupuje a z hlubiny šlehají plameny. Věděla, že jim neunikne, ale nebála se, nesnažila se uprchnout, jen přihlížela, jak země před jejíma očima puká.

Dívám se na svoji ženu, na její živou tvář. Je stále ještě hezká, dosud jsem v ní neobjevil vrásky, anebo je nevnímám, můj pohled, aniž chci, spojí podobu dávno minulou s podobou dnešní.

„Mám strach, že si něco udělá!“

Vstal jsem a pohladil ji po vlasech.

„Ty už chceš jít?“ Pootevřela dveře do čekárny. „Nikdo tu není, nemusíš spěchat. Anis mi nepověděl,“ uvědomila si, „jaké to bylo tam..., při tom...“ hledala marně slovo pro mé metařství.

„Večer ti o tom povím.“

„Dobře, uděláme si pěkný večer.“ Šla ke dveřím se mnou. Řekla, že jsem ji potěšil. Vždycky ji potěší, když mě nečekaně uvidí.

Byl bych jí rád pověděl něco podobného, že v její přítomnosti pookřeju, zahřeju se její blízkostí, ale neodhodlal jsem se k tomu.

Vrátila se ještě, vytáhla z vázy největší květ a podala mi jej, abych ho vzal tatínkovi. Květ byl huňatý, temně žlutý s umbrovým nádechem na konci okvětních lístků.

Netušila, jistě si toho nikdy nevšimla, že můj tatínek nemá rád tak zbytečné a neužitečné věci, jako jsou květiny.

Rychle jsem ji políbil a rozloučili jsme se.

„Zatroubil čtvrtý anděl,“ četl jsem si doma v Apokalypse, „a byla zasažena třetina slunce, třetina měsíce a třetina hvězd, takže ze třetiny potemněly, a den i noc byly o třetinu temnější... Zatroubil pátý anděl. A viděl jsem, jak hvězdě, která spadla z nebe na zem, byl dán klíč od jícnu propastí a vyvalil se dým jako z obrovské pece, a tím dýmem se zatmělo slunce i všechno ovzduší.“ A ještě jinde jsem se dočetl: „Až se dovrší tisíc let, bude satan propuštěn ze svého žaláře, a vyjde, aby oklamal národy ve všech čtyřech úhlech světa... Shromáždí je k boji a bude jich jako písku v moři... Ale sestoupil oheň z nebe a pohltil je. Jejich svůdce ďábel byl uvržen do jezera, kde hoří síra... A viděl jsem veliký bělostný trůn a toho, kdo na něm seděl; před jeho pohledem zmizela země i nebe a už pro ně nebylo místa.“

Po věky, snad od chvíle, kdy začali uvažovat o čase a tedy i o vlastní minulosti, lidé předpokládají, že na počátku všeho byl ráj, člověk šťastně přebýval na zemi, kde: *non galeae, non ensis erant: sine militis usu mollia securae peragebant otia gentes...* Zároveň věští příchod zkázy. Je neodvratná, neboť se přihodí z nebeského úradku.

Večer se u mě nečekaně objevila americká novinářka. Byla mladá, dýchaly z ní francouzské parfémy a sebevědomí. Usmívala se na mě širokými, smyslnými rty, jako bychom byli dávní přátelé. Chtěla by slyšet, jak se bude vyvíjet boj za lidská práva v mé vlasti, jaký mají vztah moji krajané k jejím krajanům, zda by je přivítali, kdyby se objevili co osvoboditelé. Také by ji zajímalo, zda považují válku za pravděpodobnou, mírové hnutí za užitečné a socialismus za uskutečnitelný.

Snad opravdu věří, že na nějakou z jejích otázek se dá najít odpověď, která by se vtěsnala do novinového sloupce. Ptá se mě, jako bych byl představitelem nějakého hnutí anebo aspoň představitelem nějakého společného osudu. Neuvědomuje si, že kdybych se stal představitelem čehokoliv, přestal bych být spisovatelem, byl bych jenom mluvčím. Na tom jí ovšem nemůže záležet, nepotřebuje mě jako spisovatele, stejně nebude číst ani jedinou z mých knih.

Nedávno jsem se dozvěděl z amerického týdeníku útěšnou novinu, že čtrnáct úplných idiotů neschopných řeči se naučilo „jerksky“. Tak se nazývá jazyk o dvě stě dvaceti pěti slovech, vyvinutý v Atlantě pro vzájemné dorozumívání lidí a šimpanzů – a jistě se bude, jak věří autoři článku, jerksky domlouvát stále více nešťastníků. Hned mě napadlo, že konečně našli jazyk, kterým může promlouvat duch naší doby, a proto se ten jazyk rychle rozšíří od pólu k pólu, na východ i na západ od nultého poledníku, bude to jazyk budoucnosti.

Nerozumím si s těmi, kdo uznávají jen literaturu, kterou sami řídí a která je kvůli nim psaná v jerkštině, a bojím se, že se nedorozumím ani s hezkou novinářkou, i když mě ujišťuje, že si přeje naprostou svobodu pro mě a pro můj národ stejně jako pro sebe a pro svůj národ. Bojím se, že mluvíme jazyky, které se od sebe příliš vzdálily.

Na rozloučenou, spíše ze slušnosti, se mě zeptá, na čem právě pracuji. Překvapí ji, že chci psát o Kafkovi. Zřejmě se domnívá, že lidé v mém postavení by měli psát o něčem závažnějším: o úpadku, o věznicích, o bezpráví páchaném státními orgány. Zeptá se aspoň, zda se zabývám Kafkovým dílem proto, že je zakázané.

Já však o něm píšu, protože ho mám rád. Připadá mi, že ke mně z dávna živě a osobně promlouvá. Pro přesnost dodávám, že jeho dílo nezakázali, pokusili se je pouze vyhostit z veřejných knihoven i z lidských myslí.

Chce vědět, proč právě jeho dílo. Je politicky tak pobuřující? Anebo vadí, že Kafka byl Žid?

Myslím si, že by se v našem století našlo jen nemnoho autorů, kteří by se tak málo zajímali o politiku a o veřejné dění, také nic, co by přímo připomínalo jeho židovství, se v jeho díle neobjevuje. Proč se u nás Kafkovo dílo potlačuje, má jiné důvody. Nevím, jestli se dají nějak jednoduše vymezit, ale řekl bych, že na Kafkově osobnosti nejvíce vadí jeho opravdovost.

Novinářka se zasměje. Kdo by se nezasmál takovému důvodu?

Když před půlnocí odešla, spěchal jsem si lehnout. Byl jsem unavený po dni, který pro mě začal už v pět hodin ráno.

Žena se ke mně ve spaní přitulila, ale já nedokázal zkolébat své myšlenky. Těžká tlapa mi dusivě spočívala na prsou.

Kdysi jsem se večer už nemohl dočkat příštího jitra. Noc se podobala zlému psovi, který mi ležel v cestě. Tehdy, sotva jsem se vzbudil, obešel jsem okna našeho bytu, která vedla do tří světových stran, abych se potěšil pohledem na dálky zelené anebo sněhem obělené. Měl jsem rád svoji práci a lidi v redakci, na ně jsem se těšil i na nečekaná setkání, která se tu mohla přihodit, dopisy jsem vždy otevíral v naději – čekal jsem stále nějaké dobré poselství, vzrušující zprávu anebo milostné vyznání. Také jsem se těšil na knihy, které přečtu. Četl jsem je ve všech volných chvílích: v tramvaji, v čekárně u doktora, ve vlaku i při jídle. Soukal jsem do sebe takové množství příběhů a dějů, že se mi začaly prolínat, často jsem nevěděl, kam který patří. Těšilo mě žít, tak jsem spěchal od jednoho zážitku ke druhému, až jsem se podobal náruživému jedlíkovi, který ze samé chtivosti dalšího chodu nedokáže vychutnat, co právě jí. A nepil jsem ani nekouřil nikoli z nějakého puritánství, ale ze strachu, abych neotupil ostrost svého vnímání a tak se nepřipravil o nějaký zážitek, o možné setkání. Věděl jsem, už od svého válečného dětství jsem to chápal, že všichni žijeme nad propastí, nad černou dírou, do níž se jednou propadneme, ale cítil jsem, že její otvor se ode mě vzdálil, k životu mě poutá nescísně nitek, které se dohromady splety v pevnou síť, na níž se zatím v závratné výši života pohupují.

Ale nitky zvolna praskaly, některé zpráchnivěly věkem, jiné jsem sám svou neobratností zpřetrhal, další zpřetrhali jiní. Mohl bych říci: doba!

A tak občas, když uléhám, cítím tu tíživou tlapu na prsou. Ráno, když se vzbudím, mám chuť ještě zavřít oči a spát.

Před časem za mnou přišel spolužák mé dcery, který se už jednou podřezal, a zeptal se mě: Proč má člověk žít?

Co jsem mu mohl odpovědět? Žijeme, protože takový je zákon bytí, žijeme proto, abychom dál nesli své poselství, jehož význam nedokážeme pochopit – je totiž tajemné a nezjevitelné. Můj tatínek žije třeba pro práci, tak ho těšilo, když se mu podařilo nějak nově uvést do pohybu hmotu, že na nic jiného téměř nemyslel a pro tenhle cíl se vzdal všech ostatních radostí, dokonce i spánku. Ale možná právě proto dokázal ustrnout, když si z ničeho nic povšiml, jak vychází slunce, anebo uslyšel Schubertův kvintet. Mě ještě napadá, že žijeme, poněvadž nás čeká několik setkání, pro něž stojí za to žít. Setkání s lidmi, kteří se vynoří, když je nejméně čekáme, anebo kterým se my vynoříme, když nás nejméně čekají. Anebo setkání s jinými tvory, jejichž život se dotkne našeho jediným plachým pohledem... Co jsem mu mohl ještě povědět?

Ale on se stejně jednoho večera znovu podřezal a krvácejícíma rukama se ještě stačil pověsit na stromě v severním výběžku ostrova Žofín, kde se zrovna ve starodávné tančírně veselili jeho vrstevníci. Dcera usedavě plakala, když mi o tom vyprávěla, a na závěr o svém mrtvém spolužákovi pravila: „Ale jinak byl úplně normální!“

Když jsem byl odpoledne u tatínka, začala mu najednou prudce stoupat teplota. Drkotal zuby a jeho pohled se propadal. Namočil jsem prostěradlo a snažil jsem se jeho vychrtlé tělo obalit mokrou látkou, on se však bránil, rval mi prostěradlo z ruky a občas zajekal: Vezmi ji a spal ji!

Ano, odpovídal jsem, vezmu ji a spálím.

Za svůj život byl tatínek dvakrát uvězněný, dvě různé tajné policie prohledaly náš byt – nejspíš mluvil o nějakých dopisech anebo dokumentech. Pak jsem se přece jen zeptal: Co mám vzít a spálit?

Pohlédl na mě vyhaslým pohledem šedomodrých očí, které, když jsem byl malý, mívaly ještě barvu lišejníku dutohlávky, a řekl: Tu horečku přece!

Vzal jsem tedy jeho horečku, z novin a ze svých starých rukopisů, které se tu už skoro třicet let ve skříni nadarmo povalovaly, jsem rozdělal na parketách ohýnek. A jak jsem páčil horečku, zahlédl jsem v plamenech její tvář, připadala mi jako tvář bledé porcelánové panny a čekal jsem, kdy se ta tvář rozteče anebo aspoň pukne, ale ona ohni vzdorovala jako dávný porcelánový střep, jen chvílemi jako by se zkrabatila v muce, a já si všiml, že panna pláče, uprostřed plamenů se na její bledé tváři leskly slzy.

Plamínky dohořely. Vstal jsem a přikročil k tatínkovi a dotkl se jeho čela. Bylo mokré potem a chladné. Tatínek pootevřel své stále vidoucí oči a usmál se. Na okamžik jsem podlehl moci jeho úsměvu a pocítil jsem úlevnou naději.

Ale když jsem se ohlédl, horečka ležela v popelu, její porcelánová tvář už opět oschla, byla vyprahlá a chtivá.

Přál jsem si usnout, ale vnímal jsem, jak se noc kolem mě tichounce plíží – jako lovicí kočka, pro niž ztratilo smysl všechno kromě tušené kořisti. Zkoumal jsem nitky, jimiž mě k sobě život ještě poutá, dosud mě drží nad temnou dírou, jejímuž jícnu jsem už tak blízko, že jsou chvíle, kdy rozeznávám jeho hladké okraje.

Nejvíc mě k životu poutalo moje psaní – všechno, co jsem žil, se mi proměňovalo v obrazy. Obklopily mě někdy tak úplně, že jsem se ocítl v jiném světě, a ten pobyt mě naplňoval blažeností anebo aspoň úlevou. Dřív, ještě před lety, jsem si namlouval, že ty obrazy svedu někomu sdělit, jsou dokonce lidé, kteří na ně čekají, aby se z nich se mnou radovali či trápili. Usiloval jsem ze všech sil, abych dostal tomu domnělému očekávání; v tom usilování nebyla pycha

ani přesvědčení o nadřazenosti, spíš přání, aby se mnou někdo sdílel můj svět.

Pak jsem pochopil, že v době, kdy tak mnozí poddaně a oddaně hledí do očí jerkskému duchu, jen aby nemuseli pohlédnout do očí apokalyptických jezdců, se už jen maličko lidí stará o něčí obrazy stejně jako o něčí slova.

Ještě píšu, skládám ze slov a vět příběhy, svá vidění. Mořím se často celé dny s jediným odstavcem, popisuju stránky a opět je zahazuju, stále znovu zkouším co nejuplněji a nejpřesněji vyslovit to, co mi tane na mysli, aby snad nedošlo k nedorozumění, aby se nikdo z těch, které oslovuji, necítil oklamán. Kdykoliv dopíšu knihu anebo hru, mé tělo se vzbouří a vytrestá mě bolestí, přitom vím, že z nakladatelství mi přijde nazpět s jedinou větou: *Vracíme vám váš rukopis, protože se nehodí do našich edičních plánů.* Já jej pak půjčím několika přátelům a někdo z těch, kdo se dosud odmítají oddat jerkskému duchu, jej opíše a půjčí svým blízkým. Také jej pošlu do cizích zemí, pokud se cestou neztratí, tam mi jej vydají. Snad se tedy přece, držím se té nitky, po světě najde hrstka lidí, s nimiž se navzdory vší nevůli setkám.

Psal jsem po všechna léta, kdy se u nás nesměla objevit ani jediná řádka, kterou bych podepsal, kdy se mi někteří z nedávných známých vyhýbali, protože si nebyli jisti, zda setkání se mnou by nevrhlo stín na jejich bezúhonnost. Psal jsem umíněně, ale někdy na mě dolehla tíha mé opuštěnosti. Seděl jsem za stolem a naslouchal tichu, které mě pohlcovalo. Neslyšel jsem nic než sotva znatelné praskání, jak se jednotlivé nitky trhaly, a toužebně jsem vyhlížel nějakou nadějí, k níž bych se mohl upnout. Tehdy se objevila ona.

Kdybychom se potkali v jiném čase, asi bychom se minuli, ale v oné chvíli jsem se za ní rozběhl jako zmámený, celá léta jsem se nedokázal probrat. Přitom jsem s ní nikdy nepřestal vést tichý spor. I když jsem po ní nejvíc toužil a slova se mi zadržávala v hrdle, sotva na mě pohlédla, jakmile mě noc oddělila od jejího objímajícího

a útěšného pohledu, skládal jsem odpovědi na dotazy, výčitky, přání a stesky, které jsem předtím nechal bez odpovědi.

Také teď, jak noc líně protahovala nade mnou svůj hřbet, jsem ze zvyku pokračoval v tichém dopise, v němž jsem se hájil a dokazoval, že jsem jí nechtěl ublížit. Než jsem jej přihodil do bedny plné neodeslaných psaní a přání, plné slibů, proseb a pološeptaných nadějí, ještě jsem se pokusil představit si, co právě dělá, aspoň její pokoj, kdo ví, byla-li tam, už jsem nevěděl, jak tráví své noci, snad se právě vrací, její rychlé kroky splétaly kruh. Kdybych teď vstal a rozběhl se za ní, snad bych mohl kruh přetrnout, přitisknout ji k sobě, ve zdech toho kruhu zapomenout na všechno vně, na všechno, co bylo, je a co se nevyhnutelně stane. Místo toho vstanu až ráno, abych se vypravil do ulic, které jsem si předsevzal očišťovat. Najednou mě napadlo, že to byl ten důvod, proč jsem se minulého jitra ocitl s vozíkem na ulici. Potřeboval jsem ráno někam jít, aspoň na čas mít samozřejmý cíl: někam se vydat, vykonávat tam jakoukoliv činnost a naslouchat jakýmkoliv řečem, jen abych nemusel v tichu naslouchat praskání nitek.

Možná, napadlo mě, jsem se ocitl v nějakém novém prostoru. Vstoupil jsem tam, kde se rodí zapomnění. Anebo zoufalství. Také poznání. Anebo snad láska – ne jako přelud, ale jako prostor, v němž se pohybuje duše.

2

O čtyři týdny později zase o deváté jsme zasedli v témž složení, což se ne vždy stávalo, v téže hospodě co první den.

Když jsem si tehdy oblékal oranžovou vestu, nevěděl jsem, kolikrát se k tomu ještě odhodlám, ale zpočátku jsem docházel do práce nejméně obden, byl jsem zvědav, do jakých částí Prahy mě má práce zavede, do které z uliček, do nichž bych jinak nikdy nevkročil.

Rodné město mám rád, nejen tu část, kterou brouzdávají davy turistů, ale i periferie, kde uprostřed secesních činžáků zůstalo několik zapomenutých a nejspíš už v nějakých plánech k smrti odsouzených venkovských domků, kde se nečekaně zachovala alej letitých topolů anebo kopec pokrytý lesíkem a ohrady polepené výzvami a oznámeními, jejichž pestré barvy jsem vnímal, ale texty obvykle nečetl. Jak jsem tlačil kárku s popelnicí, nejednou jsem na cizí, většinou omšelé stěně objevil zašlou tabulku, bustu, či dokonce pomník, který se krčil ve výklenku. Měly připomínat, že tady se před lety narodil, žil či zemřel umělec, myslitel, vědec nebo buditel, tedy duch, o němž se předpokládá, že se dovedl vznést. Ještě častěji jsem si však v některé z uliček anebo mezi dokvétajícími zahradami vzpomněl, že tady nedávno žil někdo, koho jsem přece znal: umělec, myslitel, vědec anebo buditel, ale už tady není, je za horami, za řekami, většinou ne za řekou Léthé, což by bylo smutné, ale lidské, je uprchlý, k společné hanbě vyhnáný. Stěny těch domů pochopitelně nenesly tabulky, bustu, dokonce ani vizitky, co by připomněly, že tady sídlil lidský duch, který se usiloval vznést. Pohlédl jsem v takové chvíli na své druhy, ale oni nic netušili. Několikrát jsem zmínil některé z těch jmen, ale stále nic netušili, ledaže pan Rada, pokud se mezi námi vyskytoval, pokývl hlavou.

Tak jsem se tedy bral v oranžové vestě uličkami a ulicemi domovského města, které se zvolna vzdávalo ducha, mí druzi jako svědci po mém boku. Očišťovali jsme město, na něž padalo smetí, saze, popel, jedovatý déšť a zapomnění. Kráčeli jsme ve svých vestách jako plameňáci, jako andělé zapadajícího dne, co vymetou všechno smetí a odpad, andělé mimo život, mimo smrt, mimo náš čas, mimo všechn čas, jerkský duch se nás málo dotkl. Naše řeč se podobala našim odvěkým košťatům, pocházela z dávna a ploužila se po prastarých cestách. Za námi se však objeví jiní: už táhnou jerksťí zametači na svých opraporkovaných vozech, předstírají, že dokonávají dílo očisty a vymetají všechny vzpomínky na něco minulého, v minulosti vznešeného. A když s rozkoší stanou v prostoru, který jim připadá očištěný, povolají některého z jerkských umělců a ten tu vztyčí památník zapomnění, podobiznu holínek, svrchníku, kalhot a aktovky, nad tím nezapamatovatelnou tvář, ze které necítíme ducha ani duši, ale která je z úřední moci vyhlášena za tvář umělce, myslitele, vědce anebo politika.

Od rána mírně poprchává, snad to ani není skutečný déšť, jen sražená mlha, která povléká město slizem a pomáhá nořit je v zapomnění.

V takových dnech se Darja přímo dusila a život jí připadal k neunesení, kámen či dřevo k neobrobení, a jak neúnavně kanulo z mračen, jí začaly kanout z očí slzy, marně jsem se snažil utěšit ji.

Ani mí druzi nejsou v náladě. Paní Venuši jsem ráno sotva poznal. Pravé oko oteklé, pod ním se fialověla modřina. Kapitánova tvář během posledních dní ztrácela svou snědost a šedla. Také parták v čerstvě vyprané a vyžehlené kombinéze během našeho pochodu ulicemi mlčel.

Objednal jsem si horký čaj a kapitán namísto obvyklého piva si vyžádal grog. „Kdopak ti udělal monokl?“ obrátil se k paní Venuši.

„To víš, že to byl jinačí chlap než ty,“ odsekla, „takovýho, jako seš ty, bych přeci roztrhla, ještě než by se rozmách.“

Paní Venuše ráda zdůrazňovala, že je od rány, ale mně připadalo, že má povahu dobrodušnou a na ni v životě doplácela. Mužů, které milovala anebo s nimi pobývala, bylo zřejmě mnoho, ale všichni ji opustili anebo od nich sama utekla. Syny vychovala tři, i když jí na výchovu asi mnoho času nezbylo. V době našeho mládí se prosazovalo, aby se ženy věnovaly jiným úkolům a důležitějším povinnostem, než je péče o děti. Teď už žila sama. Do jejího bytu, jak jsem pochopil, se vcházelo z pavlače; bytem se rozuměla jediná místnost se sporákem. Od nejstaršího syna, který byl hutníkem ve Vítkovicích, dostala televizor, na němž mohla sledovat jerkské programy v barvách, takže pro večery, kdy se rozhodla dát přednost domovu před společností v hospodě, měla zajištěného společníka. Navíc na druhém konci pavlače žil, anebo spíše skomíral osamělý vdovec po mrtvici, už léta nemohoucí, tomu občas uklidila a upekla buchty – jen tak, že tu zůstal jako opuštěný pes.

„Ty tak, ledaže by mě přitom dva drželi,“ odsekl kapitán.

V jeho řeči se obvykle nedalo postřehnout nic podivného. Zvláštnost svých záměrů povětšinou skrýval. Nebyl skutečným kapitánem, jen pracoval v loděnicích předtím, než přišel o ruku. Ještě víc než lodím se věnoval vynálezectví. To mi tiše sdělil hned druhého dne, co jsme spolu zametali: vymýšlí přístroje, které usilují zlepšit podmínky života. Bohužel nenacházel až dosud pochopení. Kam se kdy obrátil se svými vynálezy, seděli zabeďněnci pověření zamezit opravdovému rozvoji a blahobytu. Také mi nabídl, že mi něco ze svých vynálezů předvede.

Opravdu jsem se nemýlil, když mi hned od prvního okamžiku připadl povědomý.

To jsem ještě dělal v novinách. Do redakce přišla stížnost zlepšovatele, jemuž odmítli přijmout vynález. Vynález navrhoval, jak využít odpadové zplodiny, zvláště saze, k odstranění arktických i antarktických ledů. Dopis mi přidělili, abych jej zodpověděl. Napsal jsem, že v této záležitosti nemůžeme pomoci. Za několik dní se však

pisatel dostavil do redakce. Byl to docela milý a zábavný chlapík. Na jeho zjevu jsem nenacházel nic nápadného, nic, co by zpochybňovalo jeho důvěryhodnost. Jen snědší byl, než se hodilo pro onu roční dobu, ale vrátil se právě, jak mi sdělil, až od afrických břehů. Tam si také za nocí, kdy se mu pro horko nepodařilo usnout, všiml zvláštní a nebezpečné nevyváženosti přírody. Ta někde poskytne teplo a jinde vláhu, a jinde nenabídne nic než písek anebo led. Za těch nocí tak mnoho přemýšlel, jak by nevyváženost odstranil, až měl v hlavě blázinec větší než v akademii. Nakonec však našel základní omyl, jehož se příroda dopouštěla a s ní i lidé. Znelíbili si totiž černí! Co je v přírodě opravdu černé? A lidé, snad s výjimkou Číňanů, dokonce černí vyhlásili za barvu smutku. Černí však je barva, která se nejúplněji snoubí se základní silou života, tedy s teplem, zatímco bílá, údajně barva nevinnosti, barva svatební, teplo odmítá, je to barva sněhu i většiny jedů. Nesmírné bílé plochy se musí odstranit z povrchu Země, život pak zaujme místo, které doposud zabíraly pustiny, teplo nastoupí tam, kde vládla mrazivost. Dlouho mu trvalo, než našel správný prostředek i správnou cestu. Prostředkem se stala směs, kterou vynalezl, roztok sazí v sedmi rozpouštědlech a ve třech katalyzátorech, cestou bude roztavení polárních ledů. Jakmile se ledy postříkají jeho směsí, ztratí smrtící bělost, začnou nasávat teplo a tát.

Poznal jsem pochopitelně, že hovořím buď s pošetilcem, anebo se šprýmařem, který uskutečňuje velkolepý a výpravný žert. Mohl být také obojím. Pošetilý vynálezce, který si sám ze sebe tropí žert. Jeho úvahy mě však natolik těšily, že jsem ještě vyslechl jeho představu budoucího světa, v němž se budou za polárními kruhy pěstovat pomeranče a rýže, zatímco u nás se bude sklízet dvojí úroda a dařit se bude chlebovníku a datlím.

Vyslechl jsem ho, ale vymluvil jsem se, že nemám čas s ním odjet, abych zhlédl, jak pracuje jeho agregát na rozprašování roztoku. Odešel s pokrčením ramen, na rozloučenou mi věnoval několik

barevných fotografií, na nichž se leskly roztodivné předměty roztavené v trávě. Nemám technickou paměť, abych si po letech připomněl jejich tvar, a fotografie se mi ztratily, když jsem nuceně opouštěl redakci.

Za několik dní se tehdy objevil znovu. Jestli jsem si všiml, právě napadl čerstvý sníh. Vypůjčil si od souseda auto jen proto, aby mi mohl co nejnázorněji předvést svůj agregát. Až ho uvidím, jistě pochopím jeho převratný význam a snad o něm přece jen napíšu.

Staříčká tatra nás dovezla až do Kralup, tam jsme na kraji, hned za závorami, zastavili. Domek byl malý a domácnost na prvý pohled staromládenecká. Na stěně proti dveřím visela zarámovaná fotografie bělovlasého muže, pokud jsem se nemýlil, byla to podobizna Edisona, pod ní velkými písmeny vynálezcův výrok: *Moje dílo je dílo míru!* Pult pod oknem pokrývaly pomalované čtvrtky a svitky jakýchsi plánů, na poličkách stály dovedně zhotovené modely lodí. Vypil jsem spěšně hrníček kávy, pak jsme vyšli zadními dveřmi na dvůr.

Všiml jsem si, že sníh, co ráno napadl, nemá nic ze smrtonosné bělosti, je špinavě šedý. Můj průvodce se však ani nerozhlédl, spěchal do kůlny za domkem, otevřel široká vrata a z nich vyvezl svůj agregát. Byl to na rozdíl od domku předmět vznosného zjevu. Připomněl mi dávné hasičské stříkačky: samá mosaz a kování, lesknoucí se táhla. Také to mohl být dokonale provedený artefakt na nějakou výstavu pop-artu. Dlouhá hadice byla opatřená tryskou.

Chlapík dotáhl agregát na zahradu, rozvinul hadici a pak začal pohybovat táhly. Z trysky se opravdu začala šířit čpavá mlha. Sledoval jsem, jak se mlha snáší na sníh, ale ten sníh, místo aby černal, spíš světlal, asi docházelo k nějaké chemické reakci mezi umělou mlhou a tím chemickým svinstvím, co napadalo z nebe. Tak jsme se ocitli uprostřed bělostného ostrůvku, zatímco všude kolem se válely černé spousty. Neřekl jsem nic, on také mlčel. V jeho pohledu jsem nespatriil ani zklamání, ani radost z dokonale provedeného žertu. Po chvíli přestal šlapat na pedály, zase svinul hadici a svůj naleštěný

agregát odtáhl do kůlny. Využil jsem chvíle, kdy byl uvnitř, a rychle jsem odešel podél kolejí na nádraží. Kráčel jsem černým sněhem a říkal jsem si, i pokud by ten člověk byl blázen, není bláznivější než ostatní lidstvo, které v honbě za pohodlím postříkuje svět černou mlhou a věří, že je na nejlepší cestě do zahrady Eden.

Nebylo by mi příjemné, kdyby mě také poznal, ale nezdálo se, že by si moji podobu připomínal. Byl tehdy příliš zaujatý svým posláním, než aby zaznamenal tvář někoho, kdo mu mohl posloužit nanejvýš jako prostředník.

Slíbil jsem, že se přijdu na jeho vynálezy podívat, jakmile budu mít čas, a on na mě tentokráte nenaléhal.

„Třeba byl u mě tvůj Jindra,“ řekla paní Venuše. Její tvář vypadala opuchleji než ráno, pravým okem na nás hleděla jako sova. „Von není po tobě, nekouká jen po mašinách!“

„Ten by tak lez zrovna k tobě, bábo!“ Kapitán se napil grogu, vytáhl dýmku a zdravou rukou si nacpal.

Minulé pondělí přšlo ještě víc než dnes, museli jsme předčasně opustit ulici, a protože jsme byli jen kousek od místa, kde kapitán bydlel, zdála se mi chvíle docela příhodná k návštěvě.

Zavedl mě do domku, který vypadal ještě zchátraleji než ten, kde mi před léty předváděl svůj agregát. Odemkl a hned za dveřmi pověsil svoji kapitánskou čapku na rezavý hřebík. Zdi v předsíni byly vlhké a dávno nemalované, všude se válela spousta zaprášených krámů a pohozených částí šatstva. Pokoj vzhledem i rozměry připomínal spíše kajutu. Nad pryčnou visely různé nákresy, většina z nich znázorňovala větrné mlýny. Nikde jsem nespátřil nic, co by mi připomínalo naše první setkání. Možná že jsem propadl utkvělé představě a kapitán neměl nic společného s tím chlapíkem před léty. Ve světě jistě přibývá neúspěšných vynálezců stejně jako neúspěšných básníků.

Otevřel nejspodnější zásuvku a vytáhl z ní desky s plány. Poslední dobou se zabývá myšlenkou, jak co nejučinněji využít síly větru. Rozvinul první roli, a já uviděl snovou loď, jejíž palubu pokrývaly

věže s lopatkami větrných mlýnů, těch věží bylo pět. Předváděl mi další nákresy, lopatkový autobus, i létající mlýn jsem mezi nimi spatřil, všechna ta vozidla poháněl vítr. Nákresy byly vzorně provedeny, jednotlivé části označeny písmeny a čísly: rozeznal jsem hnací soukolí a převodové soukolí a listy vrtule, tak jak jsem je znal z dob dětství, kdy na mě hledívaly z tatínkových papírů. Jiné nákresy připomínaly spíše obrazy krajin osazených dřevěnými věžemi, jež přečnívaly malebné koruny stromů.

A tu mi napadlo, že kapitán víc než potrhlík, víc než šprýmař je srdcem básník. Co si má počít opravdový básník, když pozná, že zástupy jerkských prodavačů slov i obrazů už zavalily svět svou veteší? Co může učinit tvář v tvář obludným palácům dusícím zemi, než že postaví své větrné mlýny, které se lehce vznesou, aniž po sobě zanechají hluk či puch?

Zeptal jsem se, kolik času věnuje svému vynálezectví. Odpověděl, že teď už jen málo. Bývá unavený. Kdysi se mu v hlavě rojilo tolik nápadů, že nestačily dny ani noci, aby je zachytil. Pak se oženil, zdálo se mu, že jeho žena bude mít pro jeho konání pochopení, ale která žena se dokáže nadchnout pro něco, z čeho jí nekouká užitek? Začala ho pronásledovat, dokonce mu vyházela z bytu jeho nákresy i modely. Nakonec, synovi byly sotva tři roky, utekla. Kapitán si uplivil do rohu své kajuty a otevřel skříň, která byla plná roztodivných předmětů. Chtěl se zase vrátit k bývalým plánům, ale najednou zjistil: v hlavě mu harašilo kamení. Šel ke dnu. Když jednou řezal autogenem, upálil plát tak nešikovně, že ten mu, jak padal, rozmáčkl ruku, museli mu ji uříznout až po zápěstí. Přehradili ho pak do skladu. Tam se mu občas přece jen v hlavě něco vynořilo. O své bývalé ženě neslyšel mnoho let. Ale dobře se neměla, chlap, co s ním utekla, ji mlátil, to věděl od syna. Třeba se ještě jednou vrátí, a on ji ani nevyžene – postel tu najde připravenou. Ukázal na vrchní část palandy, a já si teprve teď všiml, že kostkovaná pokrývka je pokryta vysokou vrstvou prachu.

„Kolik je vašemu synovi vlastně let?“ napadlo mě teď. Pohlédl na mě překvapeně, místo něho mi odpověděla paní Venuše. „Jindra přeci teď jde na vojnu.“

V šeré hospodské místnosti se ještě víc setmělo a kapky zřetelně klepaly o sklo, ale nebylo to nic ve srovnání s tím, jak za takových dnů kapky bušily do střechy mansardního ateliéru a my jsme ve tmě, která nastala, jeden druhého neviděli, mohli jsme se hledat jenom rukama a ústy, jenom svými těly. Pak ji zničehonic přemohl pláč, a když jsme se loučili, když mě v průjezdu políbila vlhkými ústy, prosila, abych se nezlobil, že to jí jen ty mraky sklíčily, a slíbila, že mi napíše dopis.

Vždy jsem si přál dostat psaní, z něhož bych poznal, že jsem milován, a ona mi opravdu poslala, co napsala za deštivého večera anebo možná až v noci, když už vítr rozfoukal mraky.

Můj miláčku, můj nejdražší, teď bych nechala všechno tady, nic bych si s sebou nevzala, a kdybys řekl: pojď, tak bych šla, kamkoliv bys přikázal. Já vím, že za tohle se platí, ale je to spravedlivé, protože se za to platit má. Ale i kdybych měla umřít, i kdybych se měla zbláznit, což se mi zdá ještě horší, tak bych šla...

Až jsem se vylekal těch přísah a odhodlání, a zároveň mě prostupovalo blaho.

Také mi psala, že mě miluje, až cítí úzkost a bolest, už jen strašnou bolest cítí z toho, že teď nejsem s ní, teď v té chvíli, kdy všechno, co v ní je dobré, se vztahuje ke mně, a ona se bojí, abych to nezdušil, abych to nezavalil nějakým harampádím.

Tak mě k sobě volala, věděl jsem, že právě takovou ženu jsem toužil potkat. Tolik jsem se z toho těšil, že ke mně opravdovost bolesti a jejího zoufalství ani nedolehla. Anebo jsem už byl starý na to, abych dokázal bez obav sdílet její naději? Báł jsem se, že bychom skončili, jako končívají ti, jejichž touha zhasne, sotva mohou den co

den vedle sebe uléhat? Anebo jsem se nebál, ale nedokázal jsem ze svého života vymést svoji ženu, kterou jsem měl stále rád a která ke mně přece měla patřit až do konce mých či svých dní?

Kdyby existoval ďábel, vybrala pro mě vhodný citát, nebyl by to ten, kdo se rozhodl proti Bohu, ale ten, komu ani věčnost nestačila, aby se rozhodl.

Jak může získat lásku ten, kdo se nedokáže rozhodnout? Moje žena nic netuší, důvěřuje mi. Ale zdají se jí trýznivé sny. Jde se svou třídou po zasněžené horské pláni, najednou všichni zrychlí, nestačí jim. Zůstane sama ve větru a mrazu, marně hledá cestu. Padne mlha. Ona ví, že odtud už nikdy nevybloudí. Jindy vyšplhá s kamarády na skálu, a když se ocitne na nejstrmějším štítu, všichni zmizí. Strnulá v závratí se tiskne ke stěně. Nemůže nahoru ani dolů, volá o pomoc, ale nikdo se jí neozve.

Vypráví mi své sny a hledá výklad. Vrací se až do dětství, kdy bývala sama, kdy se nedovedla nikomu přiblížit.

Vím, že se mýlí ve výkladu svého snu, ale mlčím, nechám ji na pospas úzkostným vidinám.

Ale může ještě věřit v lásku ten, kdo nezná slitování?

Parták dotáhl druhé pivo a rozvázal. Pochopil jsem, že ho ani tak netísnila změna atmosférického tlaku, jako spíše obava, že by mohl přijít o prémii. Poručil si třetí pivo a oznámil, že už se rozhodl: konečně zatočí s Frantou!

Franta je ten mladý blbeček s tikem ve tváři, jemuž, když promluví, nerozumím ani slovo. K mému úžasu dělá také partáka, dokonce jezdí autem a zdá se, že prověřuje i naši práci, ne z úřední moci, ale aby mohl donášet. Všichni ho nenávidí. Zda proto, že je mrzák, anebo proto, že udává, nedovedu posoudit.

Paní Venuše mi o něm pověděla, že byl nedávno operovaný, odňali mu jeho mužství. Franta měl opravdu veliká ňadra a svoji nesrozumitelnou řeč vedl fistulí. Minulý týden, vykládal teď parták se zaujetím, ho ten kripl práskl, že si místo k doktorovi zašel na pivo. „Já

ho, hajzla, včera uviděl na konečný devatenáctky v tý jeho zasraný multikáře, tak jsem ho čap za flígr a vytáh ho na chodník a řek mu: tady klekneš a budeš prosit za odpuštění, ty smrade, anebo si na tu svou zasranou držku přines kastrůlek! Musel do bláta a opakovat po mně: Pane Marek, já se vám omlouvám, už o vás nikdy ani neceknu. Pane, mi musel říct, protože pro něj jedinýho já soudruh nejsem.“

Parták je bývalý poddůstojník, nějakou dobu sloužil na letišti a ten čas zřejmě považuje za hrdinsky a šťastně prožitý, rád na něj vzpomíná, i mně tím pomáhá vzpomínat na časy mého dětství. Má paměť, kterou mu závidím, pamatuje si nejen spousty historek a výroků, ale zná i názvy všech ulic v naší čtvrti – a těch je pár set. Také názvy a zavírací dobu všech hospod ovládá stejně jako čistící techniku. A oni ho postavili na roveň kriplovi!

„Měl jste chtít, aby navalil jeden tuzemskej,“ mínil kapitán, „to by si aspoň zapamatoval, kdyby musel šáhnout do kapsy.“ „Vod toho já bych nevzala,“ řekla paní Venuše, „to radši zůstanu vo vodě.“

„Vždyť je to chudák,“ ozval se od sousedního stolu pan Rada. „Co byste od něho chtěli?“

„Ten?“ rozčilil se parták. „Hajzl to je práskanej, dobře ví, že když mi zkrátěj prémie, jemu naskočej. Kdo myslíte, že nás minulej měsíc, jak tak lilo, shodil, že jsme vynechali Lomnickýho?“

„Chudák to asi bude,“ přidal jsem se.

„Vy jste ho ještě neznali,“ paní Venuše těkala svým bolavým okem od pana Rady ke mně, „než mu udělali tu operaci. Když to na něj přišlo, to přeci mohlo bejt poledne, ale jak na ulici zahlíd ženskou, už tahal ven to svoje péro!“

„Takový by měli, jak se naroděj, trhnout mezi dveřma,“ neznal slitování parták.

„Jak by mohli?“ namítl jsem.

„Co by nemohli? Stejně se s nima pak musejí celej život jenom srát a na normální lidi jim nezbuďte čas. Je to tak?“ obrátil se parták k ostatním. „Slušnému člověku zbejvá jedině makat, dokud nechcípne.“

„A kdopak by určoval, kdo z nás je normální?“

„Však voni to doktoři už dneska moc dobře vědí. Já vám povídám,“ rozhodl se parták ukončit rozpravu o eutanazii, „že jestli ten úchylák vymiškovanej ještě někoho z nás práskne, já ho popadnu a dokopu až k Botiči a tam mu tu jeho zasranou držku podržím pod vodou, dokud nebude modřej!“

Před půl třetím tisíciletím prý Řekové na asijské půdě, kdykoliv jejich obci hrozil mor či jiná pohroma, vybrali mrzáka anebo jinak znetvořeného člověka, dovedli ho na obětní místo, dali mu do rukou sušené fíky, bochánek z ječné mouky a sýr, pak jej metlou sedmkrát uhodili do přirození a za doprovodu fléten upálili.

To byl rovněž takhle smutně deštivý den, jenže počínajícího jara. Na okně protějšího paláce se k sobě tiskli dva zmoklí holoubci – i my se k sobě tiskli znavení milováním. Chystal jsem se, že už vstanu, protože jsem chtěl být doma, kde mě čekaly žena a děti, moji nic netušící a podvádění lidé i má odstrkovaná, opovržená práce. Už znala ten opatrný pohyb, jímž jsem se od ní začínal vzdalovat, ale neřekla jako obvykle: ještě chvilenu! Rozplakala se.

Chtěl jsem vědět, co se stalo, ale ona jen vzlykala a odstrkovala mě od sebe. Už je toho na ni moc, už nemá sílu k tomu věčnému rozcházení, přibližovat se a znovu se vzdalovat, nehodí se k tomu, aby byla žena dvou mužů, nesnáší tyhle špinavosti, ten klam, přetvářka se jí hnusí, chce žít podle svého svědomí, chce být s tím, koho miluje.

Jsme přece skoro pořád spolu.

Jak můžu říct něco tak nehorázného, když se každou noc válím s cizí ženskou.

Je to snad moje žena!

To se odvažuju říct jí! Otrásala se vzlyky. Nikdy nechtěla takhle žít, co jsem to z ní udělal? Děvku, co nemá ani právo mě uvidět, když je jí smutno anebo když mě potřebuje, ale zato musí přiběhnout, kdykoliv mně se zachce, kdykoliv si můžu na chvilku odskočit.

Mlčel jsem, zaskočen výbuchem jejího žalu i zloby, a ona křičela, ať něco řeknu, proč se nehájím, proč ji nepřesvědčuju, že se mylí, proč jí neřeknu, že ji mám rád, že o ni stojím?

Pak jsme se znovu milovali, na palác proti oknům padala noc, zmoklí holoubci se někam ztratili. Chtěla znovu a znovu slyšet, že ji mám rád, já jí to opakoval se zvláštní posedlostí, milovali jsme se s touž posedlostí a ona mi šeptala, že jsme předurčení jeden pro druhého, marně se vzpíráme svému osudu, marně se vzpírám, když po ní také toužím.

A já mlčel, objímal jsem se s ní, spojoval jsem se s ní a snažil se zaplašit úzkost, která se ve mně ozývala.

Ale žít trvale ve lži jsem nechtěl. Když jsem přišel domů, řekl jsem ženě o té druhé.

Blížila se desátá hodina, čas, kdy jsme obvykle opouštěli náš hospodský útulek. Parták, který si potrpěl na přesnost, starostlivě pohlédl na hodinky: „Ještě jedno pivo,“ rozhodl, „a jde se, i kdyby tam chcalo jako ze stříkačky.“ A pro naši útěchu vzpomněl, jak právě před třiceti lety takhle lilo celé léto, on zrovna ležel táborem až dole za Kvildou, kde chcípnul pes. Naštěstí se mu podařilo hned druhý den sbalit pěknou černou paničku z účtárny v lesním závodě. Po ránu se u ní stavěl v kanceláři, za půl hodiny jí spočítal, co měla počítat celý den, a pak už mohli přímo na věc.

Parták byl dobrý vypravěč a úroveň vyprávění rostla se zájmem posluchačů. Ve mně našel posluchače pozorného, za což se mi odměňoval nejen tím, že se ke mně nejčastěji obracel, ale občas mi dohazoval na znamení přízně lepší a výnosnější zaměstnání. Nejvděčněji však se mu zdál naslouchat mladíček, buď proto že byl ve svém věku ještě nejlačnější příběhů, anebo proto že mu osudem nebyla dostupná většina toho, o čem parták vyprávěl.

Už jsem věděl, že nebyl od dětství neduživý. Jen, sotva dokončil školu, se dal zlákat výhodnými podmínkami v chemičce, kde mu nabídli byt do roka a rizikový příplatek hned. Ten příplatek si

nevymysleli jako lákadlo. Nepobyl v závodě ani pět měsíců, došlo k nehodě, jak nazývají v jerkských tiskovinách událost, při níž ztratí zdraví, či dokonce život větší počet dělníků. Unikl jedovatý plyn, dvě ženy se otrávilý úplně, mladíčka po půlroce propustili z nemocnice do důchodu. Játra a ledviny měl poškozené a na ženy neměl raději pomýšlet. Jemu se přesto líbila řidička tramvají paní Dana, o deset let starší rozvedená matka dvou dcer, snad právě proto mu připadalo, že nebude bez naděje. Prý za ní docházel už rok, a tak dlouho očišťoval ulice města, aby si přivydělal a neobjevoval se u ní s prázdnou.

Děšť partákovi tehdy překážel v záletech, dokud ho nenapadlo, že kus za letištěm rezne stará messerschmidtko, spadlá ještě za války. Vnitřnosti měla, samozřejmě, vybrakované, ale když se zatáhl poklop a na podlahu položila deka, byl to skoro hotel. Když to prvně udělali, sotva si černovláska svlékla sukénku, strašlivě zaječela, protože z otvorů na palubní desce se začal soukat had. Zmijí tu bylo celé hnízdo, všechny je musel náš parták zneškodnit a díry ucpat koudelí, pak teprve se dostal k té dírci nejpěknější. „Já vám povím,“ končil parták naučením, „to jsem se v životě mockrát přesvědčil: postel není všecko!“

Bylo už skoro čtvrt na jedenáct a venku dosud přšelo. Někdy, když naslouchám cizím příběhům, ať už jsou jakékoliv, připadám si jako dlužník, jako věčný host u stolu, který sám druhé nepozve, ale obvykle se neodhodlám k tomu, abych druhé žádal o pozornost.

Před několika lety manželčina sestra měnila byt. Prosila mě, abych jí pomohl, že paní, která jí postupuje garsoniéru, je šílená, místnost zavalila krámy, které posbírala snad po smetištích, ale bojí se o ně, odmítá je svěřit stěhovákům a neví tedy, jak se přestěhuje.

Kolik se do jediné místnosti může vejít věcí? Domníval jsem se, že švagrová přehání, smetiště jsem bral jenom obrazně. Slíbil jsem, že paní její věci po částech odvožím. Už za dveřmi mě ovál podivný puch, který zevnitř vycházel. Jakmile mi otevřela, pach ztellelosti

a plísně proti mně divoce vyrazil. Ta žena však byla čistounká, podala mi ruku doběla vypranou a vedla mě dovnitř. Kráčel jsem úzkou cestičkou mezi bednami, krabicemi a hromadami balíků, až jsem došel k oknu a poprosil, zda je mohu otevřít. Dovnitř se vevalil čerstvý vzduch plný kouře a výfukových plynů, ale zvetšlost, která tu panovala, se nedala ničím přebít. Pak jsem té ženě pomáhal dokončit balení. Svazovali jsme cizí dětské sešity a ukládali je do bedny spolu s vypálenými žárovkami a párem lichých střevíců bez přezek, s kousky sešlapaných korkových dlaždic a s panenkami bez rukou, se starými obálkami od dopisů a schránami od rozhlasových přijímačů, s rezavějícími kastrůlky, polámaným lustrem a skleněnou kuličkou. Ta žena zřejmě po všechen svůj volný čas sbírala a ukládala odpadky, které jí snad vnukaly pocit naděje anebo bezpečí. Pět dní jsem jezdil sem a tam. Děkovala mi a slibovala mi za mou pomoc věčnou spásu, jíž se dočkám již brzy, je blížká chvíle, kdy se lidstvo shromáždí k soudu v místě, jež se zove Armageddon. Chtěl jsem se zeptat, proč tedy schraňuje ty věci, ale bylo nesmyslné klást otázku právě téhle pošetilé ženě, když jsem se mohl podobně ptát kohokoliv, i sám sebe.

Když už jsem snášel snad padesátý balík, nedokázal jsem přemoci pokušení a rozvázal jsem provázky a obsah krabice jsem vysypal do nejbližší popelnice, navrch poházel něco prázdných kelímků a kuchyňského smetí ze sousední popelnice, pak jsem odjel s ostatními krámy do bytu své švagrové.

Asi za hodinu jsem se vrátil pro další dávku, musel jsem však čekat dlouho, než mi paní otevřela. Stála ve dveřích, jako by váhala, zda mě má vpustit dovnitř. Vy, vy..., řekla mi, a já vám věřila!

„Kdepak,“ ozval se parták, „to vám povím zase já, už jsem to poznal v životě mockrát: od ženských se vděku nedočkáte!“

Venku se válely páry, stoupały od chodníku, z dlažby i ze zmáčených trávníků. V telefonní budce před hospodou se neznámá dívka pěkně usmívala na kohosi do telefonu.

Také jsem se usmíval, připadalo mi, že svou milovanou opravdu vidím, a toho, co vidí ona, se můžu očima dotknout. Řekla mi: za oknem celou dobu na větvi mrzne havran, něco mi povídá, ale já ho neslyším. Mrznul jsem jako ten havran, musel jsem dýchat na sklo, abych mohl vyhlédnout ven. Na stromě ověšeném jinovatkou skutečně seděl havran. Co mohl říkat? Never more, never more, domníval jsem se, že mu rozumím, už víckrát nenajdeme, koho bychom tolik milovali.

Dívka vystoupila z budky, mí druzi se teprve lenivě rozkoukávali před hospodskými vraty. Zvedl jsem sluchátko, chvíli jsem váhal, ale tak jsem potřeboval slyšet blízký hlas, že jsem vytočil číslo: Lída řekla, že je ráda, když mě slyší, a chtěla vědět, odkud volám, co právě dělám a jestli mi není zima, že se těší, až přijdu domů. Byl bych jí rád také řekl něco pěkného, své ženě, něžněji ji oslovil, jako jsem ji oslovoval kdysi: Lištičko, anebo aspoň: Lidunko, aspoň se jí zeptal, co právě dělala, na co myslela, ale nedokázal jsem povědět nic víc, než že přijdu domů hned, jak se vrátím od tatínka z nemocnice.

Chvíli jsem ještě zůstal v budce. Ve skle se jásavě odrážela moje křiklavá vesta. Hmatal jsem v kapse po minci. To druhé číslo se mi vtíralo tak usilovně do vědomí, že jsem si je šeptem opakoval.

Korunu jsem nenahmatal. Pozoroval jsem, jak mí druhové krácejí v pomalém zástupu vzhůru k parčíku, kde jsme si v kůlničce nechali své nářadí. Paní Venuše mě zahlédla a zamávala mi.

Až někdy jindy, má milá, ale nemlčím, protože bych na tebe nemyslel, jen nemám, co bych ti nového sdělil.

A ty myslíš, že tohle mlčení, to, jak teď žijeme, je dobré?

Nevím, jestli je to dobré, jen nevím nic lepšího.

Tys nevěděl nic lepšího? Podívej se na sebe, co sis to oblík za maškarádu! To ses dal na pokání nebo co?

Ne, je to docela poctivá práce. Dá se při ní dobře přemýšlet.

Tobě se dobře přemýšlí? To mě těší. Ale co já? Vůbec tě nezajímá, co je se mnou? Jak mi bylo? Po tolika letech jsem ti najednou nestála ani za jediný rozhovor.

Vedli jsme spolu spoustu rozhovorů. Nejmíň tisíc!

Nepočítej je. Nechci slyšet čísla. To bylo přece předtím, ale pak už ses ani jednou neozval.

Všechno jsme si řekli. Byli jsme uvláčení z těch rozhovorů. Co jsme si mohli ještě povědět?

To se ptáš mě? Mohls mi aspoň říct, jestli to všechno pro tebe něco znamenalo.

Přece víš, co jsi pro mě znamenala.

Nevím nic po tom, jak ses zachoval. Vždyť já si myslela...

Co sis myslela?

To je jedno. Nechtěla jsem tomu uvěřit. Po všem, cos mi říkal, když jsme byli spolu, jak jsem měla věřit, že mě odeženeš jako nějakou...

Neplač, prosím tě!

Řekni mi aspoň, měl tys mě vůbec rád?

To přece víš.

Nic nevím. Jak to mám vědět?

K budce se blížila stařenka. Možná že ani nechtěla telefonovat, ale pro jistotu jsem otevřel telefonní seznam a předstíral, že v něm hledám.

Kdybys mě měl rád, nedokázal by ses takhle zachovat!

Byl jsem do tebe blázen.

Nevymlouvej se, já se tě ptala, jestli jsi mě vůbec měl rád. Jestli to dokážeš, mít někoho rád.

Netrap mě!

Já tě trápím! Já tebe! Miláčku můj, řekni mi, cos mi to udělal? Aspoň mi vysvětli, co je na tom dobrého.

Já už tak nemohl dál. Odpusť mi to, ale už jsem tak nemohl žít!

A já, jak mám žít? Na tos nepomyslel, jak mi bude? Jak můžeš takhle mlčet, copak to je vůbec lidské? Přece mi musíš něco říct, něco udělat. Musíš s námi něco udělat!

Kdysi jsem psával divadelní hry. Lidé v nich nepřetržitě hovořili, ale jejich slova se mýjela, jejich promluvy kolem sebe proplouvaly

jako kluzká těla ryb, ani se navzájem nedotkly. Psal jsem tak, poně-
vadž jsem nevěřil, že bychom mohli vystoupit ze své samoty? Anebo
proto, že jsem potřeboval najít způsob, jak se vyhýbat odpovědím?
Tam, kde se slova míjejí, kde se lidé míjejí, nemůže dojít k opravdo-
vému sporu. Anebo jsem tušil, že člověk sám sebe neobhájí v očích
druhého, a mluví-li, tedy jen proto, aby přehlušil ticho, které se ko-
lem něho rozprostírá? Aby si zastřel skutečnost, kterou zaznamená
nanejvýš jen ve výjimečné chvíli prozření?

Muž, který jediný přestál pád letadla, co narazilo do mnichovské
chrámové věže, pracuje v Bělehradě jako redaktor. Byl jsem zvědav
na člověka, který vstal z popela, ale jemu právě zemřela sestra na
rakovinu, prosil mě, abychom setkání odložili o několik dní. Když
jsem ho potom navštívil, těžce mu stonala druhá sestra na touž
nemoc. Lékaři jí dávají sotva měsíc, sdělil mi, dneska ráno mi to
řekli. Víte, co je zvláštní? Šel jsem pak po ulici a nic jsem neslyšel.
Jako tehdy. To bylo najednou po pádu stejné ticho.

Došel jsem své druhy. Mladíček mi podal lopatu, kterou pro mě
vezl na vozíčku, a paní Venuše řekla: „To jste jistě nevolal manželce.“

Těsně u obrubníku, všiml jsem si, ležela mrtvá myš. Nabral jsem
ji na lopatu a přidal k ostatnímu smetí.

Žena žasla nad tím, co jsem jí sdělil. Nechtěla uvěřit, že jsem ji
tak dlouho obelhával.

Řekl jsem, co asi říká většina mužů v takové situaci, že jsem ji
chtěl ušetřit trápení, neboť jsem věřil, že všechno rychle skončí.

A ty to nechceš skončit? zeptala se.

Řekl jsem, že tu druhou mám rád, že jsem nikdy nemiloval žád-
nou ženu jako ji.

Ale já myslela, že máš nejvíc rád mě! Oči jí zalily slzy. Pak si přá-
la slyšet podrobnosti, jakákoliv pravda je jí milejší než mlčení. Ať
povím, čeho se dopustila a co by mohla napravit.

Vychrlil jsem na ni své stížnosti i vysvětlení na svou omluvu,
ale po chvíli jsme už jen probírali, kdo nakupuje, kdo vaří, pere,

myje nádobí a podlahy, až jsem se zděsil ubohosti vlastní řeči. Umlkl jsem, ale má žena chtěla ještě slyšet něco o té druhé, a já v náhlé úlevě, kterou mi skýtala znovu získaná otevřenost, jsem začal chválit přednosti a dary své milenky, líčit jedinečnost toho, co prožíváme. Jak jsem vše vtlačoval do slov, měnil jsem zážitky, které byly jen mé vlastní a připadaly mi nenapodobitelné a nenahraditelné, v cosi obecného, přiřaditelného a tuctově melodramatického. Nedokázal jsem však umlknout a má žena mi naslouchala s takovým zaujetím, tak připravena mi porozumět, anebo dokonce poradit, že jsem propadl bláhové představě, že by snad mohla sdílet něco z mých citů. Ona však jen prozíravě uvážila, že pokud mě přiměje ke zpovědi a vyslechne mě pozorně a s účastí, změní moji řeč o tom, jak jsme se jeden druhému vzdálili, v první akt vzájemného sblížení. Postaví svoji trpělivou účastnost proti netrpělivé zaujatosti té druhé.

Když jsem navrhl – náhle nepříliš přesvědčen, že si to opravdově a naléhavě přeji –, že bych aspoň na čas odešel z domova, řekla, že pokud chci ji a děti opustit, nebude mi bránit, ale pokud se po čase rozhodnu vrátit, nemůže mi zaručit, že mě budou schopni zase přijmout. Byl jsem dalek zvažovat, co bych chtěl dělat po čase, ale v jejích očích jsem se domníval zahlížet takovou lítost a zklamání, také úzkost z hrozící samoty, že už jsem svůj návrh neopakoval.

Šli jsme spát až k ránu. Když jsem se vzbudil, musel jsem spát jen několik minut, protože venku ještě stále nezačalo svítat, slyšel jsem vedle sebe tlumené vzlyky.

Plakala, usedavě a vytrvale štkala, ústa přikryta polštářem, snad aby mě nebudila.

Byl bych ji rád pohladil anebo řekl něco něžného, utěšil ji, jako jsem to vždy dělával, když ji něco zkrušilo, jenže teď jsem to byl já, kdo ji zkormoutil. Stal jsem se, pokud nezměním své rozhodnutí, jediným člověkem, který ji utěšit nemohl. Uvědomil jsem si náhle, že postavení, v němž jsem se ocitl, mě spíše trýzní, než aby mi poskytovalo pocit osvobození.

Ráno mě vzbudilo třesknutí, zvuk praskající hmoty.

Našel jsem ženu v předsíni, u nohou jí ležely střepy, v nichž jsem poznal zbytky jediné sošky, kterou jsme kdy v bytě měli. Hranatá ptačí hlavička pukla a její lidské oči se kamsi zakutálely. Nebyl to tehdy šťastný dárek.

Chvíli jsme oba mlčeli, pak žena řekla: Odpusť – musela jsem něco udělat!

A já v náhlém hnutí soucitu, aniž jsem uvažoval o tom, že jsem ještě předešlého dne zamýšlel dosáhnout opaku, slíbil, že ji neopustím, zůstanu jenom s ní. Máme spolu děti a jednou jsme přece spojili své životy až nadosmrti.

Brzy nato jsme spolu jeli navštívit profesora, který učil naši dceru – vystavoval právě ve venkovské galerii své obrazy. Chodil jsem kolem obrazů, které všechny nějak vyjadřovaly osamělost mužů, a snažil jsem se potlačit stesk. K večeru se sjeli hosté, byli skoro všichni malíři a mnoho mluvili o umění, které mi připomínalo tu druhou; brali své výroky vážně, zdálo se mi, že opravdu hledají smysl pro své konání, ale ženě v té chvíli připadly všechny řeči zbytečné, jen jako náhražka za život, za pohyb, za vášeň. Uprchl jsem na břeh řeky. Žena mě tam našla a chtěla vědět, jestli nejsem smutný, jestli se mi nestýská, moje žena, dobrovolná léčitelka, mi slibovala, že nám spolu bude dobře, začneme jiný život, budu v něm šťasten. Chtěla vědět, co se chystám psát, i slyšet, na co právě myslím, mluvila o upřímnosti a o životě v pravdě. Naslouchal jsem jí a připadalo mi, jako by ve mně cosi pukalo, jako by každé slovo bylo úder, který cosi roztínal, až jsem se divil, že neslyší ty rány, ale zároveň se mi zdálo, že se z jejího hlasu vytrácí zoufalství. Vždycky jsem si přál, aby jí se mnou bylo dobře, aby na ni příliš nedoléhaly životní trampoty, její úleva mi přinášela aspoň trochu uspokojení.

Ulice byla dosud zmoklá, ale vzduch se vyčistil, když jsme vystoupili ze stínu činžáků, dokonce nás zasáhly paprsky podzimního slunce a ty jako by rozehnaly ranní pochmurnou náladu. Mladíček

si hvízdal melodii od bratří Gershwinů, pan Rada mi zničehonic ukázal tenkou knížečku, na jejíž obálce byla zobrazena metařská kárka i s koštětem, zatímco titul k mému překvapení sliboval kritické pojednání o kultu osobnosti. „Znáte to?“

Knížku jsem viděl prvně v životě.

„Zajímavá úvaha, jak jsme zbožnili sebe i hmotu.“ Rozevřel knížečku a přečetl mi: „Tady je kořen kultu, tady je ten proton pseudos; že ubohé smrtelné, pomíjivé lidské já o sobě prohlásí: Ich bin Ich. Das Ich ist schlechthin gesetzt. Já jsem vrcholný výkvět boha hmoty!“ Zavřel zase knížečku, takže jsem znovu zahlédl titulní stránku. Na metařské kárce, teprve teď jsem si jí všiml, ležela velká lidská hlava.

„A ve skutečnosti, co jsme?“ zeptal se pan Rada a já v té chvíli pochopil souvislost mezi obrázkem na titulu a tím, co jsem právě slyšel.

Mladíček si stále pískal povědomou melodií a mě zlobilo, že si nejsem s to vybavit slova, která k ní patří.

„Ale to je přece The Man I Love,“ řekl mi potěšen, že jsem projevil zájem i znalost autorů, a hned mi zazpíval ve čtyřčtvrtečním taktu: „Someday he'll come along, the man I love.“ Zeptal se: „Vy máte rád Gershwina?“

Řekl jsem, že před třiceti lety hostovala v Praze černošská opera s „Porgy a Bess“, po velmi dlouhé době první zájezd nějakého souboru z druhé strany rozděleného světa. Sehnat lístky byl zázrak, ale mně se to podařilo.

Vzpomínka mě vzdálila z očišťované ulice. Ne že bych si vybavil něco z představení, které mě tehdy nadchlo, ale zjevila se mi ulička v předměstí Detroitu, kde spousta černých dětí povykovala na chodníku a před nízkým, ubohým domkem seděl na pojízdném křesle bělovlasý černoch. Kdosi zatroubil na trubku, anebo ještě spíš si pouštěl gramofonovou desku s Armstrongem či s kým, všude se válely odpadky, papírové obaly, reklamní prospekty a plechovky od Coca-Coly, v horkém vzduchu čpěla cibule, splašky a pach cizích těl.

Zastesklo se mi po té zemi. Najednou jsem se tu uviděl v oranžové vestě, jak tlačím ubohou kárku. Samozřejmě, nemusel bych mít na sobě právě tuhle vestu, ale jakousi křiklavou kazajku mi proti mé vůli navlékli, aby mě každý zdálky poznal a vyhnul se mi. To se mi stalo, ačkoliv, oblečen už v dětství do barevné vesty, jsem po ničem víc netoužil, než abych se zbavil cejchu vydědění.

„My se ho něco nahráli,“ řekl mladíček. Když viděl mé překvapení, vysvětlil: „My měli džezovou kapelu, ještě než se mi posraly játra.“

Kapitán si vykasal rukávy svého umolousaného svetru. „Možná že bych pro vás měl něco užitečného do zahrádky,“ obrátil se na partáka.

„Jen aby to nebylo jako ten váš postřík proti mšicím,“ zobražitel parták, „mšice mi po něm začaly běhat jako veverky a růže šly do hajzlu.“

„My hráli Ellingtona, Irvinga Berlina, Kerna anebo ragtimy od Scotta Joplina,“ vyjmenovával mladíček nadšeně, „ale Gershwinu jsme měli nejradši, on se taky nejvíc líbil, že už ho lidi předtím slyšeli.“

„A teď už nehraješ?“

„Kdepak, teď už bych nic neufoukal. Víte, co jsem tedy ocenil? Že on nikdy nechodil na žádnou speciální školu, a přitom jak skládal!“

„A tys skládal?“ pochopil jsem.

„To všichni. My si jen tak džemovali a ono z toho něco vyšlo.“

Kapitán z jedné ze svých obrovských kapes vylovil kus splasklé gumy připevněný k malému měchu, měch několikrát zmáčkl a guma se ihned zakulatila do podoby balonku.

Balony patřily k předmětům, které partáka zajímaly. „Co je tohle za ptákovinu?“ a opřel svoji širokou lopatu o zeď domu; netušil, že agregát výstižně pojmenoval, byl určen, jak jsme se dozvěděli, k plašení ptáků. K balonu s měchem příslušely ještě z jedné strany lopatky větrného mlýna, z druhé strany píšťala. Větrný mlýn pomocí měchu naplní balon, a když tlak vzduchu překročí mez, uvolní se

ventil a rozezní se krátce, zato mohutně píšťala, jejíž zvuk vyplaší všechny vetřelce.

Kapitán vytáhl hákem z kapsy předmět, jenž připomínal píšťalu z menších varhan, a zdravými prsty jej šrouboval do závitů na konci balonku.

Všichni jsme s napětím pozorovali jeho počínání, ale očekávaný hvizd se neozval, jen sykot unikajícího vzduchu.

„Jakou to má výhodu proti obyčejný řehťačce?“ zapochyboval parták.

„A to vás nenapadlo, že řehťačka klape v jednom kuse a ty potvory si zvyknou?“ Kapitán znovu začal mačkat měch a my, teď už všichni opření o své nářadí, sledovali, jak se balon nadouvá.

„A když bude bezvětrí?“ zeptal se parták se zájmem.

Vtom se ozvalo kratičké prasknutí, jako když zazní slabý výstřel, a to, co bylo před chvílí balonkem, už nebylo více.

„Víte, my směli zkoušet dvakrát tejdně v závodním klubu,“ vzpomínal mladíček, „ale to jsme pak mohli zůstat, jak dlouho jsme potřebovali. Blbli jsme třeba až do rána, jen jsme se na chvílku natáhli po stolech, než jsme si šli píchnout.“

„A doma tě nečekali?“ podivil jsem se.

„Doma? Já přece nebyl doma!“

„Za bezvětrí,“ odpověděl kapitán, „vše pracuje na elektřinu!“

„Kdybyste měl chuť a čas,“ vzpomněl si mládeneček, „kluci hrajou tuhle neděli v Radlicích.“ Zalovil v peněženke a vytáhl z ní dva lístky. „Třeba se vám budou líbit.“

Namítl jsem, že měl lístky pro sebe. Ujistil mě, že jich může dostat, kolik chce, a jeho Dana stejně nebude mít čas.

Koupil jsem si tedy lístky, a zatímco jsme smetali listí a kaštánky, které tu spadaly z košatého jírovce, on mi vyložil cestu.

Po Americe se mi občas zasteskne. I ve snech svobodně bloudím mezi mrakodrapy anebo ujíždím po silnicích nekončícími krajina-mi, vždy plný očekávání. Ale přece téměř každý z těch snů končívá

úzkostně: zůstal jsem v té zemi za mořem, nikdy se už nevrátím domů, tedy na místo, kde jsem se narodil a kde lidé, anebo aspoň někteří z nich, mluví mou mateřštinou.

Navlékli mi vestu, v níž mi je těsno. Mohl bych ji svléct, dokonce ji s gestem odhodit a odejít někam, kde už mi ji nebudou nutit, ale vím, že to neudělám, neboť s ní bych musel odhodit i svůj domov.

Franz Kafka byl jistě z nejpozoruhodnějších spisovatelů, kteří v Čechách žili a tvořili. Prahu a svůj domov proklínával, ale nedokázal je opustit, neodhodlal se od nich odtrhnout. Jeho jakoby snové příběhy se odehrávají v prostředí, jež se zdá jen málo souviset s nějakým opravdovým místem. Ve skutečnosti mu jeho rodné město poskytlo víc než jenom kulisu pro příběhy. Proniklo ho svou mnohohlasostí, steskem, svým přišeřím, svou slabostí. Bylo místem, kde duch se mohl vznášet do jakýchkoliv výšin, ale kde zároveň ve vzduchu tkvěl sotva postřehnutelný pach rozkladu, jenž postihoval právě ducha.

Kafka mluvil dokonalou, snad jen maličko topornou češtinou, psal německy. Nebyl však Němec, nýbrž Žid.

Nikdy ani jediný český literární historik nenašel v sobě tolik velkorysosti, odvahy či snášenlivosti, aby ho zařadil po bok českých spisovatelů.

Pocit vydědění a osamělosti, který opakovaně vyjadřoval ve svých prózách, jistě vyplýval z jeho založení, z okolností jeho života. Sdílel jej dokonce s mnoha svými vrstevníky. Praha jej však umocňovala. Toužil z ní uprchnout, stejně jako toužil uniknout své staromládenecké opuštěnosti. Neunikl. Nedokázal se osvobodit jinak než svým psaním.

Kdyby se byl dokázal osvobodit jinak, pravděpodobně by žil déle a jinde, ale nebyl by psal.

Domov se mi proměnil v klec. Potřeboval jsem uniknout, ale kdykoliv jsem odcházel a má žena byla doma, zachytil jsem v jejím pohledu obavu. Nevyslovila ji nikdy, v její povaze netkvěla podezíravost, přála si věřit mi, jako mi věřila předtím, jako věřila

i cizím lidem, ale její pohled mě stejně provázel, kamkoliv jsem se hnul. Když jsem se vracel, vybíhala mi vstříc a radovala se, že už jsem opět doma, něžně mě vítala. A ona, která se nikdy příliš nestarala, jak trávím svůj čas, o čem přemýšlím či co jím, se ptala, zda nemám hlad, a u večeře plaše uvažovala o tom, kam bychom mohli jít, aby nám spolu bylo pěkně, a už předem souhlasila s každou mou námitkou. Nikdy nebyla taková, dovedla prosazovat své zájmy i svoji vůli, teď pokořená a ponížená usilovala naplnit svoji představu mé představy o hodné a dobré ženě, a její spíše neobratná snaha mě zahanbovala a dojímala.

Nebyla jí dána bezprostřednost. Vždycky mi připadalo, že se volněji pohybuje ve světě myšlenek i pouček než mezi lidmi. Ve styku s nimi jí chyběla přirozenost. Přitom po ní toužila, potřebovala ji i ve svém povolání, které vyžadovalo, aby si získala důvěru pacientů. Vnímá jsem, jak se ze všech sil snaží dosáhnout toho, co jiným je dáno darem. Věděl jsem, že si přeje, aby ji lidé měli rádi. Je šťastná, když ocení její dobré vlastnosti či její schopnosti, a spěchá odvděčit se jim činem či aspoň slovem tak horlivě, že je přivede do rozpaků. Chtěl jsem jí být nápomocen, aby se necítila mezi lidmi opuštěná, teď jsem ji hrubě přistrčil do kouta, z něhož usilovala uniknout.

Měla, samozřejmě, mnoho známých i kolegů, kteří si jí vážili, ale málo opravdových přátel. I děti už odrostly, a den, kdy nás opustí, se blížil. Opuštím-li ji také já, kdo se k ní nakloní, kdo se vypraví do končin jejího přicházejícího stáří, aby ji provázel?

Ale dokážu to ještě já?

Ležíme vedle sebe, objímáme se. Chce vědět, jestli se mi s ní líbilo; za tou otázkou tuším ještě množství ztajených a úzkostných otázek a prosím ji, aby se na nic neptala. Řekne ještě, že mě má ráda, uvidím, že spolu budeme šťastni, a upadne vyčerpaná do spánku, zatímco já klesám do podivného prázdna mezi bděním a snem. Bráním se spánku, tomu stavu, kdy už nebudu schopen zapudit hlas, který ke mně začne promlouvat.

Kdysi ke mně promlouvala má žena. Čekávala na mne i na náročných snových měst, zjevila se divem v jedoucím vlaku, našla si mě v cizích domech i uprostřed lidí. Zázrakem jsme pak spolu objevovali opuštěné kumbálky, v liduprázdné chodbě připravenou postel anebo skryté místo v zahradě či v lese, tam jsme si šeptali něžná slova i verše, tam jsme se objímali, ve snu, jak tomu bývá, jsme se milovali vášnivěji a úplněji než ve skutečnosti.

Pak se z mých snů začínala vytrácet, objevovaly se v nich jiné ženy, v jejich objetí jsem si však připadal proradně a nečistě, jakmile jsem procitl, shledával jsem s úlevou, že vedle mě leží má žena. Ještě jiný sen se mi vracel. Vnímal jsem svůj věk, blížící se stáří, ale uvědomoval jsem si, že jsem v životě zůstal sám, nedokázal jsem si najít ženu, s níž bych zplodil děti, a to mě skličovalo.

Ve snu k člověku promlouvá skrytý či potlačený hlas jeho duše. V tomhle snu, vysvětloval jsem si, zní vzpomínka na dobu, kdy jsem dospíval a obával se, že nikdy nedokážu získat lásku nějaké ženy. Ale rozuměl jsem hlasu ze svého nitra správně?

Ted' jsem se ve snu ocitl pod svým platanem a věděl jsem, že se mohu nadít příchozích z různých stran. Nezůstanu tedy sám. Zároveň jsem se lekal, že by se dvě ženy, které čekám, mohly i sekat. Patřily sice obě ke mně, ale nikoliv k sobě navzájem. První se objevila moje milenka. Kvapně jsem ji odvedl, pak jsme spolu bloudili stále pustšími končinami, hledali jsme místo, kde bychom spolu mohli v klidu setrvat. Vždy znovu se však objevoval někdo, kdo nás pozoroval bedlivým pohledem. Pak se nám přece jen podařilo nalézt útulek, milovali jsme se v cizí, nehostinné místnosti, vytrženi ze všeho okolního světa, jak se může stát jenom ve snu, jeden druhým omámeni, ale ve chvíli, kdy se blížila rozkoš vyvrcholení, náhle skrytými či zapomenutými dveřmi vstoupila má žena a já se marně snažil tu druhou schovat pod příliš krátkou pokrývku. Lída stála ve dveřích a hleděla ke mně úpěnlivým pohledem. Nic mi nevyčítala, nekřičela, jen se dívala.

U poslední vilky, tam, kde už začínají prudce klesající vyšehradské stráně, náš parták vzhlédl vzhůru k zavřeným oknům a s potěšením zjistil, že za nimi není ani stopa života. „Všichni seděj!“ upozornil nás. Pak vyslovil jméno majitele a sdělil nám, že ten chlapík jezdil u dálkové přepravy a pašoval drahé kovy. Když ho sbalili, našli u něho dvě kila zlata a na hotovosti půl milionu dolarů.

„Půl milionu?“ vyjekl mladíček. „To tedy fakt přeháníte!“ „Mám to betonový od kámoše z kriminálky,“ řekl parták dotčeně. „Jen stříbra mu dokázali tři a půl tuny. Z Polska do Vídně. A všechno za dolary.“

„To jste mi o něm nemoh říct dřív?“ mladíček se opřel o škrabku a rozčilením zrudl. „Náš doktor totiž... Ve Švýcarsku mají nějaký lék, fakt, dražší než legalon, ten kdybych dostal, povídal doktor, mohly by se mi spravit játra.“

„A co?“ zeptala se paní Venuše. „To ti ho nemůžou na středisku vopatřit?“

„Doktor povídal, že to bych musel být nejmíň laureát.“

„To je jasný,“ souhlasil parták, „těm, co chodějí do sanopsu, seženou prášky, že když je spolknou, můžou na těch svých recepcích v jednom kuse žrát a chlastat. Ale lidi jako my to mají marný. To vám můžu říct z vlastní zkušenosti: na obyčejného člověka se každé vysere! Když máš chcípnout, chcípni, aspoň se ušetří!“

„Já jen myslel,“ řekl mladíček, „kdybych to fakt věděl dřív...“

„A co by bylo?“ utrl se parták. „Takovej vekslák by ti leda narsal!“

Nemilostně plynuly naše dny, někdy jsem Darje zavolal a povídali jsme si tak dlouho, než mě mráz vyhnal z budky, šli jsme se také spolu projít do Šárky, šplhali jsme po bělostně poprášených stráních a ona na mě naléhala, abych jí pověděl, co bude s našimi životy, a žalovala mi na mě, jak jsem ji zrádně opustil.

Potom mi jednoho dne zavolala, abych za ní hned přijel do ateliéru, její hlas zněl tak naléhavě, že mě vylekal.

Pojď honem, přivítala mě, já na tebe čekám. Ještě pověděla, že měla sen, sen jako vidění o nás dvou a pochopila, že patříme k sobě, je to náš osud a nemá smysl se mu vzpírat.

Když jsme se objali, když jsme se znovu objímali, nemyslel jsem na nic z toho, co bude, co učiním, co povím, kam se vrátím anebo kam se vydáme, vnímal jsem jenom její blízkost, jenom blaho z její blízkosti.

Vrátil jsem se opět ke lži. Není, čím by člověk mohl ospravedlnit lež. Duši rozežírání stejně jako lhostejnost nebo nenávisť. Celé hodiny noc co noc jsem teď ležel beze spánku a přemítal, jak se zachránit. Když už jsem usnul, budil jsem se po několika hodinách a ihned jsem jej vnímal, ten jemný písek, který mě uvnitř rozdíral. V zoufalství jsem skládal obhajoby a vysvětlení, nikdy jsem je však nepronesl, věděl jsem, že se neobhájím. Člověk nežije proto, aby se obhajoval, jsou chvíle, kdy musí jednat anebo aspoň přiznat svoji bezradnost a mlčet.

Mně k tomu, abych jednal, chyběla dostatečná tvrdost anebo zaslepenost, také potřebné sebelásky se mi nedostávalo. Víím, že setrvat s dosavadním druhem, pokud člověk najde zalíbení v jiném, se považuje za slabost, dokonce za zradu, jíž se dopouštíme na sobě i na tom, koho právě milujeme.

Opotřebované věci odkládáme na skládku a skládky rostou až do nebeské výše. I skládky odložených lidí, které v podvečer už nikdo blízký neosloví, s nimiž nikdo neusedne k prostřenému stolu kromě snad stejně opuštěných hostů. Ještě se snaží vyloudit na rtech úsměv a v nitru probudit nějakou naději, ale ve skutečnosti jimi už proniká zatuchlý pach odloženosti.

A mě bys takhle odložil? zeptá se Darja. A jindy řekne: Je to jejich vina. Každý je zodpovědný za svůj osud i za svůj pád, nikdo druhý ho nemůže zachránit.

Kafka tím, že psal, unikal nejen svým strážním, ale mohl vůbec žít. Psaní mu bylo modlitbou – tak zní jeden z mála jeho výroků o tom, čím mu literatura je. Co však je modlitba? Co znamenala pro

něho, který tak málo věřil v nějakého zjeveného a obecně přijímaného Boha? Nejspíš způsob, jak se osobně, úplně a upřímně vyzpovídat ze všeho, co člověku leží na duši. Obrátíme se k někomu, jehož existenci a tedy i jazyk sotva tušíme. Snad právě to je podstatou či smyslem psaní: promlouváme o tom nejosobnějším řečí, která se obrací stejně k lidem jako k někomu, kdo je nad námi a nějakým echem anebo odleskem tkví i v nás. Kdo v sobě nezahledne či nezaslechne něco, co ho přesahuje až do vesmírných hlubin, toho ta řeč stejně neosloví, pro toho literatura není. Takové vymezení má výhodu: zahrnuje nejen autora, ale i čtenáře. Literatura bez těch, co ji přijímají, je stejně nesmyslná, jako by byl svět, v němž by nezazněla jiná řeč než jerkština, která už není s to se obrátit k ničemu ani k nikomu nad člověkem.

Zima sotva pominula, rozstonal jsem se jakousi vzácnou nemocí. Rty, jazyk, patro i celá ústa mi zevnitř pokryly bílé puchýře, takže jsem nemohl bez bolestí polknout ani sousto. Ležel jsem v horečce a v tichu, do něhož po celý den nezazněl hlas. Večer přišla žena, byla ke mně laskavá, uvařila mi kaši a chvíli mi vyprávěla o semináři, kterého se zúčastnila.

Třetího dne jsem vstal, oblékl se a vydal se k telefonní budce. Ráno bylo jasné a vlhké, liduprázdnou ulicí vanula vůně rozkvetlých jarních záhonů.

Dovolal jsem se své milenky.

Ty seš nemocný? podivila se. Já se bála, žes doma zase všechno pověděl a teď za mnou nesmíš.

Chtěla vědět, jak velice mě ústa bolí, co celý den dělám, když nemůžu nic dělat, jestli na ni myslím. Sama dostala nějakou zakázku, aspoň ji v klidu dokončí. Má u sebe takový kus kamene, že jím ani nepohne, s kamenem je to skoro jako se mnou, jenže s ním jí může pomoci kamarádka. Chvíli ještě vypráví o kameni břemeni, tedy o mně. Pak se poleká, že se v budce nastydnu, slíbí, že mi pošle psaní, a zahání mě do postele.

Její hlas ke mně zdálky něžně doléhá, její rty se lehce položí na má bolavá ústa, jazykem se dotkne mého nemocného jazyka, už mě roztrásá zimnice. Přál bych si být u ní, pozorovat ji, jak proklepává kámen, je-li čistý a plný, jak jej odsekává po vrásnění, jak buší do těžké hmoty, dát se zkolébat těmi zvuky až do spánku, vzbudit se a uvidět ji sobě nablízku.

Za dva dny mi doručili balíček. Navrchu leží psaní a pytlík s bylinkami, které sama nasušila. Heřmánek, jablečník a mochna – suchou travu pod hlavou, ležíme na louce a milujeme se – mám si vše svařit a kloktat, ale ještě důležitější je, abych v sobě našel smír, aby má duše dlela v souladu s tělem. Nemoci se sice mohou uchytit v těle, ale stejně pocházejí od duše, která se svíjí v křeči, pokud jí člověk nedovede naslouchat a svými činy ji svírá a dusí.

Dočetl jsem dopis a pak teprve osvobozuji – z hadříčků, které ji měly chránit – sošku. Udělala ji pro mě, dvě nahá těla se opírají o strom. Muž a žena, Adam a Eva, Eva se nestydí za nahotu a nenabízí Adamovi plod ze stromu poznání, také had tu chybí, nejsou to Adam a Eva, jsme to my dva v rajské zahradě, tu nám otevřela naše láska.

Dívám se na sošku, které se dotýkaly, kterou ze tmy beztvaré hmoty vyprostily její prsty, na tvary, jež by bez ní nevznikly. Jaké tvary by mi mohly připadat dokonalejší? Divošská tvář té ženy se povědomě usmívá, velkýma nehybnýma očima hledí na mě a její postoj v předtuše slasti připomíná rozevírající se náruč. Její tělo je složené z pláství.

Když jsem se uzdravil, vysvětlila mi: mám sedm těl, kdo se třeba jen jednou dostane k tomu nejvnitřnějšímu, ten mě lapí, úplně a navždy mu budu patřit.

Zeptal jsem se: Jak vypadá to nejvnitřnější tělo?

Máš pravdu, to už není tělo, to je jen poslední schránka duše. Je tenká a průhledná.

Tím mi chtěla povědět o křehkosti té schránky. Jaký je potom její obsah?

Když mi bylo čtrnáct let, shodili na zem první atomovou bombu. Po čase jsem četl knihu hirošimského lékaře, který zažil výbuch, líčil věcně a podrobně zkázu, která postihla město i lidi, ale o duších se pochopitelně nezmnínal. Mě však tehdy napadlo: co se stane s lidskou duší v epicentru atomového výbuchu? I kdyby duše byla nehmotná, i kdyby byla jen prostorem, jenž je hmotou obepjat, i kdyby byla zcela jiné podstaty, copak by mohla snést ten žár? Kdo si dovede představit duši v nitru Slunce anebo jiných hvězd?

Pořád si jen moříš hlavu zbytečnými otázkami. K čemu?

Aspoň mi pověz, co myslíš, že se stane s duší, která nevydrží nápor světa kolem sebe a pukne, rozskočí se na úlomky, které už nikdo neposbírá?

Nedělej si starosti, nezahyne. Třeba z každého úlomku vypučí nová – jako strom ze semene. Anebo se v jiném čase, v jiném životě všechny úlomky znovu složí, spojí se jako kapky v mračnu. Ptej se, co máš dělat, aby duše kolem tebe nehynuly.

Na to se také ptám.

Neptej se už radši vůbec na nic. Chtěj být trochu míň chytrý. Buď teď se mnou a nemysli vůbec na nic!

Vypráví mi o Kambodžanech, kteří tančili, zpívali a nestarali se o budoucnost. Věděli, že Bůh je blízko, ale nebádali o něm. A co přitom dokázali vytvořit už v dávných časech. Snaží se mi přiblížit stovky soch, které vroubí cestu k bráně vítězství v Angkor Thomu, dokonce si vezme na pomoc tužku a z hlavy mi načrtává podobu malomocného krále, tvář plnou smíru.

Škoda, zalituje, žeš tam nebyl se mnou. Ale jednou se tam spolu podíváme.

Nevím, jak bychom se mohli kamkoliv podívat, už je to deset let, co mi vzali pas.

Nebud' tak hrozně střízlivý!

I když já nebudu, ti na hranicích budou.

Tak si o pas požádej. Přece jednou spolu musíme někam jet. Aby tam bylo moře a teplo, abychom zůstávali jenom spolu.

Požádám si o pas, abychom spolu mohli jet do Kambodže, kde žijí šťastní a bezstarostní lidé, kde bychom byli tak daleko, že už žádný jiný hlas kromě jejího se mě nedovolá.

Stejně se mě nikdo nedovolá.

Kolem mě se rozprostře mlha, zbylý svět ztrácí obrysy. Občas se mlžný závoj protrhne a my zahlédneme výsek krajiny zalité večerním narudlým světlem, v prudkém dešti se zavlní hladina pod okny hotýlku a na protější stráni zazáří baňatá barokní vížka, z fresky rozmyté časem se na nás usměje přímluvná Bohorodička, snad nebudeme zcela zatraceni, buky se před našima očima odívají svěžím listem, zlátnou a rudnou, list se snáší a my klesáme spolu s ním, ležíme v trávě, ležíme v mechu i v písku, nad námi táhnou stěhovavá hejna ptáků a mračna a čas, ten na okamžik strne v opakovaných výkřicích; a zažeháváme plynová kamínka, protože v místnosti zebe, přenášíme si postel až k jejich horkému tělu, v krátkých přestávkách si vyprávíme o dnech, kdy jsme se neznali, o včerejším dni, o výstavě její přítelkyně, o našich setkáních i snech, mluvíme o fotografiích Diany Arbusové a jejím ošklivém světě, o ošklivosti v umění, o Stepním vlku a našich skrytých možnostech, o starém mexickém umění a jeho vlivu na Moora, ovšem i o Zadkinovi a o Camusovi, o Cvetajevové, o knize mých povídek a o knihách mých přátel, které jsem jí půjčil v rukopisech, na jediné pánvi dusíme kousky masa, spolu jíme u nizoučkého stolu, pijeme červené víno, zatímco venku víří sněhové vločky. V místnosti voní hlína, barvy a její dech. K večeru si vyjdeme do parčíku na Kampu, ještě se od sebe nemůžeme odtrhnout, líbáme se na vymetené cestě pod holým stromem. Babka s hlavičkou krkavce, babka jakoby uhnětená jejími prsty, na nás pohlédne zlobným okem, chvíli se zdráhá uvěřit, než zakrákorá: To je krása, to je krása! A dodá něco o našem stáří, které by se mělo stydět!

Přece mám svoji práci, po světě běhají lidé, které jsem si ještě nedávno přál spatřit, naše dcera Běta si mě chce kreslit, syn Petr mě zve na koncert, ale já nemám čas, žena konečně dostala slušné místo, přeje si, abychom to oslavili.

Běta má první lásku, má druhou lásku, narkomana, který zbožňuje skupinu Pink Floyd a čichá toluen, žena se děsí a žádá, abych nějak zakročil. Do noci si s dcerou povídáme, chápe všechno, souhlasí se mnou, brzy si najde novou lásku, zatímco já mám stále touž, jsem také narkoman? Vdechuji tu mlhu, v krvi se mi rozpouštějí omamné kapénky, které mi otupují rozum i vůli. Nevidím nic před sebou ani kolem sebe, vidím ji, žije jedinou chvílí, tou, která právě probíhá. Mám se radovat nad darem, jehož se mi dostalo, mám si zoufat nad svou slabostí, nad tím, že se nedovedu vzepřít vášni, která mě užívá?

Nedovedu se rozhodnout, nedokážu se své vášně vzdát ani z ní vyvodit důsledky. Nedovedu úplně odejít ani úplně přijít, nedokážu už žít v pravdě. Obklíčil jsem se výmluvami, každou svou větu dám oběhnout hlídacím psem. Celou smečku jsem jich ubytoval ve svém nitru, proplétám se mezi nimi, jejich štěkot mě občas ohluší a jejich bezhlučný krok mě děsí ve snu. Jednou se ke mně některý z nich zezadu přiblíží a zatne mi zuby do hrdla, a já už ani nevykřiknu, zůstanu navždy a po zásluze němý.

Jak dlouho to vydržím, jak dlouho to může trvat?

Až do smrti, můj miláčku!

To si opravdu myslíš?

Anebo než tě opustím, protože ty se nikdy k ničemu nerozhodneš. Rozpláče se. Pláče, protože se nedokážu rozhodnout, protože jsem příliš opatrný, protože dávám přednost zásadám před láskou, jsem uzavřený životu jako kámen, ještě uzavřenější, kámen se dá obrobit, z kamene se dá dobýt tvar, pláče, protože jsem tvrdší, než kdybych byl z kamene, hraju s ní krutou hru a týrá ji, jako ji nikdo dosud netýral, pláče, protože jsem hodný, protože s ní dokážu prodlévat,

jako to dosud nikdo nedokázal, pláče, protože jí se všechno v životě změnilo v trápení.

Vím, že se mi vydala napospas, a hrozím se myšlenky, že bych ji zklamal.

Na terásku pod dřevěnými schody padá jarní slunce, ze šňůry voní pleny, za zdí protějšího domu čouhá střecha kláštera ozdobená javorovou svatozáří.

Darja sedí vedle mě v nažehlené bílé blůzce a v sukni z čokoládového sametu, je ve svátečním, poněvadž večer půjdeme na koncert, připadá mi tak spanilá, tak drahá, jako bych se vrátil o čtyřicet či o kolik let zpátky a hleděl zbožňujícím pohledem na svou matku. Jenže teď se zvedáme, jen o několik schodů vystoupíme a ona pak vystoupí i ze svých šatů a ze své vznešené nedotknutelnosti a vstoupí do mého náručí, a mně připadá, že teninké stěny mých žil puknou, nevydrží ten příval rozkoše.

Ležíme vedle sebe v počínající se noci, kdesi v nedohlednu za paláci a za řekou se hudebníci chystají zahrát Beethovenův koncert.

Co by sis ze všeho nejvíc přál?

Vím, co bych měl odpovědět, co čeká, že odpovím, ale zeptám se: Teď, anebo vůbec?

Teď a vůbec, jestli v tom je nějaký rozdíl.

Zůstat s tebou, odpovím, teď zůstat s tebou.

A vůbec?

Přál bych si vědět, jaký je osud duše.

To by sis opravdu přál?

Obejmu ji. Tiskne se ke mně a šeptá: Chceš toho tolik vědět, můj miláčku, musíš pořád něco poznávat?

Sama ses mě ptala.

Buď rád, že jsou věci, co se poznat nedají – jen tušit.

Tak mě obepíná, až sténám. Co tušíš?

Neboj se, duše nezahyne, nějak pokračuje.

V jiném těle?

Proč zrovna v těle? Já vidím tvou duši jako sloup. Vypadá kameně, ale je z ohně a z větru. A ční tak vysoko, že k vrcholu ze země nikdo nedohlédne. A tam nahoře se usmívá.

Ten sloup?

Tvá duše, miláčku. Ty máš přece v sobě úsměv, i když si myslíš, že máš v sobě žal, a mně je proto s tebou dobře. Pak se zeptá: Už sis podal žádost o pas?

V lese opět kvetou podléšky a sasanky, nikdo kromě nás sem nezavítá. Milujeme se tak, že mě to zbavuje rozumu. Chce vědět: Tobě se mnou není dobře?

Je mi s tebou dobře. Nikdy jsem nic takového nepoznal.

Stejně se mnou nejsi úplně. A ptá se: Jak můžeš tak žít?

Jak žiju?

Tak neúplně, tak rozděleně.

Čeká na nějaké znamení, že se konečně rozhodnu, ale znamení nepřichází. Ptá se: Pojedeš se mnou někam v létě?

Jak to udělám, abych s ní mohl odejet? Jakou lež bych si měl vymyslet? Chladná úzkost mě oblévá.

Jsi pro mě s to vůbec něco udělat?

Podám si žádost o pas, ale jsem unaven. Udolán milováním a láskou a výčitkami, touhou a vlastní nerozhodností, udolán neustálými úprky, vášní své milenky a pokornou důvěrou své ženy.

Nemohu tomu ani uvěřit, dostávám pas, právě rozkvétají trnky. Široko daleko se pod ně nikdo nepoloží, na naše nahá těla se lehce a bezzvučně snášejí okvětní plátky, nad námi bzučí včely. Ptá se: Je ti taky tak krásně, miláčku?

Je mi s ní krásně, a ona šeptá: Pojedeš se mnou v létě k moři?

Spočítali, že kdyby všechny zavražděné v Kambodži navršili na hranici o základně sta čtverečních metrů, ta hranice by přečnívala nejvyšší horu té země.

Ve své opravdovosti mohl Kafka napsat, jen co sám zakusil. Zaznamenával svoji osamělou cestu do hlubiny. Kam až svedl

sestoupit, tam sestoupil a tam také nastal konec, konec jeho cesty i psaní. Nedokázal se odtrhnout od otce ani se odhodlat k úplně a dospělé lásce – to byla jeho hlubina. Na jejím dně viděl milovaného člověka, jak k němu sestupoval, obraz toho člověka se blížil a zároveň se ztrácel v temnotách, a když se zdál být blízko tak, že stačilo jen ruce vztáhnout, potápěči se už nedostávalo dechu, obeštrely ho mrákoty.

S jeho hlubinou však souvisejí hlubiny, do nichž se všichni noříme anebo do kterých aspoň zvědavě či s úzkostí nahlížíme. Můžeme v ní zahlédnout zrcadlení vlastních osudů, samy sebe, jak se marně snažíme dosáhnout k dospělosti, marně vztahujeme ruce k sobě navzájem i k tomu, jenž je nad námi. Jen nevím, zda jsme ještě schopni do jakékoliv hlubiny sestoupit, zda nejsme tak zhýčkáni anebo tak zkaženi, že už nedokážeme rozeznat opravdovost a stanout před ní v obdivu, zda se ji už nepokoušíme umenšit, zpochybnit a přizpůsobit svým představám. Opravdovost se nám pak změní v neschopnost žít, či dokonce v původce duševních nemocí, odvaha v politováníhodnou slabost. Teprve slabý a neschopný žít podle našich představ a požadavků se nám zdá tvůrce přijatelný a pochopitelný, dokonce ho politujeme pro jeho osamělost, zranitelnost či nemocné tělo. Jak trpěl, jak byl ve srovnání s námi nešťastný. Nepostřehneme ani, co skýtá ten bolestný sestup do hlubiny. Osamělý potápěč v mžiku spatří, co většina z nás, kdo ho litujeme, za celý život ani nezahlédne.

Nejvyšší hora Kambodže leží v Kardamonových horách nedaleko Phnompenhu, jmenuje se Phnom Aural, je porostlá pralesem a měří tisíc sedm set čtyřicet čtyři metry. Naše letadlo tam narazilo na vrcholky stromů a zřítilo se do porostu. Podařilo se nám vyskočit puklým trupem dřív, než se vzňalo. Prodírali jsme se houštinami a ona hledala prostor, kde bychom se mohli v bezpečí před hady a štíry uložit. Ale kdykoliv ji našla, kdykoli zahlédla volné místo, válely se tam mrtvolky.

Řekl jsem: Musíme si najít jinou zemi, kde bychom byli jenom spolu.

A tu se vynořili z džungle dva vojáci s rudými výložkami na ublácených uniformách a jeden z nich promluvil jazykem, jemuž jsme kupodivu dobře rozuměli: Raději jiný svět.

Oba vojáci se dali do ječivého khmerského smíchu, smáli se, až se svíjeli, pak do nás začali střílet. V poslední chvíli jsem si uvědomil, že o dvě mrtvoly více nebo méně ve světě, kde žije pět miliard lidí, z nichž větší část hladoví, komu na tom ještě záleží kromě nás dvou, kterých se to bezprostředně týká?

K polednímu jsme stanuli na konci své cesty. „Dneska se nám to protáhlo,“ parták pohlédl k nebi, které už znovu pokrývaly mraky složené z vodních par a kysličníku siřičitého. „Stejně vám řeknu: jsou měsíce, lidi se mi střídají jako v hospodě, každé jen kouká, aby shráb prachy, a ulice jsou pak samej bordel. Ono chce všechno svý – kdežto vy... Všechna čest! Všimli si toho i na podniku. Tuhle mi projeli celej revír úplně bez připomínky. To jen ten parchant smradlavej, vymiškovanej nás vohazuje, kde může.“

Šli jsme v neuspořádaném zástupu – z jedné strany jsme měli šeré činžáky, z druhé parčík, mohutné javory a lípy, z jejichž korun se v poryvech větru snášel déšť unavených listů. Mladíček se zastavil a hleděl do parku, buď že ho chůze do mírného vrchu unavila, anebo že zahlédl na cestičce někoho známého, anebo snad pocítil potřebu pohledem setrvat aspoň kousek nad zemí:

*A stává se někdy metaři když mává
beznadějně tam a sem
špinavým koštětem
mezi zaprášenými troskami
prohýřené koloniální výstavy
že stane ohromen*

*před podivuhodnými sochami
z listí a květů...¹*

Ty Prévertovy verše se mi náhle vybavily – i hlas, který je přednášel.

„Voni se přece prachy dají sehnat i jinde,“ pravila paní Venuše, „znám chlapa, von se dostal do party, co ve Slivenci přebírá sajrajt po kukách. Přeci si toho vodtamtud vodvážejí na voze!“

„Vy mi o tom budete povídat,“ rozčílil se parták. „Tam to máte náhodou marný, mají to zaplacený deméetrovci, s těma nehne ani prokurátor.“

Na konci ulice v přeplněné hospodě jsme šťastně našli místo u stolu, od něhož právě povstávala parta zedníků z nedaleké stavby. Náš parták poznamenal za odcházejícími: „Moje holka čeká už sedmej rok na byt, a na družství jí řekli, že nejmíň sedm let si počká. Já když je tu vidím, ty flákače vožralý, já bych jim nejradši dal všem po držce. A kdopak takhle zrychtoval vás?“ obrátil se na paní Venuši. „To mi nepovídejte, že jste uklouzla na schodech.“

„Ale jo,“ řekla Venuše hlasem, který jsem dosud obdivoval, „vobčas se přeci stane a ujedou mi nohy.“

„Být váma, Zoulová, tohle si líbit nedám. Jděte na středisko,“ radil parták, „ať vám to potvrdějí, pak to ohlašte jako ublížení na těle. Oni ho už zmáčknu podla paragrafu, že se nedoplatí.“

„Vždyť to byl skoro švára!“ namítla paní Venuše.

„Kterej, prosím vás?“

„Ten vostravskej přeci, vod Pepy, co mi předloni umřel, brácha. Von se u mě vždycky takhle vobjeví. Jednou za rok.“

„On ještě fárá?“ zajímal se parták.

„Vo to přeci šlo,“ vysvětlila Venuše, „von je stejně blbej jako Pepa. Už má přeci plíce v hajzlu, samej mour. A stejnej doktor, ten vrah,

1 Překlad Miloš Macourek.

co voddělal Pepu, mu řek, že do invalidního ho dát nemůže, to mu neschválej, a když napíše, co mu je, tak ho šoupnou na povrch a tam bude pucovat lampy za kulový a důchod má v prdeli. Von ten vrah takhle vokecával Pepu. Za rok, sliboval mu, tě dáme rovnou do invalidního, to mu ten hajzl sliboval, když von už chudák nemoh ani do schodů. Půl roku na to už mu to bylo všechno prd platný: invalidní neinvalidní. Já švárovi řekla: Véno, podívej se přeci na Pepu, jak dopad. Seš blbej nebo co? K čemu ti budou prachy, až budeš studenej? A von se namích. Tak jsem mu ještě řekla: To jste celí vy, chlapi, dát ženský do držky, to se vodvážíte, ale kdyby ses měl postavit třeba štajgrovi, to si přeci radši nasereš do bot!“

„Není chlap jako chlap,“ ohradil se parták.

„Vy tak povídejte! Jak dlouho jste byl v armádě?“

„Pěťadvacet let,“ v partákově odpovědi zazněla hrdost. „A kolikrát jste si zabojoval?“

„Nebylo s kým,“ řekl parták suše.

„A to vám kdo povídal?“

„Voják bojuje, když dostane rozkaz,“ poučil ji, „jak ho nedostane, může leda hovno.“

„Ženský by bojovaly i bez rozkazu,“ odsekla Venuše, „proč myslíte, že ženským nedají zbraně? A co vy se pořád ušklíbáte?“ vyjela na mě. „Vy jste asi taky byl nejmíň Hočimin!“

„Heleďte, Zoulová, dejte si pokoj!“ napomenul ji parták. „Víte, že já to s váma vždycky dobře myslel. Už brzy bude příležitost, poznáte to.“ Všichni jsme věděli, že se má v podniku uvolnit místo dispečera a parták s tím místem najisto počítá. „Taky vás jednou omrzí pořád dělat s koštětem.“

„A co,“ utrhla se paní Venuše, „vy mě snad necháte řídit kočár se zlatejma kolama!“

Všiml jsem si, že kapitán naslouchal sporu s potěšením. Potrhlý vynálezce mě pak v redakci navštívil ještě jednou. Bylo to v době, kdy po Praze dupali cizí vojáci. Posadil se na židli: To, co se přiho-

dilo, ho přimělo, že se ještě jednou zabýval svým roztokem. Změnil poměry mezi sedmi rozpouštědly a přidal dva katalyzátory – nyní už si je jist výsledky. Ledy se změni ve vodu, té bude celé moře. Chápu důsledky? Uvědomuji si, které země zaplaví vody, stoupnou-li oceány?

Napadlo mě v první chvíli Nizozemí, on však vytáhl z kapsy mapu Evropy, v ní měl pečlivě vyšrafované území, jež by zmizelo v moři. Ano, postiženy by byly části Nizozemí a poloostrova Jutského, ze všeho nejvíc však roviny na východě i s obrovskými městy.

Představil jsem si, jak z Měděného jezdce vyčnívá už jen hlava, i ta se zvolna noří do vln:

*Zde příroda nám velí stát,
v Evropu okno prorubat;
zde konečně nám dáno moře.
Sem po nové jim pláni vod
vlajky všech zemí o závod
se sjedou volné po prostoře...*

„Už chápete?“ zeptal se a sepjál ruce jako v modlitbě.

*Vod útok! Zteč! Teď, u sta hromů,
vlny už lezou v okna domů,
snesených člunů kormidlo
se o zed' tře a drtí sklo.
Baráků trosky, komín, trámy,
boudy s mokřými plachetkami,
stržené mosty, okřínny,
zbožíčko městské chudiny,
i rakve vyplavené z hrobů...²*

2 Verše z *Měděného jezdce* A. S. Puškina, překlad Bohumil Mathesius.

Pochopil jsem. Ať už jeho mysl byla zasažena nebo ne, hořel v něm plamen, který jsme my ostatní v sobě vychytrale anebo snad rozvážně zdušili.

Vždycky jsem si přál, aby život ve mně čistě planul, protože žít a zároveň v sobě chovat temnotu, žít a vydechovat smrt, jaký by to mělo smysl?

Ale jaký plamen to ve mně poslední léta žhnul? Nedokázal jsem si odpovédět, ztratil jsem soudnost. Všechno, co mě až dosud obklopovalo, co bylo významné a naplňovalo mě radostí či žalem, se zploštilo a jako pás vybledlé látky se mi teď válelo pod nohama.

Syn si po večerech sám pro sebe hrával písničky svých oblíbených zpěváků. Texty těch písní vytrvale a urputně protestovaly proti neblahému stavu společnosti. Upřel se k protestu, který byl jednostranně ukřivděný, jako by chtěl podvědomě vyvážit jednostrannost, s níž jsem se nečekaně odvrátil od všech křivd, které mě hrozily odvést z krajiny mé blaženosti.

Dcera se teď často vracívala domů pozdě, čpělo z ní víno a cigaretový dým a vedla otrlé řeči o lásce. Nenalézala lásku, kterou hledala, protože já ji našel, anebo naopak protože prohlédla, kde já zůstal zaslepený?

Žena docházela pravidelně ke svému psychoanalytikovi, také ona sestupovala do své hlubiny, rozhlížela se tam v důvěře, že ji provází světlo moudrého průvodce, a dospívala k nečekaným závěrům o sobě i o mně, o svých vztazích k matce i o mém vztahu k matce; radovala se, že teď konečně se naučila rozumět si a tím samu sebe vylepšovat. Bylo jí líto, že já nic takového nechci podniknout, netoužím po sebepoznání, trvám pořád v bludech o sobě.

Ty, které mám rád, vědí, jak bych měl žít, vědí, co je v životě správné, jaké je pořadí hodnot, jen já se zmítám v nejistotách.

Nepochyboval jsem o tom, že mě žena už dávno předčila ve vědomostech o skrytých tajemstvích duše, o pohnutkách lidských vášní a citů i o důvodech nečekaných pádů, ale co věděla o mých

pohnutkách, o mé vášni a o mém pádu? Ti, co jsou nám nejbližší, vidí nás nejméně, vnímají nás už popaměti. Začala také studovat knihy o zvycích a obřadech divochů, jejichž rodné kraje nikdy nespátřila a nejspíš nikdy nespátří, a přesvědčovala mě, že lidem, tedy i nám dvěma, chybí obřadnost. Po celá léta jsme se o sebe málo ucházeli, tím do našeho vztahu vstoupila všednost. Zeptala se, jestli by mi mohla přečíst kousek ze své studie o oběti a sebeoběti, a já řekl, že si ji rád poslechnu. Lehl jsem si na gauč, hlavu hned vedle křesla, v němž seděla, a snažil se pozorně naslouchat, ale přemáhala mě únava, smysl slov se ode mě vzdaloval. Občas jsem na ni pohlédl, na svoji ženu, už téměř pětadvacet let jsme spolu dleli a zároveň nedleli. Vnímám jsem její zaujetí a usiloval zachytit smysl aspoň některých vět. Jednu chvíli vzhledla od papíru a úzkostlivě se zeptala, jestli mě nenudí, a já kvapně odpověděl, že ne, zajímá mě problém obětních beránků – už kvůli mému vlastnímu osudu v dětství – i to, co jsem slyšel o obětních obřadech u Ndembů a indických Khondů, ačkoliv mě ohromuje, kolik surovosti anebo sadismu skrývá lidská přirozenost. Uspokojila se a pokračovala v předčítání, ještě se prsty něžně dotýkala mé hlavy. Náhle jsem vnímal její blízkost a skličovalo mě, že se nedokážu plně soustředit a dlít s ní, cítil jsem vinu za svoji nepozornost, dětský pocit viny: matka se nade mnou sklání v lásce, zatímco já, jen abych mohl skrýt své city, se tvářím, že o tom nevím, že spím. Cítil jsem něhu a také lítost nad tím, že jsem ji nechal tak dlouho promlouvat, tak dlouho se nechal oslovovat a nenaslouchal jsem. Přál bych si obejmout ji a povědět všechno, co mě tíží: odpusť mi a zůstaň stále takto se mnou! A prosit sebe: zůstaň s ní, je to přece tvá žena. A prosit svoji duši: upokoj se! A prosit tu druhou: propusť mě beze zloby a bez pocitu křivdy. Nahlas jsem řekl: To se ti opravdu povedlo. A ona se na mě usmála svým dávným dívčím úsměvem.

„Já se jednou dostal na loď, které velela ženská,“ vzpomněl si kapitán, „na Baltu to bylo.“

„Jak se jmenovala?“ zajímal se parták.

„Ta baba? To nevím. Loď se jmenovala Delfín, patřila rybímu kombinátu. Zkoušeli jsme motor po generálce, tak jsme ji vezli prázdnou, jen asi šest chlapů, ta ženská a já.“ „To ona byla samotná ženská s šesti chlapama?“ parták zadoufal v příběh s erotickou zápletkou. Ale kapitán měl jiné zájmy. Vyjeli z Warnemünde směrem na sever, pak se stočili o třicet stupňů na východ, protože jinak by za chvíli přistáli v dánském Gedseru. Vál severozápadní vítr a přšelo, viditelnost tak na tři sta metrů. Asi po hodině zahlédli plavat cosi v moři. Zdálo se to neuvěřitelné patnáct mil od břehu, ale byli to dva lidé, chlap a ženská na gumových matracích, oba jen v plavkách.

„Že by je vítr zahnal?“ otázal se mladíček.

„Prosím tě, vždyť jsem ti povídal, že válo ke břehu. Chtěli zdrhnout do Dánska. Propluli v noci kordónem, mizerný počasí se jim hodilo.“ Kapitán, kdykoliv se vzdálil z oblasti svého básnění, byl logický a věcný.

Jak je viděli, začali ti dva trosečníci pádlovat směrem od nich jako pominití, ale kapitánka dala spustit člun a přikázala je dopravit na palubu. Byli chudinkové ztuhlí zimou, přesto žadonili, aby je nechali ve vodě, už jim zbývá sotva půlden, ale baba rozhodla, že je musíme předat.

„A co se s nimi stalo?“ zeptal jsem se.

„Co já vím,“ řekl kapitán, „kdybych já byl těma lidma, já bych si postavil člun, že by na mě byli všichni krátký. Jenže takoví nemají o technice ani šajna. Zkoušejí to třeba přeplavat jen tak: znak, prsa. Pak už je nikdo nevidí, leda když je voda vrátí vožraný na břeh.“ Kapitán si posunul čepici více do týla a napil se. Jistě mezi svými plány měl i projekt malého podmořského člunu poháněného stlačeným vzduchem anebo propanbutanovou bombou.

„No jo, nikdo nemáme život předplacenej,“ poznamenal parták, aby se připomněl.

„A že to fakt zkoušejí,“ podivil se mladíček, „když stejně vědí, že to mají marný.“

„Protože jsou pitomí,“ vmísil se opět parták, „každej věří, že jemu se to podaří. Taková blbost!“

„Třeba to není jen jejich blbost!“

„A čí teda?“ podivil se parták mé námitce.

„Kdyby je pustili na loď, nezkoušeli by to takhle.“

„Každej nemůže nasednout na loď a jet si, kam by chtěl, nemám pravdu?“ obrátil se parták k ostatním. „Když vidím, že mě nepustějí, tak sedím na prdeli a čekám.“

Dostali jsme jako zázrakem pokojík s jedinou patrovou palandou v cihlovém domku na místě, kde šíje Darsského poloostrova byla nejužší. Ze zahrádky, kde dozrával černý rybíz, se dala spatřit hladina zálivu vnitřního moře, nad hladinou barevné stěžeň i plachty, nad nimi rackové a nad těmi ještě nebe po většinu dní, co jsme zůstávali v této spíše deštné končině, bezmračně modré; na opačné straně hned za silnicí stoupalo mírným svahem pšeničné pole. Když člověk vystoupil až na nedaleký hřeben, uviděl skutečné moře. Barevným autobusem jsme odjížděli na zastávku u Tří dubů a pak po písečné cestě došli na pláž, která byla stejně čistounká jako všechno tady. Tam jsme zarazili do země několik posbíraných klacíků, jež předtím vyluhovala a vybělila mořská voda, natáhli na ně žlutou látku, kterou po chvíli poseli malí černí blýskáčkové, zahrabali do písku láhev s limonádou, položili na písek deku a na ni sebe. Tak jsme leželi, hodiny spočívali v nehybnosti a ve vzájemné blízkosti. Nikdy předtím jsem nevydržel u vody ani několik hodin, lekala mě prázdnota zahálky. Neuměl jsem úplně zahálet, stejně jako jsem nedovedl úplně milovat a snad ani se úplně oddat práci, i když té snad ještě nejspíš, potřeboval jsem stále prchat z dosahu černé díry, kterou jsem opětovně zahlédl, jakmile jsem někde v klidu spočinul, ale tady jsem zahlédl jen moře, jen nebe, jen její láskyplnou tvář. Čas se zpomalil, někdy v jeho přesýpavém plynutí jsem si četl Kierkegaarda či příběh Adriana Leverkühna, jak jej vymyslel a ve stejně pomalém a přesýpavém uplývání vyprávěl stárnoucí Thomas Mann. Také jí

jsem občas předčítal, naslouchala těm textům se soustředěností člověka, který vše, co v životě dělal, dělal s úplností; když jsem však v té rozpálené písčné pustině, kde se bezpočet naháčů oddával naprosté nečinnosti, předčítal o tom, že čin a rozhodnutí jsou v naší – tedy v Kierkegaardově – době stejně vzácné, jako opojení z nebezpečné plavby tomu, kdo plave na mělčině, a už přestává platit, že muž stojí nebo padá se svým činem, postřehl jsem v její soustředěnosti až příliš zaujatý a nadšený souhlas a pochopil jsem, že ty věty předčítám sám proti sobě, že pouze pokračuji v její tiché, nepřetržité a málo utajované obžalovací řeči. Přeli jsme se o výrocích filozofa předstírajíce, že nehovoříme o sobě a o svém sváru, přeli jsme se až do chvíle, kdy jsem z knížky vytřepal zrníčka písku a uložil ji do tašky. Pak jsme jen leželi, dotýkali se navzájem nahými těly a hleděli na bělostné hřbety vln, které se dokázaly navzájem dotýkat, aniž si působily rozkoš anebo bolest. Teprve k večeru jsme se zvedli a podél řady popelnic, jež tu kovově trčely uprostřed kvetoucích šípků, jsme vyšplhali na písčnou dunu a vrátili se k silnici.

Večery tu bývaly seversky dlouhé. Po jídle jsme se znovu vydali na břeh, teď už opuštěný. Usedla se zkříženýma nohama na útes a hleděla do zdánlivě vychládajícího slunce, zatímco já se díval na temnící se hladinu a pozoroval, jak se na samém obzoru hrůzně rýsuje kordon lodí, jenž měl přehradit i tu nejsvobodnější, nejnepoutanější prostor vod, také jsem hleděl na ni, podobnou soše, a vnímal, jak se mi v přímořském tichu, ve vodní opuštěnosti vzdaluje, mění se v neznámou bytost pobývající v nedostupných krajinách, a nedovedl jsem rozhodnout, jestli cítím smutek, anebo se mě naopak zmocňuje úleva.

Také jsme si půjčili kola a časně zrána vyjeli, ne po silnici, ale po písčných cestách, po pěšinách, které se proplétaly na úzkém hřebeni, jenž se vypíná nad mořem.

Vlny řvou a vítr hučí, zastavíme se, abychom se objali, abychom se posadili a hleděli na vzdálené břehy. Pak pokračujeme západním

směrem, kola se boří do písku tak, že je musíme nést. Před námi se rozprostírá temně zelená plocha vřesoviště, zabočíme do něho; půda černá, cestu přetíná stále hustší spleť kořenů, ve vzduchu bzučí komáři, stezička se téměř ztrácí, nevíme, kde jsme, máme-li se vrátit anebo pokračovat v cestě necestě. Kola se stanou nepotřebná, vedeme je po boku, hledám, kudy dál, zatímco ona vidí v pokroucených větvích tváře duchů a ve sténání větru slyší šepoty zemřelých, poslední vzdechy sebevrahů a marné volání tonoucích, v křoví se svíjí čaroděj, v jehož těle chybí duše, nad vrcholky stromů bezhluchně a temně přeletují krkavci. Obcházíme mokřiny, z nichž bublavě uniká plyn, až se dostaneme na silnici. Teď jede přede mnou, její vlasy, které by už byly téměř šedivé, kdyby je nezakryla plavým přelivem, jí planou kolem hlavy. Blížíme se Lázním Müritz, kde se před půlstoletím chystal ke svému pádu do černé díry náš krajan, marný milenec Franz Kafka, tady se už jeho křehká duše domluvila s chorými plícemi, že vzdají vysilující zápas.

Jedeme ulicemi, z nichž ještě nestačili vypudit duch fin de siècle, který tak dokonale vytlačili z našeho rodného města, žíznicí pijeme pivo u pouličního stánku, hladoví usedáme k okopanému stolku v staříčké kavárně. Sedíme proti sobě – daleko od svých blízkých v cizí kavárně cizího města, jíme koláč, mlčíme, díváme se na sebe a já postřehnu v jejích očích takovou oddanost, jakou jsem nevěřil kdy zahlédnout, cítím, jak hluboce mě zasahuje, prostupuje mě, jak se ukládá v každé buňce mého těla. Nevím, jak a kdy skončím já svůj zápas, ale bude-li v té chvíli má duše ještě schopna se vznést, naposledy svobodně zamířit, kam je jí přirozeno, do míst své touhy, do prostor slastného ustrnutí z blízkosti milované bytosti, dověje sem k okopanému, už opuštěnému stolku, naposledy se v náhlé úlevě pousměje a pak přijme svůj osud.

Také staneme v Güstrowském dómu před vznášejícím se Barlachovým andělem. Vidím, jak má milovaná trne, jak se vzpíná k těm vznešeným tvarům, jak se ode mě vzdaluje na výšiny, kam

nedohlédnu, kam se slétají jen andělé a duše mistrů tam snad přebývají. Odejdu nepozorován a usednu do lavice v koutě chrámu a čekám, až se ke mně vrátí.

Nach der Rede des Führers am Tage der Deutschen Kunst in München haben die zuständigen Stellen nunmehr beschlossen, das von dem Bildhauer Ernst Barlach im Jahre 1926 geschaffene Ehrenmal für die Gefallenen des Weltkrieges aus dem Dom in Güstrow entfernen zu lassen. Die Abnahme wird in den nächsten Tagen erfolgen. Das Ehrenmal soll einen schwebenden Engel darstellen und war schon seit langem ein Gegenstand heftigster Angriffe.³

Když se konečně vrátí, má v očích slzy.

Myslíš, že bys svedla takového anděla?

Nevím. Asi nejsem dost posedlá – kamenem ani dřevem.

Neptám se, čím je posedlá, vím to. Tuším však také, že v ní hryže ctižádost vydat se, znehybnět třeba vyčerpáním, ale způsobit, že ustrnou ti, kteří popatří na její výtvar.

Příštího dne sestoupí na kraj břehu, kde je písek nasáklý mořskou vodou, tam prsty, které uvykly dobývat z beztvare hmoty tvary, tvoří pískový reliéf bytosti, jež připomíná spíše okřídleného kentaura než anděla, ta bytost se mi tváří podobá, jen se snad víc usmívá do všech stran světa.

Kolem postávají skupinky naháčů, s obdivem pozorují, jak vzniká dílo, ale ona se tváří, že na ně nedbá, chce jen vědět, jestli se mi líbí, co upískovala.

Mnie sie to bardzo podoba, odpovím, abych ji potěšil hříčkou. Jen lituji, že podivný tvor s mou tváří nepřežije příští příliv.

3 Po vůdcově projevu o dni Německého umění v Mnichově se nyní příslušná místa rozhodla, že nechají z dómu v Güstrowě odstranit památník padlým v první světové válce, který vytvořil sochař Ernst Barlach v roce 1926. K odstranění dojde v nejbližších dnech. Památník má znázorňovat vznášejícího se anděla a byl již dříve cílem velmi ostrých útoků. (Překlad Jiří Munzar.)

Co na tom? Můžeme si zítra udělat jiného, když budeme mít chuť. Aspoň nezatížíme svět dalším tvarem.

To vnímáme oba, že svět už sténá, dusí se zaplaven tvary, zavalen věcmi, škrcen myšlenkami, které předstírají, že jsou potřebné, užitečné či krásné, a mají tudíž nárok na věčné trvání.

My přece nepotřebujeme věci ani tvary, říká, nám stačí, že máme sebe navzájem.

Jsme spolu, zatímco stoupá den, zatímco klesá noc, jsme tak úplně spolu, až to vyčerpává, spaluje nás oheň, spaluje ji takový žár, až se lekám: co když nás zavalí popel, z něhož už nepovstaneme?

Nikdy jsem nebyl nikomu tak nablízku, nepoznal jsem člověka, který by byl schopen být mi tak blízko, byl schopen takové vášně, takové usilovnosti.

Možná že jsme oba celý život sbírali síly pro tento čas, pro toto setkání, sem jsme směřovali ve svých snech, do této místnůstky, do přímořských prostor, kde voda, písek a nebe do sebe přecházejí, kde se čas tiše a čistě přesypá, sem jsme podvědomě toužili přijít ve chvílích osamění. A když konečně jsou naše těla úplně znavená, když letní severské noci zbývá jen několik posledních vydechnutí, chystám se slézt na své lůžko, tu ona prosí, abych neodcházel, aspoň tady abych zůstal s ní, a já tedy opravdu v nehnutosti čekám, i když teď toužím po samotě, tolik dní naprosté blízkosti mě vyčerpalo a toužím po chvilce odloučenosti; uprostřed cizího světa, do něhož jsem vytržen, se mi zasteskne po nevtíravém chodu domova. Ale mám ještě domov? Sám ho přece rozmetávám. Dcera už odešla, sama je matkou, syn odejde co nejdříve. A má žena, i když se na mě usmívá, kde vlastně dlí? Co ještě zbylo z naší lásky?

Stesk ve mně narůstá, lítost, která je nesmyslná, protože se upírá zpět, lítost nad plynoucím životem, jemuž se chci v této chvíli vzpírat.

Ta druhá leží vedle mě. Spí. Dech se jí ztišil, její duch se zklidnil. Snažím se postřehnout její rysy, ještě se nad ní nakloním, nepolíbím ji, jen na ni hledím, na vzdálenou bytost, přece jen jsem ji nedokázal

do sebe pojmout, cele ji přijmout. Tiše slézám a uléhám na spodní lůžko, hledím do černoty před sebou. Zvenku hlasitě naříká kocour a vítr žene bouři. Vstanu a otevřu dokořán okno, na temném nebi se občas zažehne němý blesk a ozáří mohutný platan v zahradě.

A najednou ji vidím: svoji ženu. Blesk ji ozáří, sedí na lavičce, čeká na mě. Už jdeme po parkové cestičce, tlačím kočárek, jemuž nepřetržitě vypadávají kola, ale na nový nemáme peníze, tlačím ho Prokopským údolím, stoupám do stráně nad Bělohradem, nesmyslná lítost, která se upírá zpět, ale co si mám počít? Tkví ve mně bezpočet společných dní a nocí, z nichž čas zvolna vyhlodával vše, co nebylo pevné, zůstaly balvany na podzimním poli, nedají se už odvalit, i když je obejdu, nezavím se jich, stačí se ohlédnout a spatřím je: ční tu jako nevyvratitelné milníky, zírají na mě jako obrovití kamenní obři moai, bez hnutí čekají, kdy to vzdám. Udělám ještě několik kroků, ale cítím jejich kamenný pohled v zádech, nohy mi ztěžknou, až zůstanu stát. Nevracím se ani nejdu dál, stojím v prázdnu, stojím mezi dvěma poli, v průsečíku dvou volání, která se kříží, jsem přibit na kříž, jak se mám pohnout?

A ta druhá, za níž jsem se vydal, pustil se za ní ze slabosti, z touhy, z osamělosti, z pomnutí smyslů, z vášně, z rozmařilosti, v naději, že pozapomenu na svoji smrtelnost, naříkává nad mou nehybností, proklíná ji i moji ženu, místo aby proklínala mě.

Tak tu teď stojím, ona spí za mými zády, zatímco já u okna čekám, kdy má žena zvedne oči a uvidí mě. Ale nevidí mě. Najednou si uvědomím tu vzdálenost. Mezi námi leží hory a řeky, život a smrt, zrada a lež, léta nenaplněné touhy a marných doufání. Vidím, jak se má žena začíná chvět jako obraz ve vodní hladině, do níž dopadla první krůpěj, v náhlém stesku vztáhnou ruce k oknu, abych ji zadržel, abych ji zachránil, abych ji k sobě přitáhl z té dálky, ale je to marné, dešť houstne a já si uvědomuji, že ta druhá se na mě zezadu dívá. Milý, řekne, co tam děláš, proč nespíš?

Šel jsem zavřít okno, řeknu, začíná pršet!

Od stolu jsem se zvedl zároveň s panem Radou. Sotva jsme vyšli na ulici, neudržel se a sdělil mi, co před ostatními zřejmě tajil. „Tak jsem včera přijel ze Svaté Hory, slyšel jste už o tom?“

Že se tam konala slavná pouť a shromáždění věřících, zmínily i naše jerkské noviny, nejspíš proto, aby shromáždění věřících vydávaly za mírovou slavnost.

„Bylo to ohromné!“ radoval se. Zřejmě odtud si přinesl knížečku, z níž mi dopoledne předčítal úryvek, anebo aspoň chuť a elán předčítat – třeba na ulici.

Chodívali jsme obvykle spolu pro výplatu. Řekl jsem mu, v které redakci jsem kdysi pracoval. O knihách, co jsem napsal, jsem se nezmínil. On mi zase svěřil, že v životě musel vždy dělat něco jiného, než si přál. Vystudoval sice na kněze, ale pak pracoval jako horník, topič, skladník, jako kulisák a nakonec jezdil s nákladní tatrou. Teď aby mohl přilepšit matce, přivydělával si zametáním. Na té práci si cenil, že se vykonává pod širým nebem, dokonce často mezi zahradami, byl venkovský člověk. Také mu připadalo, že koná užitečnou práci. V městě zasviněném odpadky lidé mohou nalézt leda místo k přespávání a skladování věcí, nikdy založit domov a prožít tu povznášející pocit přináležitosti k místu, k bližnímu, k Bohu. Dnešní lidé se podobají nomádům, stěžoval si, kočují od domova k domovu, své bůžky a penáty přenášejí s sebou. Nepřílnou k místu ani k člověku, často ani děti nevyvedou. Bud' je zabijí ještě v matčině lůně, anebo je opustí v honbě za požitky. A ty děti, jak budou žít, když už domov nepoznaly? Z nich vyrostou skuteční Hunové, potáhnou světem a budou jej vyvracet.

Na svůj osud si však nestěžoval. O tom, co ho potkalo, hovořival beze zloby.

„Nejmíň třicet tisíc se nás tam sešlo, a většinou mladí,“ radoval se teď, jako by zapomněl na vlastní chmurné předpovědi.

Seděli v noci před chrámem i v okolí na loukách, trávili čas v modlitbách a zpěvu. Jen Svatý Václave, vévodo země české se

zpívalo třikrát. Kdybych slyšel, jak chorál zněl pod širým nebem, také bych se těšil, že snad přece jen nastanou lepší časy.

Šli jsme právě uličkou, která vede kolem parčíku u hradeb. Pan Rada byl zaujat tím, co mi sděloval, ale já neodolal a zvědavě jsem vzhlédl k známému oknu, které si výtvarník proměnil ve výstavní síň. Oběšenec už dávno zmizel, vystřídaly ho třínohá labuť a později vodotrysk, který namísto vody chrлил špinavý písek či snad popel, sypal jej na ženskou hlavu, jejíž sádrová tvář se zdála líbezná, po ní klouzal dolů podoben ztuhlým slzám. Teď už tu nebyly hlava ani obláček z popele, na koníku seděl panák sestavený stejně jako jeho oř z umělohmotných dílů posbíraných zřejmě na smetišti: ze starých obalů, nádob od motorového oleje a sprejů, z ošklivých hraček pro nemluvnata i z barevných střepů umývadel a džberů. Jeho ústa se rozevírala rudou máselníčkou, z jednoho oka hleděla jedovatě zelená nádobka na lepicí pastu značky Koh-i-noor a z druhé tmavě vlasatá hlava od panenky. Na první pohled se zdálo, že jezdec působí úsměvně, jenom hříčka, novodobý Don Quijote ve zbroji táhne do světa, ale když jsem se díval pozorněji, rozeznal jsem, že na mě jezdec cení lehounké polystyrenové zuby, rozeznal jsem i holé kosti. Nebyl to ušlechtilý a potrhlý rytíř, spíš čtvrtý jezdec z Apokalypsy, jak jej zahlédl už Dürer. „A hle, kůň sinavý, a jméno jeho jezdce Smrt, a svět mrtvých zůstal za ním,“ jezdec s hlavou pekelného jícnu Bruegelovy Dulle Griet.

Jakou hlavu má asi tenhle neznámý tvůrce? Proč a pro koho pořádá výstavy v uličce, do níž jen málokdo zabloudí? Proč tak často myslí na smrt?

„Ti mladí,“ hovořil pan Rada nadšeně, „už poznali, že jim vnucují zvrácené hodnoty. Od dětství jim vštěpovali, že nenávisť a boj hýbají dějinami. Nad člověkem prý není nic vyššího! A oni přišli, aby se modlili a vyslechli zvěst o tom, kdo nad námi panuje, a přece se k nám v lásce sklonil.“ Je možné, uzavíral, že z milosti boží se počíná čas obrody, nový křesťanský věk.

Sděloval mi svoji radost a předpokládal, že ji s ním plně sdílím. Je opravdu povzbuzující slyšet, že lidé se nespokojují jerkskou představou štěstí. Ale už když mi předčítal, jak člověk sám sebe zbožnil a tím sešel z cesty, napadlo mě, že člověk se může chovat zpupně, když nejen zbožní své já a prohlásí se za výkvět hmoty a života, ale také když sebevědomě uvěří, že správně pochopil nepochopitelné a vyjádřil nevyjádřitelné, když vymýšlí neomylná dogmata a rozumem, který chce věřit, se sápe do prostor, před nimiž by měl leda sklopit zrak a stanout v tichosti. Mohli bychom dlouze vyprávět o tom, kdy a kde se přihodil osudný posun (přihodil-li se vůbec), z něhož se zrodil zpupný duch naší doby, a také se přít o to, kam až bychom se měli vrátit, abychom jej napravili, ale jaký smysl by měl takový spor, když v životě člověka stejně jako lidstva není návratu?

„Co váš bratr?“ napadlo mě, když domluvil. „Byl tam s vámi?“

„Ten?“ mávl rukou. „Mohl by si pokazit kariéru!“ Vlastní slova mu připadla příliš příkrá, dodal tedy: „Ten by tak šel nejspíš v nějakém buddhistickém procesí.“

Tatínek ležel už týden v nemocnici. Poslední dobou, ještě než ho začaly krušit horečky, si stěžoval, že nemůže v noci spát. Chtěl jsem vědět proč, ale on neodpověděl, vymlouval se na jakési neurčité pálení, na stěhovavou bolest, ale já tušil, že ho sužuje úzkost. Jeho rozum, který se celý život zabýval spočítatelnou hmotou, sice věděl, že nic z tohoto světa zcela nezmizí, ale věděl zároveň, že nic nepodrží navěky svůj tvar a podobu, že v tom věčném a neustálém pohybu hmoty zanikne každá bytost stejně jako každý i nejdokonalejší stroj, jako světy i soustavy světů. Tatínkův rozum věděl, že tomuto zákonu je vše podřízeno, proč by z něho měla být vyňata právě lidská duše? Protože jí vdechl život sám Stvořitel? I on by přece byl podřízen témuž zákonu, kdyby vůbec byl, ale jaký smysl by měl Bůh, jehož bytí i podoba by podléhaly týmž zákonům jako vše ostatní, Bůh, který by podléhal času?

Tatínek stanul na hranici, kterou si dovedl jeho rozum představit, mrazivá noční úzkost z černé díry ho zkormoutila – a já ho

nedovedu potěšit. Můj drahý tatínku, jak ti mohu pomoci, jak tě ochránit před úzkostí z pádu, ani tvou horečku se mi nepodařilo spálit. Jsem jenom tvůj syn, není mi dána moc, abych tě mohl osvobodit z temnot, abych kohokoliv mohl osvobodit.

Leží v bílém pokoji, který páchne lékařinou a potem umírajících. Horečku mu načas zkrotili antibiotiky a úzkost omámili antidepresivy. Přikázali mu prostřední lůžko ze tří. Po jeho levé ruce blábolil tloušťk, kterého za noci ozařovali neznámí vetřelci se zahalenými tvářemi, po jeho pravici umíral seschlý stařík rozbodaný injekčními jehlami.

Tatínek seděl na posteli a vítal mě úsměvem. Nakrmil jsem ho, pak jsem vytáhl ze stolku strojek a řekl, že ho oholím. Přikývl. Poslední dobou téměř nemluvil. Možná mu nezbývalo sil, anebo jen nevěděl, co by mi sdělil. Nikdy se mnou nehovořil o osobních věcech, také o ničem odtažitém nemluvíval, v jeho věčném světě nezbývalo místa pro úvahy, které by se příliš vzdálily od země. O čem tedy měl mluvit nyní, když se země od něho sama vzdalovala? A o čem jsem s ním měl mluvit já?

Umírající po pravici se na chvíli vynořil ze svého bezvědomého stavu a cosi šeptavě sténal.

„Chudák,“ řekl tatínek, „je už úplně trop!“

Pomohl jsem tatínkovi vstát. Vzal jsem ho pod paží a on se drobnými, šouravými krůčky vybral na chodbu. Byl bych mu rád pověděl něco pěkného a povzbudivého, něco podstatného.

„Zdají se mi teď takové sny,“ svěřil se mi. „Vyhlásili řepnou brigádu, řídil ji osobně Stalin. Musel jsem tam a bál jsem se, že si všimne, jak špatně pracuju.“

Za Stalina tatínka se zvrhlým záměrem zasáhnout ho na nejcitlivějším místě odsoudili za to, že špatně pracoval.

Mohl bych mu říct, že jsem vždycky obdivoval jeho schopnost soustředit se na práci, že vím, jakých výjimečných výsledků dosáhl, ale znělo by to jen jako fráze z předčasně pronesené pohřební řeči. On sám nejlépe věděl, čeho dosáhl, a věděl také, co si o jeho práci myslím.

Blížili jsme se konci chodby – všechno tu bylo čistounce umyté a nablýskané, skoro tak, jako bývalo u nás doma. Pohybovali jsme se tu sami, jen v dálce z jedněch dveří do druhých přeběhla sestřička. Ještě před několika dny se tatínek zlobil na sestřičky, které mu připadaly neochotné, teď si už nestěžoval. Posadil se na židli pod otevřeným oknem, jeho prošedivělé vlásky slepil pot. Vyhlédl oknem ven, kde břízy v poryvech větru trousily žluté listy, ale tatínek je nejspíš nevnímal, právě ve výšce, kam tak často se zájmem hleděl, zahlédl výbuch a vylekal se. „Je to nesmysl,“ řekl tichounce, „s tímhle si zahrávat. Každá technika jednou selže. Jestli s tím nepřestanou, bude konec. Měl bys jim to říct!“

„Já?“

„Měl bys jim to říct.“ Tatínek se stále díval oknem, už zase mlčel. Zahřmělo letadlo, přelétlo, nezřítlo se, jen za sebou zanechalo bílý a zbytečný pás jedovatých plynů.

Vyslovil snad právě to nejdůležitější, co mi zamýšlel sdělit? Anebo se chtěl jen vyzpovídat ze svého zklamání: Jeho skvělé motory, které celý život vymýšlel a spočítával, sice člověka vyzvednou do výše, ale do zahrady blaha ho stejně nedonesou, spíš hrozí, že ho napomohou předčasně proměnit v popel.

Pomohl jsem mu vstát a vrátili jsme se do pokoje. Posadil jsem ho do jeho lůžka, upravil mu deku, pochválil ho, jak pěkně chodil. Měl bych se ho, pokud je čas, zeptat, jestli není něco, co by mi chtěl povědět a co zatím nepověděl, dát mi nějaký příkaz, radu anebo vzkaz. Nezanechává-li někde hrob, který bych měl za něho opatrovat, či tesknící bytost, kterou bych měl navštívit. Ale tatínek jistě na hroby nemyslel, připadalo by mu nerozumné ztrácet čas s mrtvými, radu se mi neodvažoval dát, zklamal se v příliš mnoha svých očekáváních, a pokud někde žila žena, kterou snad miloval a o níž se mi nikdy nezmínil, rozhodl se, že mě břemenem jejího jména neobtěží, nezůstalo asi nic, co by mi chtěl předat.

Možná bych měl já jemu povědět, že v jeho zklamáních nacházím spíše naději, neboť ho ošálil jen sebevědomý rozum, který si myslel, že všechno ví, a odmítal nechat místo pro nevysvětlitelné, tedy pro Boha, věčnost či vykoupení. Rozuměl by mi vůbec, mohl by mě ještě zaslechnout?

Všiml jsem si, že mu brada klesla na prsa, sesul se celý na stranu. Uvolnil jsem šroub vzadu na lůžku a upravil je do vodorovné polohy. Tatínek se nevezbudil, když jsem ho ukládal, neotevřel oči, ani když jsem ho pohladil po čele.

Doma mě očekával mladík, který shodou okolností přijel z města v sousedství Svaté Hory. V jeho bytě jsem asi před dvěma lety předčítal jemu a několika jeho přátelům své povídky. Od té doby se občas objevil, aby se mnou porozprávěl o literatuře. Přicházel vždy vzorně upravený, světlé vlasy mu snad právě zvlnila kadeřnická kulma a v jeho šedých očích tkvělo cosi bolestně starostivého, jako by vzal na sebe víc životní tíhy a odpovědnosti, než dokázal unést. Zajímal se o Kierkegaarda, Kafku a Joyce, také o film a výtvarné umění. V jedné z povídek, které jsem onoho večera předčítal, byla zmínka o Hegedušičovi; když jsem skončil, upozornil mě, že se u nás dá o něm sehnat krátký film. To mě překvapilo, že mladík, který pracuje jako technik v dolech u Svaté Hory, se zajímá o jihoslovan­ského malíře. Objevil se podezřele den po slavné pouti, ale ani se o ní nezmínil, to mě uklidnilo. Přišel se poradit o své budoucnosti. Rozhodl se, že už nezůstane v dolech. Najde si nekvalifikovanou práci a pokusí se dálkově studovat estetiku, dějiny umění anebo literatury. Práce, kterou dělá, pokoušel se mi vysvětlit, nemá smysl. Lidé, mezi nimiž se musí pohybovat, ho znechucují. Kdyby jen tušil, mezi jakými lidmi se bude pohybovat, podaří-li se mu proniknout, kam touží. Ale nerad přenáším své nelibosti na druhé. Jen jsem nalistoval čerstvou stať od významného jerkského úředníka, jehož dosadili na fakultu, aby tu šířil zapomnění o vší literatuře.

Ze stati jsem přečetl několik úvodních vět o komunismu, který se stal nejvyšší svobodou člověka a lidského rodu a skýtá tedy spisovateli nebývalou prostoru, zatímco z USA, z té bašty nesvobody, největší umělci, jako kupříkladu Charlie Chaplin, museli uprchnout.

Můj návštěvník se usmívá. Připadá mu přijatelnější zdarma a dobrovolně naslouchat jerkským blábolům než za dobrou mzdu ničit a zamořovat krajinu, těžít rudu, z níž jiní za obdobnou mzdu vyrobí třaskavinu, která je s to všechno změnit v plameny.

Co je na začátku, co na konci? Slovo, anebo oheň, blábol, anebo výbuch?

Když mluvíme o třaskavině, vzpomněl si můj návštěvník, u nich v městečku nedávno neznámí pachatelé vyhodili do povětří pomník dělnického prezidenta. Prezident umřel před více než třiceti lety, můj host ho nepamatuje, jen to o něm ví, že na nás všechny uvalil „nejvyšší svobodu člověka a lidského rodu“, také to, že dal v jejím jménu odpravit spoustu nevinných, dokonce i své vlastní přátele a soudruhy. Můj host by rád slyšel, co si myslím o ničení pomníků. Mně připadá, že lidé si pomníků, zvláště těch nových, ani nevšimnou, povšimnou-li si jich, sochy stejně nemají, čím by na ně zapůsobily. Jak by také mohly kohokoliv oslovit podobizny holínek, svrchníků, kalhot a aktovek, nad nimiž sotva jednou šestinou masy civilní tvář, za kterou necítíme ani ducha, ani duši. Na pomnících úředně vyhlášených velikánů vadí, že jsou ošklivé a ubohé, hyzdí tedy okolí. Těžko však budou jiné, uvážíme-li, koho zobrazují i jaké jsou schopnosti umělců, pověřených, aby sochy za skvělou mzdu uplácali. A svět hyzdí tak mnoho věcí! Kdybychom je chtěli všechny zničit, kde se zastavíme? Ničit je snadnější než vytvářet, a proto se tak mnoho lidí rozhodne okázale předvést, co odmítají. Ale co by asi sdělili, dotázáni, oč vlastně usilují?

Mladík přikyvuje. Doufá, že škola mu pomůže nalézt, oč by měl usilovat. Ještě se omluví, že mě tak pozdě obtěžoval, a propadne se do noci.

Buddhisté mají také svoji představu apokalypsy. Až všechny naše dobré skutky, láska či odříkání nevyváží už naše zločiny, poruší se rovnováha mezi dobrem a zlem ve vesmíru. Tehdy se ze všech zemských děr i vod vynoří hadi, krokodýlové a mnohohlavé nestvůry podobné drakům a ještěři, kteří budou chrlit oheň a postupně pohltnout lidstvo.

Tím se opět obnoví porušená harmonie a zavládne soulad ticha a nicoty.

Noc a ticho a nicota. Ve spícím městě vzdálení i blízcí, drazí i cizí ztrácejí se v tmách. Kde, v jakých temnotách se nám ztrácí Bůh?

Tázající se rozum obvykle proniká do hlubin lidských, zemských i vesmírných, až dorazí k hranici, za níž začíná tajemství. Tam se buď zastaví, anebo se žene dál, nezaznamená či nechce zaznamenat, že volá své otázky do prázdna.

Kafka se při svém tázání zastavil hned na prvním kroku, sám u sebe, neboť již tady vstoupil do neproniknutelné hlubiny. Ve světě, kde stále více převládá rozum, který si myslí, že o světě, tím spíše o sobě všechno ví, Kafka znovu objevil tajemství, jímž mu bylo to, co žil.

Nečekaně se rozezněl telefon. Doběhl jsem do předsíně, zvedl sluchátko a ohlásil se, z druhé strany však trvalo ticho. Naslouchalo mi a mlčelo. Položil jsem sluchátko a znovu je zvedl, ticho zmizelo, vyzváněcí tón pravidelně houkal.

To jsi byla ty?

Nezlobíš se, miláčku? Už jsi spal? Jsem tu sama. Ležela jsem a četla si, najednou mi napadlo, že to nemá smysl: ležet a číst si o cizím životě. Je mi smutno. Tobě není?

Ted'?

Ted'... A vůbec. Něco dělám a napadne mi: k čemu a pro koho? Ted' ležím, všude je ticho, ale proč mám ležet? Nepotřebuju odpovídat, když zítra stejně nebudu žít. Tvrdil jsi mi, že ti je se mnou krásně, žes nikdy nepoznal nic tak úplného. Tos mi lhal?

Přece bys poznala, kdybych ti v takové chvíli lhal.

Tak proč nepřijdeš? Řekni mi, co se změnilo, v čem jsem se změnila, že se ani neozveš? Co jsem ti udělala zlého?

Neudělalas mi nic zlého, ale už jsme nemohli pokračovat. Ani já, ani ty. Nedalo se pořád žít takhle rozděleně.

A takhle se dá žít? Anebo ty snad žiješ? Řekni mi, tobě se zdá, že opravdu žiješ?

Žít přece neznamená jenom se milovat.

Ne? Mně připadalo, že znamená, že právě to si myslíš. A co podle tebe má smysl? Jíst a spát? Smolit nějakou důležitou práci, nějaké velké umění?

Chtěl jsem jen říct, že nejde milovat se za každou cenu. Třeba na úkor jiných.

Tobě se zdá, že jsme něco takového dělali?

Tobě se to nezdá?

To se ptáš ty mě? Ty, kterýs byl vždycky připravený mě obětovat? Jako bych ani nebyla člověk, jako by člověk byla jen ona. Co mlčíš, ty se zlobíš? Počkej, počkej ještě, přece uznáváš, že ses vždycky rozhodoval proti mně.

Nerohodoval jsem se proti tobě, jen jsem nebyl svobodný, abych se mohl rozhodnout pro tebe.

To ti vadilo jen při něčem.

Vadilo mi to právě v tom, o čem mluvíš.

Vymlouváš se, vždycky ses jenom vymlouval. Dobře víš, že mně jsi nikdy nedal příležitost.

Příležitost k čemu? Nebyli jsme snad dost spolu?

Nikdy jsi nebyl jen se mnou. Ani týden. Ani den! Nikdy jsi nebyl se mnou jinak než potají. I tam u moře...

Neplač!

A já ti věřila. Myslela si, že mě máš rád a najdeš způsob, abychom mohli zůstat spolu. Aspoň načas.

Měl jsem tě rád. Ale nic se nedalo vyřešit nějakým způsobem. Lidi přeci nejsou věci, které se nějakým způsobem přemístí, když se zdá, že dosluhují. Mohl jsem zůstat buď tady, anebo jít k tobě.

Jsi tak ušlechtilý, když nejde o mě; klidně sis mě přemístil co nejdál, když jsem ti dosloužila. Počkej, počkej, řekni mi ještě: Je ti teď aspoň dobře? Není ti ničeho líto? Proč mlčíš? Když ti není líto mě, to nelituješ ani sebe?

Zdá se ti, že bych se měl litovat?

Přece je smutné, když člověk měl někoho rád a pak ho ztratí.

Já vím, ale člověk může ztratit ještě něco víc.

Co víc by člověk mohl ztratit?

Třeba duši.

Duši? Se mnou že jsi ztrácel duši? To jsi neměl říkat! Co ty víš o duši? Jen se vymlouváš!

3

Ráno vzbývá z podzimních mlh a nebe pozvolna modrá, po protějším břehu řeky už od rozbřesku spěchají auta těch, kteří na víkend prchají ze zamořeného města. Hned při snídani jsem si přečetl v novinách báseň předního autora, jenž píše v jerkštině:

Řetěz dlaní

Kdo ví kdo ví

kde se krása rodí kde nás štěstí hledá proč nám láska věří

Lidé lidé

snad už svítá ten den děti můžou si hrát všude bílý je mír

Lidé lidé

buďme stále bdělí bouři sklidit musí

ti co vítr sejí

Lidé lidé

*jsme jen řetěz dlaní jsme jen hudba snění jsme jen
krása činů*

K básni o padesáti devíti slovech včetně titulu potřeboval autor pouhých třicet sedm jerkských výrazů a žádnou myšlenku, pocit ani obraz. Podstatná jména: krása, štěstí, láska, mír, lidé, děti, jsou pochopitelně vzájemně zaměnitelná, smysl či nesmysl blábolu zůstane beze změny. Nutná výzva k nenávisti vůči nehodným a k lásce vůči hodným zaráží svou otřelostí, a to i když bereme v úvahu omezené možnosti jerkštiny. Jako by se autor obával, že se mezi šimpanzi přece jen může vyskytnout individuum, které by mu neporozumělo.

Kdo v sobě najde sílu a přečte si báseň pozorně, pochopí, že pro jerkského básníka je i dvě stě dvacet pět slov zbytečně mnoho.

Na druhém břehu řeky, stačí přejít most, jsou skály a les. Kdysi jsme tam chodili i s dětmi, teď prý tam někde vybudovali obrovskou skládku. Žena souhlasí, že se vydáme tím směrem, těší se, že spolu půjdeme na výlet.

Pod mostem cikáni hrají kopanou, na záhonech v zahradnictví jako by rozhodili orientální koberec. Žena kráčí přede mnou, jde energickým krokem, úzkost ji opustila, naděje se k ní vrátila: naděje v život, který se dá prožít ve shodě a v lásce. A já stále ještě cítím úlevu z blízkosti, která není poskvrněna přetvářkou ani lží, vnímám lehkost vzcházejícího dne, do něhož vstupuji s očekáváním.

Cesty krajinou mě lákají snad i proto, že jsem jich v dětství neužil. První, co jsem v životě napsal – bylo mi tehdy jedenáct let a žil jsem už přes rok v terezínské pevnosti – se netýkalo ani lásky, ani utrpení, ani mého osudu, ale krajiny:

Když stoupáme do strmé petřínské stráně, cítíme se stále více podobni ptákům, kteří se vznášejí. A tu se v jednu chvíli ohlédneme. Spatříme takové množství střech malostranských, že zapomeneme dýchat a zalitujeme, že opravdu nejsme ptáky a nikdy tedy na ně neusedneme a nespatriíme zblízka jejich tajemství...

Tehdy jsem ještě nevěděl, co činím, netušil jsem, kolik už bylo napsáno knih, jací duchové v nich promlouvali. Psal jsem, poněvadž jsem zmíral touhou po svobodě, a svoboda tehdy pro mě znamenala vystoupit ze žaláře, projít se ulicemi rodného města; psal jsem, abych si dodal naději, že za zdmi pevnosti ještě trvá svět, který se zdál trvat už jenom ve snu, jenom v představách.

Dosud si myslím, že literatura má cosi společného s nadějí, se svobodným životem za pevnostními zdmi, které nás, aniž to často tušíme, obklopují, jimiž se dokonce sami obklopujeme. Mě aspoň

málo lákají knihy, v nichž jejich autoři jen popisují beznadějnost naší existence a zoufají si nad člověkem, nad poměry, nad bídou i nad bohatstvím, nad konečností života a přechodností citů. Spisovatel, který neví víc, měl by raději mlčet.

Člověk jde krajinou, hledá naději a čeká zázrak, čeká, že potká někoho, kdo by mu zodpověděl jeho otázky. Nějakého mnicha, poustevníka, osvíceného Buddhu, proroka anebo aspoň mluvícího ptáka či strom, aby mu pověděli, jestli je obdařen duší, jejíž život nepřerušuje ani smrt, z jaké látky je duše utkána, co je nad člověkem, jaký řád, jaká bytost či bytnost, v jakém třesku se započal čas, odkud a kam míří; člověk jde krajinou a čeká setkání, čeká aspoň na znamení, jehož podobu nezná.

Žena se zastaví, čeká na mě. Dojdu k ní, obejmou ji. Ustrne v mém náručí, vnímám, jak se chvěje.

Když jsem ji před lety poznal, byl jsem šťastný, že za mnou někdo přichází, že mohu za někým přicházet. Byla v té době mladička, nechápala nejspíš, co cítím, ani jak netrpělivě na ni čekávám, na naše schůzky pravidelně přicházívala pozdě.

Stál jsem na kraji parčíku nedaleko jejího domu ve stínu nádherného platanu, v zimě aspoň pod jeho holými větvemi, a sledoval ručičky na pouličních hodinách. Vždycky znovu jsem se lekal, že nepřijde, něco se jí přihodilo, minuli jsme se anebo se někdo z nás zmýlil v čase. Když konečně přišla, já v radosti, že jsem se jí dočkal, jsem se na ni nedokázal zlobit.

Ať jsme se vydali kamkoliv, bylo nám dobře, připadalo mi, že spolu pátráme po týchž znameních. Jí se všechno měnilo v obrazy tak, jak se to děje dětem, divochům či básníkům, a já se cítil po jejím boku povznesen.

Ještě i teď jsem vnímal, jak ji prostupuje radost, těší se ze všeho, co jsme potkávali a zahlédali: z kvítka, jehož jméno neznala, stejně jako ze střechy vzdáleného statku či z peříčka, které ztratil dravý pták, nejvíc z naší vzájemné blízkosti. Mě přitom napadalo, že naše

konání, ať se zdá směřovat kamkoliv, míří ve skutečnosti právě sem, do blízkosti člověka, který by nám mohl být druhem, že na dně všech našich nadějí leží touha po setkání.

Darja si byla jista, že patříme k sobě, jen jsme o sobě nevěděli anebo nenastal vhodný čas k tomu, abychom se setkali tak, jako jsme se nyní setkali. A potvrzení toho nacházela i ve hvězdách, v kartách, ve věštbě staré jasnovidkyně, k níž se jednou, když ji přece jen přemohly pochyby, vypravila.

Naléhala na mě: Proč doma lžeš? Ublížuješ tím mně, své ženě i sobě. Vzpomněla si na Buddhova slova. Řekl prý: Ničí čin se neztrácí, k tobě jde zase zpět! Rozumím těm slovům, rozumím i jí. Táže se mne: Proč neodejdeš ke mně, proč se mi tak bráníš? Nikdo tě přece nemůže milovat tak jako já.

A co když se milujeme právě proto, že se musíme stále znovu rozcházet a zase nalézat?

Odjela se svým mužem do Řecka. Byla tak daleko, že její hlas ke mně nedolehl, leda jen jako tichý noční šepot, také její něha se v té dálce vytratila, ulevilo se mi. Jako bych se vracel z vyhnanství, sestupoval z horských výšin, kde mi sice bylo dobře, ale také tesknost. Jako bych se vrátil do domova, který jsem zbytečně a rozmařile opustil.

Se ženou jsme jeli na dovolenou, cestou jsme se zastavili v táboře, který vedl náš syn.

Jíme společně z jídelních misek kaši načpělou vůní spáleného dřeva, večer zpíváme u ohně. Lídin hlas se nese nad všemi ostatními hlasy, zní v něm mír, plaší všechno cizí a zlé, co mi ulpělo na duši. Prší, oheň doutná, krčíme se pod jedním gumovým pláštěm, dotýkáme se jako v objetí a mně připadne, že i mé lži se kamsi beze stopy vytratily, už se k nim nikdy nevrátím. Zatoužím, aby čas nepostupoval, aby se nepřibližoval návrat mé milenky, kterou přece také nemůžu zradit, nemůžu ji zapudit. A tu kdesi v hlubině mé bytosti se cosi pohne, mezi dešťovými kapkami zaslechnu její spěšný krok, zahlédnu ji, jak

se vynořuje ze tmy a chvátá po kamenité cestě mezi olivami, mezi smokvoněmi, mezi piniemi, vidím ji samotnou, i když vím, že není sama. V mé mysli však žije oddělena od všech ostatních lidí snad krom osmahlého vesničana, který jí nalévá víno. Z té velké dálky ke mně dolehne tlumený řev Minotaura. Schoulím se pod přívalem stesku. Za kolik dní se mi vrátí, pokud se vůbec ke mně vrátí?

Dny uplynuly, už by stačily jen dvě hodiny jízdy, žádná hranice v cestě, mohl bych ji obejmout, pokud se vrátila i ke mně.

Ta představa vytlačuje z mé hlavy všechno ostatní, jdu po cestě, ona se blíží proti mně, běžíme k sobě, stále znovu se k sobě rozbíháme za světla i za tmy. V noci mi vklouzne do lůžka, milujeme se jako posedlí. Sténá a laská mě, já jí šeptám něžná slova.

Vymluvím se na schůzku s přáteli, sednu do auta a jedu. Nevím, s kým ji zastihnu, zastihnu-li ji vůbec, nevím, odhodlám-li se zaklepat u dveří, za nimiž jsem nikdy nestanul, znám je pouze z vyprávění. Dojedu do obce, která je tak zastrčená, že v ní není ani kostel, vůz nechám pod vysokou lípou a nazdařbůh se pustím směrem, kde tuším její dočasné obydlí.

A tu jde proti mně, opravdová a živá, osmahlá jižním sluncem, poznám ji z dálky už podle její rychlé, života lačné chůze. Také ona mě pozná, zvedne ruku na pozdrav, ale neběžíme si vstříc, dojdeme k sobě a ona se podiví: Ty jsi za mnou přijel, miláčku? Nepolíbíme se ani, ještě řekne: Přivezla jsem ti kámen z Olympu. A otevře na mě oči, tak mě očima obejmě, až vzdychnu v představě rozkoše.

Procházeli jsme teď předměstským hájkem, u cesty dokonce rostly holubinky a pečárky, mezi větvemi smrků se modralo nebe.

Žena chtěla vědět, jestli mě čištění města příliš neskličuje.

Jistě by mě skličovalo, kdybych je musel vykonávat po zbytek života.

A co lidé, kteří tu práci opravdu dělají celá léta?

Nevím, co bych jí o nich pověděl. Vždyť zametání se neliší od spousty jiných prací, jimž je společné, že člověka nepovznesou.

Metaři si krátí čas stejně jako ostatní lidé tím, že mluví, vzpomínají na lepší chvíle svého života. Snad se tak chtějí povznést nad to, co právě konají, ale spíš už jen vedou řeči, při nichž jim čas příjemně plyne.

Nezdá se mi, že jsou nějak poznamenaní, odstrčení anebo ponížení? Přemítám o odpovědi, ale žena se mě ptá jen proto, aby mi mohla sama povědět o své zkušenosti s pacienty, které si jejich okolí vybralo za obětní beránky, tím je na celý život poznamenalo, většine z nich podlomilo sebevědomí a ovlivnilo i jejich duševní zdraví.

Zeptal jsem se, jestli se opravdu něco takového nevyhnutelně přihází, a žena přisvědčila. Lidé si tímto způsobem ukájejí přirozenou potřebu najít toho, na něž by přenesli svoje viny. Odedávna se obětovalo vyšším silám, dokonce se to dalo při slavnostních obřadech a za oběť se vybírali ti, kteří se ve společnosti považovali za nejlepší anebo nejčistší.

Dnes obřad, při němž by se přinášela jakákoliv oběť, pokud se nepočítá symbolická oběť Kristova těla, zanikl. Nezanikla však potřeba oběti. Lidé si ji hledají sami ve svém středu a vybírají si většinou ty nejslabší a nejzranitelnější. Neprolévají už jejich krev, ničí jen jejich duši. Nejčastějšími oběťmi bývají děti.

Včera, když jsme se brali po sídlištní ulici, popelnice byly přeplněné a všude na chodníku i na vozovce se povalovaly odpadky. Před jedním z kontejnerů se rozlévala rudá kaluž. Mohla to být krev lidská anebo zvířecí, pokud to byla vůbec krev. Na povrchu kaluže prach a špína utvořily nestejněměrný povlak, v němž se zachytilo několik umaštěných papírů. Paní Venuše se odvrátila. Případlo mi, že její indiánská tvář požloutla: Fuj, to nemůžu vidět. Přeci jsem ji takhle našla – svoji Anču.

Pověděla mi, že dřív než tři syny měla ještě dceru. Nechala ji v kočárku před krámem, když šla nakupovat. Už měla zapláceno, zvenku se ozvalo zaječení, pak cosi s třeskem narazilo do zdi, sklo ve výkladu se vysypalo. Vyběhla ven, na chodníku převrácený

nákladák, dva dospělí tam leželi, všude spousta krve, z kočárku nezbylo nic. Já přeci tehdy vyváděla, to vožralý prase za volantem bych zabila, kdyby mě nechali. Ale voni se seběhli a drželi mě, pak mi ten doktor, co přijel se sanitkou, něco píchnul.

Dělala tehdy ještě ve stájích v Topolčiankách. A zrovna několik dní po tom, co jí zabili holčičku, se stalo, že její nejmilejší kobyly, ryzka s bílými punčoškami Edita, padla na překážce, zlámala si pravou přední hned pod kaštánkem. Veterinář trval na tom, že už nebude nikdy běhat, dokonce ani chodit, a klisnu chtěl utratit. Ona tehdy letěla za ředitelem statku a prosila, aby jí kobyliku svěřili. Ředitel věděl, co ji potkalo, a slitoval se. Pak s Editou zůstávala, jak měla chvilku času. Zhotovila jí dlahy, mísila ledek s listy sevláku a řeřichy a střídala tyhle obklady s mastí, co jí přece jen dal zvěrolékař. S tou klisničkou se dalo mluvit, jako mluvívala s malou, zvíře jí rozumělo. V noci, když se paní Venuše někdy vzbudila a uviděla svoji malou, jak tam leží na chodníku v krvi a zohavená, rozběhla se do stáje; její klisna nikdy nespala, vyhlížela ji, jako by věděla, že k ní přijde.

Za půl roku už Editu rajtovala, dokonce dovolili, aby ji přihlásila u nich doma na steeplechase a sama ji jela. Když pak čekala na startu, poprvé zapomněla, co ji potkalo.

A vyhrály jste? zeptal jsem se.

Kdepak! My se držely až do třetí překážky. Já přeci byla tak rozčilená, že mě rozbolelo břicho, já už pak Editu vůbec nevedla, ona si jen sama běžela, jak chtěla. My dojely poslední o deset dýlek, ale dojely jsme.

Jak jsme pokračovali v cestě opuštěným lesíkem, na zemi přibývalo odpadků, a nejen na zemi – i větve stromů ověšovaly průsvitné cáry z umělé hmoty. Když zadul vítr, navzájem se dotýkaly, proplétaly se a objímaly jako dva posedlí milenci, přitom vydávaly šustivý zvuk. Zároveň k nám přinášel puch hniloby, plísně a tlení.

Také cesta na Olymp, vyprávěla mi tehdy Darja, vede mezi odpadky, i cestu na Fudžijamu, kam kdysi vystoupila, vroubilo smetí.

Na Mount Everestu skoro až pod vrcholem se válejí barely, opuštěné stany a umělohmotné nádoby. Dokonce tu prý rezaví zřícená helikoptéra.

Má milá Lída se mýlí, když se domnívá, že by se metaři museli cítit odstrčení a poníženi. Mohli by se naopak považovat, kdyby o to stáli, za sůl země, za léčitely světa, jemuž hrozí, že se zadusí.

Zeptal jsem se, jestli lze nějak pomoci těm, kteří už jednou byli poznamenáni vyvržením. Žena vděčna za otázku, jež pátrá po naději, odpověděla, že nejspíš psychoterapií, ta by jim pomohla odkrýt příčiny, pro něž je druzí odmítají, převedla by pocit ukřivdění či méněcennosti z podvědomí do vědomí.

Životní téma mé ženy je hledat naději pro cizí lidi. Bolí ji cizí utrpení, strádá s každým vyvrženým, snaží se ulehčit mu jeho osud, pomoci mu, aby nahlédl do vlastní duše a spatřil tam, co by jinak spatřit nedokázal. Když se jí zdá, že uspěje, raduje se, ví, že nežije nadarmo.

Jestli nějaké téma vzrušuje mě, je to nejspíš téma svobody.

Jak bys mohl psát o svobodě, když sám nejsi schopen jednat svobodně, namítá Darja. Myslí tím, že nedokážu opustit svoji ženu.

Nevím, proč by opustit někoho měl být svobodnější čin než zůstat s ním.

Ať tedy zůstanu s ní, s tou příšernou ženskou, co se přiživuje na cizích neštěstích, a ji nechám na pokoji.

Mým tématem by možná nemělo být hledání svobody, ale hledání činu. Anebo snad odhodlanosti, rozhodnosti a nelítostnosti? Napíšu román o hrdinovi, který smete každého, kdo stojí v cestě jeho štěstí a uspokojení. Tak dlouho bude mést, dokud někdo jiný nevymete jeho. Možná, bude-li dostatečně odhodlaný, nenávistný, rozhodný, nelítostný a zároveň obezřetný, nemusí přijít vůbec na řadu, smete ho až sama smrt.

Před několika dny se nedaleko irských břehů zřítilo do moře letadlo s třemi sty pětadvaceti lidmi. Letadlu neselhaly motory ani

přístroje, nenarazilo na kostelní věž ani na horu skrytou v mlze, na jeho palubě vybuchla časovaná nálož. Z cestujících nepřežil ani jediný. Mezi oběťmi bylo i osmdesát dětí. Na hladině, psali novináři, kteří vědí, že lidé ve svých bezpečných sítích milují dojemné či drásavé podrobnosti, pluly panenky i jiné hračky.

Hrdinové se sami vnucují. Umístili v letadle nálož a byli nejen odhodlaní a nelítostní, ale určitě i bojovali za něčí svobodu.

O svobodě mluví kdekdo, nejhlasitěji ti, co ji druhým upírají. Koncentrační tábory v době mého dětství měly dokonce heslo o svobodě přímo nad vchodem.

Stále víc jsem přesvědčen, že čin může být svobodný, jen pokud se v něm projeví lidskost, jen pokud ví o soudci nad sebou. Nedá se spojit s činy svévole, nenávisti či s násilností stejně jako s vlastním sobeckým zájmem.

V našem čase svobody na světě nepřibývá, i když se tak někdy zdá, přibývá leda zbytečného pohybu, věcí, slov, smetí i násilí. A protože nic nemůže zmizet z povrchu planety, zplodiny naší činnosti nás neosvobodí, ale zavalí.

O apokalypse uspořádali dokonce mezinárodní konferenci. Kdyby vybuchla necelá polovina současných atomových hlavic, spočítali vědci, nad pevninami i moři by se přehnela plamenná bouře, ta by zapálila všechno hořlavé, co je na Zemi. Vzduch by naplnily jedovaté páry, mezi nimiž by nechyběly ani smrtící kyanidy z některých umělých hmot, které jsme vyrobili. Žár by zničil nejen všechno živé na povrchu planety, ale i semena, která by ležela v zemi. Po ohni by následovala tma. Do týdne po výbuších by vzduch naplnilo takové množství černého kouře, že devatenáct dvacetin ze světla, jež až dosud pronikalo k Zemi, by mračno zadrželo. Kdyby zůstaly ještě nějaké rostliny nespáleny, zahynuly by v mnohaměsíční temnotě. V temnotách by začala svou dlouhou vládu arktická zima, která by proměnila vody na povrchu planety v led a tak zničila zbytky života, který by snad přetrval ve vodách.

Mezi Krétou a Rhodem se rozkládá ostrůvek Karpathos a na něm městečko Olympos. Kostelík a několik desítek domů terasovitě stoupají po úbočí téměř holé hory. Kamenné domy mají ploché střechy a jsou k sobě shloučeny v úzkých uličkách. Člověk tu ještě spatří ženy v krojích černých jako jejich vlasy, v snědých tvářích mužů tkví něco odvěkého. I ticho a zvuky jsou prastaré. Sem spolu pojedeme, bylo to vnuknutí, s naprostou jistotou poznala, když kráčela strmou uličkou ke kostelu, že se sem ještě jednou vrátí, já přitom budu s ní. Zůstaneme tam možná a zestárneme. Vede mě mezi zbořeninami, mezi troskami chrámů, vede mě vesničkami, jejichž jména ihned zapomínám, po úpatích hor, jejichž jména ani ona nezná. Cítím vůni rozmarýnu, tamaryšku a levandule, pach horké prosluněné země, slyším cvrčení cikád a hýkání oslů a zvony, svatební zvony nad hlavou, spolu zaznamenáváme, co jiní neuznamenají: ducha dechu stejně jako dech duchů.

Uvědomím si, že si představuje budoucí život a počítá v něm se mnou, představuje si cesty, které podnikneme, i stáří vedle mě, jako bychom už opravdu navždy patřili k sobě, jako by ani nebyli ti, kteří dosud trvají vedle nás. Snad jí ani nepřipadne, že bychom se na někom proviňovali, je přesvědčena, že naše láska vše ospravedlní. Anebo je opravdovější než já, chce do důsledku přijmout, že se rozhodla k lásce se mnou?

Snažím se zapudit svoji úzkost, svoji touhu uniknout z jejích představ, přeju si být s ní. Aspoň den, aspoň nějaký zlomek času.

A tak jsme se milovali ze vší síly a vášně, z úzkosti i z osamělosti, z touhy i z beznaděje. Zlomky času se k sobě kupily a skládaly se v týdny, v další měsíce. Větry vály, bouře se přehnaly, padal sníh, syn začal studovat vědu o řízení, čím dál více ho zajímaly programy, podle nichž se spravuje svět, v němž má žít, její dcera dospívala a rozhodla se, že se stane agronomkou, nás liják zahnal do opuštěného sklepa, kde jsme se k sobě tiskli, jako bychom se setkali po dlouhém odloučení, brodili jsme se barevným listím v parku, kde na

nás z koruny liliovníku opět volali havrani svoje: víckrát ne! Její muž se rozstonal, takže jí na mě téměř nezbyl čas, ale psala mi dlouhé dopisy, v nichž mě objímala a laskala a zaklínala: život bez tebe je skoro jako smrt! Syn slavil dvacetiny, měl si vybrat dárek, užitečný a zároveň k potěše, po rozmýšlení si žádal Geigerův počítač. Žena si všimla, že bývám zamlklý, připadal jsem jí přepadlý, a dotazovala se proto, zda se mi někdy nestýská po té druhé, navrhla, abych ji k nám někdy pozval, pak sama odjela na týdenní komunitu, a já mohl se svou milenkou zůstat dnem i nocí.

Příští jaro, řekne mi, se konečně stane něco rozhodujícího.

Proč právě na jaře?

Jupiter jí po dvanácti letech vstoupí do domu života.

Opravdu začátkem jara galerista v Ženevě projevil zájem o její tvorbu a nabídl, že jí uspořádá výstavu.

Přišel jsem za ní jako obvykle do podkrovního ateliéru, hned ode dveří jsem viděl, že se cosi neobvyklého přihodilo, skříně i bedny, na něž se po léta sypaly saze z blízkého komínku, byly zotvírány; kam jsem pohlédl, kupili se její stvoření i stvůry, sukubové, čarodějky, ďáblíci, nestoudní předváděči pohlaví i andělské bytosti bez pohlaví, šakalí muži, také obyčejní opilci z malostranské hospody, většinu jsem spatřil poprvé.

Políbila mě, uvolnila jednu ze židlí, sdělila mi novinu, rozhodila rukama a zanaříkala, že neví, co si počne. Ještě chvíli jsme vybalovali z beden její staré výtvary. Stavěla je na stojan, chvíli dílo bedlivě pozorovala jako archeolog, který vyprostí ze země nečekaně rozměrný střep, pak je teprve odložila k ostatním. Neví, jestli vůbec smí vytahovat a předvádět takovéhle vykopávky. Ukazuje na hlavu stařeny, dělala ji ještě na škole, otcovu matku. Dožila se devadesáti roků, mhouřivala levé oko, zatímco druhým se usmívala.

Poznávám čelo, které je stejně vysoké jako její, i úsměv té stařenky znám. Tenhle bronzový mladík se skloněnou hlavou, v níž zeje otvor pro květ na dlouhém stonku, květ, jehož hlava se rovněž

sklání, je student sebevrah, vyprávěla mi přeci o něm. Chtěla tehdy zpodobit ty ze své rodiny, o nichž něco věděla, mnozí se ještě válí ve sklepní dílně. Pak řekne: Ten galerista mě pozve na vernisáž a ty pojedeš se mnou.

Jak bych mohl jet do Švýcar?

Nevím, jak se to stane, říká, ale vím, že uvidíš mou výstavu.

Nedovedu si představit, co by se muselo stát, aby mě úřady pustily do Švýcar a zase nazpátek, ale mlčím, abych ji nerozhněval svou malověrností, svou nevírou v její předtuchy.

Když se zvednu k odchodu, nezdržuje mě ani nevyprovází, chce ještě pracovat.

Chodím za ní obden, přeje si to. Zastanu ji vždy při práci. Nová postava na mě hledí kamenným anebo hliněným okem, v jejím pohledu nacházím známou náruživost. Její tvůrkyně ještě chvíli pracuje, zatímco já na pánvi kuchtím něco jednoduchého k obědu, pak odloží nástroje, sundá si umolousaný plášť a umyje si ruce. Už nechce vědět nic o práci, jen než se obejmeme, mi musí ještě povědět, o čem přemýšlela, s kým včera večer pila, co jí řekli ráno na úřadě, který má zprostředkovat výstavu, také mi musí vyprávět svůj sen. Její den je tak bohatý, že nikdy nevstoupí do království nebeského.

Obdivuji se jí. Já bych určitě před stojanem strávil celé týdny a dokončil bych sotva jednu či dvě postavy.

Jak to můžeš vědět?

Vím přece, kolik času potřebuju, abych vymyslel větu, která by mě aspoň maličko uspokojila.

To je tím, že jsi urputný, vysvětlí mi. Chceš všechno zvládat rozumem a silou. Nedovedeš se poddat životu.

Ona se k ničemu nenutí, ze všeho nejvíc potřebuje cítit, že je svobodná. Když ji netěší práce, jde se třeba opít s kamarádkou, jindy přijde sem, posadí se, nic nechce, nikam neštvě svoje myšlenky ani představy, jen se dívá, jako by hleděla do čistého nebe, do čiré vody, do prázdna. Ví, že se nemusí nic dostavit, a bude také dobře. Anebo

se najednou před ní objeví tvar, tvář, podoba, třeba jen barevná skvrna, ta se jednou zahušťuje a příště rozplývá. Nemůže povědět, odkud přicházejí, jako by tvary ani nevycházely z ní, cítí se být pouhým prostředníkem, vykonavatelem nějaké vyšší vůle. Koná pak rychle, co musí, a je jí při tom lehce. Neuvažuje, co z toho povstane. Zdá se jí, že to není její starost, ale toho, kdo jí vnukl představu. Kdybych takhle psal, předem se nemučil starostí o výsledek, neviděl před sebou poslání, mohlo by mi být také lehko.

Ale já nemůžu pracovat jako ty, jsem jiný.

Ty nevíš, jaký jsi, pravíš s jistotou.

A kdo to ví?

Já, protože tě miluju.

Jaký tedy jsem?

Jsi víc vášnivý než rozumný.

Nevím, jestli jsem vášnivý, vím, že vášnivá je ona. Její vášeň nás jednou oba zničí.

Příště ji najdu v slzách uprostřed hliněných střepeů. Stojan je prázdný.

Co se stalo?

Nic. Co by se mělo stát? Radši odejdi, nemám dneska náladu!

Ublížil ti někdo?

Všichni jí ubližujou, ale o tom teď nemluví.

A o čem tedy mluví?

Jak se můžu tak ptát? Copak nechápu, nevidím to snad? Všechno, co konáme, je k ničemu, jen nafoukaná a marnivá hra na umění. Jen zoufalé pitvoření a nekonečné opakování toho, co už bylo bezpočtukrát opakované. Pokud se jí snad někdy podařilo zachytit něco víc, uskutečnit nějaký vyšší pokyn, kdo to rozpozná, kdo si toho všimne? Neví, proč si musela vybrat právě tohle povolání, takovou marnou, bezúspěšnou, vyčerpávající dřinu. Nenávidí všechno umění! Nechce nikde vystavovat, nechce nikomu předvádět vlastní tápání. Nemá to smysl!

A co Barlachův anděl?

Ano, Barlachův anděl – toho přece dali odstranit. Přežil jen proto, že andělé jsou nesmrtelní. Usměje se v slzách. Kdybys mi postál, kdybych ti udělala křídla, třeba bys byl taky nesmrtelný.

Já ti postojím.

Radši se mnou polež!

Objímáme se a ona zapomene na všechny žal. Těší se, jak se spolu budeme milovat na břehu Ženevského jezera.

Tři dny nato podnik či spíše úřad, který jediný je pověřen, aby uspořádal, tedy povoloval zahraniční výstavy, jí oznámí, že její výstavu nezprostředkuje.

Chci vědět, proč ji odmítli, a ona krčí rameny.

Tuším, že by to mohlo být kvůli mně.

Je to možné, miláčku, oni mi tě závidí, vědí, že je tak nikdo nemiluje.

Ale složíme protestní dopis úřadům; sotva ho odešle, navštíví přítelkyni kartářku, aby se dozvěděla o vyhlídkách svého odvolání. Když uslyší, že nejsou valné, rozhodne se, že místo v Ženevě si zařídí výstavu v Kutné Hoře.

Šli jsme stále kupředu směrem, kde jsem tušil skládku. Stromy kolem nás byly stále hustěji ověšeny cáry umělých hmot. U pat ubohých kmínků se válely špinavé, zmačkané pytle, zažloutlé stránky jerkských novin se občas v závanu větru vztyčily ze země jako příšerní vyhublí ptáci a ochable zamávaly znetvořenými křídly.

Franz Kafka se stal beránkem, jenž se určil za oběť sám. Nezdá se, že jeho okolí prahlo po jeho oběti tolik, jako on prahl se jí stát. Opakovaně zachycuje stavy, jež oběť prožívá. Až na výjimky se oběť brání, vymýšlí dokonce složité způsoby sebeobranu – její tragický konec však je nezměnitelný. V tom jistě Kafka předjímal židovský osud v převratném věku. Jeho nejmladší sestra skončila v plynové komoře. Tam by pravděpodobně skončil i on, kdyby neměl to štěstí, že zemřel mlád.

Židovští autoři, jako třeba Kafkův současník Werfel anebo později Bellow či Heller, se k tématu obětního beránka vracejí s posedlostí, která je možná podvědomá, možná prorocká. Téma oběti a obětníka, oběti vybírané stále náhodněji, a obětníka, který je připraven dovléct na oltář svého boha jakékoliv množství lidí, ne-li dokonce celý lidský svět, se stává stále více tématem současného světa, lidstva, jež uvěřilo v pozemský ráj stejně jako v dobrodiní převratů, které je do něho přivedou.

Konečně jsme vyšli z lesa. Před sebou jsme spatřili za vysokým drátěným plotem horu plnou zmolů, roklin a vyvýšenin. Její svahy se místy leskly, jak cáry umělé hmoty odrážely paprsky slunce. Na protáhlém hřebenu se právě pohyboval žlutý buldozer, jehož radlice před sebou hrnula pestrobarevnou hmotu. Ze strany vedla k hoře silnice, vstup však tarasila červenobíle pruhovaná závora. Z lesa se právě vyřítila oranžová kuka, neviditelný hlídač zvedl závora a vůz vjel do uzavřeného prostoru. Jak potom zvolna šplhal vzhůru po svahu umělé hory, po obou stranách cesty vzlétaly máchající mohutnými křídly vypasené vrány. Na hřebeni kuka zastavila, její tělo se rozžhnulo ve slunečním světle. Pak začala vyprazdňovat své útroby. Sotva se stačila opět rozjet, už z neviditelného úkrytu začaly vybíhat postavičky. Třináct jsem jich napočítal – Darja, kdyby tu se mnou byla, by řekla: nešťastné číslo! – mužů, žen i dětí. Dospělí drželi v rukou hrábě, vidle a bidla opatřená háky anebo před sebou tlačili vysloužilé kočárky. Všichni se vrhli na čerstvý neřád a začali v něm o překot rýt, přehazovali věci z jedné hromady na druhou, některé předměty si odkládali stranou, jiné, které se zřejmě dosud hodily k nějaké službě, tedy i k prodeji, házeli rovnou na vozíky a do dětských kočárků.

Vzpomněl jsem si na ženu, kterou jsem kdysi stěhoval. Nemoc jí sžírala duši, věřila v Armageddon a těšila se z věcí, které zachraňovala z popelnic. Tady by byla ve svém živlu. Z nalezených věcí by nic neprodala, vršila by je na hromadu, která by byla stále vyšší

a mohutnější. Pracovala by do umdlení, jen na noc by usedla na úpatí své hory a v jejím stínu by na chvíli úzkostně odpočinula. Ta žena by jako Sisyfos nikdy nedokončila svou práci, nejen protože příval smetí se už nikdy nezastaví, ale také protože prázdno v duši se nedá zaplnit ani všemi věcmi světa.

Brzy jsme postřehli, že před námi se nic neděje bez plánu, ale že všechno pobíhání i kutání řídí mohutný holohlavý tlustoch v černém obleku. Na rozdíl od ostatních se ani jednou pro nic neshýbl, jen jako dozorce zvolna přecházel z místa na místo. Tu mi vytanulo i jeho jméno, překvapil jsem Lídu sdělením, že pokud vím, ten chlapec se jmenuje Demeter, právo rýžovat poklady v hoře musel dobře zaplatit, i když nevím komu. Čas od času mohou hledači vyhrabat i cínovou mísu, starožitný mlýnek, vysloužilý televizor anebo omylem odhozenou bankovku.

Když kambodžští obětníci zvaní Rudí Khmeři obsadili Phnompenh, vnikli i do opuštěných sálů bank, otevřeli sejfy, vynášeli v náručí svazky bankovek a vyhazovali je oknem – nejen riely, ale i americké dolary, švýcarské franky a japonské jeny, bankovky všech měn světa vyletovaly okny, a nikdo z těch, co ještě zbyli živí ve městě, se neodvážil žádnou sebrat. Pestrobarevně potištěné papírky zvolna rozfoukával vítr. Vznášely se ve vzduchu spolu s cáry novin, útržky plakátů, s nepoužitými pohlednicemi, pak se ukládaly podél chodníků i uprostřed ulic, které nikdo nepřišel zamést. Smetí povolna tlelo, dokud je monzunové deště nespláchly a vody Mekongu neodnesly do moře.

Kafka toužil po setkání. Představovalo mu zároveň hlubinu, jejíž dno mu připadalo nedosažitelné. Žil však v době, která nade vše ostatní začala vyvyšovat převrat. Jen to, co bylo převratné v umění stejně jako v uspořádání společnosti, se zdálo hodné obdivu anebo aspoň zájmu.

I proto tak úporně hledali v jeho větách a obrazech převratná poselství. Když jsem si však pročítal jeho dopisy dvěma ženám,

kteřé miloval či aspoň se pokoušel milovat, po nichž toužil i jichž se děsil, uvědomil jsem si, že pokud si budu počínat stejně jako ostatní jeho vykladači, nemám naději mu porozumět.

Víc než pět let trvala jeho první láska. Zval ji k sobě, vyháněl ji opět, zapřísahával ji, aby ho neopouštěla, nechce-li ho zničit, a zapřísahával ji, aby ho opustila, jinak se navzájem zničí. Zasnuboval se s ní a hned nato od ní prchal. Když mlčela a neodpovídala na jeho dopisy, žaloval na osud a žebřal o jediné slovo její přízně. Setkání, sblížení s milovanou ženou mu představovalo příležitost, jak by naplnil život, příležitost, kterou trvale míjel. Zápas, který vedl sám se sebou, ho zcela pohlcoval a vyčerpával.

Mohl člověk tak opravdovů psát o něčem jiném než o tom, co zmítalo jeho bytostí, čím se dnem i nocí zabýval, než o zápase, který vedl, byt' se ten zápas zdál ve srovnání s převratným děním ve světě sebenicotnější? K tomu, že povětšinu mluví o sobě a za sebe, se hlásí dokonce i jmény svých hřdinů, pravou podstatu svých přů však skrýval. Byl nejen plachý, ale umělec tak bytostně, že vše, čím žil, vyjadřoval v obrazech. Mučící stroj, který zvolna vraždí odsouzeného, vynašel právě ve chvíli, kdy se po úporném vnitřním boji rozhodl, že se přece jen zasnoubí. O několik týdnů později, když své zasnoubení věřolomně, jak to pocíťoval, opět zrušil, vymyslel proces, ve kterém tribunál soudí obžalovaného za provinění, jež není čtenáři zřejmé, jež se často vykládalo jako metafyzická vina či jako metafora dědičného hřichu.

Darjina výstava se chystala ve třech nevelkých místnostech gotického domu. Katalog měl – včetně dvaceti kreseb – jenom sedmdesát tři čísla. Mohla jistě vystavit o několik prací více i méně, ale toto číslo jí připadalo jako nejvhodnější, shodovalo se s rokem narození její dcery.

Skoro dva týdny jsme balili a přenášeli bedny se sochami a obrazy. Obličej i vlasy nám pokrývala vrstva světlého prachu z dřevité vlny.

Jsi na mě tak hodný, oklepala si z džínsů prach a objala mě: A já se ti vůbec nevěnuju. Proč se aspoň vína nenapiješ?

Slíbila, že mi pak všechno vynahradí. Pojedeme spolu někam, kde se mi bude líbit, ani voda tam nemusí být, ví, že nemám vodu rád, pojedete se mnou do hor.

Netoužil jsem k vodě ani do hor, nepotřeboval jsem odpočívat, spíš pracovat v klidu jsem si přál. Byl jsem však hodný, nic jsem nenamítal, vybaloval jsem sochy, které jsme přivezli, pomáhal stloukat podstavce a zavěšovat od stropu šňůry, upravoval jsem světla a k večeru jsem ji vezl, jak nejrychleji se dalo, domů.

Moje žena, zdálo se mi, stále netušila, jakým způsobem trávím většinu svého času. Anebo jen nechtěla tušit? Den před začátkem výstavy odjížděla na etologickou konferenci a chtěla vědět, zda mi nevadí, když budu doma tak dlouho sám.

Nedal jsem najevo úlevu, že právě v těchto dnech se vzdálí. Umím se přece o sebe postarat.

Kdybych chtěl, navrhla mi, mohl bych jet s ní, určitě by mě lidé, kteří se tam sejdou, zajímali. Chvíli mi zaníceně vyprávěla o chovatelích hadů, exotických motýlů, o znalcích sov, svišťů a bílých jelenů. Chtěla mi opatřit rozptýlení, zážitky, jichž se mi v mém osamění nedostávalo; když jsem odmítal, připadal jsem si provinile. Za nabízenou pomoc jsem se chystal odměnit zradou.

Na vernisáž vezl moji milou její muž. Konečně se vynořil z temnot! Navrhl jsem, že zůstanu ten den doma, přece její práce znám. Přála si však, abych jí právě v takové chvíli neopouštěl. Musel jsem překonat zbabělou touhu vyhnout se nepříjemnému setkání, vymluvit se na nemoc, na poruchu auta, výmluv se dalo vymyslet mnoho, ale aspoň jí jsem nechtěl lhát, přijel jsem tedy.

Jejího muže jsem znal jen z fotografií, ale jeho vysokou pivotmanskou postavu jsem ihned zahlédl. Místnost už byla plná lidí, nevím, jestli si mě on také všiml. Hovořil s holohlavým suchým mužíkem, skoro určitě to byl její otec, ani toho jsem živého nikdy

neviděl, nikoho z těch lidí tady jsem neznal, náležel jsem jedině k ní, k ní vytržené ze všech vazeb a vztahů. Až mě skličovalo, jak velice sem nepatřím.

Přišla ke mně téměř okamžitě. Nezvyklá, téměř cizí v dlouhých makově fialových šatech. I její tvář mi připadla cizí, vrásky, jichž jsem se dotýkával svými rty, si umně skryla pod nánosem krému a pudrů. Políbila mě, jako asi políbila i jiné hosty, přitom mi šeptla, že mě miluje. Pak se zeptala, jestli mi má představit svého muže. Hlásila se ke mně přede všemi – má milenka – já najednou nevěděl, jestli jsem tomu rád.

Vlastně, proč bych vám nepodal ruku? sklonil se ke mně její muž a obdařil mě poněkud ublíženým úsměvem. Ačkoliv nejsem malý, byl o hlavu větší než já, také o deset let mladší. Na první pohled patřil mezi muže, za nimiž ženy samy přibíhají. Řekl, že Darja se poslední týdny hodně nadřela, doma ji skoro neviděli, a pokrčil rameny, jako by chtěl dodat, že ještě k tomu všemu já, to už je opravdu těžko k vydržení, ale místo toho řekl, že četl mé nové povídky, teď teprve se hodilo, aby pokrčil rameny, ale on se jen znovu ukřivděně usmál a opustil mě. Zůstal jsem trčet kousek od vchodu, jímž jsem se neodvážil uprchnout. Připadlo mi, že mě všichni kradmo pozorují, stal jsem se pro tuhle chvíli jedním z exponátů. Mohl jsem mít u nohou cedulku: Zakázaný, ale činný na jiném poli. Anebo: Předváděný milenec. Anebo jen: To je on!

V posledním sálku Darjina sestra, ani ji jsem předtím nikdy neviděl, rozložila na stůl krabice s chlebičky a do papírových pohárků nalávala víno. Vzal jsem si chlebiček, víno jsem odmítl, protože se budu večer vracet autem.

Starší muž, odněkud jsem ho znal, řekl, že něco tak svobodného a osvobozujícího, jako tady viděl, neviděl už léta. Díval se přitom na její sestru, ale byl jsem si jist, že mluví ke mně.

Ona je taková, souhlasila sestra. Když byla malá, utíkala z domova a chodila za školu.

Její muž se blížil k nám a já se kvapně vzdálil. Nebyl jsem s to nevnímat ho, i když, docela mě to překvapilo, jsem na něj hleděl bez žárlivosti, jako by se mě netýkalo, že k ní zřejmě noc co noc uléhá. Cítil jsem leda rozpaky, stud, zahanbení, anebo dokonce pocit viny. Ten člověk mi nikdy neublížil, zatímco já už po léta se skrytě a zákeřně deru do jeho života.

Vytušila moji náladu, přispěchala mě potěšit. Její manžel už odjíždí, bere s sebou celou její rodinu, za chvíli už tenhle cirkus skončí, zůstane tu jen několik známých, některé léta neviděla, chtěla by je pozvat na skleničku, také zástupce z galerie. Slíbili, že od ní koupí jednu nebo dvě věci, ale i to brzy skončí, pak zůstaneme jen spolu.

Zeptal jsem se, jestli mám něco zařídit, ale nebylo třeba, její sestra už zamluvila dva stoly. Byl bych jí rád řekl, jak mě těší, že se výstava povedla, ale byl jsem jako ochromený a ona odběhla dřív, než jsem se stačil probrat.

Její muž stále neodcházel, slyšel jsem jeho hlasitý, dobrosrdečný, sportovní smích. Každou chvíli mohl ke mně přijít, poplácat mě po zádech a říct mi, že i při své neohrabanosti vypadám docela zábavně, představoval si mě hůř. Koneckonců se mnou i cítí. Ke všem svízelnům ještě to, co jsem si nadrobil s jeho ženou! Možná že bychom aspoň to už měli vyřešit.

Připadalo mi, že se v těsné a zadýchané prostora začnu dusit.

Na ulici mě překvapilo ostré světlo. Neznal jsem tohle město, i když jsme tu v posledních dnech často pobývali, nedostali jsme se k tomu, abychom se prošli. Teď jsem se pustil uličkou, která strmě klesala z kopce. Kdesi nedaleko odtud se zřejmě konala pouť, vítr ke mně zanášel útržky kolotočových melodí a potkával jsem děti s barevnými balonky, frčkami a nadýchanými chuchvalci cukrové vaty.

Chodíval jsem rád na poutě, na vystoupení mágů, kouzelníků, polykačů ohně či provazochodců, ale nepamatoval jsem se ani, kdy jsem

naposledy viděl něco podobného. Poslední léta jsem zanedbával všechny své záliby kromě jediné, všechny své přátele, své blízké, všechny lidi. Nejvíc jsem zanedbal svoji práci.

Neuspokojovalo mě, jak trávím čas svého života, ale nemohl jsem obviňovat nikoho než sebe. Došel jsem na konec uličky a pod sebou jsem objevil široké prostranství. Nad kolotočem zářily věnce klamných, ale lákavých světel, zatímco cirkusový stan ověšovaly červené a modré praporky. Obrovské bílé labutě předstíraly vznešenost letu.

Zůstal jsem chvíli na svém vyvýšeném stanovišti a pozoroval, jak pode mnou kolotá zástup. Zatoužil jsem vmísit se do něho, neohlížet se na nikoho, nemyslet na nic, na svoji vinu, na své lži ani na svoji lásku, nikomu nevstupovat do života, nikomu nepatřit, pohybovat se svobodně a nepoznán v davu, lapat útržky hovorů a podoby tváří, snovat příběhy, které si budu utvářet jen podle své vůle, mít před sebou něco jiného než neustálé útoky a provinilé návraty.

Moje žena o mně tvrdí, že nedokážu zapomenout na svoji válečnou zkušenost. Ta mi nedovolí, abych ke komukoliv přilnul – vím, že bych trpěl, až ho ztratím, a nedovedu věřit, že bych ho mohl neztratit. Zůstávám sám, i když jsem zdánlivě po jejím boku. Zůstanu zřejmě sám po boku kohokoliv.

Měl bych se už vrátit, nechtěl jsem své milé kazit její slavnostní den svými rozmary. Zašel jsem však ještě ke střelnici a vyžádal si od světské krasavice vzduchovku. Vystřílel jsem si medvídka na gumičce a papouška z barevných hadříků a pér. Když jsem poutové trofeje přebíral, napadlo mě, že se ke mně hodí více než ty fantaskní tvary, které jsem na chvíli opustil.

Jeden z mužů-hledačů právě nabodl červený hadr, tahal jej vši silou zpod hromady popele a jiného svinstva, namotával jej na bidlo, až konečně uspěl, gestem přivolal ženu a spolu hadr odmotávali, až jej ve vzduchu napjali, a my rozeznali, že to je ve skutečnosti rudá vlajka, co teď povlává na vrcholu hory z odpadků.

Rudí Khmeři nezaplňovali prázdno ve svých duších ani věcmi, ani penězi, jimiž pohrdali. Pochopili, že prázdno v duši nezaplní ani všechny věci světa, proto se pokusili zaplnit své prázdno lidskými oběťmi. Ale prázdno v duši se nedá zaplnit ničím, ani kdyby se podařilo celé lidstvo zahnat na obětní stolec, prázdno bude trvat: děsivé a nenasytné.

Na světě se postupně mění všechno ve smetí, v odpad, který je třeba nějakým způsobem sprovodit ze světa, z něhož se nic sprovodit nedá. Před časem jerkské noviny přinesly radostnou zprávu, že český vynálezce vymyslel stroj na ničení starých, tedy zbytečných bankovek, cenných papírů a tajných dokumentů. V zahraničí, psalo se v článku, se bankovky ničí pomocí kladivových mlýnů, velkých jako dvoupatrová budova. Vznikne drť, která je tak slehlá, že se každý kilogram bankovek musí polít půllitrem nafty, zatímco český vynález nepřesahuje rozměry středního soustruhu.

Z tohoto skvělého stroje, který dost možná nevymyslel nikdo jiný než náš kapitán, vypadáva však zvarhánkovatělá řezanka, ta se pak potrubím vhání přímo do kotle ústředního vytápění, a nejenže se ušetří nafta, ale nahradí se i vzácné černé uhlí.

Postupy i prostředky, které účinně a úsporně ze světa odstraní nepohodlné lidi, byly už vymyšleny dávno.

Pozoroval jsem, jak věci na vozících přibývá. I když jsem na tu dálku nerozeznal podrobnosti, tušil jsem, že to jsou staré boty a hrnce, láhve i dětské panny, jistě podobné těm, které plavaly na mořské hladině nedaleko irských břehů, také pytle a staré příkrývky. Kde jsou ty časy, kdy chudáci z předměstských brlohů nevlastnili ani pytel, jímž by přikryli svoji nahotu? Jsou za námi a jsou před námi.

Větrník k nám opět zavanul a tentokráte donesl nejen pach odpadků, ale i úryvky chraplavé řeči a nadšeného dětského výskání. Kdyby žili Bruegel anebo Bosch, seděli by nejspíš tady a kreslili si tu scénu. Snad by přidali ještě několik postavíček na různá místa

umělé hory anebo by horu o něco povýšili, aby se její vrchol dotýkal nebes, a pod ni by postavili blaženou hledačku pokladů, nikdy nedosycenou Bláznivou Markétu. Jak by obraz nazvali? Tanec smrti, anebo naopak Pozemský ráj? Armageddon, anebo jen Dulle Griet?

Přišlo mi, že opravdu se co chvíli může objevit nový oranžový vůz a vysypat na hromadu lebky i hnáty. A v tu chvíli ti nahoře táhli za jakousi starou peřinu, a jak se snažili vyrvat ji ze sevření ostatních krámů, peřina pukla, a protože právě zadul silnější nápor větru, peří začalo stoupat vzhůru, spolu s lehkými cáry papíru a umělých hmot a s drobnými tělísky popela začalo kroužit ve vzduchu, tanečníci pod ním téměř zmizeli v chumelenici a mě nečekaně ovanul mráz. S úzkostí jsem pohlédl k nebi, jestli se opravdu už odkudsi nežene megatunový mrak, ale nebe se dosud zdálo jasné, čisté, jen chlad, jak mi připadalo, z něho číšel, až jsem se otrásl.

Apokalypsa může mít různé podoby. Na první pohled nejméně dramatická bude ta, při níž člověk zahyne pod lavinou zbytečných věcí, vyprázdněných slov, nadměrné činnosti. Člověk se stane sopkou, jež nepozorovaně saje žár z podzemí, až v jednu chvíli se zachvěje a samu sebe zavalí.

Metaři v oranžových vestách metou, tiše a bez zájmu metou, jejich bratři popeláři svázejí zametené a odhozené, svázejí zbytečné věci na hromady, které bobtnají, šíří se a rozkládají, kynou vysoko k nebi, jako rakovinný nádor prorůstají do svého okolí, do lidských příbytků, takže už sami stěží rozeznáme, co ještě jsou věci našeho života a co věci naší smrti.

Ze smetí, které nás zavaluje a ohrožuje dechem svého rozkladu, nejnebezpečnější jsou spousty zvětšelych myšlenek. Převalují se kolem nás, stékají po úbočích našich životů. Duše, jichž se dotknou, vadnou a brzy už je nikdo živé nespatrií.

Ani ti bez duše však ze světa nezmizí. Jejich davy táhnou světem a podvědomě jej touží přeměnit ke svému obrazu. Zaplňují ulice, arény, stadiony a obchodní domy. Když propuknou v jásos nad

vítěznou brankou, nad zdařilým šlágrem anebo revolucí, zdá se, že ten jek bude už věčně znít, ačkoliv právě za ním se rozprostírá smrtelné ticho prázdna a zapomenutí.

Prchají před ním a hledají něco, co by je vykoupilo, obět, kterou by uvrhli na oltář démonu, jehož právě uctívají. Občas nazdařbůh vystřelí, položí časovanou bombu anebo si vstříknou do žil omamnou látku a pomilují se, učiní cokoliv, jen aby přečkali ten mrtvý čas, než se sopka zachvěje a lávou vyplní prázdno. To prázdno v nich.

Obrazy, jichž Kafka používá, jsou často temné, navíc jako by vystavovaly na odiv množství cizorodých a nezařaditelných prvků. Čteme jeho logické vyprávění, které často připomíná přesný úřední záznam o události, a nejednou narazíme na podrobnost či sdělení tak zjevně zabloudilé z jiného světa, z jiného příběhu, že jsme zmateni. Proč se objevují ve vyprávění o popravčím stroji jakési dámské kapesníčky, které nezdůvodnitelně přecházejí od odsouzeného ke katanovi a zpět? Proč má soudce v Procesu namísto spisů v rukou dlužní knihu? Proč úředník na Zámku přijímá zeměměřiče K. v posteli? Jaký smysl má úředníkův absurdní chvalozpěv na vlastní práci? Autor nás vede savanou, v níž vedle pochopitelných antilop a lvů si pobíhají se stejnou samozřejmostí i lední medvědi a klokani.

Přece autor tak logický, tak přesný a opravdový musel svými paradoxy něco mínit, něco zamýšlel skrytě sdělit, vytvořit svůj mýtus, svoji báji o světě, velké, převratné poselství, které snad jen tušil, a proto je nedokázal přesně vyslovit, jen je tedy naznačil, na nás je, abychom je vyluštili a dali mu přesný tvar.

Nevím, kolik moudrých podlehlo témuž omylu, tomuto luštitelskému bludu, bylo jich však mnoho. Jsem přesvědčen, že žádný spisovatel hodný toho slova nic obmyslně neskrývá, nesestrojuje ani nevymýšlí převratná poselství, nezabývá se jimi vůbec. Většina autorů, stejně jako většina lidí, má své téma, svoji trýzeň – ty se mu vnucují do všeho, co koná, o čem přemýšlí i píše.

Kafka při své plachosti hledal, jak svoji trýzeň vypovědět a zároveň skrýt. Byla však natolik osobní, tedy mučivá, že mu nestačilo vypovědět ji jenom skrytě, jen v podobenství, znovu a znovu ho to nutkalo nezakrytě se vyzpovídat ze zážitků, které zasahovaly podstatu jeho bytosti. Jako by tedy vyprávěl příběh dvakrát. Jednou kreslí svůj fantastický obraz: bizarní a záhadný proces, popravčí stroj či zoufale odhodlaného zeměměřiče před branami nedostupného zámku, podruhé k sobě skládá útržky skutečných zážitků a událostí. Napíše vše na průsvitné archy papíru či na sklo a přiloží k sobě. Něco se doplňuje, něco překrývá, něco se dostane do tak nečekaného sousedství, že jistě i on sám trnul v blaženém úžasu. Hle, už neleží smrtelně znavený a nemohoucí v lůžku se svou milenkou, která mu nabízí svoji vykupující a milostnou blízkost, ocitne se jako smrtelně usmýkaný zeměměřič v lůžku se zámeckým úředníkem, a ten mu nabízí svoji vysvobozující úřednickou milost.

Do Švýcar jsme neodjeli, dokonce ani do Kutné Hory jsme už necestovali. Výstava skončila, už nám zase zbýval jen podkrovní ateliér, kde výhledu na okno protějšího paláce dosud bránila socha svatého Štěpána mučedníka. Sešli jsme se, sedli si k nízkému stolku, pili víno a hovořili v tom stavu zvláštního okouzlení, které přináší vědomí, že vše, co konáme i zažíváme, se ještě jednou zhodnocuje a osmysluje v okamžiku, kdy to sdělujeme milované bytosti. Dosud jsme se milovali s touhou a nenasytností, která mi připadala neměnná, i když jí se čas od času zmocňovala netrpělivost. Něco se musí změnit, nestrávíme přece svůj život v takové nehybnosti, v beznadějném opakování týchž úkonů, neskončíme jako dva šaši, kteří se těší tím, že mohou ve stáří statovat v diletantském cirkusovém výstupu. Do jejich promluv se vkrádá hořkost. Hněvává se na lidi, kteří neumějí žít, rozčiluje se na umělce, kteří zrazují své poslání, klne mužům, kteří jsou proradní i zbabělí a nedovedou ve svých životech nic dovést ke konci. Nejčastěji se zlobí na mou ženu.

Ležíme vedle sebe, je k večeru, podzimně a deštivě se smráká, nechce se nám oddělit se od sebe, vstávat do nepohody. Políbím ji, ještě jednou ji obejmou. Přimkne se ke mně: Co kdybychom tu zůstali do rána?

Zkouší mě, a já mlčím.

Stejně nechápe, jak můžu žít s tou osobou. Doslechla se takové věci o tom, co dělá se svými pacienty, až jí z toho bylo nanic.

Nechci skončit den hádkou, ale přece jen se zeptám, od koho a co se dozvěděla. Odmítá mi však sdělit podrobnosti. Mluvila s někým, kdo moji ženu dobře zná. Řekl, že to je zločin, takhle nakládat s lidmi.

Pátrám, zda se to týká nějakých léků, které má žena předepsala.

Ještě stále ležíme vedle sebe, ale už o tom snad ani neví. Proč by měla mluvit o lécích? Léčům nerozumí. Jistě zvrhlá doktorka předepisuje nějaké zvrhlé léky, ale copak mi nikdy nevykládá o tom odporném, ponižujícím divadle, co musí ti chudáci hrát? Jak je nutí, aby před ní zvraceli své důvěrnosti, jak se hrabe v jejich postelích? Opravdu nechápu, že ta ženská je zvrhlá? Nedokáže sama žít, milovat, starat se o rodinu, uhlídat vlastního muže, a proto se vrhla na profesionální dobročinnost. Ve skutečnosti, v tom se neliší od všech ostatních dobrodinců, se jen utěšuje utrpením druhých, jen se přísává k životu těch, kteří ještě dokáží něco opravdově cítit, a tedy trpí. A předstírá jako pijavice, že jim tím ulevuje. Anebo si snad myslím, že ženská, která deset nebo kolik let nepozná, že jí muž zahýbá, že s ní žije už leda ze soucitu, může poznat něco o duši těch druhých?

Říkám, že tomu tak vůbec není, ale začne na mě křičet, abych se aspoň té osoby nezastával. Neví, proč se má ještě ke všemu, co už jsem jí způsobil, obtěžovat starostí o poslání mé ženy. Zajímalo by ji jen, jestli jsem opravdu tak slepý a nevidím, že všechno, co tihle psychologové, psychiatři a podobní psychopati vyvádějí, je zvrhlost, zpupná namyšlenost chudáků a duševních mrzáků, kteří si o sobě namlouvají, že jsou lepší než ti druzí.

To mluví pořád o mé ženě?

Moji ženu už nechme stranou, už s ní nechce ztrácet ani vteřinu času. Ale prosí mě, abych si to uvědomil, aspoň kvůli svému psaní. Těžko vytvořím něco vedle člověka, který se živí tím, že rozpitvává cizí duše, jako by to byly krysy v laboratoři, vyrvává z nich všechno tajemství a pak v něm šlape.

Roztřásá ji zimnice, proměňuje se před mýma očima, její tvář, která mi ještě před chvílí připadala něžná a láskyplná, je teď zlá a cizí, lekám se jí.

Měl bych ji umlčet, uhasit nějak ten nenávistný plamen v ní, anebo před ním uprchnout, než mě ožehne, ale nemohu přece utéct, když ten oheň plane kvůli mně.

Obejmu ji aspoň, abych ji zkonejšil, a ona se skrčí v mém náručí, vypne se v mém objetí, sténá v rozkoši, všechno se od ní vzdálí, do její tváře se vrací něha: Chápeš aspoň, že tě miluju, že tě miluju nejvíc na světě, že to s tebou myslím dobře?

Neudělám-li něco, zřítíme se oba do ohně, z něhož už nebude úniku.

Miláčku můj, naléhá, tys pořád ještě nepoznal, že jsme stvořeni jeden pro druhého? Řekni, je ti se mnou dobře?

Řeknu, že mi s ní je dobře, ale vnímám v sobě napětí, které je k neunesení.

Vracím se domů mokřými ulicemi jako vždy úprkem. Stále na útěku – před kým a ke komu? Domov s rozházenými peřinami a nezametenými podlahami, domov, v němž tak málo přebývám, že se prach usazuje i na desce mého stolu, můj domov se rozpadá a já s ním.

Žena vstoupí, ocitám se v jiném poli, v něm neplanou sžíravé plameny.

Člověk, který by přednášel strašlivé obžaloby vůči ní, žije jen v obrazotvornosti mé milé, pevně odlit z její zloby a vášně.

Má žena není zpupná ani namyšlená, také netouží zmocnit se cizích tajemství, je spíš dětinsky důvěřivá. Doufá v napravitelnost

věcí i lidí a její víra má tolik odhodlané síly, že snad může povzbudit i ty, kteří si zoufají.

Jdu jí vstříc a obejmů ji. V tu chvíli mé napětí opadává, můžu volně vydechnout. To je dobře, že jsi doma, říká, já se na tebe tak těšila.

Postup, jak účinně a úsporně odstranit ze světa lidské smetí v duchu převratné doby, jejích myšlenek a cílů, popsal nejvěcněji ve své autobiografii osvětimský velitel Höss.

Židy určené k vyhlazení odváděli pokud možno pokojně do krematorií – zvlášt' muže, zvlášt' ženy... Když se Židé svlékli, šli do plynové komory opatřené sprchami a vodovodními trubkami, takže předpokládali, že jdou do lázní. Nejdříve vcházely ženy s dětmi, po nich muži... Čas od času se stávalo, že se ženy při svlékání náhle rozkřičely, až to pronikalo do morku kostí, rvaly si vlasy, chovaly se jako šílené. Tehdy je rychle vyvedli a zabili střelou do šíje...

Dveře se rychle zašroubovaly a připravení dezinfektoři vzápětí otvory ve stropě vsypávali cyklon, který zvláštními trubkami padal až na podlahu. To způsobovalo, že se ihned vytvářel plyn. Okénkem ve dveřích se dalo vidět, jak osoby stojící nejbliže těch trubek okamžitě padaly mrtvy.

Höss byl obětník s vypálenou duší. Byl tedy zaměnitelný a nahraditelný a byl také už mnohokrát zaměněn a nahrazen.

Postava obětníka s vypálenou duší patří do světa v převratné době. Do světa, v němž i ten, kdo ve svém počínání dokonale ztělesní prázdnotu a marnost a mravní pustotu, dostává oprávnění považovat všechny, kteří se od něho liší, za smetí, jež vymetá, od něhož očišťuje zemi. Je připraven očistit ji od kohokoliv: od Arménů, od kulaků, od Cikánů, od kontrarevolucionářů, od vzdělavců, od Židů, od Ibů, od Kambodžanů, od kněží, od černých, od bláznů, od hindů,

od továrníků, od muslimů, od chudých, od zajatců. Jednoho, možná už nepříliš vzdáleného, dne ji očistí od lidí vůbec. Košťata jsou stále účinnější. Apokalypsa – tedy očista světa od lidí a od života vůbec – se stává víc a více jen technickým problémem.

Höss popisuje plameny, které dvacet čtyři hodiny šlehaly k nebi a v nichž se smažila těla jeho obětí. Plameny byly příliš vysoké a jasné, takže si stěžovalo velitelství protivzdušné obrany, navíc kouř byl tak hustý a tak páchnoucí, že se lidé v celém okolí začali děsit. Tyhle důvody, vzpomíná, nás vedly k rychlému projektování a výstavbě krematorií. Postavili tedy dvě krematoria, v každém po pěti obrovských pecích, dohromady se v nich dalo za dvacet čtyři hodiny spálit dva tisíce kusů zavražděných, ale to všechno nestačilo, postavili ještě dvě spalovny, i to bylo málo. Největší počet zplynovaných a spálených, jakého jsme dosáhli během dvaceti čtyř hodin, píše, bylo něco pod devět tisíc.

Tak se to dalo, a opravdu, pokud se na to dívám z technické stránky, bylo to značně primitivní počínání. Lidský duch v převratné době však nezahálel; plameny, jež mají očišťovatelé k použití dnes, mohou rázem sežehnout jakékoliv množství lidí přímo v jejich příbytcích.

Nic na světě však nezmizelo a nezmizí. Duše zavražděných, duše všech obětovaných, všech zaživa upálených, zplynovaných, pomrzlých, postřílených, motykami utlučených, rozmetaných, oběšených i hlady umořených, všech zrazených i z lůna matek vyrvaných se vznášejí nad zemí i nad vodami a naplňují prostor svým lkaním.

V první chvíli jsem se vylekal, že se pokouším velkého tvůrce srazit z nebes na zem. Věřím však, že tomu tak není. Naše nebesa jsou přece spojena se zemí. Kdo nedokáže najít vztah k tomu, koho miluje, jak by mohl nalézt vztah k těm, které nemiluje? To Kafka věděl a stanout po boku milované ženy znamenalo pro něj stanout po boku lidí, stát se jedním z nich, podílet se na jejich řádu. Zároveň pochopil, co si většinou sami před sebou tajíme, že přiblížit

se druhému, přijmout cizí bytost stejně jako cizí řád znamená vzdát se svobody. Člověk touží přiblížit se milovanému – přitom jej i sebe zraňuje a zrazuje a tím se dopouští zločinu.

Povoláním právník psal o jednom jediném velkém případě, sám proti sobě složil dokonalou obžalobu, sám sebe vášnivě obhajoval, sám se nelítostně odsoudil. Svě téma neopustil, ale tím, jak je úplně a opravdově prožíval, dokázal v něm obsáhnout výšiny i nížiny života.

Zpoza hory se vynořilo nové hejno vran, až nebe potemnělo a vzduch se rozechvěl pod úderu křídel. Ptáci se snášeli kolem zlatokopů, kteří již končili svou práci. Nezdálo se však, že by se vzájemně vnímali.

Jeden z mužů pohlédl k nám a cosi nesrozumitelně zavolal, hned i všichni ostatní na nás začali pokřikovat. Viděl jsem, že má žena se tu začíná bát. „Co volají?“

Nerozuměl jsem jim. Nejspíš nám nabízeli, abychom s nimi začali obchodovat.

„Chtěl bys za nimi jít?“

Byla připravena se mnou zajít i za lidmi, jichž se bála. Snažila se, aspoň v posledních letech, vyhovět mým přáním i podivínským nápadům. Nenamítala nic proti tomu, že se už několik týdnů motám po ulicích v oranžové vestě, ačkoliv to v ní jistě vyvolávalo nejistotu, zda se za mým počínáním opět neskrývá nějaký postranní úmysl anebo aspoň snaha uniknout z domova; někdy, když jsem se vracel, v její otázce, jak se mi vede, jsem postřehl nejistotu. Co jestli mě podezírala, že jsem dělal něco jiného, než jsem tvrdil, že dělám? Měla k nedůvěře mnoho oprávněných důvodů, ale teď jako tehdy se neodvážila přímo se zeptat. Připadalo jí, že nedůvěra je nedůstojná a poskvřňuje toho, kdo ji vpustí do své mysli.

Vytanulo mi, kolikrát jsem její důvěru v minulosti zrazoval. Připomněl se mi zahanbující pocit provinění. Řekl jsem aspoň, že je krásný den, udělali jsme dobře, že jsme si vyšli. Znělo to trochu protismyslně pod horou odpadků, kde jsme právě stáli.

Doma nás čekala dcera s vnučkou, také syn s námi zasedl k obědu. Sháněl si už dlouho vlastní byt a měl jako vždy spoustu přesně promyšlených postupů, které ho měly dovést k cíli, zatímco dcera jako vždy o své budoucnosti nepřemýšlela. Byly chvíle, kdy se jí zdálo, že ještě vše, úplně vše má před sebou, zatímco jindy jí připadalo, že vše, úplně vše má za sebou, zbývá jí nejvýše nějak – pokud možno snesitelně – prožít zbytek dní; většinou se však spíše s potěšením oddávala tomu, co právě žila. Po obědě si přála mě kreslit. Nařezala z balicího papíru velké čtvrtky, jednu z nich připevnila do desek, pak mě dlouho usazovala do křesla.

Z kuchyně k nám doléhalo řinčení talířů, tlumeně hrál synův magnetofon a vnučka za zdí s nadšením vyprávěla slaboduchý příběh, který zhlédla v jerkské televizi. Zeptal jsem se, jestli mohu zavřít oči, a dcera, když mě byla upozornila, že se tím připodobním vlastní posmrtné masce, svolila. Aspoň se nebudu tolik hýbat.

Zvenku ke mně zvonělo moře a vlna se vylila na písčité břeh.

Počkej ještě chvíli.

Prsty se rychle míhají v písku. Jak miluji ty krásné prsty, které se mě tak často něžně dotýkají a navíc dokáží přemáhat beztvarost.

Nevím, jestli to je má podoba, vlastní podobou si nejsem nikdy jist. Tělo mám zvířecí, křídla labutí, ale vypadám šťastně.

Protože ti je dobře, vysvětlí mi. Nebo ti se mnou není dobře?

A nebojíš se, že mě v noci vezme voda?

Proto jsem ti udělala křídla, abys mohl uletět. Máš křídla, abys byl volný, aby ses dostal, kam se ti zachce. Tím myslela, abych se kdykoliv dostal k ní. Ale mě vzala voda i s křídly a nezanesla mě k ní, a nevím, jestli kdy zanese.

Uhel šustí po papíře, magnetofon teď vyhrává silněji, syn nejspíš nechal ve svém pokoji otevřené dveře. Před rokem jsme ho jeli navštívit do městečka, kde si právě odbýval vojenskou službu; jeli jsme už v sobotu ráno, chtěli jsme přespat v hotelu a vrátit se až v neděli večer, ale Lídu rozbolela hlava, odjela tedy napřed, zůstal

jsem v hotelu sám. V neděli ráno mě autobus dovezl před kasárna, syn už čekal před bránou. Připadlo mi, že mu uniforma sluší, i když nemám uniformy v oblibě.

Zeptal se mě, kam půjdeme, ale nechal jsem rozhodnutí na něm, vyznal se tu lépe než já.

Vedl mě tedy do jakéhosi vrchu, kudy prý chořoval Těsnohlídek, minuli jsme hřbitovní zed', za níž čněly štíhle rostlé túje, a brali se úvozovou cestou. Bylo chladné, větrné počasí, kolem břízek u cesty poletovaly lístky jako vločky barevného sněhu.

Syn vykládal o svých vojenských zážitcích, pak se plaše zmínil o tom, že jeho dívka ho tu také navštívila, a kvapně se vrátil k vojenským příběhům. V řeči jsme nespěchali, měli jsme před sebou celý den. Nedokázal jsem si připomenout, kdy jsme spolu naposledy strávili celý den, pokud jsem si vůbec kdy našel tolik času během jediného dne. Uvědomil jsem si to: jako by se syn najednou vynořil z temnoty anebo se vrátil z velké dálky. S tolika lidmi jsem trávil čas, dny a týdny jsem trávil se svou milenkou, zatímco syn se jen tak míhal večery a rány či u nedělních obědů, někdy, samozřejmě, seděl v místnosti s ostatními hosty a mlčenlivě naslouchal anebo si přišel se mnou na chvíli popovídat – nejčastěji o politickém dění či o svém oddíle, nikdy o svých osobních starostech anebo touhách, já si obvykle už po chvíli sedal k psacímu stolu a tím jsem ho poslal pryč. Také mě zval, abych si poslechl protestní písničky, které si nahrál a které by mě určitě zajímaly, a já buď odmítal, anebo jsem při poslechu rychle upadal do dřímoty.

Věděl jsem, že se natolik szil s mým osudem, že, ačkoliv vystudoval techniku, bedlivě, dokonce bedlivěji než já sledoval osudy literatury – aspoň v té části světa, kde jsme žili, a vymýšlel plány, jak by měla zakázaná díla vejít ve známost, a těšil se z každé známky nějaké, sotva patrné změny k lepšímu.

Zalitoval jsem, že tak dlouho, po celá léta jsem nedokázal nalézt víc času a zájmu pro to, čím žil. Vypτάval jsem se ho teď na jeho

kamarády, na jeho dívku, také na jeho představu budoucnosti. Viděl jsem, že ho můj zájem těší, a napadlo mě, že se cítí osamělý tak, jako jsem se cítil já v jeho věku.

Umínil jsem si, že ho pozvu na sváteční oběd, ale v hospodě, k níž jsme dorazili, měli k jídlu jen laciný salám, chléb a cibuli. Objednal jsem aspoň víno, v řeči jsme už jen těkali od události k události, to nejpodstatnější jsme si stejně nesli dál uzavřeno v sobě. Je obtížné nahlas vyjádřit city, které k sobě navzájem chovají otec a syn. Můj otec to rovněž neuměl, nikdy jsme spolu nemluvili o ničem příliš osobním. To, o čem jsme hovořili, mu neposkytlo možnost projevit jakékoliv city. Věděl jsem, že se až dětinsky pyšní tím, co považoval za mé literární úspěchy. Ale k tomu, co jsem psal, se nevyjádřil nikdy, stejně jako k tomu, jak žiju.

K večeru mi odjížděl autobus. Petr litoval, že musím odjet tak brzy, měl volno až do půlnoci. Zeptal jsem se ho, co hodlá dělat po zbytek večera. Řekl, že půjde do kina, anebo se vrátí do kasáren a bude poslouchat rádio anebo si číst. Dal jsem mu ještě nějaké peníze na útratu, a protože začalo přituhovat, sedl jsem si do autobusu.

Syn zůstal venku a čekal. Stál nehnutě na nástupišti. Všiml jsem si, že mrazivý vítr ohýbá dokonce i kmeny vzrostlých topolů, ale syn čekal. Hleděl k okénku, za nímž viděl moji tvář, stál tu v cizí uniformě vržený do cizího světa a věrně čekal, dokud jsme se nepohnuli. Pak, protože autobus objížděl kruhem náměstí, přeběhl na protější stranu, kterou jsme se museli vracet, a já ho tedy spatřil ještě jednou, jak stojí na kamenné obrubě kašny hned u silnice a mává mi.

Potom jsem osaměl. Autobus uháněl lesní tmou a já zavřel oči, ale i v té dvojí tmě jsem viděl synovu postavu vykrojenou z kamenné šedi cizích domů, viděl jsem ho, jak stojí oddělen ode mě neprostupnou uhánějící hmotou a aspoň mi mává. V té chvíli se mě zmocnila úzkost z vlastního počínání, z mého dvojakého života, z něhož se vytrácela věrnost, nahradily ji přetvářka a zrada.

Syn už byl dospělý člověk, kdybych odešel z domova, nemělo by se ho to již nijak osudově dotknout. Dítě zůstane dítětem svých rodičů, i když se životní cesty dospělých rozdělí. Ale bylo by možné, aby můj odchod navždy nezasáhl jeho povědomí o věrnosti, jeho důvěru v soucítění nejbližších, jeho představu domova?

„Už se můžeš vrtět,“ povolila mi dcera. Dívala se zkoumavě na svůj výtvar.

„Vyšla z toho posmrtná maska?“ zajímal jsem se.

„Nějak to vůbec nejsi ty,“ stěžovala si a přistrčila mi čtvrtku.

„Nevím. Nemůžu přece vědět, jak vypadám, když mám zavřené oči.“

Ale na posmrtnou masku bylo v mé tváři ještě stále příliš života.

Tatínek za celý život nezastonal. Před rokem začal hubnout a jíst mu už nechutnalo. Pak mu ve střevě našli zhoubný nádor a rozhodli, že se má dát okamžitě operovat. Odvezl jsem ho tedy do nemocnice den před operací. Vyhledal jsem chirurga a snažil se mu vysvětlit, že tatínkovi je sice skoro osmdesát let, ale nic z jeho schopností věk nepodlomil, ještě stále jeho žáci, když si nevědí rady se složitým problémem, hledají u něho pomoc.

Chirurg byl podsaditý tloušťák. V bílém plášti a čapce mi připadal spíše jako kuchař než jako operatér. Zdvořile mě vyslechl, jistě už musel vyslechnout mnoho podobných, přímluvných řečí, přijal obálku s penězi a ujistil mě, že udělá, co bude v jeho moci, mám se mu ozvat příští den kolem oběda.

Lída se domnívala, že bych měl během operace setrvat v nemocnici. Tatínek pozná, že jsem nablízku, a to mu uleví, i mně to usnadní čekání.

Odejel jsem do nemocnice hned ráno. Tatínka jsem zastihl ještě na vozíku, když čekal na chodbě před sálem. Zdálky se mi zdálo, že se usmál a maličko zvedl ruku na znamení, že mě uviděl.

Pak jsem si sedl kousek za vrátnicí do šeré chodby, kde nepřetržitě popojížděli sanitáři s vozíky a přecházeli stále noví pacienti. Tak tam bylo rušno, že jsem se na tatínka nedokázal soustředit.

Po hodině jsem se dozvěděl, že operace ještě nezačala.

Zavolal jsem ženě do práce, že se v nemocnici zdržím, a ona mě těšila, ať se nestrachuju, operace dobře dopadne, tatínek je silný člověk – i pochod smrti na sklonku války přečkal.

Ještě jsem zavolal své milé, jen abych uslyšel její hlas, abych jí řekl, kde jsem, že nejspíš nebudu mít čas, abych za ní přišel.

Pouze chvíle uplynula, zahlédl jsem ji, jak svým chvatným krokem mjíjí vrátnici. Políbila mě. Přivezla mi perníkového anděla, kterého upekla k Mikuláši, a větvičku se žlutými kvítky vilínu. Tu pro mě stačila utrhnout cestou.

Čekárna se teď po poledni vyprázdnila, sedli jsme si na lavici, vzala mě za ruku a řekla: Uzdraví se, cítím to. Ještě nepřišel jeho čas.

Pak jsme mlčeli. Viděl jsem bílou chodbu, jejíž konec jsem nedohlédl, po ní jel vozík. Tatínek na něm ležel bledý a bezmocný a vzdaloval se ode mě. Co cítí, nač myslí člověk, který je pevně přesvědčen, že není jiného života než ten, který mu právě hrozí uniknout? Jakou naději má ve svém věku? Stiskla mě do svých zubů jeho úzkost. Vstal jsem a šel se zeptat, jestli už operace skončila, ale řekli mi, že dosud ne, musím být trpělivý.

Vracel jsem se do čekárny. Darju jsem viděl z dálky, ale ona si mě nevšimla, seděla, jako by zkameněla, jako by se vzdálila z vlastního těla. Když jsem došel až k ní, konečně vzhledla a mně připadlo, že vidím v její tváři bolest. Už je to dobré, řekla. Vypadalo to zle, ale už je to dobré, cítím to.

Vzala mě za ruku a vedla chodbou k východu. Venku padaly velké podzimní vločky, které jen krátce ulpívaly na zemi a pak tály. Šli jsme do parčíku za nemocnicí a ona teď ke mně tiše promlouvala. Říkala, že člověk tráví v tomto životě, v podobě, v níž ho známe, jen nepatrný zlomek času. Důležité je, aby jej strávil dobře, aby úplně využil své možnosti, tím také určí, kudy se bude dál brát. Nedokázal jsem se plně soustředit na její slova, spíše jsem vnímal barvu jejího hlasu, její konejšivou, laskavou blízkost.

Mnohokrát jsem jí opakoval, že ji miluju, teď jsem jí neřekl nic, ale tato chvíle do mě navždy vstoupila: špinavý parčík s několika opršelymi stromy, její blízkost, její hlas a ruka, která tiskne moji ruku. I když se od sebe jednou vzdálíme tak, že už k sobě nedosáhneme a naše hlasy se ztratí v dálce, už tkví ve mně. Zaúpí-li někdy v bolesti anebo úzkosti, zaslechnu ji, ať budu kdekoliv. A budu-li živ, přijdu, abych jí oplatil aspoň ten stisk ruky.

Vrátili jsme se do nemocnice. Chirurg mě přijal. Nádor byl velký a zanedbaný, ale je venku. Tatínek teď spí.

Mladíčka jsem zahlédl, sotva jsme vstoupili do sálu. Stál pod pódiem a bavil se s jedním z muzikantů. Měl na sobě džínsy a svetr s norským vzorem. Snad to působilo umělé světlo, připadal mi ještě bledší, vychrtlejší, ještě nemocnější, než jak jsem ho byl zvyklý vídat; představil jsem ho Lídě. Řekla, že ho ráda poznává, vyprávěl jsem jí o něm. Také na koncert se těší, bylo od něho hezké, že si na nás vzpomněl.

Mladíček se nečekaně začervenal a spěšně na nás vychrlil jména skladatelů a skladeb, které uslyšíme, ještě dodal jméno klarinetisty a bubeníka, a my šli hledat svá místa.

„Není on hodně nemocný?“ zeptala se žena, když jsme si sedli.

Řekl jsem jí, co jsem věděl o jeho nemoci, i o tom, že snad v cizině mají lék, který by mu pomohl, je však příliš drahý, než aby mu jej předepsali.

„A ty bys mu ho nemohl opatřit?“ podivila se.

Začala hrát hudba. Jsem špatný posluchač, nedokážu se soustředit dokonce ani na mluvené slovo, tím méně na hudbu. Zato Lída přijímá tóny celou bytostí. I teď jsem vnímal, jak do ní hudba vstupuje a probouzí v ní radostný údiv, odvádí ji pryč z nepříteli vlídného hospodského sálu.

Také ke mně dolehly aspoň ozvěny prastarých rytmů, odlesky pralesních ohňů, kolem nichž ve víru kroužili bezmála nazí tanečníci a tanečnice.

Když první misionáři spatřili v Africe křepčit pomalované a namaskované divochy kolem ohně, napadalo je, že právě zahlédli něco podobného pekelnému obřadu. Ve skutečnosti však zastihli poslední zbytky ráje. Tanečnice snad soužili zlí démoni, hlad či sucho, ale netížily je ani hříšná minulost, ani mstící se, soudící budoucnost, vidina apokalypsy se nad nimi nevznášela. Dleli dosud v dětském věku lidstva.

Na černý kontinent jsem nikdy nevstoupil, ale když mi v St. Louis, kam mě pozval režisér na premiéru mé hry, vybyla trocha času, nasedl jsem na parník, který vozil výletníky po Mississippi, na palubě tam vyhrával černý band a bavila se pestrobarevná společnost. Nevěděl jsem, co slavili, zda svatbu, narození potomka či něčí jmeniny, anebo to, že k Měsíci, který možná jejich ne tak vzdálení předci vzývali jako boha, se blížila raketa s lidmi, ale vnímal jsem, že také já v jejich blízkosti a pod vlivem jejich hudby se propadám do jiného, bezstarostnějšího, méně vědoucího času.

Ta nálada ve mně vytrvala i do příštího dne, a když jsem se pak večer v bytě režiséra, který se narodil v Praze stejně jako já, díval na obrazovku a viděl podivné, bachraté postavy, které poskakovaly lehkými kroky v pustině měsíční krajiny, zatímco zvenku ke mně doléhaly jásavé výkřiky, zdálo se mi, že se lidé tak, jak odedávna toužili, tak, jak mi sliboval můj tatínek, opravdu přiblížili nebi. Zdálo se mi, že lidstvo vstupuje do nové éry, plné dobrých příslibů.

O přestávce k nám přišel mladíček, a protože žena rozumí hudbě lépe než já, nechal jsem je spolu rozmlouvat a vydal se do výčepu, abych obstaral něco k pití.

Když jsem se koncem přestávky vrátil, mladíček právě odcházel na své místo pod pódiem. Žena si ode mě vzala skleničku džusu, maličko upila, a než se hudebníci opět rozestavili, sdělila mi, co se od mladíčka dozvěděla podstatného o jeho životě, a stačila se pochopitelně za těch několik minut dozvědět víc než já za celé týdny. Otec prý opustil jeho matku dřív, než porodila, a protože matka

byla nějak podivná, syn vyrůstal v dětských domovech. Matka už mu také umřela, na světě mu zbyl jen nevlastní bratr, ale s ním se nesnáší. Řekla by, že mladíček je citlivý chlapec, ale vlivem okolností nestačil úplně dospět, jistě i proto, že se až dosud v jeho životě nevyskytl muž, s nímž by se chtěl ztotožnit. Měl bych si to uvědomit, je možné, že se ke mně upne.

Nevěděl jsem, proč by se měl mladíček upínat právě ke mně, ale slíbil jsem, že si dám pozor.

Konferenciér ohlásil další skladbu, směs z Gershwina. Hudba začala hrát. V jednu chvíli klarinetista na pódiu využil kratičké pauzy, napřáhl svůj nástroj do obecenstva, komusi pokynul, vzápětí jsme viděli mladíčka, jak vyskakuje na pódium a bere si klarinet.

„To je přece on,“ podivila se Lída, která nevidí dobře na dálku a navíc si špatně pamatuje tváře.

Mladíček vyloudil z půjčeného nástroje glissando, jímž se počíná první téma modré rapsodie. Viděl jsem, jak jeho pobledlý obličej rudne: vzrušením anebo námahou.

Zima toho roku byla tuhá. Nebe zůstávalo modré a chladné, přemrzlý sníh sténal pod nohama a vzduch páchl tak odporně, až člověk litoval, že není rybou. Docházel jsem za tatínkem téměř denně, zotavoval se rychle. Už zase sedal u svého počítače. Jen si nemysli, ještě nejsem odepsaný, řekl mi a vnořil se do svého světa čísel, kde se cítil nejlépe. Už sice nepočítal nové motory, došel k tomu, že jich je na světě přespříliš, ale hledal sám pro sebe nová řešení, osnoval lepší stroje do lepšího světa, který snad v duchu zahlédal. Někdy si oblékl kožíšek a vydal se po mém boku na procházku mrazivou, škaredou ulicí. Osud světa ho dosud nepřestal zajímat. Svěřoval se mi se svými obavami i zklamáními. To ho rmoutí, že socialismus nedal lidem svobodu a technika nejen neulevila od dřiny, ale hrozí zkázou. Zastavili jsme se v mlékárně. Tady tatínek pookřál, protože pohledná mlékařka se na něho pěkně usmála, zeptala se, jak se mu daří, a řekla, že vypadá výborně. Tatínek dosud věřil aspoň tomu,

že ženy jsou dobré bytosti. Slitovné a hodné pozornosti i lásky. Ještě by si s mlékačkou povídal, ale já už spěchal za svou dobrou bytostí.

Podkrovní ateliér s vyhlídkou na palác jsme museli opustit, setkávali jsme se ve sklepní dílně, kde jsem ji – dávno, dávno tomu – prvně uviděl. Za oknem tu nepřetržitě zněly kroky cizích chodců a z koutů páchla plíseň a houba. Na kamenné zemi stála akumulární kamna, byla jen o sedm let mladší než já a stejně paličatá, někdy hřála a jindy se z nezjistitelných důvodů v noci vůbec nezapjala. Naštěstí tlusté středověké stěny nestačily docela promrznout.

Čeká na mě. Ani kabát si nesundala, ale rty má horké. Znovu se přitiskne k vlažnému plechu kamen a já spěchám vařit čaj, ona mi zatím vypráví. Když ji poslouchám, připadá mi, že se k ní slétají příběhy, které já marně hledám, všechna její setkání se zdají mít zvláštní a vyšší smysl, chtějí jí něco podstatného sdělit, poodhrnout výhled do nekonečných prostor nitra druhých lidí.

Dívám se, jak jí při řeči od úst stoupá obláček živého dechu. V místnosti trvá šero, které smazává i ty poslední vrásky, které bych snad byl s to svýma dalekozrakýma očima zahlédnout. Připadá mi něžně a oduševněle krásná, vím, že ji mám stále rád, a tuším, že i ona mě musí milovat, když se mnou setravává v tomhle nevlídném a chladném sklepení.

Všimne si mého pohledu a přitiskne se ke mně – spolu vklouzeme do ledového lůžka. Její tělo však je vlahé, přimykáme se k sobě, rozkoš nám zastírá svět, v tu chvíli není důležité, kde se právě nacházíme, nacházíme se v oddělenosti své lásky a víme, že není na světě palác, jehož samotu bychom vyměnili za toto místo společného sdílení.

Její drobné tělo se bez ustání vypíná proti mému, v slasti se zachvívá. Oddaně mě prosí, abych od ní neodcházel, stále znovu si mě žádá, v lásce nezná odдыхu stejně jako v práci, jako ve všem svém počínání, strhuje mě, burcuje ve mně sílu, kterou jsem předtím netušil.

Ale přece jen nadejde okamžik, kdy se znavíme a chlad, který čiší z podlahy i ze stěn, vnikne mezi nás, vstoupí do jejích očí. Víím, že se v duchu táže, jak dlouho se s ní hodlám milovat, aniž jí dám naději, aniž najdu řešení, které by ji vyvedlo z ledového sevření. Ale zeptá se jen, co budu dělat dneska večer.

Odpovím, že budu pracovat, i když tuším, že má odpověď bude špatná, pokud se nerozhodnu zůstat s ní. Chci vědět, co bude dělat ona.

Proč se starám? Já s ní stejně nezůstanu, mě přece čeká doma manželka, musím být u ní, hrát roli věrného a milujícího chotě, vytvářet pocit domova. Ano, samozřejmě, musím taky pracovat, vydělat peníze, abych mohl milostivou paní dobře živit. Také bych neměl zapomenout jí něco koupit k večeři, aby se nemusela namáhat, a přinést jí nějaký dárek, aby věděla, jak má hodného a vzorného mužička. Jen to ať jí povím, proč se ona má se mnou nořit do toho našeho přeslazeného lepkavého svinstva? Proč mlčím, proč aspoň neceknu na svoji obhajobu?

Oblékal jsem si studenou košili a ona křičela, ať si táhnu, ať jsem co nejrychleji u té své posvátné krávy, která jí zničila život. Zkusí se ještě zachránit, ještě se vyhrabat z těch sraček, do kterých jsem ji zatáhl.

Venku zatím spadla tma a ledový chřtán nás okamžitě pohltil. Sníh zešedl a zdálo se, že puká pod našimi kroky. Došli jsme na stanici metra a ona se zeptala: Kdy tě uvidím?

Jako vždy na nás ze svého kamenného podstavce shlížela se svým nezměnitelně něžným, téměř teplým úsměvem Naděje.

Zítra musím s tatínkem k lékaři. Měla by čas pozítrí?

Vzala mě za obě ruce: Opravdu tě zítra celý den neuvidím?

Mladíček dohrál svůj part, předal klarinet majiteli. Někdo zatleskal, také moje žena tleskala, mladíček se neobratně poklonil, ve tváři už byl zase obvykle bledý, když seskakoval z pódia.

Koncert skončil. Lidé kolem nás se tlačili k východu. Venku se ochladilo, na bezmračném nebi jasně zářil úplněk.

Astronaut Aldrin tehdy k nám, kteří jsme zůstali na zemi, pravil:

*I'd like to take this opportunity to ask every person listening in, whoever and wherever they may be, to pause for a moment and contemplate the events of the past few hours, and to give thanks in his or her own way!*⁴

Režisér v St. Louis se mi jen tak mimochodem zmínil, že ho před osmnácti lety krátce po tom, co uprchl, ve vlasti odsoudili pro smyšlené politické zločiny k smrti. Ted' ho chtějí rehabilitovat. Když jsme toho pamětihodného dne šli kolem třetí hodiny ráno spát, řekl: Škoda, u nás doma se ani nemohli pořádně dívat, jsou už v práci, a ukázal mi své hodinky. Měl na nich k mému úžasu ještě střeoevropský čas.

„To byl dneska hezký den,“ řekla mi žena, má průvodkyně po krajinách slunečných i nočních. Přitiskla se ke mně, neboť ji rozechvívala zima, a mě její blízkost utěšovala.

4 Rád bych využil této příležitosti a požádal všechny lidi, kteří poslouchají, ať je to kdokoli a kdekoli, aby se na chvíli ztišili a zauvažovali o událostech posledních několika hodin a každý po svém vzdali dík.

4

Podzim už pokročil, ulice jsou plné uschlého listí, které nám přidělává práci, a na domech povlávají unavené, nenadšené prapory, na veřejných budovách vyvěsili jerkská hesla, z nichž by se jistě radovali šimpanzové, kdyby nějací chodili v ulicích. Nic z toho barevného látkového smetí našťestí odklízet nemusíme, prapory a hesla zavěšují i svěšují zvláštní motorizované čtyry.

Kousek před opraporkovaným palácem jsme potkali známou uniformovanou dvojici. Švihák dnes vypadal povadle, nejspíš nastoupil do služby po flámu, jeho druh se zdál beze změny.

„Je to bordel, co?“ oslovil nás švihák a ukázal neurčitě kamsi dopředu.

„Lidi jsou prasata,“ souhlasil parták. „A co vrah?“ vzpomněl si. „Už ho máte?“

„To je hotovka,“ odpověděl švihák ledabyle, „kluci zapracovali.“

„Jmenoval se Jirka,“ upřesnil jeho druh.

„Jakej Jirka?“ podivil se parták.

„Vždyť byl nezletilej,“ švihák zívá, „představil se holce, co ji chtěl uškrtnit, jako Jirka z Kladna. Ale přepočítal se, ona mu zdrhla.“

„A že je jako hornickej učeň,“ doplnil blondák.

„Jo. Naši pak sehnali všechny Jirky – hornický učně, i když jim bylo jasné, že to od něj mohla být finta.“

„To je fakt,“ zaradoval se mladíček, „a byla?“

„Jasně, že ne. Byl to primitiv! Víte, kolik nám znásilnil ženských? No, řekni jim to,“ vyzval svého druha.

„Šestnáct!“

„Ty nám ho pak bezpečně zidentifikovaly.“

„A že by hornickej učeň?“ podivil se parták.

„Vždyť ti povídám, byl to primitiv. Takovej zavraždí jednou a pak už musí pořádně. Ty bláho, to není jako dřív: havíř – čestný povolání!“

Švihák zeširoka zívá. „A co šarivari, nebudou?“ obrátil se na kapitána.

„Až do hrobu!“ odsekl kapitán. Ale možná že jsem jen navykle rozuměl, že ve skutečnosti řekl: „Drž hubu!“ Švihák se tentokráte ani nezasmál, kývl na svého druha a oba pokračovali v pochůzce.

Paní Venuše mi strčila svou lopatu a chopila se kárky. Volnou rukou si hned vytáhla cigaretu a zapálila si. Oči jí přitom pluly v slzách. Když jsem do kárky vysypával smetí, zeptal jsem se, jestli se jí něco nestalo.

Podívala se na mě, jako by přemítala, co se za mou otázkou skrývá: „Stalo – co by se mi mělo stát? Dědek přeci umřel!“ Chvilí mi trvalo, než jsem pochopil, o kom mluví: „Ten na vaší chodbě?“

„No co, bylo mu vosumdesát, tak si šel!“ Zahodila oharek do popelníčky na vozíku a zapálila si novou. Aby smrt zamluvila, ukázala k paláci: „Prej tam dole našli zabetonovanýho cigána!“

„Vy mi budete povídat,“ nahněval se parták, „vždyť mám kámoše, co tam dělá v garážích. To přišli minulej měsíc se sbíječkami a začali jim bourat zeď. A víte, koho hledali? Tu zpěvačku z Národního, co se jim ztratila před vosmi rokama.“

„A našli ji?“ zeptal jsem se.

„Prd našli. Sbíječky se jim všecky posraly!“

„Je to obluda,“ kapitán nazval palác pravým jménem. „Můžou tam zahrnat milion lidí, pustějí na ně záření a mají z nich milion ovcí!“ A při té představě si mocně uplivil. „Jednou to někdo zapálí,“ dodal prorocky, „a dobře udělá!“ V tu chvíli se mě zmocnilo tušení, kudy se právě ubírá jeho snění.

Žena odjela na týden s dcerou a s vnučkou do hor lyžovat, já nechtěl na tak dlouho tatínka opustit, zůstal jsem doma. Jen na jediný den a noc jsme si s Darjou vyjeli na výlet. Zavedla mě do pís-kovcových skal, kde lidový umělec během desetiletí vytesal sochy světců, rytířů a českých králů, také lva, jenž mohutně čněl na skalní terase. Lezli jsme těsnými, zledovatělými komíny a sestupovali po

strmých schodištích. Pozakryté za kmeny borovic či malinovým houštím jsme nacházeli stále nové postavy. Viděl jsem, že ji dojíhá a zároveň ohromuje to vzepětí tvořivé vůle neznámého člověka, který bez zájmu o obecenstvo anebo naopak v důvěře ve své dílo vtiskával své vidiny do opuštěných skal.

Chtěl jsem vědět, jestli by ji také těšilo vytvořit si podobnou galerii.

Řekla, že má raději zahrady, parky, moře, volný prostor. A dává přednost obyčejným lidem před světci.

Koho považuje za obyčejné lidi?

Všechny ostatní. Svatost vymysleli ti, co se děsí života i opravdových citů. Proto povýšili extatické vytržení na něco, k čemu máme vzhlížet, vidět v něm svůj vzor.

A kdyby dostala prostoru, jakou by si přála, sad na mořském břehu, čím by jej vyzdobila?

Žasla nad mou otázkou. Nepřemýšlela o tom. Rozhodně ničím, co by v člověku mohlo vzbudit pocit vlastní ubohosti, nedostatečnosti či hříšnosti.

V každém je samozřejmě něco svatého, řekla ještě, nemyslí tu strojenou extaticčnost, tu barokní frázi, ale něco věčného, nedotknutelného a nezpodobitelného, lidskou duši. Ve chvíli osvětlení ji člověk dokáže v sobě zahlédnout, spatří vlastní tvář, jak ji jiní zahlédnout nedokážou. Kdyby jí svěřili nějaký sad, pak by jej chtěla zaplnit takovými tvary, aby v nich příchozí mohli zahlédnout samy sebe, jak se zahlédli v takové světlé chvíli.

Jaké by to mohly být tvary?

Ty nejpřirozenější. Jako v té básni od Préverta:

*A stává se metaři když mává
beznadějně tam a sem
špinavým koštětem
mezi zaprášenými troskami*

*prohýřené koloniální výstavy
že stane ohromen
před podivuhodnými sochami
z listů a květů
které představují i když to jisté není snění
zločiny slavnosti blesky a smích a zase touhu
stromy a ptáky
a taky měsíc lásku slunce a smrt...*

Večer jsme dlouho sháněli nocleh. Hotely byly zavřeny, obsazeny anebo se do nich nastěhovaly děti ze škol v přírodě. Konečně jsme našli hostinec, kde se za úplatek dali oblomit.

Když jsme vstoupili do chladného a jen špatně osvětleného pokoje, chtěl jsem ji obejmout, jako jsem ji objal vždy, když jsme se ocitli o samotě, ale zarazila mě. Nedovolila mi ani, abych naše tašky uklidil do skříně. Sama k ní nejprve došla a nahlédla dovnitř. Potom odhrnula vyrudlé záclony, pootevřela okno a posadila se do křesla, které zasténalo i pod její nevelkou váhou. Necítíš tu něco divného? zeptala se. Ale já necítil nic kromě únavy.

Zneklidněla ještě víc. Viděl jsem, že čemusi naslouchá, soustřeďuje se na něco, co mně je zřejmě utajeno. Sedl jsem si do druhého křesla. Otevřeným oknem sem proudily cizí zvuky, někdo startoval motorku a v dálce táhle skučel pes. Po stěně přeběhlo mlčenlivé, ostře ohraničené světlo, uvědomil jsem si, že na mě padá tíseň.

Konečně vstala. Objala mě a rychle políbila. Pak se zeptala, jestli bych se zlobil, kdybychom odtud odešli.

Nepřipadlo mi moudré opouštět tenhle útulek, když víme, že nikde v okolí nenajdeme jiný.

Řekla, že v nejhorsším přece můžeme zůstat venku, bude to lepší než tady, protože tady to není šťastné místo.

Pokrčil jsem rameny a vzal zase tašky.

V autě se ke mně přitiskla, prosila, abych se na ni nezlobil, vím přece, že ještě nikdy nic takového neudělala, ale v té místnosti bylo něco zlého, něco nečistého. Musel tam někdo ve velké hrůze neusmířeně umírat anebo tam prožít jinou velkou trýzeň.

Řekl jsem, že se dobře rozhodla, nechtěl bych, aby se mnou zůstala někde, kde by jí nebylo dobře.

Před půlnocí se nad námi slitovali v ubytovně horolezeckého klubu. Ve velké místnosti mohlo přespat deset nocležníků, ale byli jsme tu sami. Stěny zaplňovaly barevné snímky velehorských štítů a za oknem se tyčila skutečná hora. Vybrali jsme si lůžko hned pod oknem. Konečně jsme se mohli obejmout.

Zničehonic se rozplakala.

Už jsem si zvykl na její výbuchy pláče, ale vždycky znovu jsem pátral, nakolik jsem jejich příčinou.

Líbala mě v slzách. Ne, tentokráte za nic nemůžu, naopak je mi vděčná, že jsem ji pochopil a nechtěl zůstat v tom strašném pokoji. Padla tam na ni smrt, teď se jí nedokáže zbavit. Vím přece, že se smrti nebojí, nelpí na životě, nikdy na něm nelpěla, ale najednou si uvědomila, že ona nás rozloučí.

Pokusila se o úsměv. I když jí věštyně předpověděla osmdesát sedm let, také čára života na mé dlani je dlouhá, ale jednou to přece jen nastane a potom se už nesetkáme, ať se naše duše pohnou kamkoliv, ať je potká jakýkoliv osud.

Objal jsem ji, jako bych ji chtěl přenést v náručí nad tou řekou zapomnění, která nás nepochybně rozdělí.

Teď mi je dobře, šeptala. S tebou mi je dobře, tady mi je dobře s tebou! A ještě řekla, že dneska ze mě cítí sílu a klid, cítí, že se konečně otvírám sám sobě, naslouchám vlastnímu hlasu, nejen těm, co zní kolem mě.

Přece jsi můj, zašeptala, když usínala, přece bys tu se mnou nebyl, kdybys nebyl jen můj.

Mlčel jsem, nepřisvědčil jsem jí, ačkoliv toho večera jsem si přál být s ní, s ní prodlévat, chránit ji před ledovými vodami, jejichž šumot jsem už ve chvílích naprostého ztišení dokázal zaslechnout. Hleděl jsem oknem na temnou hmotu hory a pozoroval, jak se ve světle jediné lucerny míhají vločky sněhu.

Napadlo mě, že mi opravdu pomohla vytrhnout se ze stavu, v němž jsem sám sobě nenaslouchal, kdy jsem dokonce toužil uniknout vlastnímu hlasu, který mě kdysi volal k opravdovosti. Věřila, že ten hlas mě přivede k ní. Jak jinak, když tak často a úplně spolu prodléváme?

Ale mě ten hlas odvolával zpět k dávným tužbám, které nebyly spojeny s ní, do času, kdy mi můj život připadal čistší, než mi připadal dnes.

Pohlédl jsem na ni. Ted' spala, dlela tu se mnou, mohl jsem se jí ještě dotknout, ještě ji k sobě přitisknout, znovu se poddat jejímu hlasu, její moci. Pocítit rozkoš z její blízkosti, místo toho jsem se dal na útek, vracel jsem se zpátky ke své ženě. Ještě jednou to zkusit: být úplně s ní tak, jak jsem nikdy nedokázal, jak jsme ani jeden nedokázali, ale jak jsme oba kdysi toužili být.

Možná že to bude marná cesta v beznadějně umíněné touze po návratu, po dávné nevinosti, ve skutečnosti budu jen bloudit krajinami stále vyprahlejšími, nezahlédnu v nich ani človíčka, natož blízkou milovanou bytost; to, co nakonec zahlédnu, kam dospěju, bude jen ta velebná, neodvratná řeka, ale stejně se nedokážu zastavit. A pochopil jsem, že to nebude ta řeka, budu to já, kdo nás rozdělí.

Vzdychla tichounce ze spaní, a já ustrnul při myšlence, že mi po celý čas naslouchala. Jak jí to jen sdělím? Kdybych byl takový, jakého si mě přála vidět, jakým bych si přál být, vzbudil bych ji a řekl, že odcházím: Buď' sbohem, má ovečko, nejde to jinak, nedokážu se jinak rozhodnout, i když tě mám rád, ty nejmilostnější z žen, které jsem kdy potkal. Ale neudělal jsem to, ten hlas ve mně ještě nezněl dost silně.

Těsně před devátou, už jsme se chystali, že odložíme nástroje v přístřešku na popelnice pod samoobsluhou a odebereme se do hospody, jak se touto dobou patřilo, u nás zastavila multikára a z ní vyskočil Franta kretének. Vojenskou lodičku švihácky naraženou do čela, kolem krku červený šátek, častoval nás všechny úsměvem. Parták mu pokročil vstříc, Franta, než cokoliv řekl, vytáhl z kapsy krabičku bensonek a nabídl nejprve paní Venuši, potom partákovi a po řadě i nám ostatním. Pak teprve si odvedl partáka stranou a chvíli s ním rozmlouval, dobře jsem slyšel, jak kleštěneckou fistulí vyráží sotva artikulované skřeky.

„Ten přeci byl navoněnej,“ neudržela se paní Venuše, sotva Franta odjel směrem k pankrácké věznici, „von snad někde udělal drogerii. A taky trafiku,“ vzpomněla si na zlatavou krabičku.

„Mně se to nelíbí!“ Parták hleděl za zmizelou multikárou, jako by z toho směru očekával nějaké poselství.

Chtěl jsem vědět, co se mu nelíbí, ale jemu se nelíbilo nic: ani cigára, ani šátek, ani nečekaná návštěva.

„Říkal vám něco?“ zeptal jsem se.

„Co by říkal? Umí snad mluvit?“ Parták vytáhl z přístěnku lopatu. „Ten hajzl zas chystá nějaký podraz! Radši nikam nepůjdem, dáme si pivo jen tak na stojáka!“

Mladíček se vydal pro piva do samoobsluhy, přidal jsem se k němu, že si koupím něco k svačině, paní Venuše si přála, abychom jí přinesli její oblíbené cigarety, zatímco kapitán si vyžádal balík zápalek.

„Jsem nějak nachcípanej,“ mladíček se schoulil, jako by jím projela zima. Zato včera, slyšel jsem o tom?

V Praze hostoval pravý neworleanský band, skoro nikdo o něm nevěděl, nebylo to veřejné vystoupení, ale on se na ně dostal. „Kdybyste je slyšel! Oni měli klavíristu, to snad byl druhej Scott Joplin, a jaký hráli hity! Nakonec nás pozvali, jestli si chceme s nima zadžemovat. To jsem teda ocenil, oni s náma!“ Mladíčkovi zrudly

tváře rozčilením. Zastavil se před vchodem do samoobsluhy a předvedl, jak jeden z jeho přátel trsal na valchu. „Já to taky nevydržel a zkusil si trochu zafoukat, ale udělalo se mi zase jednou blbě. Přece už to musí jednou přestat, ne?“

Řekl jsem, že určitě, musí mít jen trpělivost.

„Já mezi kluky stejně můžu přijít, kdy chci,“ řekl. „My byli dobrá parta. Vždyt' jste viděli, jak mi přepustili to sólo v Gershwinovi.“

„Hrál jsi výborně!“

„To se ani nedá jinak hrát. Já si představuju, že když to skládal, tak měl v hlavě něco povznesenýho, něco...“ hledal marně slovo, které by označilo rajský stav, v němž se nalézá duch, jenž tvoří.

Dcera vyprávěla mně a ženě svůj sen: šla s manželem lesem a zaleschli zvláštní něžnou hudbu. Vyšli na palouk a uviděli velkého nahého černocho, jak troubí na zlatou trubku. Trubka tak zářila, že palouk jasně osvětlovala, natolik ho zaplnila světlem, že věci ztratily stín. Náhle se odevšad začali slétávat barevní ptáci, snad to byli kolibříci, také papoušci a rajky, nikdy podobné ptáky živé neviděla. Její muž si všiml, že mezi větvemi visí houpačka. Vysadil ji na ni, pak kamsi zmizel. Houpačka se však dala sama do pohybu, hudba stále zněla, byla to hudba, jakou nikdy neslyšela. Rozhlížela se, odkud přichází, nikde však neviděla ani jednoho hudebníka. Tu pochopila, že hudba vyvěrá přímo ze země, kameny zvučí a stromy znějí jako obrovské housle. Na palouku postávali nazí lidé, mezi nimi poznala i nás, všem seděli na krku, na hlavě anebo na nataženém prstu ti nádherní pestří ptáci. Sama byla také nahá, ale nestyděla se, protože byla ještě úplně malá. V tu chvíli přilétl jeden z barevných ptáků, posadil se jí na ruku. Jeho peří mělo barvy, jaké ještě nikdy nespatriła. Také cítila líbeznou vůni, jakou ještě nikdy necítila, a tu pochopila, že je v ráji.

„A co ti v tom snu připadalo nejkrásnější?“ chtěla vědět žena.

Dcera chvíli přemýšlela, pak řekla: „Že jsem byla zase malá.“

Darja vyčetla moji osamělost i neochotu k někomu přilnout přímo z hvězd. Jsem saturnský člověk, můj Saturn je totiž retrográdní

a kozorožský, přímo z něho vane dech kostí. Z mého osamění mě může osvobodit jenom láska: opravdová a zasahující celou bytost. Takovou lásku mi nabízela, aby mě zachránila. Nabízela mi svoji blízkost, takové sdílení, až jsem se vylekal. Člověk se děsívá dosáhnout toho, po čem touží, stejně jako v podvědomí touží po tom, čeho se děsí. Bojíme se, že bychom mohli ztratit toho, koho máme rádi. Abychom ho neztratili, zaženeme ho.

Přála si, abychom aspoň jednou za čas spolu pobyli několik dní. Aspoň nějaký pohyb, nějakou změnu do té nehybnosti, naříkala. A já se bránil, abych doma nemusel vymýšlet lži – přece jsme spolu byli nedávno!

To se nestydím jí vyčítat? Tu jednu noc? S ní, mluví o mé ženě, jsi pořád! Hraješ si na vzorného mužíčka! Takové pokrytectví, jaký život to vedeš! Jak je to všechno ubohé a nízké!

Nenacházel jsem omluvu. Snažil jsem se usmířit ji dary.

Já nechci, aby sis mě kupoval. Chci, abys mě měl rád!

Mám ji rád, ale už nedokážu takhle pokračovat. Přejí si nalézt nějaký smír – s ní a se všemi, které mám rád, nenalézám však odvalu zjevit všem pravdu. A ona stále častěji naléhá: Kdy už se konečně rozhodneš? Copak nemáš ani trochu slitování?

S kým?

Se sebou. Se mnou! Jak můžeš se mnou takhle zacházet? Pláče.

Její muž odjel. Zůstala na týden úplně sama, jednou zůstane docela sama jen se svými kameny, ty jsou milosrdnější než já. Jaký osud jsem jí to připravil? Pláče. Tak pro mě zalži, když už kvůli mně nedokážeš říct pravdu!

Doma řeknu, že jedu k příteli, který vdává dceru.

To je dobře, řekne žena, jsi doma pořád sám, aspoň se trochu rozptýlíš. A stará se, jaký dárek bych měl vybrat přítelově dceři. Na cestu se mi chystá upéct bábovku.

Přece na svatbě bude jídla dost! Ještě se políbíme na rozloučenou. Taková hanba. Jak s ní můžu takhle zacházet!

Přijeli jsme do podhorské boudy; v nevelké, dřevem vykládané hale, ačkoliv venku ještě nezačalo jaro, kvetou tropické rostliny a pnou se liány, černý knírač leží líně a oddaně u nohou strážkyně vchodu. Zatrne mi vždy, když předkládám průkaz, který mě usvědčuje, ale vrátné málo záleží na cizích nevěrách, má své vlastní starosti a moje milá v ní budí důvěru. Ženy spolu rozmlouvají, jako by se odedávna znaly, zatímco knírač na mě bez zájmu hledí, zatímco čekám v cizí hale jako věrný nevěrný pes.

Náš pokoj má vyhlídku na jezero. Chvíli se díváme na opuštěnou hladinu, pak se obejmeme. Chce vědět, jestli se mi tu líbí, jestli jsem rád, že tu jsem s ní. Ujišťuju ji, že ano. Ve chvílích rozkoše si šeptáme tak jako po všechna ta léta, že se milujeme.

Ještě před večeří se pustíme na procházku. Obcházíme jezero a pokračujeme lesem, až se ocitneme na rozlehlé pláni, v jejímž středu sedí snově rozložitá dřevěná stavba: soustava střech, věží, sil a kovových jícňů. Je to nejspíše mlýn na kámen anebo budova, v níž se drtí staré bankovky, cenné papíry a tajné dokumenty, vozí je sem nákladními auty, jež teď odpočívají na liduprázdném nádvoří. Nikde nezahlédneme živou duši, jen několik kavek křičí pod vysokou dřevěnou věží. Chvíli jsme čekali, jestli se přece jen v některém z oken neobjeví tvář, někdo nevykřikne, abychom se klidili. Ona také s úzkostí vyhlíží, zda odněkud z temnot nevystoupí zjevení, ale neděje se nic, jen pootevřené dveře občas zavržou ve větru. Vstoupíme jimi. V hale, kde vše pokrývá vrstva šedivého prachu, se tyčí kovová masa stroje. Velká, nehybná kola se mastně lesknou v šeru. Vystoupáme po narezlých železných schodech na prkennou plošinu nad strojem. Úzkým okénkem vidíme les a za ním část jezera, které tmavne v nadcházejícím večeru. Po nebi táhnou napité tváře, jejichž nosy jsou zarudlé. Ve škvírách stěn anebo střechy pobroukává vítr. Máš ty mě vůbec ještě rád? zeptá se. Odhrne jakési staré pytle a hadry, svlékne si plášť i sukni z jemné kůže a položí je na zčernalá prkna, milujeme se na špinavé plošině v opuštěném mlýně.

Šero stírá její rysy. Vidím ji teď, jakou jsem ji vídal v době, kdy jsme se poznali. Jako bych se do těch dob vrátil, anebo ještě spíše jako bych se ocitl mimo určitý čas. Jsem s ní mimo všechno, a tato prázdnota mě uhranuje. Houpám se na vlnách, vznáším se ve své síti tak vysoko, že se z ní nedá pranic zahlédnout.

Prkenná podlaha vrže, vítr skřípe nějakým uvolněným plechem, ve vzduchu víří zrníčka prachu, ale to všechno spíše zvyšuje ticho tady, naprostou oddělenost. Můžu jí nahlas říkat něžná slova, ona mi odpovídá. Pak ležíme vedle sebe už ve tmě. Vnímám známou vůni jejího těla a pach kamene a dřeva, náhle mi připadne, že tuhle prostorů znám, už jsem v ní kdysi pobýval. Ledově se mě dotkne úzkost, i když se mi nejspíš jen připomněly dřevěné baráky z pevností mého dětství anebo možná půdy kasáren, kde jsem vynuceně pobýval, kde kralovala smrt. Právě v téhle chvíli se mi smrt připomene.

Úzkost mě neopouští, ještě znovu se milujeme, tisknu ji k sobě v temnotě této odloučenosti, ve vlastním vytržení, tisknu se k ní vděčný, že tu dlí se mnou, že se mnou vystoupila až sem do místa, které připomíná spíš obraz nějakého vyvýšeného pekla, kde se na prach drtí kosti hříšníků, než místo určené k milování.

Zničehonic se otáže: Miluješ se taky se svou ženou?

Její otázka mě vrhne zpět do tohoto času.

Nechci, abys spal ještě s nějakou ženskou, chci, abys byl jen se mnou! Odtahuje se ode mě. Slyšíš ty mě vůbec?

Slyším ji. Co mám odpovědět, jak odehnat její otázku, jak odehnat ji, když leží vedle mě, když nechce nic víc, než abych vyvodil důsledky z toho, že ji právě objímám, že ji k sobě už několik let tisknu, volám ji k sobě a spěchám k ní na její zavolání. Ubohost mého postavení i mého počínání se na mě naválí a zdusí ve mně všechna slova.

Odstrčí mě, kvapně vstane, vypráší sukni a oblékne se. Chvilí štrachá v kabelce, pak rozškrtne zápalku a běží dolů po skřípajících schodech. Co si vlastně o sobě myslíš? ptá se, když jsme opět v pokoji. Myslíš si, že si musím dát všechno líbit, že bych už druhého takového

nenášla? Možná že by opravdu nenašla druhého, kdo by s ní takhle nakládal, řekne ještě, kdo by s ní zacházel jako s pouliční holkou.

Nikdy se jí nevyptávám, jak žije se svým mužem, teď však řeknu, že přece také není sama.

Co tím myslím? To, že má muže, se mi moc hodí. Kdyby byla sama, už bych se na ni dávno vykašlal, bál bych se o své skvělé manželství.

Před několika týdny jsme spolu byli v kině. O přestávce si všimla, že v řadě před ní sedí její muž s cizí ženou. Od té chvíle, postřehl jsem, už nedokázala setrvat pohledem na plátně. Po představení mě kvapně políbila, nesmím se zlobit, že mě teď musí opustit, a rozběhla se za těmi dvěma. Příštího dne jsme se jako obvykle setkali. Měla oči oteklé od pláče a od nevyspání. Tuhle ženskou, vysvětlila mi, jí manžel stále zapíral, konečně ho přistihla. Celou noc probděli, pověděla mu, co asi nikdy nezapomene, připomněla mu, co by byl bez ní. Nakonec mu dala na vybranou: buď zůstane jen s ní, anebo ať si sbalí věci a jde. Musel jí slíbit, že zůstane s ní!

Polekal jsem se, že i ona musela slíbit něco podobného. Řeč o sobě a o mně však nepřipustila, se mnou to bylo něco zcela jiného. Ona mě přece nikdy nezapírala ani neskrývala.

Jsem odporný, křičí teď na mě, nejdřív ji dostanu do tak potupného a zahanbujícího postavení, nikdy si nemyslela, že ji něco takového může potkat, a pak mám ještě tu nestoudnost jí je vyčíst.

Rozvzlyká se.

Jak dlouho už naslouchám jejím vášnivým obžalobám, které považuje za bezchybné? Jediným viníkem v nich jsem já a nemám naději se obhájit.

Převlékne se a upraví si oči. Půjde si sednout do lokálu a nepřeje si, abych chodil s ní.

Chce, abych ji přesvědčoval, že má zůstat se mnou, anebo mi dovolit, abych šel s ní. Má mě ráda, žádá si jen, abych se rozhodl pro ni, bojí se, že by mě jinak mohla ztratit. Aby mě neztratila, raději odejde. Bouchne za sebou dveřmi.

Na vedlejším lůžku, tak blízko, že bych se jej mohl dotknout, leží její rozevřený kufřík. Hned vedle něho kožená sukně, dosud na ní lpí šedivý kamenný prach.

Zahrada Eden, jak ji viděl před dvěma tisíci lety učený rabbi, má dvě brány zdobené rubíny. U každé stojí šedesát tisíc utěšitelů. Jásavá krása tváře každého z nich se třpytí jako zář nebeské klenby. Když se objeví člověk spravedlivý a věrný, svléknou ho z oděvu, v němž vstal z hrobu, a obléknou ho v osm hávů z oblaků slávy, na hlavu mu posadí dvě koruny, jednu z drahokamů a perel, druhou z parvajimského zlata, do ruky mu dají osm snítek myrty a řeknou mu: Jdi a pojídej svoji krmi v radosti!

Každá osoba podle úcty, již si zaslouží, má svoji komnatu, z ní vytékají čtyři prameny: jeden z mléka, jeden z vína, jeden z balzámu, poslední je medový. Šedesát andělů se vznáší nad každým ze spravedlivých a věrných. Opakují mu: Jdi a pojídej v radosti med, protože ses věnoval Tóře, která se přirovnává k medu, a pij víno, protože ses věnoval Tóře, která se přirovnává k vínu.

Pro spravedlivé už není noci, noční čas se jim promění ve tři období bdění. V prvním se spravedlivý stane dítětem a vstoupí mezi děti a těší se s nimi dětskými hrami. V druhém se stane mladíkem, vstoupí mezi mladíky a těší se jejich hrami. V třetím se stane starcem, vstoupí mezi starce a těší se jejich hrami. Uprostřed zahrady Eden roste strom života, jeho větve se pnou nad celou zahradou a skýtají pět set tisíc druhů ovoce – všechny odlišné vzhledem i chutí.

Spravedliví a věrní jsou rozděleni do sedmi tříd a uprostřed nich Svátý Věčný, požeňáno budiž Jeho jméno, a vykládá jim Písmo tak, jak bylo řečeno: Vyhlédnu si v zemi věrné, aby se mnou přebývali.

Když jsem se k ránu vzbudil, uvědomil jsem si, že jsem v pokoji sám. Její sukně i kufřík zmizely. Bylo zvláštní, že jsem se nevzbudil, když si věci balila, mám spíše lehké spaní.

Sešel jsem do haly, kde hovorná recepční zalévala květiny.

Paní spěchala na ranní vlak, sdělila mi. Zeptala se ještě, dokdy chci zůstat já. Ale neměl jsem důvod, abych zůstával. Vrátil jsem se do pokoje a začal si balit věci. Uvědomil jsem si, že nad všemi mými pocity převládá úleva.

Byli jsme vyhnáni z ráje, ale ráj nebyl zničen, napsal Kafka. A dodal: Vyhnání z ráje bylo v jistém smyslu štěstím, neboť kdybychom nebyli bývali vyhnáni, musel by být zničen ráj.

Představa ráje v nás trvá a tím v nás trvá i představa družnosti. Neboť v ráji není osamělosti, člověk tu dlí ve společnostích andělů a v blízkosti boží. V ráji budeme vřazeni do vyššího a věčného řádu, který se nám odpírá na zemi, kam jsme vrženi, kam jsme vyvrženi.

Toužíme po ráji a toužíme uniknout z osamělosti.

Pokusíme se uniknout tím, že hledáme velkou lásku anebo těkáme od člověka k člověku v naději, že si nás konečně někdo všimne, zatouží se s námi setkat anebo aspoň promluvit. Někdo z téhož důvodu píše básně anebo protestuje, provolává slávu, přátelí se s hrdiny televizních seriálů, věří v bohy anebo v revoluční soudružství, stane se udavačem, aby byl vlídně přijat aspoň v policejní úřadovně, anebo stiskne druhému hrdlo. I vražda je setkání člověka s člověkem.

Z osamění může člověka vyvést nejen láska, ale také nenávist. Nenávist se mylně pokládá za protiklad lásky, ale ve skutečnosti jí stojí po boku a protikladem obou je osamocení. Často si namlouváme, že nás k sobě váže láska, a přitom nás k sobě poutá už jen nenávist, i té dáme přednost před osamělostí.

Nenávist nás bude provázet, dokud nedokážeme přijmout osamění jako svůj možný či spíše nutný úděl.

Když jsme se vrátili, ostatní už popošli i s nářadím kousek vzhůru k lavičkám, na něž se sice nehodilo usednout, ale na něž se daly dobře postavit láhve s pivem.

Parták hodně kouřil a mluvil. Všem nám slíbil lepší práci, pokud se mu ovšem podaří získat v podniku vliv. Poslal by nás uklízet na stavby, kde se sice někdy chytí zabíračka, ale dá se víc vydělat. Já

bych mohl postoupit na jeho místo, to by zařídil. Bez odkladů by provedl významné změny. Pokusil by se zavést lehkou mechanizaci, také by zajistil, aby nás dopravovali přímo na pracoviště. Ušetřila by se tím spousta času, víc by se vydělalo, naše příjmy by mohly stoupnout. Tak by se staral on, zatímco ti, kdo vedou čištění dneska, na všechno kašlou, starají se leda o vlastní prémie a spoléhají se na úchyláky, co chodí navonění jako tuzexové štětky.

Parták byl stále rozčilenější, také nejistější. Umlkal, jen když si přihrnul z láhve anebo když se ohlížel směrem k věznici, odkud očekával, jak se zdálo, záludný úder.

Ať si nemyslíme, že se něčeho obává, uměl si v životě poradit, a že se dostal do složitých situací. To nám ještě nevykládal, jak před lety, když se zaváděly nadzvukové devatenáctky, se stalo, že stroj, sotva se odlepil, nasál holuba anebo jakou potvoru, hned šel zase k zemi. Pilotoval ho jeho kámoš, Lojza Havrda. Měl se hned katapultovat, to dá rozum, ale že byla mašina úplně nová, neodhodlal se ji opustit. Byl pochopitelně venku z ranveje, a jak se snažil miga ubrzdit, začal s sebou brát všechno, co měl v cestě: keře, prázdné barely i makety před hangárem. Nejhorší že to hnal rovnou proti barákům mužstva. Leželi zrovna o poledním klidu, když někdo vykřikl: Pryč z cimry! On vyhlédl oknem a viděl osmitunového obra našlapaného štávou, jak se žene přímo na ně. Nikdo si nedovede představit, co se dělo, vyskakovalo se zadními okny. On jediný zůstal a koukal, jak se Lojza rve s tou mašinou. Byla to fantazie, ale pár metrů před barákem ji ubrzdil. Ted', samozřejmě, měl co nejrychleji vypadnout z mašiny, ale on nic! A tehdy parták nezaváhal, skočil oknem a hnal se ke stroji. V kabině našel Lojzu v krvi, nemohl se sám ani pohnout. Vyprostil ho z řemenů a na zádech snesl dolů. Teprve když kamaráda dovlekl na barák, napadlo ho, že to celé mohlo jít do luftu i s nimi.

„A bouchlo to?“ zeptal jsem se.

Parták zaváhal, jako by si nemohl vzpomenout, pak zavrtěl hlavou. „Přijeli hasiči a začali hned stříkat pěnu.“

„Víte, že von mi dal vobraz?“ řekla mi paní Venuše.

„Kdo?“ nepochopil jsem.

„Můj dědek přeci. Asi před měsícem. Velkej vobraz, co měl nad postelí.“

„Olej?“

„Marii s Ježíškem. Přeci mi řek: Vemte si ten vobraz, paninko, už na něj stejně nevidím.“

Pivo bylo dopito. Mladíček sebral prázdné láhve do své velké brašny, že je vrátí do samoobsluhy. Šel pomalu, jako by ho cesta do kopce zmáhala.

Také mně se dýchalo těžce. Nad městem se zavřel příklop, kouř s mlhou se válely přímo v ulicích.

Myslel jsem si, že se hned tak neuvidíme, že rozhodla i za mě. Neodjela jenom uprostřed noci z podhorské boudy, odešla ode mě, moudře se ode mě vzdálila. I když na mě občas ráno zacivěl nastávající den vyhaslýma očima, vnímal jsem stále ještě úlevu.

Skoro měsíc jsme oba mlčeli, pak jsem jí zavolal, abych se zeptal, jak se jí daří.

Leží už skoro týden, sdělila mi, nemůže se ani pohnout, jak jí je zle. V jejím hlase zněla bolest, výčitka, také něha. Najednou si uvědomuju, že jsem celou dobu čekal na ten hlas. Je mi pořád blízka, tak blízka, že mě dokáže několika slovy rozechvět.

Proč ses tak dlouho neozval? řekne. Ty ses urazil? To já se mohla urazit po tom, cos mi udělal!

Tím mi říká, že mě stále miluje, čeká mě. Za hodinu jí podávám purpurovou gerberu a políbím ji. Rty má seschlé.

Odjela ven, když jsem se neozval, sázela stromky, namohla si zřejmě záda, tři dny ležela bez hnutí sama na chalupě.

Belhá se k posteli a já napouštím do vázy vodu.

Našla ji sousedka a zavolala sanitku, v nemocnici ji napíchali, aby se dostala aspoň na autobus. A já jí ani nezavolal! Ty bys na mě opravdu dokázal tak rychle zapomenout? ptá se.

Řeknu, že na ni nezapomenu, co živ budu, ale jí přitom tane na mysli obvyklá otázka: co z toho ona má, když leží někde opuštěná?

Tys nikdy neuvažoval o tom, že bys zůstal úplně se mnou?

Zkoumá mé odhodlání, moji oddanost, zapomíná, že bych s ní mohl těžko zůstat, i kdybych chtěl, má přece svého muže. Snad ho je připravena odložit, já ji jen o to nikdy nepožádal, nikdy jsem se neodhodlal k takové domluvě.

Jako by bylo vůbec možné, abych o tom neuvažoval.

Ale co z toho mám? ptá se.

Co má z toho, že jsem dny a noci přemítal o tom, jak budu, jak budeme žít, když se nic nezměnilo, když stejně nejsem s ní, když s ní setrávám jenom potají?

Jdu nakoupit do samoobsluhy a uvařím oběd.

Jsi na mě tak hodný, řekne. Když máš čas! Když máš okénko, do kterého se ti vejdu.

Chci umýt nádobí, ale prosí, abych už všeho nechal a byl teď s ní. Leží. Držím ji za ruku. Dívá se na mě, její pohled mě jako vždy stahuje do hlubiny, do níž se už nevtěsná nic a nikdo kromě ní.

Ptá se mě, co jsem dělal celou tu dobu.

Vyprávím o tatínkovi, o synovi, pokouším se vypovědět, o čem jsem psal, ale ona chce vědět, jestli jsem na ni myslel, jestli jsem na ni myslel každý den.

Odešla ode mě uprostřed noci a nechala mě v cizím hotelu a potom ještě několik týdnů o samotě, abych poznal, jak bezútěšně bych bez ní žil. Začínám chápat, že odešla proto, aby mě konečně pohnula k rozhodnutí.

Ptá se: Jak můžeš takhle žít? Jak můžeš věřit, že něco napíšeš, když žiješ pořád ve lži?

Dívá se na mě se starostlivou láskou. Doufá, že konečně v sobě najdu sílu, abych začal žít pravdivě, tedy, abych poslušen svého srdce zůstal jenom s ní. Věří, že mi rozumí. Už tak dlouho mě vyzývá,

abych opustil nedůstojný život ve lži, nenapadlo ji, že tím mě i vyžívá, abych opustil ji. Má pravdu, musím se k tomu rozhodlat.

Na stolku vedle lůžka má připraveno několik knížek. Beru tu vrchní – povídky od Borgese. Předčítám jí jednu z nich. Vypráví o mladíkovi, kterého ukřižují za to, že se nedovoleně miloval.

Příběh zní našim uším příšerně, zvykli jsme si na to, že není nedovolené lásky, anebo přesněji, že lásce je vše dovoleno.

Naslouchá mi pozorně, tážu se, mám-li číst ještě jednu povídku.

Už pojd' radši ke mně!

Na svoje bolavá záda si nevzpomene, tiskne se ke mně a sténá rozkoší: Ty můj drahý, já tě tolik miluju, a ty mě trápíš! Proč mi pořád ubližuješ, když víš, že už ti nikdy s nikým nebude tak dobře, už tě nikdo nebude mít tak rád?

Ještě jednou ji obejmou a už musím spěchat, za chvíli se vrátí její manžel.

Přijdeš zítra zase?

Její něžné prsty, její ústa, její oči: Nikdo tě už nebude mít tak rád jako já! Nikdo se nebude s tebou tolik milovat! Proč si nepřiznáš, že jsi můj? Pojd', ujedeme spolu. Umilujeme se k smrti! Proč se zdráháš, když víš, že se to má stát? Přece by to nemohlo být tak dokonalé, kdyby na tom bylo něco špatného.

Dívá se na mě, dívám se na její tvář. Za ten čas se proměnila, ubylo v ní něhy a okouzlenosti, přibylo únavy, anebo dokonce trpkosti. Zestárla. Poslední léta stárla i vedle mě, v mém objetí, v marném očekávání, při zlých snech a v záchvatech pláče. Během probdělých nocí jí přibývalo vrásek, a já je dokázal slíbat jen na chvíli.

Uvědomil jsem si náhlou lítost, či dokonce soucit a slíbil, že zítra určitě přijdu.

Už jsme se blížili stanici metra. Mohli jsme pozorovat davy lidí, kteří z potřeby co nejrychleji se přemístili z místa na místo dobrovolně sestupovali do nehostinného podzemí. V okolí stanice vždy přibývá nečistoty, trávník se téměř ztrácí v množství papírů

a odpadků, trávníky ovšem my neočišťujeme, i kdyby je smetl zcela pokrylo. Všiml jsem si, že mladíček se za námi opoždí, pak se úplně zastavil, opřel se o lucernu a znehybněl.

Vrátil jsem se k němu. Jeho bledý obličej ještě pobledl a na čele mu vyrazily kapičky potu.

„Co ti je?“ zeptal jsem se.

Podíval se na mě, ale neodpověděl. Pravou rukou stále držel škrabku, levou si tiskl pod žaludek.

„Bolí tě tam?“

„To nic. Někdy mě to chytne.“

„Neměl bys k doktorovi?“

Řekl, že to většinou přejde samo.

Ale nepřipadalo mi, že by ho bolest přecházela. Navrhl jsem, že bych ho k doktorovi doprovodil. Parták nás propustil bez námitek. „Jestli budete včas hotoví, tak víte, kde nás najdete!“

Cesta do nemocnice netrvala ani dvacet minut, ale stejně mi připadala dlouhá. V autobuse se mi podařilo mladíčka usadit na místo pro tělesně postižené. Mlčel. Ze své pošťácké brašny si vytáhl vojensky nazelenalý, ušpiněný kapesník a otíral si jím čelo. Kdo mu pere prádlo? Nevěděl jsem o něm nic, neměl jsem představu o místě, kde přespává.

Vystoupili jsme před nemocnicí. Nabídl jsem mu, aby se o mě opřel, ale zavrtěl hlavou. Zuby měl zaťaté, nenaříkal si však.

Sestřička, u níž jsme se hlásili, se hněvala, že u sebe nemáme ani kousíček nějakého průkazu, nakonec přijala údaje, které jí mladíček sdělil, a poslala ho do čekárny, která skličovala tichem i svou šerou prostorou. Sedli jsme si na otřískanou lavici, mladíčkovi stále po tvářích stékal pot.

„Asi ses včera moc rozčilil. Při tom koncertu.“

„Kdepak, to bylo fakt ohromný.“ Po chvíli dodal: „Já vždycky chtěl hrát v nějaký slušný kapele, ale my měli v děcáku takovýho ředitele..., podle něj muzika nebyla slušný zaměstnání, každej jsme

museli dělat něco pořádného, třeba brousit na fortunece anebo šnytovat podrážky – on byl vyučenej švec.“

Svlékl si vestu a položil ji vedle sebe na sedadlo. „Já to klukům nikdy neřek, co dělám. Teda o týhle parádě!“

„A musíš to dělat?“

„Vždyť mi vyměřili důchod – každěj mukl na šatonech bere víc!“ Zbledl, jak ho sevřela bolest.

Určitě by mě v jeho věku také pokořovalo dělat metaře. Pokořovalo by mě to i dnes, kdyby mi nezbyvalo nic jiného, kdybych byl tak jako on opravdovým metařem.

Najednou jsem si uvědomil, jak málo jsem tím, za koho se vydávám. Co vůbec má můj osud společného s osudem těch, jimž se stavím po bok? Co bylo pro mladíčka zoufalým údělem, mohlo být pro mě nejvýše trochu urputnou hrou, v níž jsem zkoušel svoji vytrvalost, jíž jsem se dokonce pyšnil a zároveň jsem se bavil nečekanými výhledy, které mi má hra přinášela. Zastyděl jsem se. Také jsem sundal svoji kazajku, sbalil ji vedle sebe a rozhodl se, že už ji víckrát na sebe neobléknu.

Znovu si otřel pot.

„Nemáš žízeň?“ napadlo mě.

„Napil bych se, to fakt jo!“

Šel jsem tedy shánět sklenici.

Na sousedním pavilonu jsem před deseti lety pracoval. Docházel jsem třikrát v týdnu, oblékl si bílé kalhoty a bílou vestu, na níž obvykle chyběl aspoň jeden knoflík, ale opravdový sanitář se ze mne stejně nestal.

Kdy se člověk stane opravdově tím, za koho se jinak jenom vydává? Nejspíš tehdy, když se ocitne na místě, odkud už nemůže, nedokáže anebo nechce uniknout, na místě své trýzně. Opravdovost se vždy pojí s trýzní, protože člověku zavírá všechny brány k úniku, protože ho vede na okraj propasti, do níž se může kdykoliv zřítit.

Sestřička v příjmu mi půjčila sklenici od marmelády, sama mi do ní natočila vodu. Ale když jsem se vrátil do čekárny, mladíček už byl v ordinaci.

Posadil jsem se, sklenici s vodou jsem postavil vedle sebe.

I ten, kdo se dokáže prolhat celým životem, nevyhne se aspoň té jediné opravdové chvíli, z níž není úniku, z níž se nelze vylhat ani vykoupit.

Vytanul mi ten den, kdysi jsem seděl v jiné, stejně nemocniční čekárně. Kdybych ti teď zavolal, jestlipak bys za mnou přišla?

Zase čekáš v nemocnici? S tatínkem se něco stalo?

Je mu špatně, ale teď tu jsem s někým jiným. Zametali jsme spolu, udělalo se mu zle na ulici.

A tys ho vzal do nemocnice. Vidíš, jak jsi hodný. Vůbec ses nezměnil za tu dobu!

Potřeboval opravdu pomoc. Má pryč játra. Napsal jsem mu ven o lék, ale zatím nedošel.

Mně bylo mockrát zle za tu dobu. Tak zle, až jsem myslela, že bude úplný konec.

To jsem nevěděl.

Jak bys to mohl vědět? Musel bys mi aspoň zavolat. Na to ti přece nezbýval čas, když utěšuješ nemocné. Musí to být skvělý pocit pomáhat druhým. Nejlíp chudým a potřebným. To byl nápad tvé ženy s tím lékem?

Je mi líto, jestli ti bylo zle.

Nemusíš se rozteskňovat. Bylo mi hodně zle, ale tobě je asi huň, když ses dal na dobročinnost. Co si chceš o sobě namlouvat? Nepřipadá ti trochu laciné takhle se ze všeho vylhávat?

Nevylhávám se z ničeho. Nemůžeš přece o mně soudit jen ze svého hlediska.

A jak tedy mám o tobě soudit? Vzpomeneš ty si někdy ještě, cos mi říkával, když jsme bývali spolu? Myslela jsem, že to všechno pro tebe taky něco znamenalo, něco opravdového, z čeho se nedá jen

tak odejít. A ty mě zatím zkoušíš vyměnit za nějaké dobré skutky! Proč už zase mlčíš? Došlo ti vůbec někdy, žes mě oklamal?

Kafka usiloval být opravdovým ve svém psaní, ve svém povolání i ve své lásce. Zároveň věděl anebo aspoň tušil, že člověk, který chce žít opravdově, volí si trýzeň a odříkání, mnišství, jež se rozhodlo sloužit jedinému Bohu a tomu vše obětovat. Nemohl být zároveň opravdovým spisovatelem i opravdovým milencem, či dokonce manželem, i když toužil být obojím. Na kratičký okamžik opětovně podléhal přeludu, že stihne oboje, tehdy také napsal většinu svých děl. Vždy znovu však prohlédl, ustrnul, znehybněl v trýzni. Pak buď odložil rukopis a už se k němu nevrátil, anebo zrušil všechny své závazky, prosil své milenky, aby ho opustily.

Jen pošetilci, jimiž oplývá naše převratná a nemnišská doba, věří, že mohou spojit všechno se vším, od všeho trochu vzít a trochu ustoupit a ještě něco vytvořit, něco úplného prožít. Pošetilci se o tom navzájem ujišťují, dokonce se vzájemně odměňují řády a vyznamenáními, které jsou právě tak málo opravdové jako oni sami.

Také já se choval v životě pošetile, abych si ulehčil svoji trýzeň, nedokázal jsem opravdově ani milovat, ani opustit, ani zůstat sám jen se svou prací. Tak jsem možná promarnil, po čem jsem kdy v životě prahl, a navíc jsem oklamal ty, které jsem toužil mít rád.

Mladíček se konečně objevil ve dveřích: „Vy tu na mě čekáte celej čas s tou vodou?“ Dostal injekci a doktor mu přikázal dva dny klidu. Nabídl jsem mu, že ho doprovodím domů, ale odmítl mě. Chvilíčku, pokud by mi to nevadilo, by ještě poseděl, pak bychom se mohli vrátit za ostatními.

„Když jsem byl malej,“ vzpomněl si, „někdy na mě odpoledne čekávala před školou bába. Vzala mě vždycky s sebou do automatu, do Dukly v Libni, kousek od sokolovny, jestli to tam znáte. Dala si pívko a mně zmrzlinu. A když si dala druhý, já dostal druhou taky, ona byla spravedlivá. A jak hrála na harmoniku!“ Mladíček vzdychl;

radši jsem se neptal na její osud, připadlo mi, že všechno, co je s ním spojeno, bude jistě poznamenáno něčím neblahým.

Venku se mezitím spustil drobný déšť. Mladíček si oblékl svoji oranžovou vestu, ale já – věren slibu, který jsem si právě dal – jsem si svoji nesl sbalenou pod paží.

Všechno v životě spěje ke konci, kdo se konci vzpouzí, propadá pošetilosti. Otázkou jenom je, co konec vlastně znamená, jakou proměnu ve světě, z něhož nic nemůže zmizet, dokonce ani smítko a také ani jediný záchvěv účasti, anebo dokonce něhy, ani jediný akt nenávisti či zrady.

Potřeboval jsem odjet do hor, kam mě posílal lékař, také má milá si potřebovala odpočinout. Práce ji zmáhala, stěžovala si, že je stále unavená. Obrábět hmotu, bušit často celé hodiny do kamene znáví i silného muže, ale věděl jsem, že má na mysli jinou únavu. Vyčítá mi, že musí setrvat v hraničním prostoru lásky a zrady, setkání a rozchodů, v prostoru, který jsem prý já vymezil a kde se tak rychle spotřebovávají síly, vyčerpávají se beznadějným snažením i marným vzdorem.

Mohli bychom odjet někam spolu. Víím, že si přeje aspoň jednou začas pobýt úplně se mnou. Zmíním se o té možnosti. Souhlasí, a já vzápětí zapochybuj, zda opravdu po té společné cestě toužím, zda bych si víc nepřál zůstat sám. A co když mi žena navrhne, že mě doprovodí? Lekám se dopředu, jaké výmluvy, jaké lži si budu vymýšlet, lekám se jako nenapravitelný zločinec, který ví, že konečně už musí být přistižen.

Ale žena nic takového nenavrhne, nepodezírá mě. Řekne, že mi pobyt v horách prospěje. Člověk potřebuje čas od času změnit prostředí. Tatínka za mě navštíví, nemusím o něho mít obavu, je mu teď dobře.

Vím, že má žena je ponořena do svého světa. Ten, jak jen je možno při její práci, jež ji svádí dohromady s lidskou bolestí i s utrpením, jaké působí nemocný duch, se vzdaluje skutečnému světu. Nikdo

si v něm nepřeje nikomu ublížit, zlo se v něm vyskytuje jen jako potlačené, neprobuzené či zbloudilé dobro a zrada se zdá stejně nepochopitelná jako vražda.

Koho to ve mně vidí, když vedle mě uléhá, když se ke mně tiskne a šeptá, že je jí se mnou dobře? Čím si zdůvodňuje svou opakovanou a stále znovu zklamávanou důvěru? Anebo věří, že se přece jen jednou ukáží být té důvěry hodeni?

Má milá si všimne mých rozpaků: Chceš ty vůbec, abych jela s tebou?

Neodpovím dost rychle, dost přesvědčivě nepřisvědčím, nejistota mi hledí z očí, ona pláče. Tušila, že se nakonec vyděsím, už mě zná, ztratil jsem pojem o svobodě, sám sebe si nevážím, stal jsem se otrokem přeludu svého zkurveného manželství, už se neobejdu bez svého chomoutu a jí se jej snažím nasadit, co to z ní chci udělat, jak si dovoluju s ní takhle zacházet, tak ji ponižovat?

Pokouším se ji utěšit, ale pláče stále víc, pláč jí otrásá, nedá se utiшит: to je konec, naprostý konec, nikdy už se mnou nikam nepojede, už nikdy mě nechce vidět!

Cítím úlevu a zároveň lítost.

Ještě ke mně vzhledne, její nebeský pohled, kterým mě vždy zláká do hlubiny, zkrvavěl, jako by v něm právě zapadalo slunce. Políbím oteklá, zošklivělá očička, také ruce, které mě tolikrát objímaly, které se mě něžně dotýkaly: nechápu, proč pláče, přece si přeju, abychom jeli spolu, prosím ji o to.

Ještě se rozmyslí, ať jí odtamtud zavolám.

A jsem sám až v Nízkých Tatrách. Chodím po loukách, které voní vláhou, nade mnou na horských svazích dosud leží sněh. U večere si povídám se starým lékařem o józe, vypráví mi o podivuhodných vlastnostech léčivých bylin. Chodím po lesních cestách a těším se z ticha kolem sebe, v té samotě se usebírám, i když vím, že je dočasně kratičká, stejně jako úleva, kterou pocítuji; skřípec, na němž sám sebe natahuji, čeká, je ve mně.

Dívám se vzhůru na vzdálené vrcholy – nad nížinou se vznáší mlha. Dívám se zpátky, kde se převalují vlny, mořský příboj řve a odnáší moji podobu uhnětenou z písku, ona se koupe v opuštěných vodách, půda se černá, cestu přetíná stále hustší spleť kořenů, nad vrcholy stromů temně přeletují krkavci. Jdu s ní mezi skalami, až se ocitneme uprostřed zasněžené pláně, obejmu ji: je to možné, že se tolik milujeme?

A padají noci, vězeňské noci, noci dlouhé jako život, její tvář nade mnou, má žena vedle mě, jsem sám se svou láskou, se svou zradou. Ona se ke mně v noci naklání, zve mě k sobě, volá mě k sobě navždy: odejdeme spolu, miláčku, budeme šťastni. A já se opravdu za ní vydám, jdu tmou, běžím chladnými ulicemi, které jsou pusté, jsou liduprázdné tak, jak je nemohla vyprázdnit ani nejhlubší noc, to já je vyprázdnil, vleču se ulicemi mrtvého, zledovatělého města a vstupuje do mě úzkost, náhle se ve mně ozve hlas, až ze dna mé bytosti se ozve a táže se: co jsi to udělal? V půli cesty se zastavím a v úprku se vracím tam, odkud jsem vyšel, po bok své ženy. Tak si počínám noc co noc, než si náhle uvědomím, že nechci odejít, nechci se už táhnout zmrtvělým městem, aspoň zatím. Řeknu si: zatím, a konečně mě přemůže úlevný spánek.

Také ona se prozatím smíří, že čekala nadarmo, ale po čase se opět zeptá, proč jsem nepřišel, co se to se mnou děje? Mám ji přece rád, je nám spolu blaze, proč se tedy nedokážu rozhodnout? Hledá vysvětlení, uvádí za mě věcné a rozumné důvody, které ihned vyvrací, zlobí se na mě, pláče, zoufá si nade mnou, nad mou nehybností, zarudlostí, necitelností, nad mým zápecnictvím. Ujišťuje mě, že nemám co rozhodovat, svoji ženu neopustím teď, už jsem ji dávno opustil, jsem jí leda břemenem. A děti jsou velké, zůstanou mými dětmi, ať budu kdekoliv. Mlčky jí naslouchám, proti jejím důvodům nic nenamítám. Hlas, který mě vždy znovu zadrží, není přece důvod, nedá se ani na důvody rozložit, je nad nimi. Napadá mě, jestli je možné, že ona by ve svém nitru neslyšela znít podobný hlas, aspoň znejšíšující, když ne varovný.

Ani teď po té dlouhé době, když tu stojím uprostřed hory a nikdo na mě nenaléhá, nedovedu si rozložit ten hlas na nějaké důvody: na lásku k ženě či k dětem, na lítost či vědomí povinnosti. Ale vím, že kdybych ho neuposlechl, byl bych na tom ještě hůř, než jsem.

Snad v nás nade vším ještě zní nějaký prastarý a nezdůvodnitelný zákon – zakazuje nám opouštět naše blízké. Tušíme jej, ale předstíráme, že o něm nevíme, že už dávno není platný a můžeme jej tedy bez zábran přestupovat. Hlas, který se ho v nás dovolává, odbudeme jako hlas, který nám chce bláhově a zpátečnický zabránit, abychom ještě zaživa okusili aspoň něco z blažeností ráje.

Přestupujeme prastaré zákony, které v nás zní, a věříme, že to můžeme činit beztrestně. Člověku má být přece vše dovoleno na cestách k větší svobodě, cestou do vysněných nebes. Ženeme se každý sám i všichni dohromady za představou pozemské blaženosti a zatěžkáváme se přitom vinami, i když si je odmítáme připustit. Ale jaké blaženosti může člověk dosáhnout s duší obtěžkanou vinami? Nezbude mu, než aby v sobě duši umrtvil a připojil se k davu těch, co táhnou světem a hledají, čím by vyplnili prázdno, jež se v nich po zhynulé duši rozprostřelo. Člověk si už ani neuvědomuje souvislost mezi tím, jak žije, a mezi osudem světa, nad nímž běduje, jehož se hrozí, neboť tuší, že spolu s ním vstupuje do věku apokalypsy.

Mlha z doliny pode mnou stoupá a už ke mně téměř dosahuje. Víím, že musím skoncovat se způsobem života, který mě obtěžkává vinami, ale nevedu ho sám. Cítím se ze všech stran připoutaný, dal jsem se přikovat ke skále, aniž jsem komu donesl oheň.

Jakou cenu ještě může mít má přízeň a čeho se budu dovolávat? Jakého řádu, jaké poctivosti, jaké věrnosti?

Z mlhy se náhle vynořuje povědomá postava, ustrnu, z mlhy na mě hledí její nebeské oči: Ty by ses mě mohl vzdát?

Není jediný důvod, s nímž bych před ní obstál, můžu si leda vymýšlet výmluvy, prosit o pochopení, o odpuštění anebo o trest, ale nic z toho nemá smysl, nenabídnu jí tím úlevu.

Zavolal jsem jí, jak jsem slíbil. Řekla mi, že přijede na deset dní, už se těší. Řekla ještě: uděláme si pěkné prázdniny na rozloučenou. Ale nezdálo se mi, že tu větu myslí vážně.

Své druhy jsme našli na místě – tedy v hospodě. První nás zahlédl kapitán a dotkl se konečky prstů své čapky.

Přisedl jsem si k němu a všiml jsem si, že na tácku před ním už stačily narůst čtyři čárky.

„Slavím!“ vysvětlil mi.

Nepřipadal mi jako někdo, kdo oslavuje, spíš jako někdo, kdo zaplácne žal. Zeptal jsem se však: „Přijali vám nějaký vynález?“

„Copak jsem vám to neřek? Našli Titanic!“ Krátce se zasmál a uplivil na podlahu.

„Titanic?“

„Se vším, co tam bylo. Jen lidi zmizeli.“

„Fakt? A co se s nima stalo?“ Mladíček už necítil bolest a mohl se tedy zajímat o bolest či smrt druhých.

„Asi vyskákali,“ vysvětlil kapitán lhostejně. „Člověk přece nezůstane na lodi, když jde ke dnu. Každý čeká, že se nějak zachrání.“

Parták, který se zřejmě stále zabýval ranní návštěvou, se rozhodl, že zjistí, jak se věci opravdu mají, a zavolá na podnik. Chvilí hledal po kapsách, pak si od pana Rady vypůjčil dvě korunové mince a krokem okázale sebevědomým zamířil k telefonu.

„To muselo být fakt strašný, takhle se najednou ocitnout ve vodě,“ představil si mladíček, „a nikde nic pevného.“

„To je život,“ řekl kapitán, „vezeš se, všecko ti říká: pane, v hlavě chováš třeba celou akademii, a najednou seš ve vodě. Jdeš ke dnu – a konec!“

Číšník přinesl pivo, kapitánovi k němu přidal štamprli rumu.

Kapitán upil: „A všechny myšlenky, celý mlejny, encyklopedie, konec ledový doby – všechno ke dnu.“ Vstal a na nejistých nohou došel k okopanému biliáru. Z černé koženkové bundy mu čouhal ještě černější kovový hák namísto ruky. Hákem obratně uchopil tágo a prsty zdravé ruky je popostrčil.

Sledoval jsem běh koule, jež se přesně brala po žádoucí dráze.

„Víte, že jsem jí napsal?“ řekl mi, když se vrátil ke stolu.

„Komu?“

„Marii. Už jí taky bylo pětáctyřicet. Kdyby se chtěla vrátit.“

„A odpověděla vám?“

„Včera to přišlo zpátky. Adresát neznámý. Prej je neznámá!“

„Asi se odstěhovala.“

„Člověk byl a najednou je fuč. A jde se ke dnu!“

Kapitán se odvrátil ke sklenici a něco si pobroukával a tiše počítal. Snad nějaký nový a převratný vynález anebo dny, které strávil v osamění. Anebo jen počet šťouchů v partii, kterou právě hrál. V jeho tváři tkvěl smutek a možná že v jeho básnivě mysli právě zmíral, rozpadal se nějaký, třeba už poslední jasný obraz. Znovu se ke mně vrátil pocit zahanbení, že tu sedím a okukuji ho. Nejvyšší čas, abych se zvedl a vzdálil se všemu metařství. Rozhlédl jsem se po ostatních, jako bych čekal, že vytušili můj záměr, ale byli zabráněni do svých starostí.

Od biliáru už zase na kapitána volali. Chvilí předstíral, že je neslyší, anebo je opravdu neslyšel, pak se vztyčil, držel se pevně židle, přehmátl na opěradlo mé židle, pak se přidržel stolu a podél stěny došel ke kulečníku, uchopil tágo do svého háku, chvíli se soustředoval, než udělal kouli rychlost. Pozoroval jsem, jak se červená koule sune po zeleném sukně, jak osaměle míjí ostatní koule, aniž se jich dotkla, aniž se jim vůbec přiblížila.

„Už byste radši neměl pít,“ řekl jsem mu, když se vrátil. Upřel na mě zamžené oči. „A proč?“ Tou otázkou mi připomněl spolužáka mé dcery, který před lety ukončil svůj život v severním cípu ostrova Žofín.

Ale to už se vracel parták od telefonu. Rudý ve tváři, jako by se o něho pokoušela mrtvice, dosedl těžce, vzal sklenici, přiblížil ji k ústům a zase ji oddálil. „Tak máme novýho dispečera!“

„Že by vás?“ hádala paní Venuše.

„Nechte si vtipy, Zoulová, na to mám zrovna náladu!“ Odmlčel se, aby nám poskytl čas hádat, pak oznámil: „Toho hajzla vyjebanýho máme!“

„Frantu? Vždyť je to kretén,“ podivila se paní Venuše. „Právě proto,“ vysvětlil jí pan Rada, zatímco kapitán se začal smát, tiše a spokojeně se smál, jako by ho na té zprávě něco obzvláště potěšilo. Možná že se mu v téhle chvíli objasnila podstata záření, které nás všechny promění v ovce.

Parták konečně polkl první doušek piva, dotáhl sklenici do dna a pak nám ohlásil: „Jestli si myslíte, že já od toho hajzla vezmu rozpis práce, tak jsou vedle. Tímhle u podniku končím!“

„To si tak neberte,“ těšila ho paní Venuše, „von tam dlouho smrdět nebude! Přeci je taky všecy shodí a půjde zas vejš!“

Od biliáru volali na kapitána, ale on se jen ztěžka zvedl, pohlédl do rohu místnosti, mávl rukou a zase se posadil.

„Ne,“ řekl parták, „to je můj konečný slovo!“

„Už je tam stejně zima,“ ozval se mladíček. „Já si to fakt říkal, že z toho se mi udělalo blbě.“ Tím zřejmě oznamoval, že i on hodlá končit. Také bych se měl přidat, ale byl jsem tu natolik cizí, že se nehodilo, abych zdůrazňoval svůj odchod. Když jsem se pak zvedl, řekl jsem partákovi jenom: „Na shledanou, určitě se zase někdy uvidíme.“ On však vstal, podal mi obřadně ruku, oslovil mě jménem a řekl: „Děkuju vám za vaši práci!“

Bylo to po dlouhé době, že mi někdo služebně nadřazený poděkoval za mou práci.

Pan Rada se ke mně jako obvykle přidal. „Tak vidíte, oč by se i poprali.“

Připadal mi dneska zkormoucený. Abych ho potěšil, zeptal jsem se na jeho bratra, zda se opět nechystá do nějaké cizí země.

„O něm mi ani nemluvte,“ řekl. „Stejně na nic jiného nemyslím. Představte si, on vstoupil do strany! Aby z něho mohli vyrobit primáře. Věřil byste tomu? Takový člověk, dvanáct jazyků umí, a po tom všem, co ve světě viděl, co mi sám nedávno vyprávěl!“

Namítl jsem, že snad je dobře, když právě takoví lidé budou dělat primáře. Není jeho vina, že k tomu musí vlastnit stranický průkaz.

„Člověk neodpovídá za situaci, do níž se narodil,“ prohlásil, „ale za svá rozhodnutí a činy odpovídá. Maminka, když se to dozvěděla, měla z toho málem smrt. Víte, co už v životě kvůli tamtěm vytrpěla? A já..., byl jsem na něj pyšný, připadalo mi, že ho Pán obdařil zvláštní milostí..., i když on to neuznával, tvářil se, že ho neuznává... Věřil jsem, že jednou prohlédne.“

Ve své sklíčenosti začal vzpomínat na léta, která strávil v táboře. Mezi vězni bylo tolik nezapomenutelných osobností, tam v těch podmínkách směřovali k něčemu vyššímu, někteří právě tu přijali svátost křtu, on sám několik z nich potají pokřtil. Když vzpomíná na ten čas, kdy mu bylo zřejmé, že při všem utrpení se boží láska od lidí neodvrátila, připadá mu, že právě tam prožil nejlepší anebo aspoň nejsmysluplnější léta života.

Došli jsme do uličky, v níž bydlel a vystavoval náš známý neznámý výtvarník. Zvědavě jsem vzhlédl k přízemnímu oknu, ale tentokráte se v něm nenalézal žádný artefakt, v rámu okna stál totiž živý muž, nejspíš sám výtvarník, byl oděn jen úzkým pruhem pytloviny, na hlavě naraženou šaškovskou čapku s rolničkami, ale ještě na tu čapku si nasadil vavřínový věnec, v pravé ruce držel velký zvoncovitý květ, řekl bych, že belladonny.

Tak tam nehybně stál, čelem téměř přitisknut ke sklu, jako by vyčkával náš příchod. Překvapilo mě, že je dosud mladý, vlasy, které mu vyčuhovaly zpod šaškovské čapky, byly černé a jeho pleť snědá. Dívali jsme se na něho, on na nás, aniž dal najevo, že nás vnímá, že nás vzal na vědomí.

„No tohle,“ pohoršil se pan Rada, „to už je trochu moc!“

Ale já si uvědomil náklonnost k neznámému chlapíkovi, který sám sebe nabídl našim očím, neváhal vystavit svoji bídu, touhu i naději. Naději v co? V slávu, v porozumění anebo aspoň v to, že se přece jen někdo zastaví, ohlédne se a popatří. Jak jsem tu stál

v oranžové, šaškovské vestě, v čem jsem se od něho lišil? Ve své bídě, ve své touze anebo ve své naději?

Tak jsem tedy čekal svoji milou na malém podhorském nádraží. Kolem mě hlasitě povykovali podnapilí cikáni. Cizí chlapík, který páchl špínou a pálenkou, mě žádal, abych si s ním připil.

Uprchl jsem na konec nástupiště a tam jsem vyhlížel vlak.

Vyhlížel jsem jej s nadějí či s obavou, z touhy či z povinnosti? Co jsem mohl ještě očekávat, v co doufat?

Nejvýše snad v nějaký podmíněný odklad, který by prodloužil ještě o malou chvíli naši trýzeň i naši slast.

Vlak přijel, zahlédl jsem ji, jak vystupuje z nejbzdálenějšího vagonu, na zádech naditý batoh, i ona mě zahlédla, zamávala mi a já i na tu dálku poznal, že přijela v lásce.

Náhle mě zaplavila vděčnost, nezaslouženě obdarovaný jsem ji objal.

Smrákalo se. Nádraží se vyprázdnilo, jen zdálky se blížila světla jakéhosi vlaku.

Přál jsem si, aby to byl zvláštní vlak, vlak vypravený pro nás, nastoupíme do něho, v oknech zatáhneme záclonky, uzamkneme dveře, vlak se opět rozjede, bude uhánět dnem i nocí, po mostech a údolím, odveze nás za sedmery hranice, pryč z našich dosavadních životů, odveze nás do dávné zahrady, v níž se dá pobývat bez hříchu.

Po kolejích se s třeskem přehnal cisternový vlak, vzduch nasákl pachem nafty. Vzal jsem její krosnu a vyšli jsme z nádraží.

Ještě večer jsem z hotelu, kde jsme se ubytovali, zavolal ženě. I v jejím hlase jsem postřehl lásku anebo radost, že mě slyší. Řekla mi, že dostala pozvání na etologickou konferenci, která se koná ne-daleko od místa, kde právě jsem. Ne teď, až za týden, mohli bychom se při té příležitosti uvidět, bylo by to přece hezké, musí mi být smutno, když tam jsem takovou dobu sám, a na tom místě, kam jede, jsme kdysi byli, pamatuju se přece, na svatební cestě...

Zhrozil jsem se. Ještě nevím, co bude za týden! A ona jako by se také polekala, řekla, že pokud se mi to nehodí, nemusím samozřejmě za ní jezdit. Jen ji napadlo, že bych byl třeba rád, ale nechce mě nutit ani mi působit těžkosti.

Slíbil jsem, že ještě zavolám, a zavěsil jsem.

Konečně jsem byl přistižen. Má mysl ještě naučeně snovala výmluvy, ale tušil jsem, že už neuniknu, ani jsem unikat netoužil.

Proč se mě nezeptala přímo? Proč něco nenamítala? Zvláštní nepochopitelná pokora jejího hlasu mi zněla v uších. Zmocnilo se mě lítostivé dojetí, také něhu jsem pocítil ke své ženě, která mě chtěla potěšit v mé předstírané osamělosti, z dálky mi slibovala, že si spolu vyjedeme do skal, kde nám kdysi spolu bylo pěkně, kde jsme začínali společný život. Kdybych tu byl sám, rozjel bych se za ní a řekl jí, že přesto vše, co jsem udělal, jsem ji nepřestal mít rád a nechci ji opustit. Kdybych tu byl sám, nemusel bych ji odmítat, těšil bych se, že za mnou přijede.

Nevydržel jsem v místnosti. Na úbočí hory svítil měsíc a z jejích svahů sestupoval nepřátelský vítr. Darja chtěla vědět, co udělám. Ale byl jsem tak zaskočen vlastními pocity – nedokázal jsem ji ujistit, že tu toužím zůstat s ní.

Postavila se na úzké pěšince proti mně: Přece sis mě sem pozval! Já tě prosím, třeba už je to naposledy, co tě o něco prosím, aby ses zachoval jako..., aspoň jako slušný hostitel!

Vítr jí svál vlasy do čela. Teď opravdu vypadala jako vědma, jako čarodějnice, co vystoupila odkudsi z hlubin hory.

Ale jestli chceš, seberu se a odjedu teď hned!

Nebylo třeba, aby hned odjížděla. Mohli bychom tu zůstat celý týden, jen o tři dny méně, než jsme měli v úmyslu.

Ty chceš se mnou smlouvat? Uprostřed tiché noční krajiny na mě křičela: jsem zbabělec, lhář a pokrytec. Kupec s city. Handlíř, který v sobě nemá cit. Aspoň ne k ní. Jak vůbec můžu být tak krutý, tak bezostyšný?

Měla pravdu.

Vzal jsem ji za ruku a vedl ji dál po stezce v úbočí hory. Klopýtali jsme v šeru o vyčnívající kořeny i kameny. Snažil jsem se hovořit, jako by se nic nepříhodilo. Jsme tu spolu, po mnoha měsících jsme konečně spolu sami.

Druhý den jsme odjeli do jiných hor.

Ponižovalo mě vědomí, že jsem na útěku, na opožděném útěku, ve chvíli, kdy jsem už netoužil odnikud a před nikým utíkat. Leda sám před sebou.

Jaro se toho roku obzvláště vydařilo. Louky zfialověly květy šafránu a podél cest vyrážely paličky devětsilu. My však stoupali do větších výšek, naposledy jsme spolu stoupali bok po boku, brodili jsme se závěsemi zledovatělého sněhu, zlézali velehorské štíty, pozorovali let orla a skákající kamzíky, tiskli jsme se k sobě v opuštěných a sluncem vyhřátých skalách, a když jsme se vrátili do šeré místnosti horské chaty, milovali jsme se stejně, jako jsme se milovali po léta, kdykoliv jsme se setkali.

Ona pak zmožená usínala, zatímco já ležel nepohnutě na lůžku, naslouchal tichému odkapávání vody zvenčí a hleděl oknem na horu, která jiskřila v měsíčním světle, snažil jsem se představit si, co udělám po návratu domů, jak budu žít, jak budu vůbec žít, ale myšlenky mi klopýtaly hned po prvním kroku o obrovský balvan, který jim ležel v cestě.

Pak jsem naslouchal jejímu klidnému dechu a lítost mě rozechvívala: kam jsem tě to zavedl, má ovečko, kam ses to za mnou vydala, kam jsme se to spolu vydali, kráčíme po sněžných pláních, noc je mrazivá a hluboká, vesmírné ticho na nás už padá. Chtělas mě zachránit, chtěl jsem být při tobě ve všech tvých těžkých chvílích, miloval jsem tě asi nedobře, nedokázal jsem, neodhodlal jsem se milovat tě víc. Pořád tě mám rád, vrostla jsi do mě bolestně. Kdybych byl silnější, kdybych byl moudřejší, tak moudrý, že bych už o sobě věděl všechno podstatné, býval bych tě zapudil, sotva ses prvně

přiblížila, protože bych věděl, že se neodhodlám zůstat s tebou tak, jak by sis to přála, jak bych šťasten zůstal, kdybych byl sám, protože jsem přece nepoznal ženu, po níž bych více toužil. Neodhodlal jsem se tě zapudit. Nebyl jsem dost moudrý, také jsem se bál bolesti tvé i své, bál jsem se života, v němž bys nebyla přítomna; připadalo mi, že s tebou se můj život naplňuje nadějí, že jsem našel ještě jednu síť, kterou jsem rozprostřel mezi sebe a nicotu.

Vrcholky hory začaly vystupovat ze tmy a nebe nad nimi bledlo a hora se narovnávala, tyčila se bezmála věčná k nebi ještě věčnějšímu, zatímco my smrtelní, přítomní zde na jedině mžiknutí božího oka, v touze po naplnění života, v touze po závratí jsme naplňovali svůj okamžik trápením.

Desátého dne jsme se vraceli domů, každý do svého domova. Rozloučili jsme se, ještě se políbili, ona mi přála, abych byl silný a neudělal nic proti ní.

Ale nejsem silný, aspoň ne v tom smyslu, jak to ona míní. Netoužím projevat sílu vůči té, která se mnou tak dlouho sdílí dobré i zlé. Vracím se, v duchu si přemýlám několik vět, jež se pokoušejí o vysvětlení.

Já hloupá, naříká moje žena, a já ti znovu uvěřila.

Stojí proti mně a klopi oči. Neví, co má dělat, co mi má odpovědět. Říká, že se rozhodla odejít z domova, už si hledá byt.

Žádám ji, aby nedělala hlouposti.

Největší hloupost jsem udělala, když jsem ti zase uvěřila.

Chce, abych jí aspoň vysvětlil, jak jsem mohl dělat, co jsem dělal, když tvrdím, že ji mám rád, že jsem ji nepřestal mít rád.

Tu druhou jsem měl také rád!

Tak vidíš, je to trapné! Nemá to už smysl. Jak jsi mě mohl tak klamat?

Mlčím. Nemám, co bych odpověděl kromě toho, že tomu tak bylo. Ale už tě klamat nebudu!

Pokud to myslíš vážně, co chceš udělat, abys mi to dokázal?

Nevím, co bych mohl dokazovat – zůstanu s tebou.

To říkáš teď mně, ale co řekneš jí?

Povím jí totéž!

Dobře. Pojedeme za ní a můžeš jí to povědět hned. Chci být při tom.

Ne, to neudělám.

Proč? Proč bys to nemohl povědět před ní, pokud to chceš skutečně povědět?

Mlčím. Jsem v pasti.

Vidíš, zase jsi mě chtěl oklamat.

Nechtěl jsem tě klamat.

A to ti mám věřit?

Nemám, čeho bych se dovolával. Nemohu slibovat ani přísahat.

Já hloupá, jak jsem mohla být tak hloupá. I kdybych ti chtěla věřit, už to nedokážu.

Znovu mě žádá, abychom jeli za tou druhou, můžu tam říct, co chci, ale snad aspoň v takové chvíli povím pravdu.

V téhle chvíli se však nebojím pravdy, jen vím, že s tou, s níž jsem tak dlouho v lásce pobýval, s níž jsem se beze svědků miloval a zapomínal na svoji samotu, se nerozloučím divadelní scénou.

Povím jí to sám. Anebo jí napíšu dopis.

A jak mám věřit, že to uděláš?

Krčím rameny.

Noc. Žena vzlyká v sousedním pokoji. Čeká, že za ní přijdu. Řeknu, že lituji všeho, co se stalo, poznal jsem, že mohu být šťasten jen s ní. A té druhé to povím do očí tak, aby to slyšela ona, aby to vzali na vědomí všichni, kteří o nás věděli, že se milujeme.

Nic takového však nesvedu udělat, ani říct nedokážu víc, než už jsem řekl. Vidím sám sebe, z velké výšky se vidím. Postavu dosud nenachýlenou, ale skráně už mi začínají šedivět, čekám na rohu, povědomé místo s jediným stromem, o jehož kmen se mohu opřít. Nárožní hodiny stojí. Čekám, čekám, nikdo nepřichází, čekám, jestli se objeví aspoň ona, ale už nepřijde.

Kleknou si na zem, čelem se opřou o kmen stromu. Plakat nedokážu. Obejmu ten kmen, držím se ho křečovitě, jako by měl přijít někdo a odervat mě od něho. Zašeptal bych její jméno, ale nemohu. Všimnu si, že hodiny se daly do pohybu, ale vím, že to je jediný pohyb – už nikdo nikdy nepřijde.

Na co tedy čekáš? Co chceš? Co cítíš? Po čem toužíš?

Příštího dne jsem jí napsal dopis. Už se nebudu vracet k životu ve lži. Ženu neopustím a žít vedle ní a týrat ji tím, že bych jí oznamoval, jak se miluju ještě s jinou ženou, také nesvedu ani v případě, že by to svedla ona. Také jsem napsal, že to, co jsme spolu prožili, mě bude provázet po celý život. Byl bych rád dodal něco něžného, také, že třeba nastane čas, kdy přece jen budu při ní v nějaké těžké chvíli, i když jinak, než si představovala, také, že to, co jsme prožili, nemohlo být beze smyslu, něco z toho by mohlo vrhat světlo i do našich příštích dnů – já to světlo v sobě nikdy nezastřu, ale cítil jsem, že všechna slova jsou marná a marnivá, že bych možná jen neslušně utěšoval sebe i ji.

Po dvou dnech jsem dopis odeslal. Když příklop schránky klapl, uvědomil jsem si, že se mě zmocňuje stará známá závrať.

Od toho dne jsme se neviděli a také její hlas jsem už nezaslechl. Jen někdy uprostřed noci jsem se vytrhl ze spaní a konečky prstů jsem se dotkl jejího vysokého čela, a zdálo se mi, že do mě přechází cizí vzdálená bolest, pak jsem zaslechl tichý praskot. Sít' se trhala, netušil jsem, kolik nitek ještě zůstalo, ale nemohlo jich už zbývat mnoho.

Byl bych rád věděl, zdali muž v okně vnímá něco podobného, jestli nepocítil náhlou úlevu z nečekaného setkání. Napadlo mě, že třeba vystoupí z rámu, otevře okno a pozve mě dovnitř anebo nám aspoň pokyne květinou, ale nejspíš by tím porušil cosi jemného a tajemného, co se mezi námi, mezi mnou a jím rozprostřelo, přestoupil by tu neviditelnou, sotva postřehnutelnou hranici, která dělí umění od pouhého šaškování, a byl jsem tedy rád, že setrval v nehybnosti.

„Už nevědí, co by si vymysleli,“ soudil pan Rada o tom, nač jsme se právě dívali.

Jeho výrok mi připadal nepřiměřený. Lidé dřív, než se začnou soudit a odsuzovat, by měli udělat víc pro to, aby se pochopili.

Došli jsme ke kanceláři. Vzpomněl jsem si, že uvnitř by už mohl sedět kretének Franta, ale byla tam jen naše známá paní. Přijala ode mě vestu, vrátila mi můj průkaz a naposledy mi vyplatila mou denní mzdu.

„Máte pravdu,“ řekl mi pan Rada na rozloučenou, „nejsme tu proto, abychom soudili druhé.“ A já rozuměl, že spíš než na cizího umělce myslí už zase na svého bratra.

Díval jsem se za ním, zastavil se na stanici autobusu. Byl to vysoký, urostlý člověk, ale už se trochu nachyloval kupředu, jako by vlekl na zádech břímě. I když si to břímě bral za jiné a nakládal si je možná zbytečně. Kdo vidí do duše druhého, i kdyby to byl ten nejbližší, i kdyby to byl syn anebo bratr za syna přijatý?

Mohl jsem jít ještě za ním, ale v tu chvíli právě přijel autobus a on do něho nasedl. Nejspíš ho už nikdy neuvidím, ani jeho bratra nepoznám, ledaže bych se mu dostal pod jeho štít.

Napadlo mě, že bych měl právě vydělanou bankovku, svou poslední vymetenou padesátikorunu nějak slavnostně a pěkně utratit, a vydal jsem se dolů do Nuslí, kde byla spousta obchodů.

Na malém trhu prodávali květiny. Má mzda stačila přesně na pět chryzantém. Vybral jsem tři máslově žluté a dvě umbrově tmavé, byly to barvy, které měla moje žena ráda. Kytici jsem dal doma do vázy a postavil ji ženě na stůl, vzal jsem tašku s jídlem, které mi už ráno připravila, a rozjel jsem se za tatínkem do nemocnice.

Otevřel oči, uviděl mě, nepatrně pohnul ústy v pokusu o úsměv, pak zase oči zavřel. Poslední dny téměř nemluvil, buď že ho to příliš unavovalo, anebo se mu nic nezdálo tak podstatné, aby to nahlas vyslovil. Když se mnou mluvil naposledy, vzpomněl si, jak mu matka vyčítávala, že se o mě málo staral, dost mě nevychovával. Přece jsi

nečekal na nějaká kázání? zeptal se. A já rychle řekl, že mi byl vždy příkladem v tom, jak žil a hlavně jak pracoval. Zůstal jsem přece s vámi, řekl ještě tatínek. Oči se mu zalily slzami. Pochopil jsem, že za těmi několika slovy se skrývá nějaké dávné, těžké rozhodování, možná dokonce obět.

Vyndal jsem teď z termosky zátku a nabral na lžici trochu sladké kaše. Tatínek, aniž otevřel oči, polkl několik soust. Pak řekl: „Dneska jsem upadl a nemohl vstát. A sestra, ta hezká, na mě křičela, že mám hned vstát, že mě zvedat nebude. Pověz mi, jak může být ženská tak zlá?“ Tatínek dlouho mlčel, zdálo se mi, že usnul. Až náhle otevřel oči: „Vzpomínáš si na ten klobouk? Jak mi ulít tehdy na mostě a ujel. Smáli jsme se tomu!“ Znovu zavřel oči. Řekl jsem, že se pamatuju, ale už mě neslyšel.

Když jsem mu rovnal ve stolku věci, všiml jsem si jeho zápisníčku. Den po dni si do něho zaznamenával písmem stále roztřesenějším teplotou a léky, které bral. Poslední zápis byl tři dny starý a číslice se mi už nepodařilo rozluštit. Hrdlo mi sevřela lítost. Pohladil jsem tatínka po čele a vyšel z pokoje. Venku jsem se nevydal k hlavní bráně, ale pustil se po úzké cestě k zadnímu vchodu. Pěšina se kroutila mezi zarostlými trávníky, mýjela márnici. Hned za márnicí se na velké haldě válely polámané cihly, rezavé plechovky i rozbité infuzní láhve, také tu rezavěl starý motor, možná to byl jeden z těch, co tatínek spočítal. Počítal své motory celé dny i večery. Když jsem ho přišel navštívit, bál jsem se, že ho zdržuju v práci. A tak jsme jen narychlo probrali, co je nového ve světě, co v našich životech, ale o tom nejpodstatnějším, o našem pobytu zde, jsme si pověděli jen málo.

Ze zákruty cesty se vynořil sanitář, tlačil před sebou kovový vozík, penál, do něhož se ukládají nebožtíci. Také jsem je tlačíval. Vyhnul jsem se mu obloukem, ale nemohl jsem se zbavit nutkové představy, že mířil k té haldě odpadu, aby tam vyklopil svůj náklad.

Vrátil jsem se na dřevěný most.

Vlak zahučel v hlubině, klobouk se nadzvedl, pak se třepotavě snášel v oblacích dýmu.

Tatínek se rozesmál a mně se ulevilo. Byla to chvíle naprosté blízkosti, dotyk vzájemnosti, který se tyčil nad našimi životy, nic jej nesetřelo ani nepošpinilo za ta léta.

Tatínek se naklonil do hlubiny, vylovil odtamtud klobouk černý od sazí a mouru. Nebál se nasadit si jej, ještě mi zamával a pomalu se vzdaloval, odcházel se smíchem.

5

Budík zvonil v šest hodin ráno, žena i syn vstávali do práce. Měl bych vstát také. Tatínek včera ráno zemřel, musím zajít za jeho žáky do Akademie, požádat, aby některý z těch, které měl rád, promluvil na jeho pohřbu. Včera odpoledne ke mně také dorazila krabice s lékem, který jsem před časem objednal pro mladíčka Štycha, měl bych mu jej co nejrychleji předat. Lék pro tatínka jsem neobjednával, snad ani takový neexistoval.

V šatně už bych své druhy stejně nestihl, zbude-li mi čas, najdu je o svačině v hospodě.

Poslední den tatínkova života jsme se s Petrem rozjeli do nemocnice hned ráno. Byla neděle a na oddělení sloužily jen dvě sestřičky. Jedna z nich mi řekla, že se „to může stát“ už každou chvíli.

Tatínek ležel na svém lůžku, ústa trochu sešpulená a hlasitě dýchal. Přestávky mezi jednotlivými nádechy mi připadaly neuvěřitelně dlouhé. Oči měl pevně zavřeny. Už dva dny ani nejedl, ani nepil, žíly měl tak rozpíchané, že už ho nemohli ani uměle vyživovat. Pokusil jsem se mu vpravit do úst lžičku oslazeného čaje, ale on jej nebyl s to polknout. Když se mu to konečně podařilo, viděl jsem, že k tomu spotřeboval téměř všechny své síly, že příští krůpějí by se mohl zalknout. Poslední kapka naděje vyschla, vyprahla, zmizela v prachu. Aspoň jsem tatínkovi vlhkou vatičkou otíral rty a jazyk. Pak jsem se posadil vedle jeho lůžka a vzal ho za ruku tak, jako on mě brával, když jsem byl ještě malý, a on mě vedl na procházku směrem k letišti. Můj dospělý syn stál ve dveřích pokoje a plakal.

Pak najednou tatínek vydechl, ale nenadechl už více. Vnímал jsem strašnou námahu plic, které se pokusily ještě lapnout dech, jeho tvář se sevřela, sešklebila se takovou bolestí, že mě celého prostoupila. Jaký jsem to syn, když mu nedokážu předat ani jediný doušek dechu.

Vstal jsem a v duchu prosil: Panebože, přijmi jeho duši, víš, že byla dobrá! Pak jsem vyšel na nedělní pustou nemocniční chodbu, všude kolem mě se zdvíhaly zdi; ještě jedna: teninká, průsvitná a průhledná, ale přece neprostupná, se vsunula mezi tuto chvíli a všechno, co jí předcházelo.

Syn poslouchal v sousední místnosti zprávy. V Kolumbii toho dne, co tatínek skonal, vybuchla sopka. Žhavá láva rozpustila sníh a led v okolí kráteru. Vody s popelem vytvořily proud bahna, ten se přihnul dolů do údolí, kde zavalil příbytky. Odhadovalo se, že dvacet tisíc lidí zůstalo pohřbeno pod přívalem.

Žena se nade mnou naklonila a políbila mě na rozloučenou. Šeptla, abych ještě spal, ona se vrátí brzy.

Usnout jsem už nedokázal. Když jsem zavřel oči, tatínkova tvář se ke mně vracela v poslední bolestné podobě a jeho přerývaný dech zazníval ze všech koutů.

Opět se rozezněl zvonek, tentokráte u dveří.

Návštěvník v ranní době ve mně vyvolává neblahé očekávání. Za dveřmi však stál jenom světlovlasý mladík od Svaté Hory a v jeho tváři se zračilo ještě o něco více bolestné starostlivosti než obvykle. Bylo zřejmé, že se přihodilo cosi vážného, když se tu zjevil tak časně.

Uposlechl jsem jeho žádosti, abych s ním vyšel ven. Na ulici mi oznámil, že on a jeho přátelé byli předvoláni k výslechu. V jeho případě se výslech protáhl na půl dne a týkal se i mého předčítání před dvěma lety, mých povídek, mých názorů, případně názorů jiných autorů, kteří se provinili tím, že se ve společnosti, kde se naplňuje „nejvyšší svoboda člověka a lidského rodu“, odmítají vyjadřovat v jerkštině. Také se ho dotazovali, proč a jak často mě navštěvoval, a několikrát se v té souvislosti zmínili o zničeném pomníku.

Život – tedy i smrt – se sunuly dál.

Snažil jsem se ho uklidnit. Jistě ani jeho, ani mě neobviní z toho, že jsme vyhodili do povětří pomník. Jen se jim líbí stavět vedle sebe ty dva zločiny: předčítání povídek, které byly sepsány v řeči

srozumitelné jen lidem, a zničení sochy úředně vyhlášeného velikána. I oni cítí, že to druhé přece jen působí zločinněji.

Na mladíka však padla sklíčenost. Byl prvně u výslechu a ovanul ho zarputile nesnášenlivý a podezíravý jerkský duch. Já ho vnímám už po léta, znamenám, jak pod ním zvolna tichnou živé hlasy, i řeč se vytrácí. Prostupuje vše, vniká do vody i do ovzduší, mísí se do naší krve. Matky pak rodí mrzáčky a krajina mrtvé stromy, ptáci padají uprostřed letu a dětská těla zachvacují zhoubné nádory.

Kráčí vedle mě a strachuje se. Dal už výpověď ve svém závodě, sehnal místo jako promítač v kině a doufal, že ho přijmou na dálkové studium jerkské literatury. Tam se sice dozví, že Charlie Chaplin opustil Spojené státy, tu baštu nesvobody, ale také by mu zbylo trochu času, aby četl knihy a přemýšlel. Co když ho teď nepřijmou? Chce vědět, kde má vzít svoji síť, když ta, co mu přidělí, i ta, co mu nabídnou v jednotkovém domě, má oka tak široká, že člověk jimi proletí, ani se nenaděje. Samozřejmě, každý si má a může uplést vlastní síť, to ví. Ale když vtrhnou, vloupou se do jeho domova a potrhají mu ji? Prát se, anebo začít splétat oka znova? Kolikrát člověk dokáže začínat znovu?

Teprve devět hodin. Pokud bych si pospíšil, mohl bych mladíčka stihnout v hospodě U Boženky a odevzdat mu lék, pak zajedu shánět smutečního řečníka.

Hospoda byla v tuhle ranní dobu ještě poloprázdná, nemusel jsem ani pátrat v davu: Mí bývalí druzi kromě mladíčka Štycha a kapitána seděli kolem stolu hned vedle výčepu. V čele k mému překvapení trůnil náš parták, dokonce v novém overalu.

Vstoupil jsem nepozorován, a stačil jsem tedy zaslechnout, jak parták o komsu zaujatě vykládá, že to byl frajer, šel vždy střemhlav k zemi a vybíral to teprve tehdy, když všichni, co jen čuměli, už měli v kalhotách.

„A co vy tady?“ všimla si mě paní Venuše. „Přišel jste nám pomoci?“

Parták se nevrle ohlédl, neměl rád, když mu někdo kazil jeho hrdinské příběhy. Vytáhl jsem z tašky lék a zeptal se na mladíčka, zda nevědí, kde bych ho mohl najít.

„Tohle není mateřská škola,“ poučil mě parták. „Přijde, je tu, nepřijde, není. Už jsme ho neviděli,“ obrátil se k paní Venuši jako k svědkyni, „nejmíň tejden.“

„Vono to pro něj není, tohle počasí, vždyť víte, jak se mu přeci udělalo blbě. Třeba vám dají adresu v kanceláři,“ řekla paní Venuše, „tam ji přeci musejí mít. A proč si nesednete?“

Objednal jsem si čaj s rumem.

„Vy možná ani nevíte,“ řekla paní Venuše, „že nám zavřeli pana Pinze do Bohnic?“

O kapitánově osudu jsem pochopitelně nevěděl nic. „Von přeci chtěl zapálit ten palác, co v něm bydlel. Vostrouhával si hlavičky vod sirek, že si z nich udělá bombu. Von už ji měl hotovou, bůhví nač ji chystal. Ale pak se u něj vobjevila ta jeho Marie, vona se jen tak po letech zastavila, a když se jí zeptal, jestli by u něj nezůstala, vona mu přeci řekla, že je cvok, že to by si radši hodila mašličku. Tak von se rozhod, že tu bombu vodpálí před vlastníma dveřma.“ „Taková blbost,“ řekl parták znechuceně, „vždyť oloupal dvě stě tisíc hlaviček, nacpal je do kovový flašky od sifonu a pak s tím jde na takovou kuču! A bejt váma, do kanceláře bych ani nepách, tam zas sedí jinej kretén!“ A vrátil se na letiště, kde jeho přítel už vývrtku nevybral a se svým migem se zapíchl do země tak hluboko, že poté, co uhasili oheň a autogenem rozřezali trosky, v zemi zůstala díra, do které se schovalo dvacet chlapů.

Když dorazily záchranné čety do oblasti sopečné zkázy, kromě tisíců mrtvých našly i několik těch, kteří přežili na střeších domů i v stromových korunách, také ty, kteří uvízli v bahně, z něhož se nemohli sami dostat. Jednomu děvčátku vyčnívala už jenom hlava. Pod hladinou jí nohy pevně svíraly ruce její utonulé tety. Mnoho hodin se snažili zachránci děvčátko vyprostit, sami se přitom propadali

do bahna. Celou tu dobu opodál vytrval reportér s televizní kamerou, aby osud děvčátka přiblížil těm, kteří se spokojeně či účastně nudili ve svých sítích a chtěli být také při tom. Po šedesáti hodinách holčička konečně dotrpěla a unavený reportér se mohl vrátit do své televizní sítě, a když konečně sestavil z natočeného materiálu potřebný šot, duše té holčičky se už vznášela a lkala nad temnými vodami i bahnem, nad žhavým kráterem sopky a také nad miliony obrazovek, jež žhnuly po celém světě, aby ukázaly marný zápas zachránců a dojemné umírání dívky, jíž se už nikdy nepodaří povstat z popela, která se právě tím na několik vteřin trvání žhnoucího šotu stala slavná. Ale kdo zaslechl volání její duše, kdo se zachvěl při jejím zalkání? Kdo si aspoň představil její tvář v okamžiku, kdy se plíce marně snažily lapit poslední doušek dechu?

„Kdybyste ji nesehnal – tu adresu,“ vrátila se paní Venuše k mladíčkovi, „zkuste to přeci u tý jeho Dany. Von by tam moh bejt.“ A popsala mi dům, kde paní Dana bydlí, nevím, odkud to věděla. Dům stál až na Malé Straně.

Čaj s rumem mě příjemně zahřál a já se mohl vydat do kanceláře. Cesta mě vedla známou vilovou uličkou, a když jsem došel k výtvarníkovu oknu, s úžasem jsem hleděl na vestu, která zavěšena na šňůře přímo plála svou oranžovou barvou. Za ní rozestaveny do hloubky místnosti čněly kmeny a kmínky jakýchsi exotických rostlin. Byly upraveny umělcovou rukou tak, že se zdály připomínat lidské postavy. Jak jsem hleděl do okna, rozeznával jsem jednotlivé podoby, povědomé rysy ve tvářích. Žena s žokejskou čapkou na hlavě nepochybně znázorňovala paní Venuši, ještě bez indiánských vrásek, ale už s bolestným výrazem kolem úst. Zároveň však v jejím postoji, v gestu rukou bylo cosi radostného. Snad ji umělec zachytil právě ve chvíli, kdy se chystala nasednout na klisničku, kterou zachránila a uzdravila. Hned nato jsem objevil sošnou podobu partáka, z trosek pomyslného avionu vynášel raněného letce a přitom se téměř vznášel na křídlech své statečnosti. Také kapitána jsem

poznal, jeho podsadité, dosud nenachýlené postavě padla námořní uniforma. Snad přece jen v něm bylo obojí: bláhový zlepšovatel i velký šprýmař. Ale na počátku jeho činů byl nejspíš dětinský sen, který blouznil o dalekých plavbách. Zato pan Rada tu stál v ošklivě hnědém muklovském hábitu a z jídelní misky lil vodu na hlavu jiného mukla. Jeho tvář znehybněla, právě když ji osvětlilo náhlé vnitřní zjasnění, dotyk blaženosti. V tu chvíli jsem zaslechl tóny Gershwinovy rapsodie. Ve výrazu mladíčkově bylo tolik soustředění na vlastní hru a tolik štěstí, že se zdál proměněn. Jeho klarinet měl spíše než hudební nástroj připomínat kouzelnou hůlku, jež otevírá skály anebo přenáší lidi do říše vlastního snění.

Tu jsem si uvědomil, že všechny tváře jsou ve své podobě skutečné i neskutečné, vyhlížejí mladší a líbeznější, jako by na nich neulpělo nic z práce času a života. Zároveň jsem pochopil, že tentokrát výstavu připravil jiný umělec, jiná umělkyně. Výtvarník jí jen přepustil své výstavní okno a ona, když vytušila směr mých cest, tu pro mě vystavila svůj sad, zahradu, kde člověk může zahlédnout svoji podobu tak, jak ji sám touží spatřit ve chvílích milosti. Snad to udělala, aby mi připomněla sebe anebo aby mi předvedla svoji laskavou a velkodušnou představu, co má umění ze života předvádět.

Hledal jsem ještě mezi sochami sebe sama, ale vlastní tvář jsem nezahlédl, jen vysoký sloup jakoby z kamene vytesaný čněl vzhůru, ale oknem jsem jeho vrchol nemohl zahlédnout. Jestlipak má při vrcholu úsměv, vzpomněl jsem si. Ale věděl jsem, že úsměv nena-
lezu, musel bych se nejdříve smířit.

Postavy se mi teď začaly pomalu rozplývat, kupodivu se mě zmocňoval stesk. Člověk si myslí, že osudy lidí, kteří zůstanou dostatečně vzdáleni, které k sobě nepřipustí, se ho nedotknou. Ale najednou je zahlédne v nečekané souvislosti, zjeví se mu jejich netušená podoba, ať už spanilá, anebo naopak strašná, a on si uvědomí, že se ho nejenom dotkly, ale dokonce do něho vstoupily. Tak se děje, dokud v člověku nepohasne život. Můj tatínek v posledním

záblesku vědomí trpěl tím, že cizí žena mohla být zlá více, než si on dovedl představit.

Dávno v mém dětství mě přesvědčoval, že ráj je lidským výmyslem. Přitom po něm toužil, toužil po blízkosti lidí a toužil po věčnosti. Přál si odpoutat se od země a vznést se k nebi, dojít na pokraj tajemství. Věděl vůbec, co odmítá?

Po protějším chodníku se blížila, byl to její čas, uniformovaná hlídka. Šviháka však tentokráte doprovázel příslušník, kterého jsem neznal. Byl jsem připraven minout je bez povšimnutí, když tu švihák náhle změnil směr cesty a zamířil ke mně.

Zatrnulo mi jako vždy. Čím zase je mohla popudit má přítomnost na světě?

Švihák pozdvihl nedbale ruku směrem k čepici. „Dneska volnej den?“ optal se.

„Tak nějak,“ odpověděl jsem vyhýbavě.

„A co ten v kratásech?“

Řekl jsem, co jsem o kapitánovi slyšel, že ho odvezli na psychiatrii.

„Co se dalo dělat, my ani nechtěli,“ vysvětlil mi švihák. „My mu řekli, co tu blbneš, starej, teď v noci. A on místo aby zdrhal, tak honem zapaloval tu flašku. Vždyť by ho to zabilo, kdybysme ho při tom nečapli, on měl šňůru jen metr dlouhou,“ dodal s profesionálním pohoršením. „Stejně ho pustěji, to mu každěj dosvědčí, že byl na hlavu, že chodil i na sněh v kratásech, no řekni!“ obrátil se na svého druha, ale ten se mezitím vzdálil mimo doslech. „A víš, že ten večer on si vzal dlouhý kalhoty, takový široký, úplný šarivari a k nim kravatu!“ Švihák pokrčil v úžasu rameny a zdvihl dva prsty k čapce. „Teda, ty bláho, ten to měl pošahaný,“ zaklepal si na čelo a s tím mě opustil.

Nevím, odkud se vynořila představa ráje jako prostoru či zahrady blaženosti, člověk tam pobýval kdysi v dávnu, v dětském věku lidstva. Snad ta představa je opravdu spojena se vzpomínkou na dětství, na dětství lidstva i na dětství každého z nás, na čas, kdy

člověk sice mohl živořit, ale kdy ještě neznal pocit viny a hříchu, neděl ještě ze stromu dobrého a zlého a neděsil se vlastní konečností.

Jak se lidstvo vzdalovalo svému dětskému věku, vzdalovalo se i rajske zahradě. Zůstávala jen nejasná vzpomínka, také vědomí viny. Adam – to slovo značilo pozemšťany anebo prostě lidstvo – se přece musel provinit něčím, co je neodčinitelné jako smrt, za to byl vyhnán do světa, kde smrt kraluje.

Člověk nikdy nepřestal toužit po návratu do míst, kde kdysi v nevinnosti pobýval, tušil však, že toho už nemůže dosáhnout ve svém lidském čase ani prostoru, jen v rozměru, kde se pohybuje Bůh. Snil tedy o tom, že se po smrti vrátí do zahrady Boží, tam se setká se všemi, které miloval, anebo splyne s všehomírem, anebo se k Tvůrci vrátí jinak, tušil, že aspoň jeho duše by se mohla dostat do Boží blízkosti.

Ale během věků se vzpomínky stále více mátly, lidstvo už se podobá starci, ten si zaměnil duši s tělem a pošetile uvěřil, že může vstoupit do ráje ještě zaživa, že jej zbuduje na Zemi. Staví tedy velkolepá díla, pokořuje přírodu, rozbijí hmotu, vyrábí a užívá drogy, dovolí a omluví si každý čin, odpustí si každou proradnost, vecpe se do každého lůžka, kde se naděje rozkoše, řítí se od zážitku k zážitku, od zábavy k zábavě, už ani nemá čas se zastavit, aby se zeptal, k čemu to vše činí, k jakému ráji to vlastně směřuje.

Ve skutečnosti nepřibližuje ráj, přibližuje apokalypsu.

Lidstvo zestárlo, ale nestalo se moudrým, anebo už překročilo věk moudrosti a vstoupilo do věku pošetilsti.

V kanceláři opravdu dřepěl kretének a mladíckovu adresu neznal anebo spíše odmítal znát – musel by nejspíš vstát ze židle a někam nahlédnout. Na jeho masitých rtech se roztahoval úsměv. Byl to sebevědomý úsměv člověka, jemuž se dostalo moci. Nad těmi, kteří odklízejí odpadky, tím tedy nad odpadky, tím tedy nad světem věcí. Vysvětloval mi něco svou jerkštinou, ale nerozuměl jsem mu, chyběl nám tlumočník.

Nevadí, pomyslel jsem si s náhlým vzdorem, mladíčka si najdu i bez něho! Nasedl jsem do tramvaje a dal se odvézt na Malou Stranu.

Místo, které mi paní Venuše popsala, jsem dobře znal. Bylo z druhé strany paláce, na jehož okna jsem hledíval z podkrovní komůrky, kde jsem tolikrát pobýval.

Kolem domu jsem musel často přejít, ale nikdy jsem si ho nevyšiml. Také tady byly stěny tlusté a schodiště šeré, zdálo se mi, že vnímám povědomý pach svítiplynu.

Přálo mi štěstí aspoň v tom, že mladíčková milá měla šejdra a byla v tuhle předpolední dobu doma. Pozvala mě do předsíně. Nevěděl jsem, jestli tu je sama, všechny zvuky přehlušovala ryčná dechovka, navíc odkudsi rachotila pračka.

„Ale on tu není,“ sdělila mi, když jsem jí vysvětlil, koho hledám. Byla to mohutná, rozložitá ženská ve středních letech, nedovedl jsem si ji představit v mladíčkově objetí. „A už nebude,“ pověděla o mladíčkově.

Řekl jsem, že jen přináším lék, na který čekal. Nechal bych ho tady a on, až se tu zastaví, si ho vyzvedne.

„Ale on se nezastaví,“ pravila s určitostí, s jakou se mluví o mrtvých, „řekla jsem mu, aby už nechodil.“

Zeptal jsem se, kde bych ho našel.

„To nevím, kde by moh bejt, nikdy neřek, odkud přišel.“ Najednou si vzpomněla: „Přece někde hrál, nebo ne? Třeba by vám pověděli ti jeho muzikanti.“

Poděkoval jsem jí. Už jsem byl ve dveřích, když ještě řekla: „Byl to takovej chudáček, jestli jste ho někdy viděl. Posadil se a jen se koukal. Nemoh ani nic pořádnýho sníst a k pití leda šťávu. Jednou přišel odněkud celej promoklej, uvařila jsem mu grog, a on mi neřek, že nesmí, pak z toho měl skorem smrt.“

Mladíček odešel a vody se za ním zavřely. Nevěděl jsem, co s lékem. Snad by mi pomohla paní, která sedávala v kanceláři, připome ne si aspoň ulici anebo jméno města, odkud mladíček přijížděl. Ale

neměl jsem náladu pátrat po ní. Začal jsem tušit, že než mladíčka naleznou, lék se může stát zbytečným.

Vyšel jsem z domu. Bylo poledne, nízké slunce ozařovalo stěnu paláce, na římse jako kdysi se vyhřívali holoubci; byli to jistě jiní, ale kdo je od sebe rozezná?

Najednou mi připadlo, že nemám, kam bych šel, za kým se vydal. Jen pohřební řeč musím obstarat, v Akademii teď bude polední přestávka, a co potom, co potom? Stál jsem tu s lékem, který jsem nepotřeboval, kolem mě spěchali lidé, které jsem rovněž nepotřeboval, moje síť se zničehonic zahoupala; několik nitek prasklo, pod sebou jsem zahlédl temnotu.

Dcera mi vyprávěla svůj sen o konci světa: Šla se svým mužem krajinou, prostor se zdál rozlehlý a ohraničoval ho zřetelný obzor. Byl jasný den. Najednou světlo začalo žloutnout, až mělo sírovou barvu, a v tu chvíli se dala levá část obzoru do pohybu směrem k pravé části, a jak se obě části k sobě blížily, světla ubývalo, temnělo se, zároveň se začala země chvět. Oni dva si lehli vedle sebe, zavřeli oči a začali se modlit: Šema Jisrael Adonai elohejnu Adonai ehad. Když opět otevřeli oči, spatřila nad sebou celý vesmír a v něm naše Slunce s oběžnicemi i se Zemí a s Měsícem. Kdo toto vidí, pochopila, nemůže už žít. Pochopila také, že na Zemi nezůstal život. Obzory se srazily, pevniny pukly a vody vše zalily. A tu si všimla, že mezi planetami obíhá velká, hranatá, ohnivě rudá hrací kostka, která se také otáčela, takže ona mohla sledovat bílé body na jejích stěnách, a přemítala, kdo vlastně vrhl tu kostku, zda lidé sami, či Věčný Svatý nad nimi, požehnáno budiž Jeho jméno!

Obešel jsem palác a vstoupil na malé náměstíčko, přešel jsem po dobře známé hrbolaté dlažbě a otevřel těžké domovní dveře. V průjezdu mě ovanula známá vůně. Vystoupil jsem po dřevěných schodech. Na šňůře vlály pleny, samozřejmě jiné pleny jiného dítěte. Stejně jsem dítě nikdy ani nezahlédl, neměl jsem pro ně oči. Zato střecha kláštera tu čněla stále táž, pokud o čemkoliv lze říci, že to

může být totéž ve dvou rozličných chvílích, pak jsem pokračoval až do podkroví. Dveře zvenčí zdobil plakát, který tu nebyval, ale pach oleje a plynu dosud vál ze všech škvír. Jméno vedle zvonku jsem neznal.

Nezazvonil jsem, nemělo to smysl. I kdybych se dokázal dozvonit do místnosti a ona se opravdu objevila ve dveřích, co bych jí řekl? Neměl jsem připravenou ani jedinou větu, jedinou novou větu.

Před domem postávala skupinka turistů a s přiměřeným zájmem zírala na stěnu paláce. Co mohou vidět, co cítit? K nim ty stěny nepromluví, nepřipomenou jim ani jediný vzdech, jediný výkřik či prolitou slzu. Přece jen jsem něco měl – aspoň ve srovnání s nimi.

Pomalou jsem se coural uličkami přibližně touž cestou, kudy se k Hradu brával autor, o němž právě píšu.

Kdysi mě na literatuře snad nejvíc okouzlovalo, že fantazie v ní nemá hranic, je nekonečná jako vesmír, do něhož se lze propadat. Domníval jsem se, že i proto mě okouzluje a vábí Kafka. Člověk se mu změnil ve zvíře a zvíře v člověka, sen, jak mi připadalo, byl pro něho skutečností a zároveň i skutečností snem, z jeho knih ke mně promlouvalo tajemno, které mě vzrušovalo.

Později jsem pochopil, že není nic tajemnějšího, nic fantastičtějšího než sám život. Kdo se nad něj povyšuje, komu nestačí hrůzy už dosažené ani vášně už prožité, dříve či později se odhalí jako falešný potápěč, jenž z obavy, co by ho potkalo v hlubině, sestoupí raději jen do dobře postaveného sklepa.

Také Kafka nezobrazoval než skutečnosti vlastního života. Vy-
dával se za zvíře anebo se položil na postel v umně sestrojeném
vražedném stroji, aby se ztrestal za svoji vinu. Vinen se cítil tím, že
nedokáže milovat, aspoň ne tak, jak by si přál. Nedovedl se setkat
s otcem ani se ženou. Věděl, že ve své touze po opravdovosti se
podobá letci a jeho život letu pod nekonečným nebem, kde letec
bývá opuštěn a marně touží po setkání. Čím déle letí, tím více ho
vina tíží na duši a tlačí ho k zemi. Letec může odhodit duši a bez

ní pak pokračovat v letu – anebo se zřítit do hlubiny. Zřítit se, ale aspoň na chvíli se ještě dokázal zvednout z popela, aby vteřinu po vteřině, pohyb za pohybem popsal svůj pád.

Jako každý, kdo se ještě na okamžik zachytí nad propastí, kdo se pozvedne z popela a ví přitom, jak chatrná je jeho síť, byl očištěn od záští i od nenávisti stejně jako jeho řeč od zbytečných slov. Tvůrce už stojí na samém okraji černé díry, ještě však touží druhému pohlednout do očí, setkat se s ním v pravdě a v lásce, ještě k němu promluvit řečí, kterou pád očistil od všech záští i marnivosti.

Ten, kdo se touží stát aspoň na několik chvil svého života spisovatelem, bude marně snovat fantastické příběhy, pokud neprožil pád, během něhož neví, kde a zda se zastaví, a pokud touha po setkání v něm neprobudí sílu, aby povstal očištěn z popela.

Narůstalo ve mně napětí, které mi trhalo myšlenky. Potřeboval jsem něco udělat: mluvit, vykřiknout, plakat, něco napsat, aspoň křídou na zeď psát jména těch, které už nikdy nespátřím.

Minul jsem pekárnu, odkud voněly sladké bochánky. Ty bochánky pekli jen v téhle jediné pekárně – kousek od kamenného mostu, kousek od našeho paláce. Občas jsme si je kupovali a jídali je spolu. Naposledy jsem tu byl pro ně den předtím, než jsem se vydal prvně zametat. Tehdy mě ještě, když jsem vstoupil do pekárny, zkormoutil stesk, lekal jsem se, že doba, v níž mi byla dopřána milost setkání, se končí, a viděl jsem jen okraje propasti před sebou. Největší úzkost jsem cítil z toho, že k té propasti jsem zavlekl i ji.

V trařice jsem si koupil jerkský večerník, abych se podíval, zda si povšimli tatínkova skonu. Noviny jsem dal do kapsy a opřel se o kamenné zábradlí. Pode mnou nad zdobným balkonkem obraz Panny Marie, který prý připlul na vlnách velké vody, po mém boku Brokoffův Turek, na vestě spoustu knoflíků, se psem hlídá křesťanského zajatce, nad ním tři zakladatelé trinitářského řádu. Všimni si, miláčku, že nejvíc života je v tom psovi a v Turkovi, zvíře a pohan nemají předepsaná gesta, jsou živí, nejsou svatí. Svatost nepatří do

života, tu si vymysleli různí mrzáci, kteří nedovedli anebo se báli žít, chtěli tak týrat ty, co žít dovedli.

Střechy domů ozařovalo slunce, už téměř holé větve kaštanů vrhaly na zem síťoví stínů. Z mostu zněl nesouvislý klapot kroků. Zdálo se mi, že slyším i hukot jezu.

Odtrhl jsem se od zábradlí. Čas se posunul, aspoň pohřebního řečníka snad naleznu. Ještě naposledy jsem pohlédl dolů do míst, kudy jsme spolu někdy chodívali do nedalekého parku, a tu jsem ji uviděl. Její tvář jsem mohl z té výšky jen stěží rozeznat, ale poznal jsem její jakoby uspěchanou, života lačnou chuzi. Díval jsem se na ni, sledoval jsem, jak zachází pod mostní oblouk. Mohl jsem ji nechat, aby se opět ztratila v dálce, z níž se zjevila, ale seběhl jsem po schodech, dohonil ji a vyslovil její jméno.

Zastavila se. Chvilí na mě hleděla jako na zjevení. „Kde se tu bereš?“ a do tváří se jí hrnula krev.

Pokusil jsem se vysvětlit, že jsem pro někoho dostal lék, ale ten člověk jako by zmizel ze světa, dokonce ani jeho bývalá milá neví, kde bych ho našel.

„Ano,“ souhlasila, „člověk je, a najednou jako by nebyl!“ Dívala se na mě. Kolik výčitek měla připravených pro tuto chvíli? Anebo se naopak chystala přesvědčit mě, že jsem se mýlil, že jsem sám sebe zradil?

„A co tatínek?“ zeptala se však. „Já se za něj modlila,“ řekla, když jsem jí pověděl, a zároveň mě její pohled objal a něžně políbil.

Najednou se mě dotkl ten čas, čas před tenkou stěnou. Seděla se mnou v nemocniční čekárně, pak jsme vyšli ven, padal sních.

Rychle jsem se zeptal na její dceru a na její práci.

To jsem celý já, postěžovala si, nejvíc mě zajímá její práce. Ale nedělá právě nic. Objevila rozkoš zahálky. Někdy vyloží přátelům karty anebo si uplácá postavu z vlastního snu. Některé se mi stále ještě podobají.

Šli jsme uličkami, jimiž jsme tolikrát chodívali, a ona mi vyprávěla jako vždy během našich cest. V létě se seznámila se starou koře-

nářkou, získala od ní spoustu receptů. Pak celé dny sbírala a sušila bylinky – co si také měla počít s časem, když jsem se ani jednou neozval? Kdyby mě někdy trápily bolesti anebo mi bylo těžko na duši, můžu jí zavolat, namíchá mi čaj – o víc od ní zřejmě nestojím.

Na kraji parku jsem se zastavil – musím shánět pohřebního řečníka. „Nikdy jsi pro mě nepřestala být!“

Mohla se zeptat, jako se ptávala, co z toho pro ni plyne, jaký prospěch, postěžovat si, jakou bolest jsem jí způsobil, jak jsem jí ublížil. Ale nechtěla mě trýznit právě v této chvíli. Řekla jen: „To je dobře!“ A dodala: „Třeba se naše duše někde setkají. Sejdeme se v nějakém příštím životě. Jestli se na poslední chvíli nevymluvíš.“ Ještě jsme se objali a políbili na rozloučenou a ona odcházela svým chvatným krokem.

Nedokázal jsem se pohnout. Ani jsem jí neřekl, že jsem jí nikdy nezamýšlel ublížit, ani jsem se nezeptal, jestli pochopila, že jsem neudělal nic proti ní, jen se k ní už nikdy nemohu vrátit tak napůl, trochu být a trochu nebýt, chci jen opravdově být anebo opravdově nebýt – stejně jako ona.

Na rohu se ještě zastavila. Ohlédla se, když mě uviděla na místě, kde mě opustila, její ruka se vznesla jako křídlo neopeřeného ptáčka a z dálky se dotkla mého čela.

Konečně jsem se pohnul.

Po boční cestě, která mířila na břeh Čertovky, se batolilo několik postav v povědomých oranžových vestách. Pomalými, jakoby unavenými pohyby, které jsem tak dobře znal, nametaly zvadlé listí na hromádky.

Tam opodál jsme stáli a líbali se v objetí.

Taková krása. Taková krása!

Napadlo mě, že jsem si nějaký čas oblékal oranžovou vestu, poněvadž jsem toužil po očistě. Člověk se touží očistit, ale místo toho začne uklízet svoje okolí. Ale dokud člověk neočistí sebe sama, darmo se stará o svět kolem sebe.

Uprostřed umetené cesty ležel zahnědlý laločnatý list kaštanu. Snad jej tu zapomněli, anebo se právě snesl z výšky. Zvedl jsem jej a chvíli si prohlížel jeho svraskalé žiloví. List se v mých prstech chvěl jako živý.

Byl jsem ještě plný toho nečekaného setkání.

Lidé hledají pro ráj obrazy a nenacházejí nic jiného než věci libé na zemi.

Ale ráj se nedá zobrazit, neboť ráj je stav setkání. S Bohem, také s člověkem. Záleží ovšem na tom, zda se setkání událo v čistotě.

Ráj je především stav, v němž se duše cítí čistá.

Sedl jsem si na lavičku, vytáhl z kapsy večerník. Přelétl jsem velké titulky, které opakovaly sto let staré nepravdy, i menší titulky, které se týkaly včerejšího dne. O tatínkovi se samozřejmě nezmínily.

Zvolna jsem od sebe oddělil stránky novin a pak přesnými pohyby, které se mi samovolně vybavovaly, jsem složil umný létací koráb.

Došel jsem k řece, rozkročil se, namířil předek svého papírového létavce šikmo k nebesům. Vznesl se, snad jej nadlehčil proud vzduchu, který stoupal nad vodou, anebo jsem jej díky tatínkově škole obzvláště dobře zhotovil, ale trvalo chvíli, než opustil svoji vzestupnou dráhu, a já, jak jsem ji sledoval, jsem zahlédl modrá nebesa a několik racků ve výši a ještě nad nimi bílý oblak zlatistě osvětlený sluncem. Pak vlaštovka začala klesat a krouživým letem se snesla na hladinu. Díval jsem se, jak pomalu a nenávratně odplouvá do dálky.

Pamatuj si, že muž nikdy nepláče, ozval se tatínek, jeho hlas zazněl nečekaně v tichu, které tu panovalo.

Já nepláču, řekl jsem, a odkudsi z mého vlastního nitra se nečekaně ozval smích, tak podobný tomu, který jsem v dětství s úlevou slyšával.

(1983–1986)

Autorova poznámka

Román *Láska a smetí*, jak je zjevné z uvedené datace, vznikl ke konci období takzvané normalizace, kterou já raději nazývám obdobím unavené diktatury. Nedovolili mi sice u nás publikovat ani řádek, ale mlčky strpěli, že jsem publikoval v zahraničí, a to i česky v našich exilových nakladatelstvích. *Láska a smetí* tam vyšla dokonce víckrát.

Autor se obvykle snaží, aby ve svém textu vyslovil nejvíc z toho, co si přeje vyslovit, ale myslím si, že v žádné ze svých knížek jsem se o to nesnažil v tak úplné míře jako zde. Tato má (v podstatě marná) snaha ovlivnila i formu románu, který je vlastně jakousi koláží z různých motivů či zlomkovitých příběhů. Vzpomínám si, že když jsem knížku ještě v rukopise půjčoval svým přátelům, zkoumal jsem potom, jestli jim tato zlomkovitost nevadila, ale uzavřel jsem si, že ji nevnímali, přijali román jako jeden celek.

Autor těžko může hodnotit příběhy, které vypráví. Pokud by však dospěl k názoru, že by je dokázal napsat lépe, měl by udělat, co může, aby knihu stáhl z oběhu.

Láska a smetí se dočkala ve světě ze všech mých knížek největšího ohlasu, vyšla, pokud vím, v osmnácti zemích a také u nás po roce 1989 již několikrát.

(říjen 2012)

Ivan Klíma
Láska a smetí

Ilustrace na obálce z Pixabay.com
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 5. 2. 2021

ISBN 978-80-274-1229-7 (epub)
ISBN 978-80-274-1230-3 (pdf)
ISBN 978-80-274-1231-0 (prc)